

8158#103

U A N L

UNIVERSIDAD AUTÓNOMA DE NUEVO LEÓN
DIRECCIÓN GENERAL DE BIBLIOTECAS

CACIA
Iuris
Bodas

BX1935
.L345
1788
c.1

1080044309

PRAECOGNITA

IVRIS ECCLESIASTICI

VNIVERSI

OPERA

GEORGII SIGIS. LACKICS I.C.

ET IN REGIA TYRNAVIENSI VNIVERS.

Iuris Ecclesiastici Professoris Publici.

EDITIO PRIMA HISPANA.

IN VSVM SCHOLAE VALENTINAE.

VALENTIAE

IN OFFICINA IOSEPHI ET THOMAE DE ORGA

CIDCCCCLXXVIII.

SPPERIORVM PERMISSV.

2008

UNIVERSIDAD AUTÓNOMA D.
CAPILLA ALFONSINA BIBLIOTECA D... 49458
MICROFILMED J Rollo-11

UNIVERSIDAD AUTÓNOMA DE LEÓN

DIRECCIÓN GENERAL DE BIBLIOTECAS

LECTORI.

Ex quo adornandae huius opusculi editionis provincia mihi fuit commendata, in id totis viribus incubui, Lector optime, ut quemadmodum ceteris quae hucusque prodire, chartae nitore, et characterum elegantia Hispana haec nostra longe antecellit, emendatione pariter exactissima nequidquam illis cederet. In quo expediendo quid praestiterim, paucis habe. In primis Auctorum loca omnia, quorum opera invisere mihi fuit copia, modo in publicis, modo in privatis bibliothecis reposita, consului diligenter, quorum ope innumeras auctoritates suis disiunctas

etas sedibus fideliter restitui : nonnumquam iisdem Auctoris verbis religiose servatis sed alio ordine dispositis, ipsius sententiam perspicuiorem reddere studui: pauca quae minus e re erant, et turbas excitare poterant, suppressi: Hispani nominis gloriam a doctissimo ceteroquin Carolo Sigismundo Lackics nonnihil suggillatam, dum spurias Isidori Decretales in Hispania confictas, et inde ad externos traductas esse adfirmat, ut pro virili vindicarem, notam adiungere curavi, quae non modo Collectionem Isidorianam neququam apud nostrates conflata, sed etiam toto saeculo decimo prorsus ignotam fuisse convinceret: demum sphalmata typographica bene multa repurgavi.

Haec

Haec sunt, benevole Lector, quae te monitum volebam, quaeque tui tantum demerendi studio, lubens praestiti. Non quia eo animo sim, ut opus hac qualicumque mea cura recusum illico numeris omnibus absolutum evasisse confidam;

Homo sum, humani nihil a me alienum puto:

sed quia editionem hanc, si cum Vientiensi et Veneta, quarum fuit copia, attente contuleris facile abs te praefereendam sperem. Vale.

MEN-

MENDA TYPOGRAPHICA.

Pag.	Lin.	Pro.	Lege.
16	2	<i>Pseud. epigr.</i>	<i>Pseudepigr.</i>
24	6	Gerardus, forte	Berardus.
29	3	<i>pag. m. 42.</i>	<i>part. 2.</i>
30	23	<i>pag. 37.</i>	<i>part. 2.</i>
45	ult.	forte	indicandis.
83	10	col. 2. adde	can. 6. ibid.
114	18.	<i>Quis enim,</i>	<i>Quis eam.</i>

SYNOPSIS

DOCTRINAE.

PRAECOGNITA
IVRIS ECCLESIASTICI VNIVERSI.

SECTIO I.

DE NATVRA, ORIGINE, ET PROGRESSV

IVRIS ECCLESIASTICI.

CAPVT PRIMVM.

DE IVRE ECCLESIASTICO

EIVSQUE PARTIEVS.

- I. **N**on potest Ecclesia legibus carere. Pag. 3
 II. Quid ius Ecclesiasticum? ibid.
 III. Quid iurisprudentia Ecclesiastica? 4
 IV. Ius divinum et humanum. 6
 V. Apostolicum et Ecclesiasticum. 7
 VI. Publicum et privatum. 8
 VII. Commune et particulare. 10
 VIII. Particulare in Germania quodplex? 11
 IX. Ius vetus, novum, ac novissimum. ibid.
 X. Quibus temporum intervallis circumscribendum? 12

CAPVT II.

DE ORIGINE AC PROGRESSV IVRIS
ECCLESIASTICI VETERIS.

XI. Origo iuris sacri est a Christo.	13
XII. Auixerunt Apostoli.	14
XIII. Et successores illorum Episcopi.	16
XIV. Pius tamen prima aetate Canones fuerunt.	17
XV. An extiterit aliquis Codex Canonum primis tribus saeculis?	18
XVI. De Canonibus Apostolicis variae sententiae.	ibid.
XVII. Non possunt Apostolis adscribi.	20
XVIII. Constitutiones Apostolicae vulgo apocryphae.	21
XIX. Cuius sint aetatis?	22
XX. Codex Canonum Ecclesiae Orientalis.	24
XXI. Quae auctoritas?	25
XXII. Codex Graecorum auctus.	26
XXIII. Saeculo septimo.	27
XXIV. Codex Ioannis Scholasticus.	28
XXV. De prisca canonum Latina editione.	29
XXVI. Codex Dionysii Exigui.	31
XXVII. Eius auctoritas.	33
XXVIII. Codex Ecclesiae Hispanicae.	34
XXIX. Codex Ecclesiae Hispanicae.	37
XXX. Collectio Martini Braecarensis.	39
XXXI. Codex Ecclesiae Gallicanae.	40
XXXII. Vtus eius quamdiu persistit.	41
XXXIII. Codex Ecclesiae Germanicae.	43
XXXIV. Codex Ecclesiae Anglicanae.	44
XXXV. Conclusio capituli.	45

CAPVT III.

DE ORIGINE AC PROGRESSV IVRIS
ECCLESIASTICI NOVI.

XXXVI. Epocha iuris novi.	47
XXXVII. Collectio Canonum Graecorum postrema.	ibid.
XXXVIII. Photii Nomo-Canon.	49
XXXIX. Codex Isidorianus.	50
XL. Materia Codicis Isidoriani.	52
XLI. Plura ficta.	54
XLII. Capita praecipua systematis Isidoriani.	ibid.
XLIII. Quomodo excepta sit haec collectio?	56
XLIV. Quando et a quibus impugnata?	57
XLV. Quibus arguensis?	59
XLVI. An satis firmis?	60
XLVII. Exceptiones Recentiorum.	ibid.
XLVIII. Examinantur.	61
XLIX. Quis usus huius doctrinae?	63
L. Collectio Capitularium.	ibid.
LI. Auctoritas Capitularium et usus.	65
LII. Collectio Reginonis.	66
LIII. Collectio Burchardi.	67
LIV. Distatus Gregorii VII.	69
LV. An eius sint, ambigitur.	71
LVI. Collectio Anselmi.	72
LVII. Collectio Ivonis.	73
LVIII. Quis et qualis fuerit Gratianus?	75
LIX. Occasio et scopus decreti.	76
LX. Eiusdem naevi.	77
LXI. Emendare quis primum tentavit?	78
LXII. Correctio Romana.	79
LXIII. Menda non omnia sustulit.	80
LXIV. Partes decreti.	87

IV		
LXV.	Quid Palæe.	88
LXVI.	Antiquæ decretalium collectiones.	89
LXVII.	Quæ sint.	90
LXVIII.	Causa collectionis Gregorii LX.	91
LXIX.	Quando confecta?	92
LXX.	Quam rectè Raymundus eo labore sit defunctus.	93
LXXI.	Emendatio collectionis.	94
LXXII.	Quid habeat commodi?	95
LXXIII.	Respondetur obiectioni.	96
LXXIV.	Materia et forma Collectionis.	97
LXXV.	Collectio Innocentii IV. et Gregorii X.	ibid.
LXXVI.	Liber sextus decretalium.	98
LXXVII.	Clementinæ.	100
LXXVIII.	Extravagantes.	101
LXXIX.	Forma corporis Iuris Canonici.	ibid.
LXXX.	Auctoritas et usus decreti.	102
LXXXI.	Auctoritas decretalium.	103
LXXXII.	Ex usu et observantia.	104
LXXXIII.	Auctoritas Extravagantium.	106
LXXXIV.	Quid Rubricæ, Glossæ, Summaria?	ibid.

CAPVT IV.

DE ORIGINE AC PROGRESSV IVRIS

ECCLESIASTICI NOVISSIMI.

LXXXV.	Isidorianum Systema.	107
LXXXVI.	Sacerdotium et Imperium inter se commisit.	108
LXXXVII.	Pactum Leonis VIII. cum Ottone I.	ibid.
LXXXVIII.	Investituræ Episcopalis origo.	113
LXXXIX.	Quis eam primus impugnauit.	114
XC.	Quo eventu?	115

XCI.

XCI.	Pactum cum Paschali II.	116
XCII.	Transactio Callistrina.	118
XCIII.	Ius regaliæ abdicat Otto IV.	119
XCIV.	An valde consultum Ecclesiarum liberati.	121
XCIV.	Concilium Pisanum.	122
XCVI.	Quid? et quo eventu actum?	123
XCVII.	Concilium Constantiense.	124
XCVIII.	Capita reformationis.	126
XCIX.	Concilium Basileense.	128
C.	Initio ruptum illico restitutum est.	ibid.
CI.	Præcipua Concilii decreta.	130
CII.	Novum schisma.	132
CIII.	Concilium Florentinum.	133
CIV.	Postularis Germanorum.	135
CV.	Annuè Eugenius.	136
CVI.	Inde concordata Principum.	137
CVII.	Concordatum Aschaffenbursense.	138
CVIII.	Concordata Nationis Germanicæ.	139
CIX.	Sunt verum pactum.	140
CX.	Et lex Imperii Germanici.	141
CXI.	Proinde non potest sita Papa derogare.	142
CXII.	Nec authenticè interpretari.	143
CXIII.	An sit locus præscriptioni?	144
CXIV.	Concilium Pisanum.	146
CXV.	Concilium Lateranense.	147
CXVI.	Exspectationi Germanorum non satisfecit.	149
CXVII.	Concilium Tridentinum.	150
CXVIII.	Eius auctoritas.	152
CXIX.	Pax Religiosa.	153
CXX.	Pax Westphalica.	154
CXXI.	Capita pacis Religiosæ.	155
CXXII.	Capita pacis Westphalicæ.	156
CXXIII.	Licet ne inita?	157
CXXIV.	Declarationes Cardinalium.	158
CXXV.	Quam vim habeant?	159

XXXVI.

VI		
CXXVI.	<i>De ceteris Curiae Romanae legibus.</i>	166
CXXVII.	<i>Regulae Cancellariae.</i>	161
CXXVIII.	<i>Bullarium Magnum.</i>	162
CXXIX.	<i>Eius auctoritas.</i>	ibid.
CXXX.	<i>Collectio Sixti V.</i>	163
CXXXI.	<i>Collectio Petri Matthaei.</i>	164
CXXXII.	<i>Abba Conciliorum et Decreta.</i>	ibid.
CXXXIII.	<i>Collectiones Conciliorum particulares.</i>	168
CXXXIV.	<i>Breviores Conciliorum collectiones.</i>	171
CXXXV.	<i>Conclusio.</i>	172

SECTIO II.

DE PRINCIPIIS AC SVBIDIIS

IVISPRVDENTIAE ECCLESIASTICAE.

CXXXVI.	R atio et ordo huius sectionis.	173
---------	--	-----

CAPVT I.

DE SACRA SCRIPTVRA EIVSQVE

AVCTORITATE.

CXXXVII.	<i>Primus inris sacri fons est Sacra</i>	
	<i>Scriptura.</i>	174
CXXXVIII.	<i>Quae libris constat.</i>	ibid.
CXXXIX.	<i>Ab Ecclesia probatis.</i>	175
CXL.	<i>Sensus eius praecipuus quis?</i>	176
CXLI.	<i>Quae in interpretando tenenda regula.</i>	178
CXLII.	<i>Secernendum porro ius vetus a novo.</i>	179
CXLIII.	<i>Quid de legibus Ante-Mosaicis.</i>	182
CXLIV.	<i>Scriptura novi testamenti.</i>	183
		CXLV.

CXLV.	<i>Quae versio authentica?</i>	184
CXLVI.	<i>Quo sensu?</i>	185

CAPVT II.

DE TRADITIONE, CONSVETVDINE,

ET OBSERVANTIA ECCLESIASTICA.

CXLVII.	<i>Quid sit traditio Ecclesiast.</i>	186
CXLVIII.	<i>Et quotuplex?</i>	187
CXLIX.	<i>An dentur traditiones?</i>	188
CL.	<i>Quae auctoritas?</i>	189
CLI.	<i>Criteria.</i>	190
CLII.	<i>Divinae traditionis.</i>	191
CLIII.	<i>Et Apostolicae.</i>	192
CLIV.	<i>Traditiones piae et vulgares quo loco habendae?</i>	193
CLV.	<i>Quae vis consuetudinis Ecclesiasticae?</i>	194
CLVI.	<i>De vi observantiae Ecclesiasticae?</i>	195

CAPVT III.

DE AVCTORITATE ET VSV

CONCILIORVM.

CLVII.	<i>Quid Concilium?</i>	196
CLVIII.	<i>Quid Concilium OEcumenicum?</i>	197
CLIX.	<i>Concilium generale quando legitimum?</i>	198
CLX.	<i>De his unde constare potest?</i>	200
CLXI.	<i>Concilia generalia Orientalia?</i>	201
CLXII.	<i>Concilia generalia Occidentis.</i>	205
CLXIII.	<i>Obiectum Concilii Ecclesiastici quale?</i>	209
CLXIV.	<i>An etiam negotia profana?</i>	210
		CLXV.

CLXV. <i>Quae auctoritas Concilii generalis circa fidem ac mores?</i>	211
CLXVI. <i>Quae circa disciplinam?</i>	213
CLXVII. <i>Quae Concilia particularia?</i>	214
CLXVIII. <i>Quanta auctoritas?</i>	ibid.
CLXIX. <i>Modo sint vera ac sincera.</i>	216

CAPVT IV.

DE CONSTITVTIONIBVS ROMANORVM

PONTIFICVM.

CLXX. <i>Constitutionum Pontificiarum.</i>	217
CLXXI. <i>Circa dogmata auctoritas.</i>	218
CLXXII. <i>Quae circa disciplinam?</i>	219
CLXXIII. <i>An opus consensu Episcoporum?</i>	ibid.
CLXXIV. <i>An, et quali promulgatione?</i>	220
CLXXV. <i>An consensus Principum?</i>	221
CLXXVI. <i>Quid si circa temporalia versentur?</i>	223
CLXXVII. <i>Quid Rescripti nomine veniat?</i>	224
CLXXVIII. <i>Quaedam dantur ad praeviam consultationem?</i>	225
CLXXIX. <i>Quis? a quo? quibus in rebus impetrari potest?</i>	226
CLXXX. <i>Vitium precum quale?</i>	227
CLXXXI. <i>Quod rescriptum falsum?</i>	228
CLXXXII. <i>Genuini rescripti quae vis?</i>	ibid.
CLXXXIII. <i>Quid sit privilegium?</i>	230
CLXXXIV. <i>Vis privilegii?</i>	ibid.
CLXXXV. <i>Quibus modis cessat privilegium?</i>	231

CAPVT V.

DE AVCTORITATE SANCTORVM PATRV. M.

CLXXXVI. <i>Patres Ecclesiae Episcopi.</i>	232
CLXXXVII. <i>Proprie Patres, qui dicantur.</i>	233
CLXXXVIII. <i>Quae Patrum auctoritas?</i>	ibid.
CLXXXIX. <i>In rebus fidei ac morum.</i>	234
CXC. <i>In rebus aliis.</i>	236
CXCI. <i>An certior Pontificia?</i>	ibid.
CXCII. <i>Regulae de usu Patrum.</i>	237

CAPVT VI.

DE SVMMORVM PRINCIPVM

CONSTITVTIONIBVS.

CXCIII. <i>Principum constitutiones.</i>	238
CXCIV. <i>Quatenus huc pertinent?</i>	239
CXCV. <i>Regula prima.</i>	240
CXCVI. <i>Regula secunda.</i>	241
CXCVII. <i>Regula tertia.</i>	242
CXCVIII. <i>Regula quarta.</i>	243
CXCIX. <i>De usu iuris Romani.</i>	ibid.

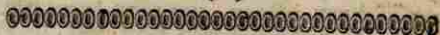
CAPVT VII.

DE INTERPRETATIONE IVRIS

ECCLESIASTICI EIVSQUE SVBIDIIS.

CC. <i>Vtilitas huius capitis.</i>	245
CCI. <i>Quid sit interpretatio.</i>	ibid.
CCII.	

CCII. Quotuplex est?	246
CCIII. Quid extensiva, quid restrictiva interpretatio.	247
CCIV. Quid authentica, quid usualis?	248
CCV. Quid ex analogia petita?	ibid.
CCVI. Criticæ interpretationis necessitas.	250
CCVII. Ex libris iuris probatur.	ibid.
CCVIII. Adeundi sunt fontes.	251
CCIX. Consulendæ vetustiores collectiones.	253
CCX. Conferendi codices MSS.	ibid.
CCXI. Adhibenda Critica scientiæ.	254
CCXII. Interpretationes Grammaticæ.	255
CCXIII. Subsilia. Notitia linguæ.	256
CCXIV. Scientiæ rerum subiectionum.	257
CCXV. Notitia librorum iuris.	258
CCXVI. Recursus ad fontes.	259
CCXVII. Ratio legis quotuplex?	260
CCXVIII. Unde ducatur?	261
CCXIX. Hinc necessitas iuris naturæ.	ibid.
CCXX. Et iuris civilis publici universi.	262
CCXXI. Tum et particularis Regnorum.	263
CCXXII. Historiæ et Antiquitatum Eccles.	ibid.
CCXXIII. Chronologia et Geographia sacra.	265
CCXXIV. Historia Iuris Ecclesiastici.	266
CCXXV. Historia Iurisprudentiæ literaria.	268
CCXXVI. Conclusio.	269

PRAECOGNITA
IURIS ECCLESIASTICI
UNIVERSI
PROEMIUM.

ECCLESIASTICI Iuris doctrina amoena illa quidem et utilis, multis etiam omnino necessaria, eadem tamen perdifficilis est et obscura interdum atque implicata adeo, ut acutissimi quoque interpretes nonnumquam adhaereant. Obscuritatis causa potior est ipsa doctrinae ipsius vastitas, ut quae disciplinam sacrarum universam veterem et novam ambitu suo complectatur; tum rerum insignis quaedam et varietas et vetustas. Quare sapienter utriusque ac verissime illi iudicant, qui Sacri Iuris studium ab earum rerum explicatione inchoandum esse praecipunt, quarum rerum cognitio adolescentum mentes veluti praeparat, et adversus illas, quae, his tanquam levioribus neglectis, industriis etiam atque perspicacibus viris interdum obrepere solent, sine delectu olim probatas opiniones praemuniant. Certe mihi religioni fuit, docendi hanc legem tam insigni cum utilitate coniunctam temere negligere; et eaque mihi scribendi huius libelli causa fuit: in quo id dedi operam maxime, ut naturam disciplinae istius partesque plane intelligenterque describerem; originem istius atque progressionem evolverem; locos porro ac veluti principia aperirem, a quibus momenta iuris ac rationes peti debent, eorumque usum atque auctoritatem certis definitisque regulis circumscriberem; ac

A

sub-

PROOEMIUM.

subsidia demum indicarem, quae vocant hermeneutica, hoc est, eas conditionis humanae partes, quae, etsi ad Iuris Ecclesiastici systema referri non debeant, eam tamen cum hoc necessitudinem habent, ut *Franciscus Florens* eximia vir, id quod omnes sciunt, canonicae rei peritia non dubitaverit pronuntiare; non aliam fuisse causam potentior, cur aetas superior ingenio utique atque industria nostra hac nihilo inferior, in hoc studii genere nihil magno-
 pere profecerit, quam quod hi, qui ad id excolendum se contulissent, homines essent ab earum rerum intelligentia parum instructi, e quibus omnia sint huius disciplinae petenda ornamenta. Mearum partium fuit haec tam multa tamque varia distribute ac scite uno opusculo complecti, plana et connexa oratione proponere, explicare dilucide et cum delectu. Rectene vero, an minus, consilium hoc non illaudabile executus sim, alii iudicabunt. Sed meus in docendo candor vereor ne in reprehensionem incidat multorum, qui res non ex aequo sed ex cupiditatibus suis praeconceptisque opinionibus aestimant, nihilque minus quam veritatem ferunt sibi inimicam. At quid refert

Distis ignoscat Mutius, an non?

Succenseant, quibus volupe est, et vescantur glandibus, qui fruges respuunt. Per me id quidem semper licebit. Ego interim fruar imperii felicitate, sub quo et sentire liceat verum, et quod sentias, dicere. Nunc ad id, quod primo loco propositum est, argumentum venio.

(3)

SECTIO I.

DE NATURA, ORIGINE, ET PROGRESSU
 IURIS ECCLESIASTICI.

CAPVT I.

DE IURE ECCLESIASTICO
 EIVSQVE PARTIBVS.

§ I.

Non potest Ecclesia legibus carere.

Societas Christianorum, quam accepto e divinis litteris nomine *Ecclesiam* dicimus, ordine carere atque externa per leges directione haud magis potest, quam alia quaecumque iunctorum inter se vinculo socialium hominum multitudo. Etsi enim non humano illa arbitrato sed divino consilio instituta sit, et ad eum finem instituta, in cuius consequitione veram esse beatitatem sitam hominis, omnes, nisi qui desipiunt, et credunt, et rebus ipsis factisque ostendunt; quia tamen hominibus constat, iisque, ut *Apostolus* ait, non eundem actum habentibus, non est illa removenda nobis severa et inflexibilis legum aequitas, quae sua cuique membro officia, sua iura pro auctoritate describat.

§ II.

Quid Ius Ecclesiasticum?

Istiusmodi leges ex re deinceps *Ecclesiasticas* appellabimus. Earum iusta quaedam et ordinata complexio est *Ius Ecclesiasticum*.

CACIA
Iuris
Ecdas

BX1935
.L345
1788
c.1

AL

15737

1080044309

PRAECOGNITA

IVRIS ECCLESIASTICI

VNIVERSI

OPERA

GEORGII SIGIS. LACKICS I.C.

ET IN REGIA TYRNAVIENSI VNIVERS.

Iuris Ecclesiastici Professoris Publici.

EDITIO PRIMA HISPANA.

IN VSVM SCHOLAE VALENTINAE.

VALENTIAE

IN OFFICINA IOSEPHI ET THOMAE DE ORGA

CIDCCCCLXXVIII.

SPPERIORVM PERMISSV.

2008

UNIVERSIDAD AUTÓNOMA D.
CAPILLA ALFONSINA BIBLIOTECA D... 49458
MICROFILMED J Rolfo-11

UNIVERSIDAD AUTÓNOMA DE LEÓN

DIRECCIÓN GENERAL DE BIBLIOTECAS

LECTORI.

Ex quo adornandae huius opusculi editionis provincia mihi fuit commendata, in id totis viribus incubui, Lector optime, ut quemadmodum ceteris quae hucusque prodire, chartae nitore, et characterum elegantia Hispana haec nostra longe antecellit, emendatione pariter exactissima nequidquam illis cederet. In quo expediendo quid praestiterim, paucis habe. In primis Auctorum loca omnia, quorum opera invisere mihi fuit copia, modo in publicis, modo in privatis bibliothecis reposita, consului diligenter, quorum ope innumeras auctoritates suis disiunctas

etas sedibus fideliter restitui : nonnumquam iisdem Auctoris verbis religiose servatis sed alio ordine dispositis, ipsius sententiam perspicuiorem reddere studui: pauca quae minus e re erant, et turbas excitare poterant, suppressi: Hispani nominis gloriam a doctissimo ceteroquin Carolo Sigismundo Lackics nonnihil suggillatam, dum spurias Isidori Decretales in Hispania confictas, et inde ad externos traductas esse adfirmat, ut pro virili vindicarem, notam adiungere curavi, quae non modo Collectionem Isidorianam neququam apud nostrates conflata, sed etiam toto saeculo decimo prorsus ignotam fuisse convinceret: demum sphalmata typographica bene multa repurgavi.

Haec

Haec sunt, benevole Lector, quae te monitum volebam, quaeque tui tantum demerendi studio, lubens praestiti. Non quia eo animo sim, ut opus hac qualicumque mea cura recusum illico numeris omnibus absolutum evasisse confidam;

Homo sum, humani nihil a me alienum puto:

sed quia editionem hanc, si cum Vientiensi et Veneta, quarum fuit copia, attente contuleris facile abs te praefereendam sperem. Vale.

MEN-

MENDA TYPOGRAPHICA.

Pag.	Lin.	Pro.	Lege.
16	2	<i>Pseud. epigr.</i>	<i>Pseudepigr.</i>
24	6	Gerardus, forte	Berardus.
29	3	<i>pag. m. 42.</i>	<i>part. 2.</i>
30	23	<i>pag. 37.</i>	<i>part. 2.</i>
45	ult.	forte	indicandis.
83	10	col. 2. adde	can. 6. ibid.
114	18.	<i>Quis enim,</i>	<i>Quis eam.</i>

SYNOPSIS

DOCTRINAE.

PRAECOGNITA
IVRIS ECCLESIASTICI VNIVERSI.

SECTIO I.

DE NATVRA, ORIGINE, ET PROGRESSV

IVRIS ECCLESIASTICI.

CAPVT PRIMVM.

DE IVRE ECCLESIASTICO

EIVSQUE PARTIEVS.

- I. **N**on potest Ecclesia legibus carere. Pag. 3
 II. Quid ius Ecclesiasticum? ibid.
 III. Quid iurisprudentia Ecclesiastica? 4
 IV. Ius divinum et humanum. 6
 V. Apostolicum et Ecclesiasticum. 7
 VI. Publicum et privatum. 8
 VII. Commune et particulare. 10
 VIII. Particulare in Germania quodplex? 11
 IX. Ius vetus, novum, ac novissimum. ibid.
 X. Quibus temporum intervallis circumscribendum? 12

DE ORIGINE AC PROGRESSV IVRIS
ECCLESIASTICI VETERIS.

XI. Origo iuris sacri est a Christo.	13
XII. Auixerunt Apostoli.	14
XIII. Et successores illorum Episcopi.	16
XIV. Pius tamen prima aetate Canones fuerunt.	17
XV. An exstiterit aliquis Codex Canonum primis tribus saeculis?	18
XVI. De Canonibus Apostolicis variae sententiae.	ibid.
XVII. Non possunt Apostolis adscribi.	20
XVIII. Constitutiones Apostolicae vulgo apocryphae.	21
XIX. Cuius sint aetatis?	22
XX. Codex Canonum Ecclesiae Orientalis.	24
XXI. Quae auctoritas?	25
XXII. Codex Graecorum auctus.	26
XXIII. Saeculo septimo.	27
XXIV. Codex Ioannis Scholasticus.	28
XXV. De prisca canonum Latina editione.	29
XXVI. Codex Dionysii Exigui.	31
XXVII. Eius auctoritas.	33
XXVIII. Codex Ecclesiae Hispanicae.	34
XXIX. Codex Ecclesiae Hispanicae.	37
XXX. Collectio Martini Braecarensis.	39
XXXI. Codex Ecclesiae Gallicanae.	40
XXXII. Vtus eius quamdiu persistit.	41
XXXIII. Codex Ecclesiae Germanicae.	43
XXXIV. Codex Ecclesiae Anglicanae.	44
XXXV. Conclusio capituli.	45

DE ORIGINE AC PROGRESSV IVRIS
ECCLESIASTICI NOVI.

XXXVI. Epocha iuris novi.	47
XXXVII. Collectio Canonum Graecorum postrema.	ibid.
XXXVIII. Photii Nomo-Canon.	49
XXXIX. Codex Isidorianus.	50
XL. Materia Codicis Isidoriani.	52
XLI. Plura ficta.	54
XLII. Capita praecipua systematis Isidoriani.	ibid.
XLIII. Quomodo excepta sit haec collectio?	56
XLIV. Quando et a quibus impugnata?	57
XLV. Quibus arguensis?	59
XLVI. An satis firmis?	60
XLVII. Exceptiones Recentiorum.	ibid.
XLVIII. Examinantur.	61
XLIX. Quis usus huius doctrinae?	63
L. Collectio Capitularium.	ibid.
LI. Auctoritas Capitularium et usus.	65
LII. Collectio Reginonis.	66
LIII. Collectio Burchardi.	67
LIV. Distatus Gregorii VII.	69
LV. An eius sint, ambigitur.	71
LVI. Collectio Anselmi.	72
LVII. Collectio Ivonis.	73
LVIII. Quis et qualis fuerit Gratianus?	75
LIX. Occasio et scopus decreti.	76
LX. Eiusdem naevi.	77
LXI. Emendare quis primum tentavit?	78
LXII. Correctio Romana.	79
LXIII. Menda non omnia sustulit.	80
LXIV. Partes decreti.	87

IV		
LXV.	Quid Palæe.	88
LXVI.	Antiquæ decretalium collectiones.	89
LXVII.	Quæ sint.	90
LXVIII.	Causa collectionis Gregorii LX.	91
LXIX.	Quando confecta?	92
LXX.	Quam rectè Raymundus eo labore sit defunctus.	93
LXXI.	Emendatio collectionis.	94
LXXII.	Quid habeat commodi?	95
LXXIII.	Respondetur obiectioni.	96
LXXIV.	Materia et forma Collectionis.	97
LXXV.	Collectio Innocentii IV. et Gregorii X.	ibid.
LXXVI.	Liber sextus decretalium.	98
LXXVII.	Clementinæ.	100
LXXVIII.	Extravagantes.	101
LXXIX.	Forma corporis Iuris Canonici.	ibid.
LXXX.	Auctoritas et usus decreti.	102
LXXXI.	Auctoritas decretalium.	103
LXXXII.	Ex usu et observantia.	104
LXXXIII.	Auctoritas Extravagantium.	106
LXXXIV.	Quid Rubricæ, Glossæ, Summaria?	ibid.

CAPVT IV.

DE ORIGINE AC PROGRESSV IVRIS

ECCLESIASTICI NOVISSIMI.

LXXXV.	Isidorianum Systema.	107
LXXXVI.	Sacerdotium et Imperium inter se commisit.	108
LXXXVII.	Pactum Leonis VIII. cum Ottone I.	ibid.
LXXXVIII.	Investituræ Episcopalis origo.	113
LXXXIX.	Quis eam primus impugnauit.	114
XC.	Quo eventu?	115

XCI.

XCI.	Pactum cum Paschali II.	116
XCII.	Transactio Callistrina.	118
XCIII.	Ius regaliæ abbatum Otto IV.	119
XCIV.	An valde consultum Ecclesiarum liberati.	121
XCIV.	Concilium Pisanum.	122
XCVI.	Quid? et quo eventu actum?	123
XCVII.	Concilium Constantiense.	124
XCVIII.	Capita reformationis.	126
XCIX.	Concilium Basileense.	128
C.	Initio ruptum illico restitutum est.	ibid.
CI.	Præcipua Concilii decreta.	130
CII.	Novum schisma.	132
CIII.	Concilium Florentinum.	133
CIV.	Postularis Germanorum.	135
CV.	Annuè Eugenius.	136
CVI.	Inde concordata Principum.	137
CVII.	Concordatum Aschaffenburgense.	138
CVIII.	Concordata Nationis Germanicæ.	139
CIX.	Sunt verum pactum.	140
CX.	Et lex Imperii Germanici.	141
CXI.	Proinde non potest sita Papa derogare.	142
CXII.	Nec authenticè interpretari.	143
CXIII.	An sit locus præscriptioni?	144
CXIV.	Concilium Pisanum.	146
CXV.	Concilium Lateranense.	147
CXVI.	Exspectationi Germanorum non satisfecit.	149
CXVII.	Concilium Tridentinum.	150
CXVIII.	Eius auctoritas.	152
CXIX.	Pax Religiosa.	153
CXX.	Pax Westphalica.	154
CXXI.	Capita pacis Religiosæ.	155
CXXII.	Capita pacis Westphalicæ.	156
CXXIII.	Licet ne inita?	157
CXXIV.	Declarationes Cardinalium.	158
CXXV.	Quam vim habeant?	159

XXXVI.

VI		
CXXVI.	<i>De ceteris Curiae Romanae legibus.</i>	166
CXXVII.	<i>Regulae Cancellariae.</i>	161
CXXVIII.	<i>Bullarium Magnum.</i>	162
CXXIX.	<i>Eius auctoritas.</i>	ibid.
CXXX.	<i>Collectio Sixti V.</i>	163
CXXXI.	<i>Collectio Petri Matthaei.</i>	164
CXXXII.	<i>Abba Conciliorum et Decreta.</i>	ibid.
CXXXIII.	<i>Collectiones Conciliorum particulares.</i>	168
CXXXIV.	<i>Breviores Conciliorum collectiones.</i>	171
CXXXV.	<i>Conclusio.</i>	172

SECTIO II.

DE PRINCIPIIS AC SVBIDIIS

IVISPRVDENTIAE ECCLESIASTICAE.

CXXXVI.	R atio et ordo huius sectionis.	173
---------	--	-----

CAPVT I.

DE SACRA SCRIPTVRA EIVSQVE

AVCTORITATE.

CXXXVII.	<i>Primus inris sacri fons est Sacra</i>	
	<i>Scriptura.</i>	174
CXXXVIII.	<i>Quae libris constat.</i>	ibid.
CXXXIX.	<i>Ab Ecclesia probatis.</i>	175
CXL.	<i>Sensus eius praecipuus quis?</i>	176
CXLI.	<i>Quae in interpretando tenenda regula.</i>	178
CXLII.	<i>Secernendum porro ius vetus a novo.</i>	179
CXLIII.	<i>Quid de legibus Ante-Mosaicis.</i>	182
CXLIV.	<i>Scriptura novi testamenti.</i>	183
		CXLV.

CXLV.	<i>Quae versio authentica?</i>	184
CXLVI.	<i>Quo sensu?</i>	185

CAPVT II.

DE TRADITIONE, CONSVETVDINE,

ET OBSERVANTIA ECCLESIASTICA.

CXLVII.	<i>Quid sit traditio Ecclesiast.</i>	186
CXLVIII.	<i>Et quotuplex?</i>	187
CXLIX.	<i>An dentur traditiones?</i>	188
CL.	<i>Quae auctoritas?</i>	189
CLI.	<i>Criteria.</i>	190
CLII.	<i>Divinae traditionis.</i>	191
CLIII.	<i>Et Apostolicae.</i>	192
CLIV.	<i>Traditiones piae et vulgares quo loco habendae?</i>	193
CLV.	<i>Quae vis consuetudinis Ecclesiasticae?</i>	194
CLVI.	<i>De vi observantiae Ecclesiasticae?</i>	195

CAPVT III.

DE AVCTORITATE ET VSV

CONCILIORVM.

CLVII.	<i>Quid Concilium?</i>	196
CLVIII.	<i>Quid Concilium OEcumenicum?</i>	197
CLIX.	<i>Concilium generale quando legitimum?</i>	198
CLX.	<i>De his unde constare potest?</i>	200
CLXI.	<i>Concilia generalia Orientalia?</i>	201
CLXII.	<i>Concilia generalia Occidentis.</i>	205
CLXIII.	<i>Obiectum Concilii Ecclesiastici quale?</i>	209
CLXIV.	<i>An etiam negotia profana?</i>	210
		CLXV.

CLXV. <i>Quae auctoritas Concilii generalis circa fidem ac mores?</i>	211
CLXVI. <i>Quae circa disciplinam?</i>	213
CLXVII. <i>Quae Concilia particularia?</i>	214
CLXVIII. <i>Quanta auctoritas?</i>	ibid.
CLXIX. <i>Modo sint vera ac sincera.</i>	216

CAPVT IV.

DE CONSTITVTIONIBVS ROMANORVM

PONTIFICVM.

CLXX. <i>Constitutionum Pontificiarum.</i>	217
CLXXI. <i>Circa dogmata auctoritas.</i>	218
CLXXII. <i>Quae circa disciplinam?</i>	219
CLXXIII. <i>An opus consensu Episcoporum?</i>	ibid.
CLXXIV. <i>An, et quali promulgatione?</i>	220
CLXXV. <i>An consensus Principum?</i>	221
CLXXVI. <i>Quid si circa temporalia versentur?</i>	223
CLXXVII. <i>Quid Rescripti nomine veniat?</i>	224
CLXXVIII. <i>Quaedam dantur ad praeviam consultationem?</i>	225
CLXXIX. <i>Quis? a quo? quibus in rebus impetrari potest?</i>	226
CLXXX. <i>Vitium precum quale?</i>	227
CLXXXI. <i>Quod rescriptum falsum?</i>	228
CLXXXII. <i>Genuini rescripti quae vis?</i>	ibid.
CLXXXIII. <i>Quid sit privilegium?</i>	230
CLXXXIV. <i>Vis privilegii?</i>	ibid.
CLXXXV. <i>Quibus modis cessat privilegium?</i>	231

CAPVT V.

DE AVCTORITATE SANCTORVM PATRV. M.

CLXXXVI. <i>Patres Ecclesiae Episcopi.</i>	232
CLXXXVII. <i>Proprie Patres, qui dicantur.</i>	233
CLXXXVIII. <i>Quae Patrum auctoritas?</i>	ibid.
CLXXXIX. <i>In rebus fidei ac morum.</i>	234
CXC. <i>In rebus aliis.</i>	236
CXCI. <i>An certior Pontificia?</i>	ibid.
CXCII. <i>Regulae de usu Patrum.</i>	237

CAPVT VI.

DE SVMMORVM PRINCIPVM

CONSTITVTIONIBVS.

CXCIII. <i>Principum constitutiones.</i>	238
CXCIV. <i>Quatenus huc pertinent?</i>	239
CXCV. <i>Regula prima.</i>	240
CXCVI. <i>Regula secunda.</i>	241
CXCVII. <i>Regula tertia.</i>	242
CXCVIII. <i>Regula quarta.</i>	243
CXCIX. <i>De usu iuris Romani.</i>	ibid.

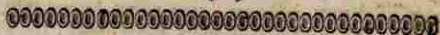
CAPVT VII.

DE INTERPRETATIONE IVRIS

ECCLESIASTICI EIVSQUE SVBIDIIS.

CC. <i>Vtilitas huius capitis.</i>	245
CCI. <i>Quid sit interpretatio.</i>	ibid.
CCII.	

CCII. Quotuplex est?	246
CCIII. Quid extensiva, quid restrictiva interpretatio.	247
CCIV. Quid authentica, quid usualis?	248
CCV. Quid ex analogia petita?	ibid.
CCVI. Criticæ interpretationis necessitas.	250
CCVII. Ex libris iuris probatur.	ibid.
CCVIII. Adeundi sunt fontes.	251
CCIX. Consulendæ vetustiores collectiones.	253
CCX. Conferendi codices MSS.	ibid.
CCXI. Adhibenda Critica scientiæ.	254
CCXII. Interpretationes Grammaticæ.	255
CCXIII. Subsilia. Notitia linguæ.	256
CCXIV. Scientiæ rerum subiectarum.	257
CCXV. Notitia librorum iuris.	258
CCXVI. Recursus ad fontes.	259
CCXVII. Ratio legis quotuplex?	260
CCXVIII. Unde ducatur?	261
CCXIX. Hinc necessitas iuris naturæ.	ibid.
CCXX. Et iuris civilis publici universi.	262
CCXXI. Tum et particularis Regnorum.	263
CCXXII. Historiæ et Antiquitatum Eccles.	ibid.
CCXXIII. Chronologia et Geographia sacra.	265
CCXXIV. Historia Iuris Ecclesiastici.	266
CCXXV. Historia Iurisprudentiæ literaria.	268
CCXXVI. Conclusio.	269

PRAECOGNITA
IURIS ECCLESIASTICI
UNIVERSI
PROEPIUM.

ECCLESIASTICI Iuris doctrina amoena illa quidem et utilis, multis etiam omnino necessaria, eadem tamen perdifficilis est et obscura interdum atque implicata adeo, ut acutissimi quoque interpretes nonnumquam adhaerent. Obscuritatis causa potior est ipsa doctrinae ipsius vastitas, ut quae disciplinam sacrarum universam veterem et novam ambitu suo complectatur; tum rerum insignis quaedam et varietas et vetustas. Quare sapienter utriusque ac verissime illi iudicant, qui Sacri Iuris studium ab earum rerum explicatione inchoandum esse praecipunt, quarum rerum cognitio adolescentum mentes veluti praeparat, et adversus illas, quae, his tanquam levioribus neglectis, industriis etiam atque perspicacibus viris interdum obrepere solent, sine delectu olim probatas opiniones praemuniant. Certe mihi religioni fuit, docendi hanc legem tam insigni cum utilitate coniunctam temere negligere; et eaque mihi scribendi huius libelli causa fuit: in quo id dedi operam maxime, ut naturam disciplinae istius partesque plane intelligenterque describerem; originem istius atque progressionem evolverem; locos porro ac veluti principia aperirem, a quibus momenta iuris ac rationes peti debent, eorumque usum atque auctoritatem certis definitisque regulis circumscriberem; ac

A

sub-

PROOEMIUM.

subsidia demum indicarem, quae vocant hermeneutica, hoc est, eas conditionis humanae partes, quae, etsi ad Iuris Ecclesiastici systema referri non debeant, eam tamen cum hoc necessitudinem habent, ut *Franciscus Florens* eximia vir, id quod omnes sciunt, canonicae rei peritiam non dubitaverit pronuntiare; non aliam fuisse causam potentior, cur aetas superior ingenio utique atque industria nostra hac nihilo inferior, in hoc studii genere nihil magno opere profecerit, quam quod hi, qui ad id excolendum se contulissent, homines essent ab earum rerum intelligentia parum instructi, e quibus omnia sint huius disciplinae petenda ornamenta. Mearum partium fuit haec tam multa tamque varia distribute ac scite uno opusculo complecti, plana et connexa oratione proponere, explicare dilucide et cum delectu. Rectene vero, an minus, consilium hoc non illaudabile executus sim, alii iudicabunt. Sed meus in docendo candor vereor ne in reprehensionem incidat multorum, qui res non ex aequo sed ex cupiditatibus suis praeconceptisque opinionibus aestimant, nihilque minus quam veritatem ferunt sibi inimicam. At quid refert

Distis ignoscat Mutius, an non?

Succenseant, quibus volupe est, et vescantur glandibus, qui fruges respuunt. Per me id quidem semper licebit. Ego interim fruar imperii felicitate, sub quo et sentire liceat verum, et quod sentias, dicere. Nunc ad id, quod primo loco propositum est, argumentum venio.

(3)

SECTIO I.

DE NATURA, ORIGINE, ET PROGRESSU
IURIS ECCLESIASTICI.

CAPVT I.

DE IURE ECCLESIASTICO
EIVSQVE PARTIBVS.

§ I.

Non potest Ecclesia legibus carere.

Societas Christianorum, quam accepto e divinis litteris nomine *Ecclesiam* dicimus, ordine carere atque externa per leges directione haud magis potest, quam alia quaecumque iunctorum inter se vinculo socialium hominum multitudo. Etsi enim non humano illa arbitrato sed divino consilio instituta sit, et ad eum finem instituta, in cuius consequitione veram esse beatitatem sitam hominis, omnes, nisi qui desipiunt, et credunt, et rebus ipsis factisque ostendunt; quia tamen hominibus constat, iisque, ut *Apostolus* ait, non eundem actum habentibus, non est illa removenda nobis severa et inflexibilis legum aequitas, quae sua cuique membro officia, sua iura pro auctoritate describat.

§ II.

Quid Ius Ecclesiasticum?

Istiusmodi *leges* ex re deinceps *Ecclesiasticas* appellabimus. Earum iusta quaedam et ordinata complexio est *Ius Ecclesiasticum*.

PROOEMIUM.

subsidia demum indicarem, quae vocant hermeneutica, hoc est, eas conditionis humanae partes, quae, etsi ad Iuris Ecclesiastici systema referri non debeant, eam tamen cum hoc necessitudinem habent, ut *Franciscus Florens* eximia vir, id quod omnes sciunt, canonicae rei peritia non dubitaverit pronuntiare; non aliam fuisse causam potiore, cur aetas superior ingenio utique atque industria nostra hac nihilo inferior, in hoc studii genere nihil magno-
 pere profecerit, quam quod hi, qui ad id excolendum se contulissent, homines essent ab earum rerum intelligentia parum instructi, e quibus omnia sint huius disciplinae petenda ornamenta. Mearum partium fuit haec tam multa tamque varia distribute ac scite uno opusculo complecti, plana et connexa oratione proponere, explicare dilucide et cum delectu. Rectene vero, an minus, consilium hoc non illaudabile executus sim, alii iudicabunt. Sed meus in docendo candor vereor ne in reprehensionem incidat multorum, qui res non ex aequo sed ex cupiditatibus suis praeconceptisque opinionibus aestimant, nihilque minus quam veritatem ferunt sibi inimicam. At quid refert

Distis ignoscat Mutius, an non?

Succenseant, quibus volupe est, et vescantur glandibus, qui fruges respuunt. Per me id quidem semper licebit. Ego interim fruar imperii felicitate, sub quo et sentire liceat verum, et quod sentias, dicere. Nunc ad id, quod primo loco propositum est, argumentum venio.

(3)

SECTIO I.

DE NATURA, ORIGINE, ET PROGRESSU
 IURIS ECCLESIASTICI.

CAPVT I.

DE IURE ECCLESIASTICO
 HVSQVE PARTIBVS.

§ I.

Non potest Ecclesia legibus carere.

Societas Christianorum, quam accepto e divinis litteris nomine *Ecclesiam* dicimus, ordine carere atque externa per leges directione haud magis potest, quam alia quaecumque iunctorum inter se vinculo socialium hominum multitudo. Etsi enim non humano illa arbitrato sed divino consilio instituta sit, et ad eum finem instituta, in cuius consequitione veram esse beatitatem sitam hominis, omnes, nisi qui desipiunt, et credunt, et rebus ipsis factisque ostendunt; quia tamen hominibus constat, iisque, ut *Apostolus* ait, non eundem actum habentibus, non est illa removenda nobis severa et inflexibilis legum aequitas, quae sua cuique membro officia, sua iura pro auctoritate describat.

§ II.

Quid Ius Ecclesiasticum?

Istiusmodi *leges* ex re deinceps *Ecclesiasticas* appellabimus. Earum iusta quaedam et ordinata complexio est *Ius Ecclesiasticum*.

⁴ SCHOL. Ius Ecclesiasticum persaepe *Canonium* etiam dicitur a voce Graeca *kanon*, quae Latinis regulam significat. Varia est vocis istius in scriptis ecclesiasticis acceptio. Vid. Ioann. Doujat *Praenot. Canon. lib. 1. cap. 1.* Sed in primis frequens illa est, qua Ecclesiasticam constitutionem indicat. *Canonis* enim quam legis nomen antiquis Ecclesiae tam Patribus quam Conciliis magis placuit; non quod ea re testati sint destitit se ferendae legis propria vi, sed quod vocis istius lenitatem magis accommodatam existimaverint ad regimen Ecclesiae moderatum ac lenem, quam legis, quae imperii quandam severitatem videtur insinuare. Nonnumquam etiam *Sacrum*, alias *Pontificium* appellatur, ratione tam clara quam innocua, ut adversus Gundlingii spectra probavit Zallwein *disp. 1. Iur. Canon. cap. 1. §. 2.* Sunt haec igitur nobis eiusdem disciplinae varia dumtaxat nomina, ut proinde nihil necesse sit ius *Canonium* ab *Ecclesiastico*, vel ab utroque *Pontificium* distinguere, quod Strauvius in Historia Iuris fecit *cap. 7. §. 1. & Christ. Gott. Hoffmann in dissert. de auctorit. Iur. Can. ap. Evangel.*

§. III.

Quid Iurisprudentia Ecclesiastica?

Cognitio iuris duplex esse potest, *vulgaris* una et *historica*, qualis eorum est, qui legibus Ecclesiae quid praeceptum sit, quid vetitum, quid item permissum rogati norunt dicere: at originem iuris et causam non norunt. Altera est paucorum et *philosophica*, quae in distincta et solida legum ex rationibus earundem ducta cognitione sita est. Habitus cognitionis philosophicae est *Scientia Iuris Ecclesiastici*, seu *Iurisprudentia Ecclesiastica*. Alii eam paullo explicatius nec incondite sic definiunt, ut sit: *Habitus leges Ecclesiasticas scienter interpretandi, et negotia sacra ad illas rite explicandi.*

Qua-

Quapropter duabus veluti partibus continetur, *theoretica*, et *practica*, quarum illa in legibus interpretandis atque intelligendis, haec vero in iisdem prudenter applicandis versatur.

COR. I. Ex his consequens est, ut *theoretica* Iuris et *practica* simul cognitio coniuncta cum habitu et quadam celeritate iudicii scientiam iuris efficiat, quam qui in potestate sua habet, vere *Iuris Saeri Consultus* dici possit. Proinde insipienter faciunt, qui praxim iuris a theoria divellunt, et hac neglecta illam unice captant. Nam hoc quid est aliud, quam si, quod est in proverbio, quum caecus sis, iudicare velis de coloribus?

COR. II. Apertum hinc est porro, a scientia Iuris Saeri multum abesse, qui leges iactant, rationes earum causasque nesciunt; quive, quum verba legum ac prope syllabas memoria teneant, vim earum ac potestatem penitus ignorant, quos Leguleios alicubi per iognominiam Cicero nuncupavit.

COR. III. Pessimum autem procul dubio est togatae militiae genus eorum, qui seu culpa seu dolo ius, quod non ignorant, perverse ad causas iudicandas transferunt, alienisque calamitatibus vnalem cupiditatem satiant. Horum inhumanae artes Caspar Zieglerus non sine multo sale perstrinxit in tractatu, quem *de Arte Rabulistica* inscripsit.

SCHOL. Quare, me quidem auctore, non audietis homines, tametsi aliquo in Republica loco positos, qui theoreticam iuris cognitionem non inutile modo esse persuadere nobis conantur, sed adversam etiam usui saepissime; quo fiat, ut Adolentes, ex Academicis ad usum vitae civilis traducti, in alium quasi orbem sibi delati videantur. Licet enim eveniat hoc quandoque, ut certo evenit, non id theoreticae iuris scientiae, sed vel doctentium, vel discentium, non raro parentum ipsorum vitium est, qui nullam propemodum molestius ferunt expensam pecuniam, quam quae in discendis bonis litteris consumitur.

Ve-

Verum multi sunt iniqui, qui praeclearo praediti ingenio, sine theoria, sola diuturna experiundi exercitatione tantam sibi iuris notitiam comparaverint, quantum saepe in theoretico desideraveris. Fateor, sed tamen aperta est certissimaque sententia Ciceronis: *Ars dux certior est quam natura*. Vellem profecto id de se quisque eorum, qui causas in foro publicas agunt privatasve, dicere possit, quod idem vir consularis gloriabatur in Bruto: *Tum primum nos ad causas privatas et publicas adire coepimus, non ut in foro disceremus, quod plerique fecerunt, sed ut, quantum nos officere potuissemus, docti in forum veniremus*. Conf. Bohmer *diss. de iniust. theor. et praxeos oppositione*.

§. IV.

Ius Divinum et Humanum.

Iuris Ecclesiastici, ut legum (§. II.) multiplex divisio est. Atque primum quidem origine inspecta *divinum* est, vel *humanum*. Illud *Deum* ipsum auctorem, hoc habet *homines* ferendae legis potestate instructos. Et quum duplex omnino sit divinae voluntatis cognoscendae via, *rationis* una, altera *revelationis*; divinum porro vel *naturale* est, vel *positivum* veteris ac novi Testamenti libris comprehensum.

SCHOL. I. *Ius naturale Ecclesiasticum non defuerunt maxime Protestantes qui scriberent. Huc refero Georg. Guil. Keuffel Elementa Iurisprudentiae Ecclesiasticae universalis tom. 2. Rostoch. an. 1728. et 29. Breuning. Primas lineas Iuris Ecclesiastici universalis an. 1758. Nettelbladt Iurisprudentiam naturalem theoreticam Ecclesiasticam, quae exstat libro tertio Iurisprudentiae naturalis Achenwal Ius Ecclesiasticum in Elementis iuris naturalis lib. 3. cap. 5. Cantz Iurisprudentiam socialem Ecclesiasticam tom. 2. disciplin. moralis. Daries Elementa Iuris Ecclesiastici universalis in instit. Iurispr.*

iuriv.

uitu. seß. 7. p. 499. conf. omnino Ill. de Martini, de lege naturali §. 222.

SCHOL. II. De Iure Hebraeorum scriptores recensuit Buder in *Select. bibl. iur. cap. 2. §. 1.* Fabricius in *Bibliogr. antiquar. cap. 15. p. 733.* et Barth. in *Mantissa in Fabricii bibliogr. p. 59. seq.* Adde Ioan. Dav. Michaëlis *Ius Mosaicum. Francof. an. 1770.* et, qui ad leges novi testamenti pertinet, libellum perelegantem: *Leges Ecclesiasticae a Sac. Scriptura excerptae. Aug. Vindelic. 1773.*

§. V.

Apostolicum et Ecclesiasticum.

Humani iuris duae possunt species praecipuae constitui. Nam quum rogandae legis iure et *Apostoli* essent a *Servatore* instructi, et fuerint deinceps, qui eorum loco et potestate regendis christianorum coetibus praefuerunt, *Episcopi*: nihil vetat *Ius Apostolicum* ab *Ecclesiastico* separare; illo nimirum, quod non ab *Apostolis* traditum accepimus, sed quod diversis et locis et temporibus *Ecclesiarum Praepositi*, quo necessitate populi *Christiani* pietate consulere, seu ipsi soli, seu iunctis plurium suffragiis constitutum promulgarunt, et ad posteriorum memoriam partim exaratum litteris, partim *fideli Maiorum* traditioni creditum transmissum.

COR. *Ius igitur apostolicum humani iuris species est, non divini (§. IV.)* Qua ratione intelligi potest, quomodo factum sit, ut complura *Apostolorum* instituta veluti de abstinentia a sanguine, agapis, exomolegium gradibus, velatione mulierum, aliisque eiusdem generis ritibus in desuetudinem abirent. Ceterum hoc ad illa instituta pertinet duntaxat, quae ab *Apostolis* ipsis rogata sunt. Nam quae illi accepta a *Christo* *fidelibus* tanquam legati eius ac *ministri* tradiderunt, ea sane non *humana* sed

sed *divina* sunt instituta. Quod discrimen minime arbitrarium est, ut suo loco explicatius ostendam.

§. VI.

Publicum et Privatum.

Ex *obiecto* deinde *publicum* est, vel *privatum*. Hoc in singulorum fidelium actionibus ad interiorum salutem dirigendis versatur. Illud vero non tam singula Ecclesiae membra respicit, quam ipsam in universum christianorum societatem. Nempe leges complectitur, quae iura determinant atque officia non singulorum, sed divinae huius civitatis communia, eorumque cum primis, qui eidem cum potestate praesunt Episcopatus, ipsiusque adeo civilis Maiestatis illa quae potestare circa sacra continentur.

Schol. I. Nihil autem necesse est, quod nuper video placuisse Ranitenstrachio, duas facere iuris publici Ecclesiastici partes, *internum* atque *externum*: qua parte utramque vir doctus inter se rempublicam sacram et profanam comparat, mutuamque inter illas iura et officia expendit imitatione (sic enim conicio) illorum, qui civitatum iura explicant, apud quos civilis iuris publici interni et externi vulgarissima partitio est. Vereor enim, ut haec quam in ea disciplina verissime tradita, tam ad ius sacrum transferri recte poterint. Quo enim pacto mihi sinam persuaderi, quae est civitatis iuris, id est, gentis ad gentem, eandem esse rationem Ecclesiae ad Rempublicam, in cuius illa territorio existit? Iam quid si ego ius civile publicum institutum ita partiri, ut *internum* esse velim, quod statum civitatis in se spectatae exponit, *externum* vero, quod habitum Reipublicae ad Ecclesiam determinat; hoc ego inquam si coner, quisquamne est, qui probeat? aut quis non potius vehementer improbet? Atque mihi quidem torum hoc, quidquid est a multis de Republica duplici acutius disputatum quam verius, non

pla-

placet profecto, omninoque mallem ob ea, quae habet incommoda permulta, e disciplinis nostris prorsus exesse, ut est a me iam alibi traditum diligentius.

Schol. II. Nec muto sententiam, quamvis violati canonis Tridentini flagitium imputat iis, qui haec tam belle efficta in controversiam revocant, Auctor dissertationis Academicæ de Principiis iure quoad *reſigalia Ecclesiastica eorumque bonis imponenda*, quae Fridurgi in Brisgovia prodit. Sic enim ait (§. XV.) *Id qui neget, a Tridentina Synodo excommunicabitur*. Namque salva omnino res est. Neque enim Tridentini Patres hierarchiam divinam ordinatione institutam esse ipsam Ecclesiam aiunt, quod hic vir aperte quidem, sed erronee adfirmat: sed hoc aiunt *In Ecclesia Catholica esse hierarchiam* divinitus institutam, quae ex *Episcopis, Presbyteris et Ministris constat*. Canon apertus est, nec tam inutili glossa implicandus fuit.

Schol. III. Ius Ecclesiae Christianae publicum non est illud quidem a Iurisconsultis scholasticis neglectum penitus: sed tamen parce admodum ac ieiune ab illis tractatum fuisse negari non potest. Et quum praeterea in eo explicando tanquam principiorum loco pseudo-Isidori commenta haberent, fieri profecto non potuit, quin pulcherrimam studii ipsius partem insigniter deformarent. Ius autem Principum Christianorum circa sacra boni isti viri non attigerunt quidem; aut si quod eius argumentum praetere commode non poterant, ita pertractant, ut fœtisse utillius videantur, qui omnino abstinerunt. Nihil comminiscor. Sed exemplis abstinco, ut famae parcam. Nostra aetate separari ius publicum Ecclesiae a privato, et in systema quoddam doctrinae cogi coeptum est: quod fieri oportere iam dudum Illust. ab Icksstadt prudenter monuit. Ceteris praefero Ant. Schmidt *Institutiones Iuris Ecclesiastici Germaniae accommodatas tom. 1. Heidelb. an. 1771.* et Ill. Viri Steph. Ranttenstrach *Institutiones Iuris Ecclesiastici tom. 1. Prag. an. 1772.*

B

§.VII.

§. VII.

Commune et Particulare.

Ecclesia porro Catholica, ad cuius salutem promovendam omne Ius Ecclesiasticum comparatum esse debet, e multis christianorum coetibus tanquam quibusdam partibus arctissima inter sese fidei, charitatis, Sacramentorum ac regiminis communione unitis componitur. Omnium horum coetuum, etsi una sit atque eadem fidei regula immobilis atque irreformabilis, ut ait *Tertullianus*: reliquae tamen ad disciplinam ac ritus pertinentes leges sine ulla communionis factura multum saepe discrepant. Hungariae quam multa sunt in rebus causisque Ecclesiasticis propria Iura? Quam multa Germanis et Gallis? Quare Ius Ecclesiasticum in *commune* et *particulare* qui distribuunt, vera id iustaque de causa faciunt. Nempe commune quod est, id per Ecclesiam totam aut penè totam pertinet: qualis olim fuit codex pervetustus, quem post Chalcedonense Concilium ex superiorum Synodorum Canonibus conflatum deinde ostendam; et hodie promodum est collectio decretalium, quae a *Gregorio IX.* Pontifice nomen habet. Particulare vero pro numero Ecclesiarum mire variat. Nam etiam primis temporibus suus fuit Ecclesiae Africanae codex, Romanae suus. Alius apud Gallos; apud Hispanos item alius vim habuit auctoritatemque. Nec vero ad integras tantum Nationes haec libertas pertinet; verum ad singulas etiam Nationum *provincias* et *dioceses*. Vnde non inepte superiori divisioni *Ius speciale* singularum Ecclesiarum addideris.

Cor. Vtrumque Ius tam commune quam particulare publicum est vel privatum (§. VI.)

§. VIII.

§. VIII.

Particulare in Germania quodplex?

Ius particulare Ecclesiae Germanicae tam publicum quam privatum aliud est *Catholicorum* tantum, aliud tantum *Protestantium*: aliud demum commune Catholicis et Protestantibus.

Schol. Ioan. Franciscus Beselius *Ius publicum Romano-Ecclesiasticum*. Anonymi *Principia Iuris publici Ecclesiastici Catholicorum*. Ioan. Georg. Estor *Delineatio Iuris publici Ecclesiastici Protestantium*. Iust. Car. Wiesenhaurn *Practica axiomata* (vulgo *maximas*) *Iuris publici Ecclesiastici Protestantium*. Iust. Car. Wiesenhaurn *Primariae Theses Iuris Protestantium publici*. Ioan. Christ. Major *Germanicum Canonium Ius publicum*.

§. IX.

Ius vetus, novum ac novissimum.

Addunt his scriptores recentiores aliam a tempore petitam divisionem, Iuris scilicet *veteris*, *novi* ac *novissimi*. Nam quam satis constet omnibus Christianae societatis fata fuisse non semper uniusmodi; regiminis quoque formulam aliquoties nonnihil mutatam fuisse: excitabant prudentissimi viri, non incommode Ius Ecclesiasticum universum ad eum modum posse circumscribi. Eius autem temporis rationem ita video a plerisque iutam, ut *vetus Ius* contineri velint Canonum ac regularum illis codicibus, qui ante *Gratiani* decretum, hoc est, ante saeculi duodecimi annum quinquagesimum confecti sunt: *Ius vero novum* decreto concludant, ceterisque Decretalium collectionibus, e quibus *corpus*, quod vocant, *Iuris Canonici* componitur: omnia demum seu

B 2 Con-

Conciliorum decreta, seu constituta Pontificum, curiaeque Romanae placita, quae hoc vobis recentiora sunt, ad novissimum referenda putent.

SCHOL. Vid. Illust. de Riegger in *Instit. Jurisprud. Ecclesiast. part. 1. §. 432.*

Quibus temporum intervallis circumscribendum.

Displacuerunt haec tamen vulgatissima clar. Rautenstrancho: nec, nisi valde fallor, sine iusta ratione. Gratianum fateor pleraque veteris disciplinae capita sic satis diligenter collegisse: fateor praeterea opera hominis illius ac studii novae, quae deinde invaluit, disciplinae multum auctoritatis accessisse: originem tamen huius antiquiorem Gratiano, et iam inde ab initio noni saeculi repetendam esse contendit. Isidori enim commenta quis nescit hodie? aut quis ignorat, antiquis Patrum institutis, quae annis amplius octingentis omnis sanctissime venerata est Ecclesia, alia atque alia infligi coepisse vulnera ex eo potissimum tempore, quo factae illae decretales aetatis eius seu inscitia seu ignavia tanquam genuinae auctoritatem adeptae sunt? Adeptae vero sunt dudum ante Gratianum, ipso celeberrimo Rieggero fidente: *Epistolas Isidori Decretales Gratiani temporibus communi veluti usu receptas in maxima apud omnes fuisse auctoritate*. Quare si qua est omni ex causa mutatae disciplinae novi Iuris ligenda epocha, huius procul dubio initia rectius ab Isidori quam Gratiani collectione repetemus. Desluxit autem nova haec disciplina non ultra saeculum decimumquintum, sub cuius initia de restituendo antiquo Iure, tollendisque abusibus agitari consilia non infeliciter coepta sunt. Ex his demum con-

¹ In *Præleg. Juris Ecclesi.* §. 20.

² *Diss. de Decret. Gratian.* §. 82. p. 186.

tibus natum est Ius; quod, nescio an apto satis nomine, novissimum compellant.

SCHOL. Quartam his epocham addidit Cl. Pichlerus in *brevi historia Juris Ecclesiastici*, his verbis: *Quarta demum ac praesens epocha, in qua veteris historiae studium invaluit, tum et Ecclesiasticae: nec non Iuris Canonici correctionis, eiusdemque cum Regio Iure concordat. Et hoc merito nuncupari potest Ius vetustissimum-novum; novum quidem ex recenti eiusdem confessione, vetustissimum vero ob eius fundamenta, quippe quod nihil a primaevo sua Ecclesiae constitutione aberrat.*

CAPVT II.

DE ORIGINE AC PROGRESSV IVRIS
ECCLESIASTICI VETERIS.

§. XI.

Origo Iuris Sacri est a Christo.

Originem Iuris Sacri ceteraque, quae ad historiam eius pertinent, dum explicare instituo, video mihi ab ipsis rerum christianarum primordiis ducenda initia. Iam hoc enim primum satis omnibus constat, Ecclesiam ab ipso Dei filio Iesu Christo, dum humanam indutus naturam inter mortales versaretur, collectam esse atque institutam. Eandem vero a sapientissimo fundatore ita fuisse conditam, ut eam ipse non relinqueret informem, sine structura certis legibus circumscripita, sine quadam ordinati regiminis formula: etsi divina scriptura, quod saepe facit minimeque ambigue, cum nobis non exhiberet populi sui legislatorem, ipsa tamen fundamentalium legum necessitate (§. I.) adduceret, ut crederem.

SCHOL. At nunc in re, quae oculis iudicari potest, nihil argumentationibus opus est. Christus enim est, qui

Conciliorum decreta, seu constituta Pontificum, curiaeque Romanae placita, quae hoc vobidine recentiora sunt, ad novissimum referenda putent.

SCHOL. Vid. Illust. de Riegger in *Instit. Jurisprud. Ecclesiast. part. 1. §. 432.*

Quibus temporum intervallis circumscribendum.

Displicerunt haec tamen vulgatissima clar. Rautenstrancho: nec, nisi valde fallor, sine iusta ratione. Gratianum fateor pleraque veteris disciplinae capita sic satis diligenter collegisse: fateor praeterea opera hominis illius ac studii novae, quae deinde invaluit, disciplinae multum auctoritatis accessisse: originem tamen huius antiquiorem Gratiano, et iam inde ab initio noni saeculi repetendam esse contendit. Isidori enim commenta quis nescit hodie? aut quis ignorat, antiquis Patrum institutis, quae annis amplius octingentis omnis sanctissime venerata est Ecclesia, alia atque alia infligi coepisse vulnera ex eo potissimum tempore, quo factae illae decretales aetatis eius seu inscitia seu ignavia tanquam genuinae auctoritatem adeptae sunt? Adeptae vero sunt dudum ante Gratianum, ipso celeberrimo Rieggero fidente: *Epistolas Isidori Decretales Gratiani temporibus communi veluti usu receptas in maxima apud omnes fuisse auctoritate*. Quare si qua est omni ex causa mutatae disciplinae novi Iuris ligenda epocha, huius procul dubio initia rectius ab Isidori quam Gratiani collectione repetemus. Defluxit autem nova haec disciplina non ultra saeculum decimumquintum, sub cuius initia de restituendo antiquo Iure, tollendisque abusibus agitari consilia non infeliciter coepta sunt. Ex his demum con-

¹ In *Præleg. Juris Ecclesi.* §. 20.

² *Diss. de Decret. Gratian.* §. 82. p. 186.

tibus natum est Ius; quod, nescio an apto satis nomine, novissimum compellant.

SCHOL. Quartam his epocham addidit Cl. Pichlerus in *brevi historia Juris Ecclesiastici*, his verbis: *Quarta demum ac praesens epocha, in qua veteris historiae studium invaluit, tum et Ecclesiasticae: nec non Iuris Canonici correctionis, eiusdemque cum Regio Iure concordat. Et hoc merito nuncupari potest Ius vetustissimum-novum; novum quidem ex recenti eiusdem confessione, vetustissimum vero ob eius fundamenta, quippe quod nihil a primaevo sua Ecclesiae constitutione aberrat.*

CAPVT II.

DE ORIGINE AC PROGRESSV IVRIS
ECCLESIASTICI VETERIS.

§. XI.

Origo Iuris Sacri est a Christo.

Originem Iuris Sacri ceteraque, quae ad historiam eius pertinent, dum explicare instituo, video mihi ab ipsis rerum christianarum primordiis ducenda initia. Iam hoc enim primum satis omnibus constat, Ecclesiam ab ipso Dei filio Iesu Christo, dum humanam indutus naturam inter mortales versaretur, collectam esse atque institutam. Eandem vero a sapientissimo fundatore ita fuisse conditam, ut eam ipse non relinqueret informem, sine structura certis legibus circumscripita, sine quadam ordinati regiminis formula: etsi divina scriptura, quod saepe facit minimeque ambigue, cum nobis non exhiberet populi sui legislatorem, ipsa tamen fundamentalium legum necessitate (§. I.) adduceret, ut crederem.

SCHOL. At nunc in re, quae oculis iudicari potest, nihil argumentationibus opus est. Christus enim est, qui

nos divinae huius civitatis legem in salute animarum positam primus omnium explicatè docuit Ioann. VI. 38. 40. Ipse Rectores instituit, formamque ac modum perpetuum regiminis determinavit. Matth. XVI. 18. Ipse et poenam, et poenae genus sancivit adversus eos, qui momenti Ecclesiae temere ac per contumaciam morem gerere detrectant. Matth. XVIII. 17. Ipse denique quam in rebus arduis atque ambiguis consultandi iudicandique rationem tenere nos deceat, dilucide exposuit Matth. *loc. cit.* limitesque designavit, intra quos contineri debeat obediendi necessitas utrique supremae potestati debita, Ioann. XVIII. 36. Mitto alia permulta eiusdem generis, quae divinos codices legentibus ignota esse minime possunt. Conf. Fenerlini *diss. de Christo novo legislatore*. Gosting. 1739.

§. XII.

Auxerunt Apostoli.

Collectam ita atque ordinatam fidelium multitudinem Apostolis regendam commendavit Christus: instructis quum aliis donis ad muneris explorationem necessariis, tum potestate quoque, qua iure possent constituere cetera, quae ad ornandum supremi Numinis cultum idonea essent, et ordine alios parique cum auctoritate praeficere futuros post se christianorum coetum gubernatores. Et vero satis constat, Apostolos data sibi divinitus potestate quam primum etiam usus fuisse. Docent enim hoc perspicue res ab iis gestae: docent ad formatos christianorum tam publicos quam privatos mores editae praeceptiones, quarum plena est Apostolicarum Epistoliarum, Pauli cum primis series. Exercebant autem

1. Luc. XX. 21. Luc. VI. 13.

2. Luc. X. 16. Ad Cor. XI. 14.

3. Ab. I. 26.

4. Desjat, lib. 2. cap. 12. §. 15.

hanc potestatem Apostoli non singuli tantum, verum iunctis etiam consiliis, quoties gravior quaedam causa, cuiusmodi Antiochena fuit in Hierosolymitano congressu composita, maruram deliberationem deposceret: eaque iuncta conventuum fuerunt, quos iunior aetas Concilia seu Synodos appellavit.

SCHOL. Ut vero nolim ego, quot Eisengreiniius, quot Annatus et alii, numeratè Apostolica Concilia; tria tamen Cabassutio haud aegre largiar. Vid. *Notit. concil. et Histor. Eccles. Saec. I. p. 27.* Primum quod non multo post illapsum Spiritus Sancti ea de causa celebratum est, ut in locum Iudae praeitoris alius in munere sacro Apostolus constitueretur. Actor. I. 26. Cabassutius *cit. loc.* Natalis Alexander in *Hist. Eccl. Saec. I. dissert. 6.* Henr. Dodwell *dissert. 1. in Cyprian. §. 17.* Alterum in quo electi sunt septem Diaconi. Natalis Alexander *Saec. I. dissert. 8.* Bingham *orig. Eccles. lib. 4. cap. 1. §. 1. seqq.* Tertium Hierosolymis in medio saeculo primo habitum est, cuius historiam descripsit S. Lucas Act. c. XV. Adde Natalem Alexandrum *Saec. I. dissert. 10. et 11.* Ioann. Spencer *de legib. Ritual. Hebr. p. 488. seqq.* et Christ. Lupus *ad Can. 67. Concil. Trull.* Quartum his adiciunt, quod celebrasse dicuntur antequam praedicandi Evangelii causa a se invicem discederent, hoc consilio, ut quandam doctrinae formulam collatis symbolis componerent, qua veluti regula immobilis fidei in populis instituendis uteretur. At, quoniam ad Rufinum unum testimonium omnem videam reduci scriptorum in hac re consensionem, pendum satis apud animum meum constituere possum, quantum illi tribuendum esse iudicem. Vid. Fabricium in *Cod. apocry. nov. testam. P. 3. pag. 339.* Bingham *lib. 10. cap. 3. §. 5.* Natalis Alexander *Saec. I. dissert. 12.* Rupprecht in *not. histor. ad Ius Can. P. 1. pag. 11. seqq.* Antiochenum autem nescio quod Apostolorum concilium, cuius novem Canones descripsit Turrianus *lib. 1. cap. 25.* et ex illo Baronius in *annal.*

annal. ad ann. 102. n. 19. omnino spurium est. Conf. Ioann. Dallaeus lib. 2. de Pseud. epigr. Apostol. cap. 22. 25. Pagius in crit. ad ann. 56. Natalis Alexander Saec. I. dissert. 20. Gibert in nota subiecta Espenii dissertationi in Synodum Nicaenam secundam §. 9. et Fabricius loc. cit. pag. 336.

§. XIII.

Et Successores illorum Episcopi.

Apostolorum exemplo, qui post illos christianorum Ecclesiis praesidebant Episcopi, quin et ipsi, quas quisque coetui suo utiles iudicavit, aprasque leges praescripserint, seu singuli seorsim, seu congregati in Synodis, dubitare nos minime sinunt sincera, tametsi pauca primae huius aetatis Ecclesiastica monumenta. Copiosas quidem et frequentes Episcoporum Synodos non ferbat primis saeculis suspiciosa Magistratum Romanorum aviditas, cui per leges mitum etiam Imperatorum in christianos maxime Praepositos, crudeli esse impune licuit: coïsse tamen, quoties intermitteret saeviens tempestas, et condendis etiam Canonibus pietati fidelium, ordini ac disciplinae publicae consultum ivisse Eusebius nobis ac Cyprianus, et qui prior est utroque Tertullianus testes sunt. Huius quidem insignis in hanc rem locus est in libro de ieiunio. *Aguntur praeterea inquit per Graecias illa certis in locis Concilia ex universis Ecclesiis, per quae et altiora quaeque in commune tractantur, et ipsa repraesentatio totius nominis christiani magna veneratione celebratur.*

SCHOL. Quem locum non despicio quae me cogat ratio ita interpretari, ut videatur Tertullianus celebrandarum Synodorum consuetudinem suam demum aetate in Ecclesiis Graecis inductam fuisse, significare, etsi hoc suadeat Mosheim.

§. XIV.

§. XIV.

Pauci tamen prima aetate Canones fuerunt.

Modicum tamen praeter leges a Christo (§. XI.) eiusque discipulis traditas (§. XII.) primis istis ac beatis temporibus Ecclesiasticorum Canonum fuisse numerum haud aegre crediderim. Sufficiebat coërcendae paucorum improbitati Apostolorum primum Episcoporumque sola auctoritas: severa deinde innocentis huius aetatis lex, quae in numero christianorum neminem esse patiebatur sceleratae vitae sectatorem. Causae vero, quae tot post deinde regulas Ecclesiasticas pepererunt, hoc aëvo nullae, aut certo rarae exstiterunt. Equidem multa Romanorum Pontificum decreta hac aetate consignavit *Auctor* libri, qui *Pontificalis* inscribitur, ex quo Sandinus illa ac *Doujatius* commemorant: in vitis Pontificum ille; hic in Praenotionibus Iuris Canonici. Multas praeterea decretales eorundem Epistolas octavo saeculo *Isidorus* produxit: sed ut haec huius viri commenta inanissima veri sunt, ita parum libro Pontificali saepe constat auctoritas. Sane recentior hic esse liber videtur, quam ut firmum ex illo de antiquis adeo institutis, certumque depromere testimonium liceat. *Dionysii* quoque illius, cui *Arropagita* nomen est, de Ecclesiastica Hierarchia libri, si modo genuinum esse viri opus constaret, permultum, fateor, ad illustrandam horum temporum disciplinam conferre possent. Verum ut nunc sunt doctissimorum virorum de his pugnantia secum iudicia, in obscuro posita sunt omnia.

SCHOL. De Pontificali eruditè disseruit Schelstraten tom. 1. *Antiq. illustr. dissert. 3. cap. 5.* etsi vix in omnibus consentiam. De operibus Dionysii vide Collectum *Pract. Theologic. tom. 8. dissert. 5.* et Dom. Mansi ad *dissert. 22. Saec. I. Natalis Alexandri.*

C

§. XV.

§. XV.

*An exstiterit aliquis codex Canonum prioris
tribus saeculis?*

Paullo certiora sunt, quae de *Canonibus Apostolicis, Constitutionibusque* disputant eruditi. Certe fuerunt, inter quos *Beveregius* atque *Espenius* ceteris facile praestant, qui hanc ipsam Canonum Apostolicorum collectionem communem primitivae Ecclesiae Iuris fuisse codicem ut persuaderent magno studio adnisi sunt. In quo mihi quidem non satisfaciunt. Canones tamen ipsos perantiquos esse, et a disciplina Graecorum huius aevi plerosque non alienos, multis videntur et luculentis argumentis demonstrasse. Sed de hac tota re nonnihil diligentius nobis disceptandum est.

§. XVI.

De Canonibus Apostolicis variae sententiae.

De Canonum Apostolicorum tam numero quam origine, auctoritateque non his demum postremis temporibus disceptari coeptum est, verum olim etiam Latina Ecclesia a Graeca dissidebat. Graecos enim quinque et octuaginta Canones saltem post Trullanam Synodum constanter numerasse, eosque tamquam ab *Apostolis* editos eximia quadam veneratione coluisse certum est multisque exploratum testimoniis. At Latina Ecclesia ignotos sibi primum, simulatque in occidente vulgati sunt, Synodali decreto repudiavit. Invaluit tamen apud Latinos quoque sensim priorum quinquaginta auctoritas adeo, ut

1 *Vid. Beveregius dissert. de Apostol. Can. auctorit. §. 2. Thom. Bruno, dissert. de Can. Apostol. §. 5. Espen Schol. ad Can. 1. Trull.*
2 *Synod. Rom. ano. 496.*

ut etiam in causis iudicandis pro legibus adhiberentur, verum ita tamen adhiberentur, ut nihil, quod de origine illorum decernerent, certi viderentur atque explorati habuisse. Deseruit hanc maiorum suorum in adserenda Canonum dignitate prudentem moderationem iunior aetas. *Haloander* enim, ut multa alia veterum scripta, posteaquam istud quoque veteris Graeciae praeclarum monumentum in lucem protraxisset, fuerunt illico egregia, ut illa aetas ferebat, doctrina viri, qui antiquitatis, ut opinor, capti studio, omnes quinque supra octuaginta Canones pro genuinis ac sinceris *Apostolorum* regulis reciperent. Hanc sententiam impugnare adgressi sunt *Magdeburgenses* Centuriatores conatu non infelici. Et quamquam *Franciscus Turrianus*, singulari pro his Canonibus scripto opusculo, causam eorum magna virum et ingenii contentione agere instituerit; eoque rem falsa veris, ut erat vir acumine mire valens, permiscendo adduxerit, ut plures eam, et in his *Binius* quoque, sententiam amplexi fuerint: dividendam tamen eandem *Baronius* censuit, reiectis ceteris priores dumtaxat quinquaginta probans, quod ipsum etiam *Bellarminus* fecit. Verum haec non magis quam illa *Turriani* sententia probare se diu peritoribus potuit.

Schol. I. Decretum, quo (§. XVI.) *liber Canonum apocryphus* discrete pronuntiatur, *Gratianus* noster *Gelasio* tribuit. An vero huic Pontifici omnino adscribi possit, ambiguum est vehementer ob ea, quae a viris eruditissimis varie sunt ac docte in partem utramque disputata. Vid. *Beveregius* in *cod. Canon. primit. Eccles. vind. lib. 1. cap. 9. Pearsonius* in *Vindici. Ignat. P. 1. cap. 4. Pagius* in *Critic. ad ann. 494. num. 3.* et *Espen* in *dissert. de Canon. Apostol. §. 6.* Sententiam decreti contra *Turrianum* et *Baronium* vindicat *Natalis Alexan-* C² der.

1 *Vid. Bevereg. cit. dissert. §. 4.*
2 *Espen cit. dissert. §. 4.*
3 *Colen. ann. 1769.*

der Saec. I. *dissert.* 18. *Pagius in Critic. ad ann.* 100. num. 10. et Petrus de Marca *lib.* 3. *cap.* 2. §. 7.

Schol. II. Ipse adeo Isidorus Mercator homo a mendaciis minime alienus, quid de origine horum Canonum secum statueret, interdum videtur anceps haesisse. Vid. *dist.* 16. *Can.* 4. quem huic, non Isidoro Hispanensi tribuendum esse iam ante me Ant. Augustinus vidit. Quod autem eo loco ait Isidorus, *synodali auctoritate* roboratos fuisse Canones Apostolicos, eiusdem rei testem habeo Anastasium Bibliothecarium in praefatione septimae Synodi ad Ioannem P. VIII. Synodus haec Lateranensis fuit ann. 769. cuius acta edidit Caiet. Cennius Romae ann. 1736. et ante illum Luc. Holstenius in *Collect. Rom.* P. 1. *pag.* 257. *seq.* Conf. de Marca *lib.* 3. *cap.* 2. §. 6. Hinc Leo IV. Pontifex in Epistola ad Episcopos Britanniae Canones Apostolorum iis Canonibus accensuit, quibus in *Ecclesiasticis iudiciis* iam tum utebantur; Canones inquam priores quinquaginta, quod constat ex responso Humberti dato Nicetae apud Gratianum *distinct.* 16. *Can.* 3. Ex quo intelligi liquidissime potest, quid sibi velit Urbanus Pontifex, dum *Can.* 6. *distinct.* 32. ita scribit: *sciendum vero, quod Canonum Apostolicorum auctoritate Orientalis, et ex parte Romana nititur Ecclesia.*

§. XVII.

Non possunt Apostolis adscribi.

Atque hoc quidem, si quid ego iudicare possum, non immerito. Etenim nemo unus ex iis, qui saeculo quarto superiores christianorum res gestas scriptis prosecuti sunt, Canonum ab Apostolis editorum mentionem uspiam iniicit. Quis est autem animo tam ad credendum proclivi, ut conditos ab ipsis *Christi* discipulis vel quinquaginta Canones sibi facile sinat persuaderi, de quibus omnis per tria omnino saecula altissime silet antiquitas?

tas? Nihil enim commentitias veterum Pontificum a *Turriano* laudatas Epistolas moror, in quibus ad hanc expediendam controversiam nihil inesse praesidii evidentius est, quam ut probari debeat. Ad ipsa porro singulorum Canonum argumenta expendenda si quis conferre operam volet, nae is ulla paene negotio deprehendet, quam sint multa in his Canonibus, quae cum temporibus Apostolorum componi nullo modo queant.

Schol. Vid. Petr. de Marca *lib.* 3. *cap.* 2. §. 5. *Beveregius lib.* 2. *cod. vind.* *cap.* 8. §. 2. *Colletus Praelect. Theolog. tom.* 8. *dissert.* 1. *pag.* 566. et Natalis *Alexander citat. dissert.* Opposuit huic aliam novissimae Constantinus a Castrovillare: sed huic quoque respondit accurate Ittigius, ut fidem facit *Agrerus in Prolus. acad. de antiq. collection. Canon.*

§. XVIII.

Constitutiones Apostolicae vulgo apocryphae.

Constitutionum libri octo, qui perinde *Apostolorum* nomine inscripti sunt, et a *Clemente Romano* editi feruntur, incerti parentis foetus sunt, et hanc ipsam ob causam auctoritatis parum firmas. *Apostolis* enim profecto adscribi non possunt. Non repetam, quod superiore disputatione primo loco ponebam, e silentio omnium, qui saeculum quartum praecedunt, scriptorum petitorum argumentum, cui quidem in hac non minus quam illa inesse pondus expediti facile parebit. Illud quaero, si *Apostolorum* haec Constitutiones sunt, quo modo in illis fit mentio paschalis controversiae, quam altero demum saeculo natam esse in Ecclesia nemo nescit? Si *Baptismum* haereticorum iterari iusserunt ipsi *Apostoli*, quo iure Ecclesia non negavit esse repetendum? Porro vult *Con-*

1. *Vid. Natalis Alexander cit. dissert. prop.* 5.

2. *Lib.* 6. *cap.* 15.

stitutionum istarum auctor quasi ex *Christi* ipsius præcepto minorem annis quinquaginta Episcopum non constitui, quod ego non putem Apostolorum cuiquam in mentem venisse, utpote qui sciam, *Timotheum* admodum iuvenem Ephesinae Ecclesiae a *Paulo* fuisse praepositum 1. Ait deinde, editas has Constitutiones a duodecim Apostolis *Paulo* praesente, ac septem diaconis 2. Anne vero etiam *Stephano* praesente diaconorum primicerio, quem nemo ignorat ante *Pauli* conversionem martyrium obiisse? Similia his sunt permulta alia. Sed arbitror, ex his liquido constare, non esse istas Apostolicas Constitutiones, nec vero collectas a *Clemente*. Virum enim fuisse, *Clementem* et piwm et doctum ab antiquis saepe traditum est. Auctoris Constitutionum inscitiam multa sunt, quae produnt, cuiusmodi illud est, quod huic homini *Apostoli* fari adhuc poterant etiam demortui. Deinde vanam esse hanc *Turriani* opinionationem inde colligo, quod nec *Epiphanius*, nec *Athanasius*, nec *Eusebius* uspiam *Clementi* hoc opus tribuant.

SCHOL. Vid. Natalis Alexander *Sacc. I. dissert. 19.* Petrus Colletus *Prælect. Theolog. tom. 8. dissert. 2. pag. 572.* Guil. autem Whistonii *placida*, ut ille ait, *deliria* refellit accurate Ioann. Clericus in *dissert. de Constit. Apostol. §. 11. seqq.*

§. XIX.

Quis sint ætatis?

Quo vero tempore, aut a quo conditi sint Canones Apostolici? Quando, aut a quo collectæ Constitutiones? ambigua lis est. Alius aliis eas collectiones temporibus vindicat. Canones *Beveregius* labente secundo saeculo, aut certe tertii ab Ecclesiis Apostolicis conditos, et

1 Lib. 2. cap. 1. Cf. *Bingham lib. 2. cap. 10. §. 1.*

2 Lib. 8. cap. 4.

in hanc, qua nunc sunt, formam collectos statuit 1. Eosdem *Dallæus* nec a viris Apostolicis editos, nec ante quinti saeculi finem collectos disputat 2. Mediam inter utrumque viam ingressus vir doctissimus *Joan. Guil. Janus* materiam quidem collectionis pervetustam fatetur, ut quae mores et instituta christianorum maxime Graecorum, et in Orientis regionibus secundo et tertio saeculo viventium complectatur; formam tamen eius hae aetate recentiorum, et ad initia fortasse quarti saeculi referendam statuit 3. Hanc ego sententiam ceteris duabus omnino praetulerim. Multa certe sunt, quae prius illud ut credam penitus persuadent 4. Nec abnuo si quis Constitutiones Apostolicas in eandem conferre aetatem velit 5. Nam quod *Philippus Baraterius* eas sub initium secundi saeculi exaratas fuisse contendit 6, id quidem eiusmodi est, ut persuaderi, opinor, possit quam paucissimis.

SCHOL. At ex iis, inquit, nondum mihi vel de anno liquet, vel de auctore vetustae compilationis. Dicam ingenne, nec mihi liquet. Multa quidem erudite scripta sunt, sed quae tamen rem minime faciunt. Petrus de *Marca* Canones Apostolicos in Concilio *Iconii* habito ann. 248. collectos suspicabatur, motus duobus argumentis, quae *Beveregius* planissime refellit apud *Coteler volum. 1. p. m. 436.* Thomas Bruno de *Leontio Tripolitano* *Lydiae* Episcopo peracute quidem disputabat *cit. dissert. §. 6.* sed persuasit nemini. Fuerunt apud *Caveum* in *Histor. litterar. vol. 1. pag. 105.* qui libros constitutionum *Hippolyto Martyri* tribuebant: sed coniecturae quae ratio? Vim passos iniquam hos libros *Trullani Patres* restati sunt. An, quod *Usserius* voluit, huius facinoris reum

1 In *Cod. Canon. prim. Eccles. vind.*

2 Lib. 2. de *Pseudo epigr. Apostol.*

3 In *dissert. de Antiq. Canon. Apostol.*

4 *Bevereg. Cod. vind. lib. 1. cap. 6. et 13. Pearson. vind. ignat. P. 1. cap. 4.*

5 *Vid. Dom. Manii in Collect. nov. Concil. tom. 1. pag. 3.*

6 *Dissert. de Constit. Apostol.*

reum eundem putabimus, qui Ignatii Epistolae interpolavit? Albaspinaci de his codicibus sententia nemini est ignota ex *Lib. 1. observ. cap. 13.* sed hanc ipsam alii somnium appellant apud Arrighium de *Jure Pontific. pag. 52.* Non absimili librarioum inscitia Clementis Romani pro Clemente Alexandrino adscriptum nomen opinabatur Seb. Gerardus, et ante hunc Beveregius in *not. ad Can. us. Apost. ap. Cotel. vol. 1.* Sed haec quoque suspicio incipiti fundamento nititur. Quare nihil restat, quam ut aperte fateamur, ignorari a nobis, quod nescire nos iuniores maiores nostri voluerunt.

§. XX.

Codex Canonum Ecclesiae Orientalis.

Laetior quidem sub initium quarti saeculi fuit rerum christianarum facies, maxime ex quo *Constantinus* debellatis tam imperii quam religionis verae aemulis huc pacem ac libertatem, illi securitatem ordinemque virtute sua adseruit. At haec ipsa tamen ab externis malis securitas causa exstitit, mortalium, non suo vitio, laxatae morum disciplinae, intestinorumque motuum, qui haud mitius interdum quam gentilis olim furor civitatem Dei vexabant. His causis evenit, ut iam eo saeculo aliquot synodi habitae fuerint ad extinguenda vitia, quae cito grassari licentius coeperant: ut *Ancyranum* in Galatia anno 314. ¹ *Neocaesarensis* in Ponto anno 315. ² *Nicaenum* anno 325. ³ *Gangrense* in Paphlagonia anno 325. ⁴ *Antiochenum* anno 341. ⁵ *Sardiense* anno 337. ⁶

Laod.

1 Vid. *Epist. dissert. in Synod. Ancyran.*2 *Epist. dissert. in Synod. Neocae. De Marca lib. 3. cap. 3.*3 *Epist. dissert. in Synod. Nicaen. Natalis Alexander Sacc. IV. disp.*

11. 12. 13. De Marca lib. 5. cap. 3.

4 *Epist. dissert. in Synod. Gangr. Guntling. Ex. in Concil. Gangr. Scheinw. Exercit. in Can. Conc. Gangr.*5 *Epist. diss. in Conc. Antioch. Natalis Alexand. Sacc. IV. diss. 26.*6 *Epist. dissert. in Synod. Sardi. De Marca lib. 5. cap. 4. Natalis Alexander Sacc. IV. dissert. 27. Christ. Lupus diss. in Synod. Sardi.*

Laodicenum ¹ et *Constantinopolitanum* I. ann. 381. ² Ex eis Conciliis confectus est *Codex Canonum Ecclesiae Orientalis* in centum sexaginta quinque capita descriptus. Auctor eius incertus est: 1. Canones non distribute tamquam diversorum Conciliorum regulas, sed perpetua serie numerabat. Eius autem numeri sic est ineunda ratio, ut *viginti* canonibus Nicaenis adiciantur, *quatuor* et *viginti* Ancyrani, *quatuordecim* Neocaesarenses, *viginti* Gangrenses, tum *viginti et quinque* Antiocheni, cum *tribus* Concilii Constantinopolitani, et *quinguinta novem* Synodi Laodicenae: e quibus omnibus simul sumtis existit is canonum numerus, quem *Dionysius Exiguus* in praefatione Codicis praenotaverat.

SCHOL. Quaesitum est a multis, cur nulli sint in hoc ordine canones Arelatenses, nulli Sardicenses: sint autem Antiocheni? Porro, cur numerus Canonum non sit idem apud Dionysium, qui apud Zonaram et Balsamonem? de quibus vid. Franc. Floren. in *dissert. de orig. Iur. Canon. tom. 1. cap. 25.* Petrus de Marca lib. 3. cap. 3. §. 2. 3. et Petr. Gibert. tom. 1. pag. 236.

§. XXI.

Quae auctoritas?

Codicis istius, in rebus ac iudiciis Ecclesiasticis, eximiam fuisse auctoritatem, eumque una cum libris Evangeliorum ad decidendas quaestiones ambiguis adhiberi solitum, satis constat, inquit *Mulzer*, Chalcedonensis Concilii exemplo, a quo hunc Codicem publica donatum auctoritate habet pro explorato. Ego etsi nolim

D

ire

1 *Epist. dissert. in Synod. Laod.*2 *Natalis Alexander dissert. 36. 37. 38. Epist. dissert. in Synod. Constant. Visperontium Hist. Concil. OEcum. secundi.*3 *Dojat lib. 3. cap. 3. §. 2.*4 *In Hist. leg. Eccl. §. 32.*

ire inficias, hanc ipsam, aut certe huic similem aliam canonum collectionem eo in Concilio adhibitam fuisse, e qua relectae sint Patrum antiquae regulae: etsi porro non negem, usitatum ex hoc inde tempore in Conciliis fuisse morem, ut duo in medio collocarentur Codices, Sacrarum Litterarum alter, alter Canonum Ecclesiasticorum, ut peti inde quidem dogmata ad fidem pertinentia, hinc obortae de disciplina controversiae possent definiiri: confirmatum tamen Codicem ipsum, aut hunc de quo agimus, aut alium quemquam a Patribus, nihil adfertur, quod persuadeat. 1. Fraudi fuit viris doctis canon primus Concilii Chalcedonensis: *A sanctis Patribus in unaquaque synodo usque nunc prolatas regulas tenenti statuimus*: quae quidem canonis verba regulas in superioribus Synodis prolatas pro legibus deinde communibus haberi oportere probant; Codicem vero, ex quo relectae sunt, Patrum iudicio tanquam authenticum confirmatum esse, nisi valde fallor, minime probant.

§. XXII.

Codex Graecorum auctus.

Hoc ipsum tamen Patrum Chalcedonensium decretum causam fuisse perhibent *Stephano Ephesino*, ut superiori Codici canones Concilii Constantinopolitani in illo praetermissos, Ephesini porro *septem*, tum *octo et viginti* Chalcedonensis adieceret: ex quo nata sit altera *ducentia et septem* canonibus constans collectio, quam sub nomine *Codicis canonum Ecclesiae universae Iustellus* edidit. Dispicuit haec inscriptio *Francisco Florenti* 6, et *Petro* de

- 1 Vid. *Espen dissert. de Cod. Can. Grate.*
- 2 Vid. *Aringhii pag. 24.*
- 3 Vid. *Barardus tom. 1. in praefat.*
- 4 *Doujat, lib. 3. cap. 4. §. 3.*
- 5 *Tom. 1. Bibl. pag. 29.*
- 6 *Citat. dissert. de Orig. Iur. Can.*

de *Marca*, nec probatur *Espenio*. Defendunt *Iustellus* et *Mastricht*, propterea quod, etsi Occidentalium Synodorum canones in hoc Codice nulli essent, sensim tamen usu ipso Ecclesia universa suum fecisse videatur. Hunc Codicem inuuit *Iustinianus Imp.* quando legum vicem obtinere decernit *sanctos Ecclesiasticos canones a sanctis quatuor Synodis editos vel confirmatos*. Nov. 131.

SCHOL. *Ignatius Mulzerus* non hunc, sed illum quem *Theodorito Cyrensi* tribuit *Doujat. lib. 3. cap. 5.* *Turrianus* vero *Constantino* cuidam *lib. 1. de Canon. Apost. cap. 28.* *Antonius Augustinus Ioanni Scholastico*, a *Iustiniano* confirmatum putat *loco cit. §. 33.* Vid. *Espen cit. dissert. §. 4.* *Theodoriti* vero Codicem ab eo, qui est *Ioannis Scholastici*, nihil differre, pluribus nec contentendis argumentis probat *Iustellus* in praefatione *tom. 2. Bibl. Iur. Canon. Vete.* et post hunc *Gerh. van Mastricht in Hist. Iur. Eccl. §. 169.*

§. XXIII.

Saeculo septimo.

Hoc iure Graeci usi sunt usque ad saeculum septimum. Eo saeculo quum *Synodus Trullana* praeter canones, quos ipsa edidit, *centum et duos*, multa alia aliarum Synodorum Patrumque decreta adsensu probasset, inque usum Ecclesiae Graecae recepisset, incertum quo auctore, superiori Codici cuncta haec adiecta sunt. Inde nova Graecis, eaque amplissima Ecclesiasticarum regularum collectio nata est, quae deinde *viginti duobus* Concilii Nicaeni secundi, et *septem ac viginti* Constantinopolitani quarti canonibus auctior, ipsa illa est collectio, qua in formanda Ecclesiae suae disciplina usi sunt Graeci, qui communionem sacrorum cum Latinis retinebant.

SCHOL. Exstat apud *Iustellum* in *Biblit. Iur. Canon.*

non. tom. 2. p. 1. seqq. Conf. Espen in dissert. de Codice canonum Ecclesiae Orientalis aucto.

§. XXIV.

Codex Ioannis Scholastici.

Adiungendae his canonibus sunt Imperatorum constitutiones, quarum permultas de rebus sacris promulgarunt, ut explerent, de quo saepe admonuit S. Augustinus, Advocati Ecclesiae ac Defensoris munus. Eas, contra quam recentior facit aetas, summo, quod pat erat, cultu maiores prosecuti sunt. Argumento sunt Ioannis Scholastici Codices. Sunt autem duae viri celeberrimi nova methodo concinnatae collectiones, in quarum priore, ex illa, ut ferunt, Theodoriti confecta, canones complexus est Apostolorum octuaginta quinque, Graecorum Conciliorum omnes, Sardicenses viginti et unum, tum octo et sexaginta ex tribus canonicis S. Basilii epistolis decerptos; non temporum retenta serie, sed in titulos quinquaginta descriptos; unde concordiam canonum dictam hanc compilationem arbitror. Alteram deinde iam Patriarcha Constantinopolitanus an. 574. creatus edidit, cui leges canonibus miscens *Nomocanonis* nomen indidit. Auctoritatem earum fuisse apud Graecos aliquam inde colligo, quod Nicolaus Papa in Epistola ad Photium Sardicenses canones in Ecclesia Graeca receptos negantem, quomodo, inquit, non sunt apud vos canones Sardicenses, quando inter quinquaginta titulos, quibus apud vos concordia canonum sexitur, ipsi quae reperiantur? Apud Colletum, tom. 9. Concil. pag. 1344.

SCHOL. Exstat utraque collectio in Iustelli Bibliotheca Iuris Canonici veteris tom. 2. pag. 499. et 603. *Nomocanonis* scriptum codicem servat Bibliotheca Caesarea Vindo-

¹ Vid. Gilbert, tom. 1. pag. 236.

dobonensis, quem ab illo Iustelli in multis differre testatur Lambecius lib. 6. pag. 55. Conf. Salmon in tract. de stud. Concil. p. m. 42. Pagius ad ann. 578. n. 4. de Marca lib. 3. cap. 3. Bevereg. in Cod. canon. prim. Eccles. vind. lib. 1. cap. 8. et Ioann. Doujat lib. 4. cap. 11. §. 8.

§. XXV.

De prisca canonum Latina editione.

Institutum adordinandi Codicis quando in Ecclesia Romana, et quo auctore coeperit, nondum liquet. Pauci quidam, et in his Gundlingius, Zosimum Pontificem, qui ann. 417. rei christianae praesce coepit, huiusmodi instituti auctorem faciunt coniectura, quam nemo prober. Cel. de Rieger hunc Graecorum morem primum post Chalcedonense Concilium imitam fuisse ait Romanam Ecclesiam, indeque natam prisca translationem canonum, quam Ecclesia Latina inreant Conciliorum Chalcedonensis et Sardicenses canonibus sibi propriam fecit. Altius hoc institutum repetit Constantius; nec immerito fortasse. Vix enim potest negari, quin dudum ante Synodum Chalcedonensem aliquis existiterit Latinus Codex. Sed is Codex quibus canonibus constiterit, ambiguum dictum est. Nam et ex pluribus, quos praestanti doctrina viri ex vetustissimis Codicibus in lucem producerunt, quinam is sit, quem prisca canonum Latinam editionem veteres dixerunt, obscurissimum est. Vnum Iustellus edidit. Sed quo minus Iustelli hunc Codicem in Ecclesiae Latinae usum confectum putem, multa sunt quae omnino persuadent. Non enim possum in animum inducere, ut

¹ Vid. Baluzius in not. ad Vincent. Eirin. p. m. 433.

² Dissert. de Iur. Eccles. ante Iustin. cap. 4. §. 3. 4.

³ Vid. Espen dissert. de prist. cod. Eccles. Rom. §. 1.

⁴ Vid. Eberardus in praefat. tom. 1. pag. 17.

⁵ Bibl. Iur. Can. tom. 1. pag. 275.

ut credam, difficilem interpretandi Codicis operam tanta homini et rerum et Latini sermonis ignorantia commendatam fuisse, qualem se prodit hic, quisquis est, Iustelliani Codicis illiteratissimus compilator 1. Alterum dedit *Paschasius Quessnellus* in appendice operum *Sancti Leonis* 2, quem ego Codicem etsi perantiquum esse haud aegre largiar, atque utilem etiam ad veterem illustrandam disciplinam, eundem tamen in Romana Ecclesia, *Innocentio I.* Summo Pontifice, publico in usu fuisse, nescio quomodo eruditissimi illius viri leviores mihi coniecturae videntur, quam ut pro explorato adfirmare audeam 3. Neque vero maioris seu auctoritatis seu fidei censeo Codicem Corbeicensis vel Longobardicum ex Colbertina Bibliotheca a Constantio memoratum 4, aut illum denique cuius idem vir ex eadem Bibliotheca mentionem iniecit in laudata saepe atque erudita praefatione 5. Nulla enim ex his collectionibus Dionysiana vetustiorum esse certum est magis quam verisimile: nec in usum publicum Ecclesiae cuiusdam, nedum Romanae, ullam earum confectam putem.

SCHOL. I. Conf. Bohemer in diss. de Decretal. Roman. Pont. §. 5. n. 29. et 31. et Salmon *traët. de Stud. Concil. pag. 37. seqq.* Iustelliano Codici se interim adhaerere profitetur Cel. de Riegger *cit. dissert. §. 5. in not.* Ego, ut aiebam, isthoc a me quidem non impetro. Illud autem quid est, quod ait vir doctus, eum Codicem ut antiquissimum iam ante eius editionem commemoratum fuisse a Petro de Marca *lib. 3. cap. 3. §. 6.* et Claud. Salsasio *de Primatu Petri pag. 105.* Edidit Christoph. Iustellus hunc codicem *Pariz. ann. 1615.* Editio prima dissertationum

1 *Vid. Espen. cit. dissert.*

2 *Vid. Ruemel. dissert. 22. ad oper. Leon.*

3 *Vid. Constant. in praefat. ad Epist. Rom. Pontif. n. 72. Petri Ballerini. dissert. de collect. Canon. tom. 3. oper. Leon. Seb. Berard. loc. cit. ob. 4.*

4 *Cit. praef. n. 60. 89.*

5 *Ibid. n. 100. 1099.*

num de concordia sacerdotii et imperii est de *ann. 1641.* altera eaque integra de *ann. 1663.* De Primatu Papae Salsasius *ann. 1645.* scripsit. An non uterque iam exaratum typis videre potuit?

SCHOL. II. Ecclesiam Latinam solis Nicaenis Canonibus ante Chalcedonense Concilium contentam fuisse diserte scribit Ill. de Riegger *cit. dissert. cap. 4. §. 2.* Innocentii I. nixus auctoritate. Sed Innocentium sententiam veteor, ut adsecutus sit vir doctissimus, ut ex iis liquet, quae post Espenium et Pagium observavit Berardus *tom. 1. in praef. pag. 17. seqq.*

§. XXVI.

Codex Dionysii Exigui.

Itaque veteris Ecclesiae Romanae Codicis quis fuerit auctor, quibus Canonibus constiterit, et an is omnino supersit, parum nobis exploratum est. Hoc *Dionysii Exigui* auctoritate satis constat, complures fuisse veteris illius translationis naevos. Vnde non infeliciter coniciebat *Quessnellus*, esse creditu perdifficile, quod post Concilium Chalcedonense nova, *Leonis P.* iussu, Graecorum canonum interpretatio adornata fuerit, contra quam *Petrus de Marca* contendebat 1. Erat *Dionysius Exiguus* professione Monachus, Scythia natione, sed moribus omnino Romanis. Abbatem fuisse Romanum *Beda* quidem, sed falso scripsit 2. Fuit *Cassiodoro* aequalis et amicus, vir sapientia et integritate vitae conspicuus 3. Hic igitur vir eximia latini pariter et graeci sermonis peritia fretus, horatatu potissimum *Stephani* Salonitani Episcopi 4, novam est adgressus Graecorum canonum interpretationem sub-

1 *Lib. 5. cap. 3. §. 6. in not.*

2 *Vid. Pagius ad ann. 2527. n. 10.*

3 *Vid. Vossius de Histor. Latin. lib. 2. cap. 19.*

4 *De Marca dissert. de Vet. Can. collect. cap. 2.*

finem quinti, aut initio sexti saeculi r. Eius tam materiam quam formam plane ac dilucide descripsit *Dionysius* in ea, quae est ad *Stephanum Salonitanum* Epistola, ex qua apertum est, Codicem eius constitisse primum canonicis Apostolorum *quinquaginta* 2, quos a ceteris, auctoritatis opinor, ac vetustatis gratia discrevit: tum canonicis *centum sexaginta et quinque*, iis quos antiquissimo Graecorum Codice contineri diximus (§. XX.) deinde *viginti et septem* concilii Chalcedonensis, porro *una et viginti* Sardicenisibus, et *centum triginta octo* Conciliorum Africanorum: quorum omnium summa ad *trecentos nonaginta quatuor* canones redit 3, quos perpetuo atque condito commentario illustravit *Espenius*. Addidit huic Codici *Dionysius*, *Symachi* forte Pontificis temporibus 4, aliam compilationem, qua Epistolas Romanorum Pontificum ac decreta inde a *Siricio* eadem fere methodo complexus 5, desinebat in *Anastasio*, cui postremus regiminis idem vitaeque annus fuit 498. Accepit haec collectio incrementi nonnihil ex Epistolis Pontificum *Hilarii*, ceterorumque usque ad *Gregorium II.* qui ann. 715. ad regimen Ecclesiae admotus est: quod augmentum a Codice seunctum edidit *Iustellus*.

SCHOL. Tom. 1. *Bibliot. Iur. Can. pag. 249.* Conf. *Quesnell. dissert. 16. §. 12.* et notam eiusdem subiectam epistolae primae Leonis M. *Bohmer cit. dissert. §. 4. n. 22. et §. 5.* *Seb. Berardus tom. 1. in praefat. pag. 30.* *Card. de Aguirre tom. 1. Concil. Hispan. dissert. 2. et Petrus Coustant. cit. praef. §. 2. n. 60.* *Berardi* singularis est de *Dionysio* nostro coniectura, et nova, nisi fallor, sed improbabilis. Ostendam facile, si quis omnino exigit.

§. XXVII.

- 1 *Epist. divers. de Collect. Dion. Exigu.*
- 2 *Vid. de Marca lib. 1. cap. 2. §. 7.*
- 3 *Vid. Iustellus in Bibli. Iur. Can. tom. 1. pag. 101.*
- 4 *Vid. Bohmer cit. dissert. §. 4. n. 28.*
- 5 *Vid. Epist. ad Inl. apud Florent. part. 1. pag. 49.*

§. XXVII.

Eius auctoritas.

Non ea fuit mens *Dionysio*, ut interpretandis collectionis seu canonicis seu decretis Pontificum Codicem conficeret publicae ac legitimae auctoritatis, quam vir privata conditione operi suo impertiri non potuit: sed ut inserviret commodis eorum, in quibus esset aliquod sacrae disciplinae studium. Si quis tamen et nomen interpretis et linguae utriusque excellentem peritiam huic Codici auctoritatem privata maiorem brevi conciliasse contendat, ego quidem contra non pugnabo. Scio enim *Cassiodorum* de suis iam temporibus perhibuisse, *Dionysium canones Ecclesiasticos, ut erat planus atque disertus, magna eloquentiae luce composuisse, quos hodie, ait, usu celeberrimo Ecclesia Romana complectitur.* Quae postrema verba etsi nolim a quocquam ita intelligi, ut publico Ecclesiae Romanae ac synodali adsensu probatam illam collectionem putemus, eam tamen vim habent profecto, ut indicent, gratam illam omnibus ac mirifice laudatam fuisse, eaque iam tum frequentius quam prius illa (§. XXV.) publice privatimque usos esse Romanos: Ab his ad vicinas primum, tum ad remotiores quoque Occidentis Ecclesias, usus eius atque existimatio propagata est adeo, ut *Nicolao I. et Leoni IV.* Summis Pontificibus, ceterisque omnibus, qui deinceps fuerunt, Ecclesiae Romanae *Episcopus canonum Codex* absolute appellata fuerit.

SCHOL. Ad eandem hanc aetatem refero *Librum Diurnum Romanorum Pontificum* sexti et octavi saeculorum intervallo collectum. Est hic Liber insigne Ecclesiasticae iuxta atque civilis antiquitatis monumentum, *Marculphianis* formulis tametsi antiquioribus longe praestantius: de quo

E

quo

1 *Vide Espen cit. loc.*

34
quo vide Schoepflinum in *commentar. histor. et crit. p. 499.* quem miror inconsultum relictum ab Ill. de Rieger, quum huius Libri Garnerianam editionem repetisset *Viennae ann. 1762. in 8.* Inferius aetate est *Pontificale Romanum*, cuius Damasus Pontificem, qui *ann. 367.* Ecclesiae coepit praeesse, auctorem olim plerique crediderunt; hodie nemo. Fontes Libri duo esse videntur, Pontificum catalogi, qui et ipsi quum dubiae adhuc et incertae sint fidei, quid de Libri istius auctoritate descriptisque in illo Pontificum decretis statuendum censeam, hinc colligas. Vid. Ciampinus in *Examine* huius Libri. *Ordo Romanus* saeculo nono est antiquior. Vid. Mabillon *comment. in Ord. Roman. Mus. Ital. tom. 2. praemisso, Doujat lib. 2. cap. 68. §. 4. et Pfaff. in histor. Eccles. Saec. VIII. cap. 1. §. 1. not. K. Poenitentialia quoque Romanae duo eruditus viris nota sunt: Antouii Augustini alterum in Epitome Iuris Pontificii veteris editum, alterum Halitgarii, quod typis descriptum est cura Morini in fine operis de *Sacramento Poenitentiae.**

§. XXVIII.

Codex Ecclesiae Africanae.

Ad Ecclesiam Africanam venio ut Synodorum ita canonum olim foecundissimam. Codicis publici conficiendi occasionem praebuit de admittendis ad sedem Romanam appellationibus controversia ab Episcopis Africae in Concilio Carthaginensi *ann. 419.* diligentissime ac fortiter acta. Eius duae sunt partes. Prior, praeter symbolum Nicaenum, eiusdem continet Synodi canones *viginti*, aliosque *tres et triginta* e duobus Conciliis, altero sub *Genethlio* decessore *Aurelii ann. 390.* altero apud *Hippone* *ann. 393.* deceptos. His nonnullos alios perpaucos ex occasione interiectos reperias. Pars altera Synodos comple-

1. Vid. *Espen dissert. in Syn. Afric. et earum canones §. 1.*

pletur *septemdecim* sub *Aurelio* Carthaginensium Primare celebratas; illa etiam connumerata, in qua Codicem hunc collectum aiebam confirmatumque. Finem imponit Codici synodica ad *Bonifacium* Epistola. Auctoritas eius insignis fuit. *Dionysius Exiguus* Graecis, praeter Sardicenses, Africanos etiam canones addidit (§. XXVI.). In Codice, quem *Iustellus* antiquissimum Ecclesiae Romanae statuit, proximum a Nicaenis locum tenent (§. XXV.). Ipsi adeo Graeci, Latinorum institutis parum ceteroquin fauentes, Graecum illi in sermonem ut verterentur, operam dabant, confirmatosque in Synodo Trullana pro suis receperunt (§. XXIII.). Et probasse etiam Ecclesia Romana videtur, dum in suum Codicem transferendos curavit. Ut iam de *Evone*, *Burchardo*, *Gratiano* nihil dicam, quibus quanto hi canones in pretio fuerint, ex eo potest perspicue intelligi, quod plerosque suis in Codicibus descriperint.

Senor. I. Hunc Codicem post antiquos scriptores, de quibus *Mastricht. in Hist. Tur. Eccles. p. 97.* et *Salmon in tract. de Stud. Concil. part. 2. Graece* et Latine primus edidit *Christ. Iustellus*, nactus, quod ipse testatur, a *Nicolao Fabro* exemplar manuscriptum *maximae et venerandae antiquitatis.* Rursus Bibliothecae Iuris Canonici veteris inseruit *Iustellus filius tom. 1. p. 321.* Exstat etiam alibi. Eum *Petrus de Marca* in *diss. de vet. can. colleb. cap. 4.* a *Dionysio Exiguo* confectum autumat dissentiente *Espeno dissert. de Cod. Eccles. Afric. §. 2.* Rectius sine dubio idem vir illustrissimus laudatae dissertationis *cap. 5.* Concilium sub *Genethlio* habitum vindicat contra *Iustellum tom. 1. pag. 316.* cui iunge *Pagium in crit. ad ann. 397. n. 25.* De Concilio *Hipponensi* agunt *Quenell. dissert. 12. cap. 2.* et *Schelstrate Antiq. Eccles. Afric. dissert. 3. cap. 6.* De Epistola vero *Cyrylli Alexandrini*, et *Attici Constantinopolitani* *Espen diss. in Synod. Afric. et earum can. §. 1. et art. 8. Richer in Hist. Concil. General. tom. 1. pag. 102.* *Natalis Alexander Saec.*

V. cap. 5. art. 4. et Salmon citat. tract. part. 2.

SCHOL. II. Atque hic proprius Africanorum Codex fuit. Nee tamen ignota illis fuit prisca Græcorum canonum translatio. Colligo id ex *Breviatione canonum Fulgentii Ferrandi*, qui Iustinii ætate ac Iustiniani floruit. Vid. Franc. Florens in *diss. de Orig. Iur. Canon.* Auctoritatem eius fuisse non modicam maxime in Africa nihil ambigo. Atque est eius etiam nunc permagnum apud eruditos pretium. Verum non caret naevis opusculum licet pervetustum. Complures notavit Florens: et observarunt etiam Altrussera et Chiffletius: novissime Quesnellus in *dissert. 15. ad opera Leonis*: quibus adde Instellum, Cotelerium in *not. ad cap. 20. lib. 3. Constit. Apostol. tom. 1. pag. 293.* et Bingham *lib. 3. cap. 11. §. 6.* An vero, quod vehementer cupiebat, Quesnellus epistolam Ciriaci Conciliumque Cellense, de quo Constantius in *Epist. Roman. Pontif. pag. 643.* omnino esse repudianda satis probaverit, ut visum est Bowero in *Hist. Rom. Pontif. tom. 1. pag. 366.* peritiores me iudicent. Tu vide Stephanum Baluzium in *diss. de Concilio Teleptensi*, quæ adnexa est libris de concordia Sacerdotii et Imperii. *Breviationem Ferrandi* primus edidit Petrus Pithoeus *Paris. ann. 1588.* aut ut Gibert *ann. 1581.* Secuta sunt deinde *Altrasserrana ann. 1630.* et *Chiffletiana ann. 1649.* in qua posteriori subiecta est præfationi constitutio Theodosii et Valentiniani AA. haud dubie malæ fidei. Cf. Franc. de Roye *Instit. Iur. Canon. tit. 5. §. 1.* Postrema editio est Instelli *tom. 1. Bibli. pag. 448.*

SCHOL. III. Ferrando iungendus est Cresconius, seu mavis Crisconius, Africae Episcopus. Floruit Leonii Imperatoris tempore, quo Saraceni Africam tenebant. Pagius in *critic. ad ann. 696. n. 5.* Eius in iure nostro opera duo memorantur alterum *Breviarium canonum*; alterum quod *Concordia canonum*, aut etiam *Liber canonum* appellatur. Mabillon in *Mus. Ital. part. 1. pag. 69.*

69. Vtrumque opus Cresconio in Codicibus tam scriptis quam editis constanter attribuitur. Masticus tamen *Breviarium* disputabat eius non esse in *Histor. Iur. Eccles. §. 184.* Constantius librum Canonum abiudicabat. Conf. *Espan citata dissert. §. 4.* Baronius *ad ann. 419. n. 90.* et *ad ann. 527. n. 76.* Pagius in *Critica.* Ceterum primus fuit Cresconius, inquit Ill. de Riegger in *Inst. Iur. Eccles. part. 1. §. 450. qui rescripta Pontificum cum Decretis Conciliorum promiscue collegit*; quod Masticus fide dignum crononem esse iam advertit Ant. Schmidt *Inst. Iur. Eccles. tom. 1. §. 22. in Schol. Breviarium Cresconii una cum Ferrandi Breviatione edidit Pithoeus.* Eum securus Chiffletius utrumque Codicem coniunxit in editione ab se diligentissime curata. *Librum vero Canonum a nemine ante vulgatum ex antiquo MS. Cod. Bibliothecæ Collegii Claromontani publici Iuris fecit Instellus tom. 1. Bibliot. Iur. Canon. vet.*

§. XXX.

Codex Ecclesiæ Hispanicæ.

Ecclesiæ Hispanicæ more aliarum Ecclesiarum suum habuisse canonum Codicem iam ante septimum sæculum, ex Canone tertio Concilii Toletani quarti manifestum est. Continebat hic Codex præter Græcos Synodorum tam Generalium quam Localium canones, decreta Conciliorum Hispanicæ et Synodica Romanorum Pontificum Epistolas I, ac sortasse Gallicanos etiam quosdam canones, quibus iam dudum Hispanos in formanda Ecclesiæ suæ disciplina usos fuisse, ex Concilio Tarraconensi et Ilerdensi luculentissime constat. Antiquissimum istum Hispanicæ

1 Vid. Card. de Aguirre *tom. 1. Concil. Hisp. litt. 2. Espan. litt. 8. de antiq. cod. Eccles. Hispan. 51.*

2 Vid. Salmon *tract. de Stud. Concil. part. 2. Petrus de Marca *diss. de Primatu Lugd. 5. 8. 1699.* Baluziarum *not. ad cap. 12. libri aduers. Gantobadum ab Agobardo scripti.**

paniae Codicem variis post sextum saeculum accessionibus auctum esse perspicuum est ex praefatione eidem ab Hispano quodam Episcopo 1 post annum 589. ante annum vero 636. adiecta, quo in vivis esse desuit *Isidorus* Hispalensis, qui praefationis istius partem in *libris originum* videtur descripsisse 2. Suadet hoc scriptorum etiam Codicum varietas, de qua *Constantius* admonuit 3; quoniam vero haud difficile creditu sit, opera *S. Isidori* Hispalensis, viri per ea tempora doctrina et sanctitate celeberrimi, aliquod huic Codici augmentum factum esse 4, opinio inde videtur invaluisse, quae ipsum collectionis auctorem vulgabat. Certe *Caletanus Cennius* non inepte *Isidorianam* dici hanc eandem ob causam censuit 5. Nec adversatur ratio temporum. Quod apparet non ex his tantum, quae de praefatione collectionis istius praemonui, sed ex monumentorum praecipue, e quibus concinnata est, aetate 6. Decretalibus Pontificum Romanorum epistolis haec collectio ut caret spuris, ita antiquiore illo Codice nihil est auctior.

SCHOL. Vid. *Espen in dissert. de Collect. Isid. Mercat. §. 1.* Steph. Baluzius in *praefat. ad Rhegin. §. 2.* Bohmer *cit. dissert. n. 46. in fin.* Ex ampliori isto Hispaniae Codicis duas in partes descripto conflatum est *Breviarium* quoddam canonum arte nova *decem diaris* distinctum. Bohmer *cit. dissert. §. 8. n. 48.* Primus illud vulgavit de Aguirius *tom. 2. Concil. Hispan.* Ex illo deinde Caletanus Cennius *tom. 1. Antiq. Hisp. Eccles.* Atque Cennio quidem proorsum certum est, compendium isthoc Canonum potiore iure Isidoro Hispalensi adscribi quam illam, de qua dixi, collectionem *citat. praefat. §. 19.* Bohmero tamen indicia coniecturae ab illo produ-

ta

- 1 De Marca *dissert. de veter. canon. collect. cap. 2. §. 1.*
- 2 Bohmer *cit. dissert. et loc. n. 45.*
- 3 *Cit. praefat. num. 140.*
- 4 Bohmer *loc. cit. num. 46.*
- 5 *Antiq. Eccles. Hispan. tom. 1. in praef. §. 20.*
- 6 *Vid. Constant. cit. praefat. num. 145. seqq.*

ta tam levia visa sunt, ut contrarium evinci potius illis crederet *cit. dissert. et loc. n. 51.* Isidoro Sesabitano huic Codicem adscripsit *Constantius cit. praefat. n. 150.*

§. XXX.

Collectio Martini Bracarenensis.

Martini Bracarenensis collectionem etsi tempore priorum huic loco servavi, ut de Isidoriana non interrupte exponerem. Fuit *Martinus* non Graecus natione, ut *Garsias Loaisa* existimavit, sed Pannonius: ac primum *Dumiensis* Monasterii Abbas: deinde Episcopus Bracarensis 1. Domo profectus in Orientem tanto studio melioribus se litteris excoluit, ut brevi tempore eruditissimis suae aetatis viris par haberetur. Multa ab illo praecleara scripta *Isidorus* Hispalensis ac *Miracus* prodiderunt. Laudatur potissimum *Collectio Canonum*, quam ex Graecis Synodis compilavit iisdem fere temporibus, quibus *Dionysiana* Romae prodit (§. XXVI.), et illa Carthagine, quam *Ferrando* nuper adscripsimus (§. XXVIII.). Eius adorandae causa *Martino* eadem fuit, quae *Dionysio*; multa nempe atque magna veteris interpretationis vitia, quod ipse pluribus ostendit in praefatione, quam operi praeposuit. Ex quo loco evidens est, falli vehementer, qui nullam Ecclesiae Hispanicae vetustiore norunt collectionem hac, de qua nunc agimus. Geminae illius partes sunt. Praestiteritae vero *sinceram* illam ac *simplicem* Graecorum Canonum translationem, cuius tam certam suis spem fecerat *Martinus*, dubitant, nec immerito, petitiones viri.

SCHOL. Vid. Anton. Augustinus *lib. 1. de Emend. Gratian. dial. 10.* *Espen dissert. de Collect. Martini Bracar. §. 4.* Berardus *tom. 1. in praefat. pag. 32.* Editio eius duplex exstat: *vetus* una, quam in omnibus.

- 1 *Espen cit. dissert. §. 2.*

bus paene Conciliorum editis Codicibus reperias: altera nova, quam se Garsias ait primum ex antiquis scriptis Codicibus protraxisse. Est etiam una in Iustelli Biblioth. tom. 1. cum notis marginalibus Doujatii, in quibus, quos Martinus siluit, fontes indicat. Sed nolim eruditum scriptorem inter hos retulisse Canones Apostolicos, ea quidem aetate Hispanis nondum receptos. Vid. *Mastricht in Hist. Iur. Eccles. pag. 179.* et Bartholus *Instit. Iur. Canon. cap. 49.* Hinc etiam emendari possunt, quae III. de Riegger in *Instr. Iur. Eccles. part. 1. §. 451.* scripsit.

§. XXXI.

Codex Ecclesiae Gallicanae.

Post Romanam et Africanam eximia olim apud omnes fuit Ecclesiae Gallicanae existimatio. Conciliabat illi hanc et sanctitas Episcoporum et sapientia; cum primis vero singularis in custodiendis Patrum institutis ac severa disciplina. Ecclesia canonum tam studiosa, quin Codicem habuerit aliquem regularum, quibus in iudicandis causis, Synodis celebrandis, ac formanda morum rituumque disciplina uteretur, ne dubitari quidem cum ratione potest. In primis autem Gallicanam Ecclesiam veteres Graecorum canones 2 Concilio Chalcedonensi probatos et in antiquum eorum Codicem relatos (§. XX.) observasse, extra omnem videtur controversiam positum 1. Graecorum vero ita suscipiebant canones Gallia, ut prae his suos minime contemneret: pariter enim utrisque in iudiciis usa est 3. Porro canonicis Conciliorum adungebat Pontificum Romanorum decreta, et pari fere honore prosequeretur 4. Hunc Codicem ex his consultatum regulis a

Dio-

- 1 Vid. *Eipen dissent. 7. de Prist. cod. Eccles. Gallie. §. 1.*
- 2 *Eipen loc. cit. de Marca lib. 3. cap. 4. §. 1.*
- 3 *Vid. de Marca loc. cit. §. 6.*
- 4 *Eipen cit. dissent. §. 2.*

Dionysiano alium fuisse, mihi quidem certum est. Concilii hoc idem praeterea ex *Gregorio Turonensi* potest 1, et ex ea potissimum, quam paucis sed certissimis exemplis illustravit *Espenius*, interpretationis Graecorum Canonum, quam Ecclesia Gallicana sequebatur, a *Dionysii Exigui* versione discrepantia.

Schol. Conf. omnino *Espea cit. dissent. §. 2.*

§. XXXII.

Vnus eius quandiu persistit.

Vetus hic Codex dia usum retinuit auctoritatemque etiam postquam suum Romae *Dionysius* vulgavit. Fatebor quidem, quod etiam largitur *Sirmondus*, idem quod Romanis accidisse accepimus (§. XXVII.) non paucis in Gallia privatim usuvenisse, ut visa *Dionysii* elegante atque concinna interpretatione, fastidire veterem, et prae hac illam usurpare coeperint: verum usum tamen dionysiani Codicis statim, atque editus est, priore spreto, per Gallias invaluisse, quod *Petrus de Marca* statuebat 2, id vero nondum adducor ut credam 3. Factum hoc ante *Caroli M.* tempora non videtur. Hic autem Romae quum esset, oblatum sibi dono ab *Hadriano* Pontifice *Dionysii* Codicem non modo in provinciis suae potestati subiectis promulgandum curavit: verum etiam decrepta ex illo decretorum capita temporum Regni que sui rationibus magis congrua in *Capitulare Aquigranense ann. 789.* transcripsit, adiecta sanctione: ut, si quis sacerdotum contra constituta decretalia praesumptiose agat, et corrigi nolens, ab officio suo submoueretur 4. Ita adnidente potissimum *Carolo Imperatore* per unum

F

sum

- 1 *Lib. 1. cap. 19.*
- 2 *Lib. 3. cap. 4. §. 2.*
- 3 *Vid. Eipen cit. dissent. §. 3.*
- 4 *Vid. de Marca lib. 1. cap. 9. §. 4.*

sum prope occidentem Dionysii Codex auctoritatem adeptus est. Nam me quidem in eam sententiam, quae Codicem oblatum Carolo eundem esse ac Codicem Dionysii quorundam Pontificum epistolis auctum (§. XXVI.) propensorem facit *Hincmar* Rhemensis auctoritas.

SCHOL. I. Vid. Petr. Coustantius *cit. praefat. n.* 128. Bohmer. *cit. dissert. (§. 4. n. 37. seq.)* Ioan. Christ. Rudolph. *de Cod. canon. quem Hadrianus P. Carolo M. obtulit Erlang. ann. 1754.* Sunt qui cum hoc canonum ac decretalium volumine *Breviarium canonum* ex codice Weingartensis Monasterii ab Henrico Canisio editum *tom. 2. Antiq. lectio. part. 1. pag. 266.* perperam confundunt. Distinguit enim hoc ipse, quisquis demum sit compendii istius auctor, a Codice canonum, quem oblatum Carolo diximus. Vtrum vero *Breviarium* istud nihil sit aliud quam Codicis dionysiani brevis quaedam summa (quod Bohmerus conicit *cit. diss. §. 7. n. 40.*) an sit opus ab illo penitus diversum (quod magis placet Basnagio *in observat. §. 2. pag. 264.*) definiri putem de his, quae supersunt, fragmentis non posse. Vid. Sirmond. *in not. ad Epistomen Cod. Hadr. tom. 8. Concil. General.*

SCHOL. II. Altera, quam Hadriano Pontifici vulgati codices attribuunt, collectio est illa, quam Ingilramno vel, ut aliis dicitur, Angilramno, missam inscriptio mentitur. Amplector enim libenter sententiam eorum, qui capitula haec non esse Hadriani existimant, sed Angilramni ipsius, qui ea ex fidei veterum Pontificum epistolis ut plurimum collegit et Hadriano obtulit, quod aliquod causae suae praesidium extorqueret. Vid. Steph. Baluzius *in praefat. ad Ant. Augustinum §. 4.* Natalis Alexander *Saec. VIII. cap. 1. art. 9.* Petrus de Marca *lib. 3. cap. 5. §. 4.* Bohmer *cit. dissert. §. 9. n. 53.* Espen *diss. de Capital. vulgo Hadriani.* Haec capitula citat frequentissime Gratianus. Vid. Bohmerus *ad can. 2. caus. 15. q. 6.*

1 Vid. de Marca *lib. 3. cap. 4. §. 4. et 5.*

6. Observat et post hunc Berardus. Exstant apud Harduin. *tom. 3. Concil. pag. 2061. seqq.*

§. XXXIII.

Codex Ecclesiae Germanicae.

Placuit de his paullo explicatius disserere, ut manifestius constaret, quo iure in rebus et causis sacris vetus Germania usa fuerit. Ob arctum enim nexum, quo Germania per haec tempora Franciae adhaerebat, facile in eam sententiam eo, disciplinam sacrorum in Gallicanis Ecclesiis usitatum eandem fuisse, ad quam se Ecclesia Germanica componebat. Huc nimirum referendus est Codex oblatum Carolo (§. XXXII.) Capitalaria Regum Francorum generalia, et ad Germaniam speciatim directa, ut quae maximam partem confectos in Synodis canones continebant, additis Regum constitutionibus, quas ad promovendam Ecclesiarum salutem exemplo maiorum sanciebant. His si praeter Regulam *S. Benedicti* pro Monachis in imperio receptam, et Regulam Aquitanensem Canonicis a Ludovico Pio ann. 816. scriptam, Codicem addas Theodosianum eiusque praecipue librum decimum sextum, et canones adicias Ecclesiae Germanicae proprios, quales sunt conditi ad usum Ecclesiae Moguntinae relati in collectione, quae circa ann. 745. a *S. Bonifacio* confecta in Monasterio Corbeiensi adseruatur, nihil est, quod veram ac sinceram veteris Germanorum sacri iuris scientiam magnopere desideres. Canones enim Alemanicae Ecclesiae veteres, quos produxit *Goldastus* 4, nihil moror, quum recentioris aetatis sint.

F 2

et

1 Vid. *Zallwein Jur. Eccles. part. Germ. cap. 5. §. 1.*

2 Vid. *Hincmar. Epist. 4. cap. 6.*

3 Vid. *D' Achery tom. 1. pag. 507.*

4 *Tom. 3. Script. rer. Aleman.*

et eiusmodi, ipso *Schiltero* iudice, ut parum fidei mereri videantur.

SCHOL. Vid. *Schilter de liber. Eccles. German. Libert. 2. cap. 12. §. 16.* et *Auctor tractat. de fontib. iur. can. Germ. §. 6. pag. 20.* Codicem oblatum Carolo edidit novissime ex Bibliotheca Metropolitanae Ecclesiae Coloniensis *Iosephus Harzheim tom. 1. Concil. German. p. 131. 235.* monetque ibidem doctissimus editor, eundem istum Codicem in usu fuisse in imperio Caroli istarum Ecclesiarum Germaniae, scilicet *Bavari, Norici, Belgii, Galliae*: quod moneo, ut fontem aperiarn antiqui iuris, quo in sacris usa est patria mea. De *Marculphi* antiquis formulis uno verbo moneo, eas negligi non oportere ab iis, qui antiquos mores investigant. Vid. *Natalis Alexander Saec. VII. cap. 4. art. 9.* et *Sylburg ad Heinec. histor. Iur. Civil. lib. 2. §. 32. in not.*

§. XXXIV.

Codex Ecclesiae Anglicanae.

Vna nobis in occidente restat Ecclesia Anglicana, cuius memorabile Concilium est celebratum anno tertio ac septuagesimo septimi saeculi *Herusefordiae* a Cantuariensi Archiepiscopo *Theodoro* viro eius aetatis celeberrimo. De hoc sic *Beda* personam agens *Theodori*: *Quumque expresssem prolocutionem, interrogavi unumquemque eorum (Episcoporum) per ordinem, si consentirent, ea, quae a Patribus canonicis sunt antiquius decreta, custodire? Ad quod omnes consecratos nostri respondentes dixerunt: Optime omnibus placet, quaeque definirunt sanctorum Patrum canones, nos quoque alacri animo libentissime servare. Quibus statim protuli eundem Librum canonum, et ex eodem libro decem capitula, quae per loca notaveram, quia maxime nobis necessaria sciebam.*

Sed

1. *Lib. 6. Histor. Eccles. cap. 5.*

Sed eius Codicis auctor *Theodorus* ipse fuerit, ut vult *Iustellus* 1; an Codex vetus Ecclesiae Gallicanae, ut *Baluzius* contendit in notis ad *Agobardum* loco nuper citato; utrum vero a Codice Ecclesiae Romanae minime diversus, ut propius a vero abesse iudicat *Salmon* 2, mihi quidem incompertum est: quamquam *Salmonio* malim quam *Iustello* adsentiri ob ea, quae habet *Thomas Bruno* 3. Compilavit porro idem *Theodorus* librum *Patrum Canonum*, cuius titulu dumtaxat supersens in primo Conciliorum Anglicanorum volumine.

SCHOL. Eiusdem *Theodori* duplex hodie *Poenitentiale* circumfertur. Vnum prodit opera *Lucae D' Acherii* rude admodum et informe: alterum studio *Iacobi Petiti Paris. ann. 1677.* Adiecta his sunt capitula quaedam sublestae, ut videntur, fidei. Multa *Gratianus* ex hoc poenitentiali descripsit, etsi non semper bona fide, quod *Berardus* docuit. Exemplo *Theodori Vcn. Beda*, qui octavo saeculo floruit, librum fertur poenitentialem edidisse, qualem novissime vulgavit *Mansi in Supplem. Concil. tom. 1. p. 580.* Sed hoc multi egregie docti viri in dubium revocant. Vid. praeceteris *Seb. Berardus tom. 3. p. 515. seq.* ubi etiam descripta a *Gratiano* fragmenta emendat simul et illustrat. De ceteris ex hoc aevo Codicibus conf. *Ioan. Doujat lib. 3. cap. 31.* et *Salmon cit. tract. part. 2.*

§. XXXV.

Conclusio Capituli.

Atque haec de antiquis Ecclesiae christianae legibus earumque collectionibus dicta sunt. Quod si qui erunt qui rogaturi sint, equid tanta haec in indagandis iudicandisque veterum Codicibus adhibita industria commo-

1. *In praefat. ad Cod. Eccles. univ.*
2. *Tract. de Stud. Concil. part. 2.*
3. *In disert. de Can. Apost. §. 4.*

di sit studiosae iuventuti adlatura, eos ego meminisse velim, ut alia nunc non dicam, illorum, quae sunt scripta sapienter a *Francisco Florente* in praefatione dissertationis, quae est de origine, arte et auctoritate Iuris Canonici: cuius viri apud me auctoritas etsi tanta est, ut incertum illud, cuius me saepe in nostris hominibus pudet, cui usui? facile ausim contemnere; addam tamen aliud, idque necio an gravius *Christ. Lupi* piis iuxta ac docti viri testimonium: *Ex quo antiquorum Canonum et intelligendorum et observandorum cura apud nos coepit tepescere: irreperre in scholas coepit subtiliter disputandi, et probabiliter opinandi licentiosa cum pruriginis et sine freno libertas. E scholis in Ecclesiae ambones, et hinc in fidelis populi moros transit: atque ita purum vitae moralis praesertim Theologiae vinum coenosa humanae per peccatum obscuratae rationis aqua miscuit, et lucidum evangelicae vitae aurum vertit in scortiam multae corruptionis. Patrum cordibus in filios reducendis nulla via compendiosior quam reditus, verum sale conditus, ad antiquos nostris novissimorum temporum infirmitatibus congruos canones, quos S. Leo M. alta voce praedicat, esse Spiritu Dei constitutos, totius mundi reverentia consecratos, et usque ad saeculi finem utique in electorum cordibus permanentes. Conf. *Espenii* dissert. de auctoritate et stabilitate veterum canonum.*

DE ORIGINE AC PROGRESSV IVRIS

ECCLESIASTICI NOVI.

§ XXXVI.

Epocha Iuris Novi.

Initia Iuris Ecclesiastici eius, quod *novum* dicimus, iam alibi in initium saeculi noni referebam (§ X.). Nec multo sententiam. Aliam enim prorsus disciplinae sacrae formam post haec tempora inductam fuisse, certum est, sive Graecam Ecclesiam spectemus sive Latinam. Illa schismate ab hac disiuncta, repudiata sacrorum communionem, iuris quoque communionem aversata est, *Photio* potissimum auctore, suis fere deinceps usa legibus. Latini vero *pseudo-Isidori* fraude decepti, priscis maiorum suorum institutis relicta, novam quandam et a superioris aetatis disciplina in quamplurimis discrepantem invenire instituebant, quo instituto quantum incommodi res Christiana accepit, sciunt, quibus lecta est sine praedictis aetatis istius historia. Colligendarum quoque legum ratio simplex olim et aperta in scholasticum quoddam artificium abiit, ineptum saepe et obscurum adeo, ut vix divinationi locum relinqueret. Ut taceam suspectae et incertae fidei documenta tanta credulitate recepta, ut nihil videatur ineptiarum commenta obscura mediae aevi diligentia, quod non collectorum aliquis suum fecerit.

§ XXXVII.

Collectio Canonum Graecorum postrema.

Postrema Graecorum eaque amplissima collectio, quam

di sit studiosae iuventuti adlatura, eos ego meminisse velim, ut alia nunc non dicam, illorum, quae sunt scripta sapienter a *Francisco Florente* in praefatione dissertationis, quae est de origine, arte et auctoritate Iuris Canonici: cuius viri apud me auctoritas etsi tanta est, ut incertum illud, cuius me saepe in nostris hominibus pudet, cui usui? facile ausim contemnere; addam tamen aliud, idque necio an gravius *Christ. Lupi* piis iuxta ac docti viri testimonium: *Ex quo antiquorum Canonum et intelligendorum et observandorum cura apud nos coepit tepescere: irreperere in scholis coepit subtiliter disputandi, et probabiliter opinandi licentiosa cum pruriginis et sine freno libertas. E scholis in Ecclesiae ambones, et hinc in fidelis populi moros transit: atque ita purum vitae moralis praesertim Theologiae vinum coenosa humanae per peccatum obscuratae rationis aqua miscuit, et lucidum evangelicae vitae aurum vertit in scortiam multae corruptionis. Patrum cordibus in filios reducendis nulla via compendiosior quam reditus, verum sale conditus, ad antiquos nostris novissimorum temporum infirmitatibus congruos canones, quos S. Leo M. alta voce praedicat, esse Spiritu Dei constitutos, totius mundi reverentia consecratos, et usque ad saeculi finem utique in electorum cordibus permanentes. Conf. *Espenii* dissert. de auctoritate et stabilitate veterum canonum.*

DE ORIGINE AC PROGRESSV IVRIS

ECCLESIASTICI NOVI.

§ XXXVI.

Epocha Iuris Novi.

Initia Iuris Ecclesiastici eius, quod *novum* dicimus, iam alibi in initium saeculi noni referebam (§ X.). Nec multo sententiam. Aliam enim prorsus disciplinae sacrae formam post haec tempora inductam fuisse, certum est, sive Graecam Ecclesiam spectemus sive Latinam. Illa schismate ab hac disiuncta, repudiata sacrorum communionem, iuris quoque communionem aversata est, *Photio* potissimum auctore, suis fere deinceps usa legibus. Latini vero *pseudo-Isidori* fraude decepti, priscis maiorum suorum institutis relicta, novam quandam et a superioris aetatis disciplina in quamplurimis discrepantem invenire instituebant, quo instituto quantum incommodi res Christiana accepit, sciunt, quibus lecta est sine praedictis aetatis istius historia. Colligendarum quoque legum ratio simplex olim et aperta in scholasticum quoddam artificium abiit, ineptum saepe et obscurum adeo, ut vix divinationi locum relinqueret. Ut taceam suspectae et incertae fidei documenta tanta credulitate recepta, ut nihil videatur ineptiarum commenta obscura mediae aevi diligentia, quod non collectorum aliquis suum fecerit.

§ XXXVII.

Collectio Canonum Graecorum postrema.

Postrema Graecorum eaque amplissima collectio, quam

quam *Ioannes Doujartius*, nescio an ex vero, *Photio* adscripsit, in nonum saeculum incidit. Videtur circa ann. 880. compilata. Differt ab illa, quam post Concilium Nicaenum secundum auctam esse nuper monebam (§. XXIII.) et *materia et forma*. Ad hanc quod attinet, relicta superiorum Synodos pro tempore, quo unaquaeque celebrata est, numerandi consuetudine, omnia Generalia Catholicorum Concilia, demto octavo, quod *Photio* adversum est; omnia etiam Graecis pro generalibus habitata ante omnes Synodos particulares tametsi vetustiores collocantur. Superat vero rebus etiam et canonibus. Adiecit enim compilator antiquis regulis canones Concilii, quod ann. 879. habitum est admittente *Photio*: decreta item alterius ann. 861. in templo Apostolorum coacti, quod primum et secundum Constantinopolitanum vocant. Adiecit praeter haec *Tharastii* ad *Hadrianum* Pontificem epistolam, quae Concilii Nicaeni nomine de *ordinationibus per pecuniam minime faciendis scripta est*.

SCHOL. Exstat apud *Beveregium tom. 1. Synod. pag. 331. Quum hoc Canonici Graecorum Iuris corpus*, inquit laudatus *Beveregius* in proleg. n. 13. omnibus hoc modo numeris absolutum, omnesque *Ecclesiasticae causae ex canonibus in illud collectis per totam Graeciam ditiduate fuissent; postea de ipsis canonibus et eorum auctoritate nunquam controversum est, sed tantum de vera ipsorum interpretatione. Quo factum est, ut complures e doctissimis viris et iuris canonici peritissimis multum studii ac laboris in his interpretandis impenderint. In his eminent *Zonaras*, qui summus sub *Ioanne Comueno* honores gessit. *Vossius de Hist. Graec. lib. 2. cap. 26.* Saecularium deinde pertaes negotiorum recessit in solitudinem, quam aliquot ingenii ac doctrinae praeclaris monumentis conficiendis transegit non inglorius. Scripsit *expositionem sacrorum divinarumque canonum*, opus a *Beveregio* editum nitidissime in Sy-*

1 Vid. *Natalis Alexander Sac. IX. disert. 4. §. 4.*

notico. Paullulum junior *Zonara* fuit *Balsamon* canonici pariter ac civilis iuris scientissimus. Sed de hoc infra dicam.

§. XXXVIII.

Photii Nomo-Canon.

Deinceps in Graecia a colligendis canonibus cessatum est quidem, non etiam ab iis illustrandis, et in quoddam veluti *systema* cogendis, cuiusmodi est *Epitome Simeonis Logothetae*; *Synopses Pselli*, *Aristenii*, *Arcenii*; *Syntagma Blastaris*; *Epitome Harunenopuli*, de quibus exposuit adaeurate *Fabricius* 1. Sed ipse me locus monet, ut de *Photii Nomo-Canone* exponam, viri ex omnibus, qui his studiis incluserunt, prudentia ingenioque summo. Genere natus est nobili. Dignitate *Proto-Spatharius* fuit, ut *Cedrenus* prodidit. Multa fertur scripsisse, quae nunc mihi non est animus investigare, rectene illi an perpetam tribuantur omnia. Qui ad rem nostram pertinet, est *Nomo-Canon*, quo libro Graeci Iuris Ecclesiastici universi summam complexus est. Itaque Conciliorum, Patrum, Episcoporum, Patriarcharum canonibus ac sententiis constat. Divisus est in quatuordecim titulos; hi rursus in plura pauciorave capita pro argumenti varietate: ita ut propositis per singula capita canonibus ad materiam quamque pertinentibus, leges ex *Iustiniani* Codice decreptis indicet tantum, non integras describat, in quo a *Ioanne Scholastico* recessit 2. Quo anno confectus sit libellus, non omnino constat. *Posteriorum Basilii* fecit *Iacobus Cuiacius*. Sed hanc viri summi opinionem refutavit plenissime *Hoffmanus* 3. Quo vero in pretio non inconcinnum hoc sacri Graecorum Iuris tamquam compendium fuerit deinceps

1 In *Bibl. Graec. lib. 6. cap. 1. §. 15. seqq.*

2 Vid. *Gibert. tom. 1. pag. 237.*

3 In *Histor. Lur. lib. 3. cap. 3. §. 3.*

seps Graecis Photianarum partium; ex hoc potest intelligi, quod doctissimi ex ea gente viri in illo commentariis ac scholiis illustrando studiosissime elaboraverint.

Senot. Commentarios in Photii Nomo-Canonem iussu Manuelis Imp. Balsamo scripsit, qui una cum Photio ex MS. codice bibliothecae Palatinae editi sunt a Christ. Justello, repetiti in *Bibl. iur. can. veter.* a Filio Instellae adornata tom. 2. Possent autem haec ipsa editio emendari non mediocriter ex pluribus, quos servat bibliotheca Caesarea Vindobonensis, codicibus, ut Lambecius monet. Conf. Salmon *traff. de Stud. Concil. part. 2. Bower in histor. Pontific. tom. 4. in diss. praevia*, et *Nettelblat. init. Hist. litter. iur. pag. 288. et 290.*

§. XXXIX.

Codex Isidorianus.

Post haec omnis de Ecclesiae Latinae Codicibus disputatio futura est. Nam qui secus inter Graecos prodierunt, eorum aut nulla aut obscura valde ad nos est transmissa memoria. Quo autem tamquam communi iure in rebus et causis sacris octavo ac prioribus saeculis usae fuerint Latinae Ecclesiae, superiori capite traditum est. Alius ab illo sequenti saeculo emersit Codex *Isidori* nomine inscriptus, qui Episcoporum quorundam Germaniae et Galliae, tum maxime *Nicolai P.* conatibus auctoritatem sensim nactus, veteres leges oblivioni tradidit, ingenti disciplinae publicae conversione. Enimvero tempus, quo praecipue confectus sit, nondum potuit a quoquam liquido definiri. Ego illum sub finem octavi saeculi, aut etiam paulo citius fortasse, collectum puto in Hispania *; sed latuisse ignotum, donec a *Riculpho* Mo-

* Immo qui Codicem Isidorianum Moguntiae finxit, quis ille fuerit, finxit simul ex Hispania allatum: quemadmodum

guntino Archiepiscopo, quem Synodo Moguntinae ann. 813. interfuisse acta prodiderunt, in Germania divulgatus esset. Hanc certe sub finem noni saeculi passim in Gallia et Germania receptam fuisse opinionem ab *Hincmaro* accepimus, Parens infelicis partis equis fuerit, haud magis compertum est. Esse *Hincmarum Isidorum* credidit. At quem? Plures enim existisse eodem tempore certum est. Qui *Isidorum* Hapslensem esse statuunt, manifesto in errore sunt. Nec magis probari possunt, quae de *Isidoro* Setabensi, et alio *Eulogii* Cordubensis Episcopi germano fratre disputant eruditè ex *Iuliani Tolerani* chronico. Nam chronicon quidem istud reiiciunt plerique, adfictumque *Iuliano* nec, ut videtur;

G 2

te

dum *Higuera* qui *Dexteri* aliorumque conficta ab se chronica edidit, e *Fuldensi* Monasterio allata mentitus est. Quin etiam *Isidorianum* Codicem toto saeculo decimo ignotum fuisse Hispanis, ad oculos demonstrat *Illustrissimus* iuxta ac eruditissimus *Franciscus Perceus* *Bayarius* in notis ad *Nicolai Antonii* Bibliothecam Veterem (tom. 1. pag. 363. editionis *Martiniensis* 1787.) cuius haec sunt verba: *Nec in AEmiliensi Regiae Bibliothecae Escorialensis Conciliorum ac Decretalium Epistolaram Codice Era. MXXXII. seu Christi anno CMXXV. exarato; neque in antiquiore eiusdem Bibliothecae alio, qui Era. MXIV. seu Christi anno CMXXXVI. scriptus dicitur, et vulgo Albeldensis, seu a scriptore Vigilanus audit, habentur Decretales ante Danzonem et Syricum Epistolas: ne qui utrumque Codicem scriptus quid ac recensui sponsor ac praeside. Immo neque in Hi-*

*pano-Luceni, qui omnium fertur antiquissimus. In eo enim 103. non plures Epistolas Decretales numerantur, quarum aegrem ducunt *Damasus* 2. *Syrici* 3. *Innocentii* 12. *Zosimi* 1. etc. textu qui cum Codicem recensuit, earumque Epistolaram confecti indicem *Ioanne Vasquo del Maroni* in Epistola ad *Dionysium Gratianum Alderatum Philippo II. Hispaniarum Regi a Secretis* IV. Non. Martii MDLXXIII. in Regia *Martiniensi* Bibliotheca reperit. De Ecclesiae *Vergellensis* Codice idem testatur *Stephanus Baluzius* apud *Nistrum* num. praecedenti seu 101. Sed neque in *Codicibus* *Monasterii Rispollensis*, atque *Ecclesiae Gerundensis*, quos ad annum MDCCCL. *Martium* allatos scriptus evolvi, *Aere-Syriciarum* Epistolaram exstat mentio; ut vel hinc pronum sit coniecere hunc fractionem non in Hispanico solo natum fuisse. Videndum praeterea vir summus eodem tom. pag. 365. et 453.*

temere arbitrabantur. *Benedictum* levitam Moguntinum auctorem fecit *Blondellus*, quem ob id ipsum *Bohmerus*, et iam ante hunc *Baluzius* reprehendunt. Quare crediderim, opus esse hominis non quidem ab ingenio prorsus destituti, verum indofti et obscuri, *Isidori* illustri nomine audacter abusi, quo facilius nominis istius nobilitatem suam incautus faceret.

SCHOL. Vid. Cointius in *Annal. Franc. tom. 6. ad ann. 785. §. 17.* Petrus Constantius in *Praefat. ad epist. Rom. Pont. num. 150. seqq.* Petrus de Marca *lib. 3. cap. 5.* Espen *dissert. de Collect. Isidori Mercatoris §. 1.* De Mercatoris autem seu Peccatoris appellatione egit copiose *Sylburgus ad Histor. Hein. lib. 2. §. 69. pag. 898. edit. Argent.*

§ XL.

Materia Codicis Isidoriani.

Materiam famosi Codicis, quem integrum *Merlinus* in collectione sua Conciliorum edidit, ipse, quisquis est auctor, in praefatione edixit satis dilucide. Ex qua id apertum est, quod est a *Labbeo* quoque observatum, decreta *Gregorii II.* et ceterorum usque ad *Zachariam P.* a *Merlino* exscripta ab *Isidoro* non esse, quippe qui in *Gregorio M.* desit. Sed in tota hac tot monumentorum congerie prae aliis memoratu dignae sunt *Epistolae Decretales*, quas sanctissimorum primae aetatis Pontificum nominibus insignes primus omnium vulgavit turpis impostor, spe, ut eventus docuit, haud vana, fore, ut sub hac persona dolus lateret facilius. Ut ne quis autem inter has *Isidori* ab omnibus tamquam apocryphas reiectas epistolas, eas quoque percenseat, quae apud scriptores primae aetatis memorantur, cuiusmodi est prior *Clementis* ad *Corinthios*, *Cornellii* apud *Cyprianum*, *Iulii* apud *Athanasium*, aliorum alibi; operae pretium fue-

fuerit hoc loco referre nominatim, quot ille et quibus Pontificibus adinixerit. Est haec res praeterea hoc etiam habitura commodi, ut quoniam testatissimum est *Gratianum* his figmentis plenum esse, mature sibi adolescenter caveere discant ab illis quae axiomatis, quae ex his decerpta commentis per omnem late scholasticam Iurisprudentiam non sine gravi relictioris saniorisque doctrinae iactura dominantur. Adscriptis igitur

Pontificibus Saeculi I. et II.

Clementi Romano 5. Anacleto 3. Evaristo 2. Alexandro I. 3. Sixto I. 2. Telesphoro 1. Higinio 2. Pio I. 2. Cuius aliae quoque cruditis suspectae sunt. *Aniceto 1. Soteri 2. Eleutherio 1. Visitori 2.*

Saeculi III.

Zepherino 2. Callisto 2. Urbano 1. Pontiano 2. Antero 1. Fabiano 3. Cornelio 2. Tertia Baronio laudata haud magis certa est. Lucio 1. Stephano 2. Sixto II. 2. Dionysio 2. Felici I. 3. Eutichiano 2. Caio 1. Marcellino 2.

Saeculi IV.

Marcello 2. Eusebio 3. Melehiadi 2. Sylvestro 1. Marco 1. Iulio 2. Liberio 2. Felici II. 2. Damaso 5. Siricio 1. Anastasio 2.

Saeculi V.

Ioanni I. 2. Felici III. 2. Bonifacio II. 1. Ioanni II. 1. Agapeto I. 1. Silverio 2. Vigilio 1. Pelagio I. 1. Ioanni III. 1. Benedicto I. 1. Pelagio II. 4. Gregorio M. 1. ad Felicem Episcopum.

§. XLI.

Plura fida.

Neque vero hoc est ausus tantum *Isidorus*, ut integras effingeret alienis sub nominibus epistolas; verum sinceras quoque ut mutilaret interpolaretque, sibi datum negotii putavit. Exemplo esse potest epistola *Vigilii* ad *Profuturum* Bracarensem, et *Gregorii M.* ad *Secundinum*, cui magnam de lapsis sacerdotibus laciniam aduirit. Praeter epistolas porro reliquit alia non maioris fidei ex illa aetate documenta, quae huius hominis industriae viri docti adiudicant: *Donationem Constantini M.*, Acta Synodi Romanae sub *Sylvestro P.*, Epistolam Aegyptiorum ad *Marcum*, Orientalium ad *Iulium*, *Athanasii* ad *Liberium* et ad *Felicem*, *Hieronymi* et Africanorum ad *Damasum*, *Amatoris* ad *Sylverium*, et alia, de quibus saepe ante me disputarunt viri docti, ut nihil nunc necesse sit iis ipsis recitandis diu immorari.

Schol. Vid. Petrus de Marca lib. 1. cap. 11. §. 4. Pagius in Critic. ad annum 324. n. 17. et ad ann. 325. n. 16. Papebroch. in Vita S. Athanasii ad 2. Maii n. 138. Labbeus tom. 2. Concil. pag. 763. tom. 5. p. 292. et alibi. apud Espen cit. diss. n.6. Natalis Alexander Saec. IV. diss. 25.

§. XLII.

Capita praecipua systematis Isidoriani.

Adeo solers viri huius ingenium fuit in muniendo Iuris systemate, quod concepisse videtur animo, dum ad hanc in se recipiendam operam induci se passus est. Videtur autem omnis monumentorum haec fida moles eo pertinuisse, ut sub imagine priscae antiquitatis nova, quam meditabatur, publica disciplina placidius in Ecclesiam

siam

siam invehì posset: cuius praecipua capita hoc habent propositum, ut Episcoporum, Metropolitanorum, ac Synodorum maxime provincialium auctoritas angustius circumscriberetur; Pontifici autem Romani protenderetur longe ultra terminos a Patribus constitutos. Vin' tibi exemplis rem illustrem? Annis singulis in unaquaque provincia bis Synodos celebrari Niceni Patres voluerunt. Earum omnem curam ad Metropolitanum pertinere saepissime antiquis canonibus constitutum est: neque ante *Isidorum* negavit quisquam, potuisse illas sine Apostolicae Sedis aensu congregari, quod a *Iulio* ille et *Damaso* sanctum esse commiscitur 1. Et fuit tamen commentu istius vis tanta, ut vix ullum inde ab undecimo saeculo usquam celebratum Concilium acceperimus, cui Sedes eiusdem legati non praefuerint: quo instituto effectum est, ut Synodi Provinciales brevi interciderint. Statuta harum Synodorum negat *Isidorus* cuiusquam esse roboris, nisi Romana firmentur auctoritate; idque negat, *Eleuthero* nempe *Victore* ac *Felice* auctoribus 2. Translationes Episcoporum ab una sede ad aliam, vetus disciplina Synodi iudicio fieri voluit. *Isidorus* id ius Pontifici tribuit in epistola a *Gratiano* memorata 3. In Synodis Provincialibus Episcoporum causas iudicari oportere quis negavit ante *Nicolaum Papam*? Huic autem quis exstitit opinionis istius auctor antiquior *Anacleto*, *Sixto*, *Higino*, *Aniceto*, quos in scenam *Isidorus* produxit? Nempe his vitio creatis doctoribus didicimus 4. Pontifice omnes iudicari, ipsum 2. nemine. Eius esse plenitudinem potestatis, ceteros Episcopos tanquam vicario iure in partem tantum sollicitudinis vocari. Nihil hos, nisi adveniente Pontifice; ipsum posse omnia etiam in universam Ecclesiam. Appellandi vero ad Sedem Romanam immoderata licentia cum primis cordi fuisse *Isidoro* vide-

1 Vid. de Marca lib. 6. cap. 14.

2 Vid. Benedictus XII. de Synod. Dioces. lib. 6. cap. 4. §. 6.

3 Caus. 7. quast. 1. Can. 14.

detur. Nihil enim frequentius, nihil diligentius ab illo traditum est. Sed ea ipsa re nihil paene excogitari potuit ad succidendos omnis disciplinae nervos efficacius: namque hac semel admissa licentia deesse iam nemini potuit sub iuris speciosa imagine paratum remedium, quo imminuentem vitis suis Praepositorum auctoritatem eluderet.

Schol. Conf. omnino Claud. Fleury *dissert.* 4. in *histor. Eccles. et Auctori Defensionis Ecclesiasticae Historiae Ab. Fleury, eiusque traditionum in eandem.*

§. XLIII.

Quomodo excepta sit haec collectio?

Nova haec et inaudita melioribus saeculis disciplina, etsi essent pauci quidam, quos in suspensionem malae fidei adduceret, brevi tamen adeo se probavit Germanis, ut iam in Concilio Aquisgranensi, quod ann. 836. celebratum est, eius liceat vestigia non obscura deprehendere. Serius paullulum in Galliam se videtur penetrasse, repugnantibus eius Ecclesiae Episcopis *Hincmaro* potissimum Rhemensi, qui licet commentum hominis, quem esse *Isidorum* Hispanensem suspicabatur, refellere vel non posset, vel non auderet; auctoritatem tamen infringere pro viribus conatus est, quasi nullus esse possit legitimus usus epistolarum, quae in recepto canonum Codice non essent. Sed parum procul dubio *Hincmarus* eo suo conatu profecit. Nempe licet facile adducor, ut credam, nec *Hadrianum*, nec *Leonem IV.* pro genuinis eas epistolas ac sinceris Pontificum scriptis reputasse, quod rationes a Bohmero produ-

¹ Vid. *Conring. de Orig. Iur. Germ. pag. 16. et 83.*

² *Conring. loc. cit.*

³ De *Marca lib. 3. cap. 5. §. 3. Bohner cit. loc. num. 61. Baluz. in Praefat. ad A. Aug.*

ductae evincunt; facili tamen *Nicolao*, cui, ut tum erant tempora, displicere multis de causis minime poterant, victoria fuit, quam praeter *Isidori* nomen, praeter veterum Pontificum venerandam cunctis memoriam, ipsi etiam Episcopi Metropolitanorum se iudicii subtrahere cupientes vehementer adiuabant, quod illustri exemplo ex historia noni saeculi petito probavit eruditissimus de *Marca*. Sane ab hoc inde saeculo ab omnibus usque ad haec postrema fere tempora adeo venerabiles habitae sunt, ut nefas ducerent de fide earundem vel suspicari. Itaque quotquot deinceps habitae sunt Concilia, his usa epistolis, aliisque ex ea aetate fictis documentis constat. Secuti sunt collectores canonum *Burhardus*, *Ivo*, *Gratianus*: cuius decretum his nugis refertissimum posteaquam coepit publice in Academiis praefigi, et commentationibus Doctorum illustrari; omnes passim Theologi polemici et scholastici, omnesque Iuris Canonici interpretes plus quam a quadringentis annis ad nostra fere tempora horum omnium testimonia pro confirmatione dogmatum catholicorum, et stabilienda Ecclesiae disciplina uno quasi consensu laudarunt, et illos libros suos impleverunt, quod manifestius est, quam ut nostra expositione indigeat. *Espen cit. diss. §. 3.*

Schol. Conf. de *Marca lib. 3. cap. 6. §. 2. Baluzius in Praefat. ad Regin. §. 4. Petrus Constantius citat. praefat. num. 157.*

§. XLIV.

Quando et a quibus impugnata?

Primus omnium, qui tranquillam adhuc *Isidori* possessionem turbare nonnihil visus est, *Marsilius Patavinus* fuit. Mox etiam *Gobelinus Persona* nonnulla adversus aliquot illarum epistolarum dubia movit. Succes-

H

sit,

¹ *Loc. cit. num. 81.*

sit, qui circa *ann.* 1432. scripsisse creditur *Nicolaus de Cusa*, atque alii plures. Et quamquam saeculo decimo sexto *Franciscus Turrianus* collectionem hanc epistolarum contra *Magdeburgenses* singulari opere propugnandam suscepisset, efficere tamen, quamquam vehementer connixus esset, minime potuit, quo minus plerique omnes *Siricio* antiquiores epistolas ab *Isidoro* editas aut omnino reuicerent, aut dubiam saltem earum suspetchamque esse originem aperte confiterentur. Vt *Boetii*, *Salmasii*, *Vetrii*, *Didaci Covarruuias*, *Christiani Lupi*, et aliorum testimonia sileam; quae a *Labbeo* egregie atque apposite scripta sunt, non putavi omittenda. Mirum est, inquit ille, *viris doctissimis Turriano, Binio, et quibusdam aliis in tanta eruditionis Ecclesiasticae luce probari potuisse decretales illas epistolas, a quocumque seu Mercatore seu Peccatore fabricatas, et antiquis Romanae urbis Episcopis circiter annum christianae epochae octingentesimum suppositas. Adeo enim perspicacibus viris deformes videntur hoc saltem tempore, ut nulla arte, nulla cerussa, aut purpurisso fucari possint. Eas omnes, saltem plerasque earum repudiarunt eruditissimi quique tractatores catholici, Baronius, Bellarminus, Petronius, Cointius, Antonius Augustinus, Lorinus, Sirmondus, Petavius, Duceus, Marca, Bosquetus, ut alios modo sive antiquiores sive recentiores silentio obuolcam. Similia fere habent *Card. Bona, Papebrochius*, et alii quos laudat *Sylburgus ad Heineccium lib. 2. §. 69. p. m. 902. seqq.**

SCHOL. Primos fuisse Centuriatores *Magdeburgenses*, qui bellum his epistolis indixerint, scripsit nuper iterum celeb. de *Rieger in Elem. Iur. Eccles. §. 456. in not.* Atqui hanc hodie laudem sibi ne *Protestantes* quidem ipsi vindicant, ut ex laudato *Sylburgi* loco manifestum est.

§. XLV.

§. XLV.

Quibus argumentis?

Argumenta, quibus *Isidori* haec commenta eruditi viri conuellunt, alia quidem ad epistolas singulas pertinent, quae *Blondellus* unus omnium diligentissime accuratissimeque persecutus est in libro, quem *pseudo-Isidorus et Turrianus vapulantes* inscripsit. Alia ex aequo omnibus aut fere omnibus aduersantur. Horum per multa adferuntur. Nobis modus adhibendus est. Itaque (I.) si verae sunt ac germanae veterum Pontificum epistolae decretales ab *Isidoro* memoratae, cur antiquis et Patribus et Romanis Pontificibus ad nonum usque rei christianae saeculum ignotae fuerunt? Cur *Eusebio*, *Hieronymo*? cur *Dionysio Exiguo*, qui tam sollicitam iis exquirendis operam se impendisse testatus est? (II.) Qua unquam ratione mihi factum ego persuadeam, ut Pontifices, qui duobus tribusve saeculis *Theodosiani* Coedicis editionem praecesserunt, verba constitutionum legumque, et *Auriani* ex his deducta scholia suis in epistolis usurpauerint? Qua item ratione Pontificum, Patrum, Conciliorumque sententias, sententiarumque formulas ipsas retulerunt, quas hi annis centenis post prodiderunt? Similia his sunt (III.), quae ex divina scriptura in his litteris memorantur. Multa enim ex vulgata versione decerpta sunt; plura ex interpretatione *S. Hieronymi*: quas nemo nescit saeculis integris esse posteriores Pontificibus, quorum nomina epistolae mentiuntur (IV.). Consules habent, quorum in fastis aut nulla exstat mentio, aut exstat alio anno. Loquentes inducunt scribentesque iam dudum vita functos, eaque orationis totius et barbarie et similitudine, ut satis appareat, opus esse unius atque incompti hominis, ve-

H 2

1: *Genev. ann. 1628. in 4.*

terumque praeterea morum ac disciplinae ignarissimi.
 SCHOL. Conf. Ioann. Doujat. *lib. 2. cap. 22. §. 7.*
Mastricht in Hist. Iur. Eccles. §. 220. Espen cit. diss.
§. 4. §. Natalis Alexander Saec. I. diss. 21.

§. XLVI.

An satis firmis?

Equidem non deest, quod ad haec argumenta possit responderi, ut laudato loco censuit *Doujatius*. Nec quae olim a *Turriano* in eam rem scripta sunt, adeo omni specie destituta esse putantur, ut inutilis, certe supervacanea videri debeat *Blondelli* in his epistolis refellendis adhibita industria, quod *Sirmondum* dicere solitum ferunt. Profecto *Doujatio* nec illa *Blondelli* tam adcurata, tam crudite exornata confutatio plane videtur satisfecisse. Quin etiam *Libertus a Jesu* scriptor minime indoctus edita singulari dissertatione deploratam diu causam agere iterum novissime instituit. *Sed probare non possum*, verbis utor *Labbei*, *novelli* huius studium, *quae mala ave*, *ex zelo quidem sed minus prudenti et considerato*, certe non secundum scientiam, *easdem abiectas et penitus repudiatas defendere adgressus est*. Non *ta- li auxilio*, nec defensoribus istis indiget, *aut umquam indignit Ecclesia Romana*. Quare hunc quidem virum mittamus licet. Sed acutius earundem epistolarum patrocinium susceperunt nostra aetate quidam, nescio an verius feliciusve.

SCHOL. Conf. *Ruprecht part. 1. crit. ad Ius Canon.*

§. XLVII.

Exceptiones Recentiorum.

Aiunt: nihil iam his conatibus opus esse: agnosce-
 re

re Romanos: futilitatem epistolarum, nec his eos commentis egere ad tuendam Sedis Romanae dignitatem. Ceterum nihil esse in his penitus epistolis, etsi falsis, quod non verissime ab *Isidoro* singulis Pontificibus adscriptum sit: nihil pontificiae auctoritati per eas adiectum, nihil esse detractum episcopali: praeam ac sinceram in iis disciplinam exhiberi; adeo ut laude dignior quam vituperio *Blondelli* videatur operosa diligentia, qui dum indicandis fontibus, e quibus sua *Isidorus* surripuit, gravissimum se vulnus Ecclesiae Romanae sperabat: illaturum, imprudens id dederit operam, ut auctoritatem eius maiestatemque mirifice stabiliret. Verum demus etiam, inquit: porro, vitiosam esse iurium quorundam originem: num ob id haec penitus convellenda putabimus? Nempe fieri istud profecto non potest, quin tota necessario Ecclesia permiciosis turbis involvatur. Imo etsi fieri possit maxime, firmiori iam fundamento hanc niti disciplinam, quam ut iure tangi possit. Alius consensum Episcoporum saltem tacitum urget, indeque natam observantiam: alius praescriptione ac possessione duntaxat haec sacrarium tuctur. Sunt etiam qui receptionem, sunt qui Concordata Nationum in subsidium advocant. Alius aliud verbosè adeo disputat, ut putares, non de quisquillibus *Isidori*, sed de praecipuo quodam religionis christianae dogmate depugnandum illis fuisse.

SCHOL. Conf. *Kauffmanns de Stat. Eccles. dissert. praef. §. 3. et dissert. 3. §. 9. Sappel. de Stat. Eccles. pag. 116. et 299. 310. Sangallo cap. 2. §. 3. 4. Ballerinus in Vindic. auctorit. Pontif. cap. 5. pag. 192.*

§. XLVIII.

Examinantur.

Sed de *Blondello* quod iactant, id quale sit, ipsi viderint. Ceterum etsi ego absim quam longissime ab
 co-

corum sententia, qui primae Sedis auctoritati a *Servatore* ipsi attributae decurrunt nonnihil arbitrantur explosis Isidori commentis (§. XLVI.), non sinam tamen umquam mihi a quoquam persuaderi, tam esse antiqua in his omnia, quam est audacter iuxta atque impudenter mentitus, quisquis earum epistolarum auctor est (§. XLII.). Qui vero de praescriptione aliisque similibus nescio quid disputant, ii quidem omnes, ut ne quid gravius dicam, nimis profane de hac tota re videntur disserere. Non enim de fundis hic agitur, aut de iure stillicidii, glandeve legenda, sed res est de publico Ecclesiae christianae statu, quem ego homo tardus ingenio ante hos novos doctores usucapionum subtilitatibus obnoxium esse ignoravi semper, et ignorarunt mecum peritissimi quique atque ingenui viri. Aperte *Gregorius Zallwein*, et ut virum gravem decebat candido, nullam hic valere praescriptionem aiebat, nullam possessionem, nullam usucapionem, si de illius pessimo initio constet.

SECTOZ. Sed illud iactant cum primis: iam dudum Romam explosisse larvam Isidori: ut quid igitur his lamentis? Respondeat pro me Auctor libelli iam alias laudati de *Iure Ecclesiastico*, cet. pag. 116. At, inquit, haec mala iam praeterere: saeculis porro sollertioribus falsitas harum propositionum innotuit, quas coeca credulitas omnem citra perquisitionem atque investigationem exceperat; et quamquam in nostrarum legum collectione adhuc propositiones illae exsistent, cum his tamen nullimode cohaerent. Opiniones, quas illae peperere, eodem fato fuerunt obnoxiae: omnis earum error patescit, et quisquis sibi honori ducit propositiones sequi Religionis ac patriis legibus consonas. Iam abusus exsularunt, et primaevae Ecclesiae leges in primaeorum reverentiam nitorem ac puritatem. Absit quin inde prospectus nostrarum acrumnarum collabescat ungescatque. Et fortassis praevae animi asfectiones verumque igno-

1 Vid. Güter, tom. 1. pag. 257. 229.

ratio iam non homines in transversum agunt, ut antea: attamen etsi vulnera antiquis legibus pridem inflicta revera sint ad sanitatem redacta, an non adhuc cicatrices restant? etsi falsae propositiones in ipso earum fonte sint destructae, nonne adhuc in suis vigent effectibus? ... Si magna pars veterum legum in pristino substitit vigore, ut decebat; desiderunt sic praescripta a novis superinducta?

§. XLIX.

Quis usus huius doctrinae?

Quid igitur? An miscenda sunt omnia? non ego isum, qui novae huic disciplinae ita irascam, ut dissolvendam penitus atque abiciendam putem. Scio mores hominum qui sint, et quanta inveteratae vis consuetudinis. Sed hoc tamen dissimulandum non est, inquit prudentissimus de Marca, tam, quae iure divino Episcopis quaesita est, Ecclesiae administrationem nullis decretalibus ablatam fuisse; quamvis potestatis illius exercendae modus variis constitutionibus varie pro temporum ratione praescriptus fuerit. Itaque si ea tempora incidant, ut regendae Ecclesiae necessitas Episcopos a regulis recentioribus discedere cogat, nihil vetat, quo minus ius naturale et divinum, omissis formulis quae iure novo praescriptae sunt, locum habeat. Lib. 3. cap. 6. §. fin.

§. L.

Collectio Capitularium.

Qui Capitula *Hadriani* nomine in vulgatis codicibus inscripta ex *Isidori* fidei monumentis maximam partem excerpta coniiciunt, haud multum fortasse a vero ab-

absunt. Nam oratio quidem ac stilus cum iis penitus congruit. Sed de his capitulis quoniam alibi dictum est satis (§. XXXII.), nihil hoc loco adiciam. Omittere autem non debui insignem et quae ad veterem Germaniae atque etiam Hungariae meae disciplinam tam publicam quam privatam illustrandam, Regumque nostrorum circa sacra potestatem cum primis facit *Capitularium Collectionem*. Erant Capitularia leges a Regibus Francorum in comitiis vel Synodis, consentientibus Regni Ordinibus, editae de negotiis sive profanis sive ecclesiasticis 1. Harum legum collectio prima ad ann. 827. pertinet ab *Ansegiso*, non Senonensi Archiepiscopo nec Abbate Lobicensi, sed Fontanellensi confecta 2 ex *Caroli M.* ac *Ludovici* constitutionibus. Auctoritas eius publica fuit, constabatque libris quatuor 3. Hos deinde libros tribus aliis ann. 845. *Benedictus* Levita Moguntinus auxit Ansegisiano Codici ita iunctis, ut quintum, sextum et septimum collectionis e duabus compositae librum efficiant. Atque his etiam numeris ab antiquis scriptoribus citantur, quamquam hoc perpetuum non esse, *Baluzius* doceat 4. Ordinem in ea *Antonius Augustinus* meliorem desiderat 5: Ordinem simul ac delectum *Conringius* 6. Nam nec ab Isidori fidei documentis sibi cavet compiler, etsi a malae fidei suspicione alienum arbitret 7. Accesserant his postremo *Additionum* libri quatuor incerto auctore.

Schol. Post restitutas litteras meliores primus de Capitularibus restituendis sollicitus fuit Ioannes Tibius: deinde Petrus Pithoeus ac Sirmondus. Postrema eaque emendatissima editio est Steph. Baluzii, de qua, ut et

- 1 Vid. Steph. Baluz. praefat. ad Capitul. §. 2. 1699.
- 2 Baluz. cit. loc. §. 39. Heinecc. Hist. Iur. Civ. §. 39.
- 3 Espen divers. de Capitul. Reg. Francor. §. 4.
- 4 Citat. loc. §. 47.
- 5 De Emend. Gratian. lib. 2. dial. 10.
- 6 De Orig. Iur. Germ. cap. 17.
- 7 Heinecc. lib. 2. pag. 769.

ceteris vid. Buder in *Select. Bibl. Iur. cap. 5. §. 1. p. m. 59.* et ipsius Baluzii cultissima praefatio.

§. LI.

Auctoritas Capitularium et usus.

Capitularium insignis diu per Galliam omnem Germaniamque, atque adeo ipsam etiam Italiam auctoritas fuit. Observabant illa Episcopi ceterique ex ordine sacro ministri haud minori quam Ecclesiae canones veneratione, et ut a suis observarentur, enixe, ut par erat, curabant: quod elucet maxime ex Synodis post edita Capitularia celebratis, in quibus illa non commendabant tantum, verum decreta quoque ex Regum suorum constitutionibus decreta, interdum verba ipsa transcribebant 1, ut capitula *Herardi* Archiepiscopi Turonensis non memorem, non *Walteri* Aurelianensis, et *Isaac* Lingonensis Episcoporum, quae ex libris Capitularium desumpta esse iam dudum ante me ab eruditis viris observatum est. Nec hanc ego Capitularium auctoritatem valde miror: nondum enim illa tempestate invaluerat opinio, Regum nullam de Ecclesiastica disciplina statuendi esse potestatem, quae post deinde irreligiose nimis occupavit scholas contra doctrinam *Apostoli*. Equidem exolevit iam diu Capitularium haec tanta auctoritas: notitia tamen eximiam habet etiam nunc adiunctam utilitatem, tum ob disciplinae praestantiam 2, quam imitando exprimere, si deposcant tempora, Principes nostros non minore utique in his rebus potestate praeditos nihil vetat; tum ob id etiam quod post *Rheginonem*, *Burchardum* (tametsi hunc parcius ac vere suppresso aut mendaci nomine 3) *Ivonem*, *Gratianus* noster multa ex Capitularibus sua

- 1 Baluz. cit. loc. §. 18. 1699. Conring. loc. cit.
- 2 Vid. Espen citat. divers. §. 5.
- 3 Baluz. citat. loc. §. 20.

fecerit, in quibus interpretandis incredibile dictu est, quantum praesidii ex his libris capere liceat.

SCHOL. Auctoritatem Capitularium in Ecclesiasticis etiam causis quum videret Gretserus cum aetatis suae opinionationibus non cohaerere, ea esse condita aiebat a Regibus non sua auctoritate, sed nutu ac permissu Episcoporum: Baronius autem, confirmata esse Apostolica auctoritate, sine qua vis eorum nulla esse potuerit, quum Reges de rebus Ecclesiasticis leges sancienti nullum ius habeant. Vtrique, pro eo ac par erat, respondit Baluzius *cit. praefat.* §. 10. *segg.*

§. LII.

Collectio Rheginonis.

Ad res Ecclesiae Germanicae illustrandas haud minus commodi adferre potest collectio, quam *Rhegino* Abbas Prumiensis Monasterii *Radboli* Trevirensis Archiepiscopi iussu in usum eiusdem totiusque Dioecesis anno, creditur, 906. concinnavit. Eam is in duos libros ita partitus est, ut in priore de Personis ac rebus Ecclesiasticis; altero de vita ac moribus Laicorum exposuerit. Vtrique libro formulam inquisitionis praemisit: alteram quidem in causis Clericorum, in negotiis causisque profanis alteram, ac subiectis canonibus firmavit. Titulum operi dedit *de Disciplina Ecclesiastica*, ut vetus inscriptio praesertit. Fontes *Rheginoni* fuerunt Concilia Orientis, Italiae, Galliae, Hispaniae, potissimum vero Germaniae. Item decreta Romanorum Pontificum maximam partem sincera: dicta porro ac sententiae Sanctorum Patrum: constitutiones ex Codice seu *Theodosii* seu *Alarici*: Capitularia Regum Francorum: Burgundionum denique ac Ripuariorum leges. Est is primus inter collectores, qui haec tam varia communi *canonis* nomine insignivit, novaque

1 *Vid. Baluz. in praefat.* §. 8. *segg.*

que arte ita digessit, ut totius Ecclesiasticae disciplinae veluti compendium exhibuerit, utile nobis, atque adeo necessarium in exquirendis originibus quorundam canonum, qui in collectionibus *Burchardi* et aliorum supersunt.

SCHOL. I. Coaevus *Rheginoni* fuit *Abbo* Monachus et Abbas *Floriacensis*. Scripsit praeter alia *Collectionem Canonum*, quam edidit *Mabillonius in Anal. tom. 2.* Servat praeterea bibliotheca Sorbonae egregiam *Collectionem* manu scriptam iussu *Haemonii* Episcopi *Verodunensis ann. 1009.* confectam et dicatam *Anselmo* cuidam Archiepiscopo, de qua *Salmon tract. de Stud. Concil. part. 2. cap. 1.*

SCHOL. II. *Collectio* *Rheginonis* ut plurimum duobus dumtaxat libris distinguitur. Addidit quaedam ex m. scripto Codice Universitatis *Iuliacensis* *Ioachimus Hildebrandus*, ediditque *Helmsstadii ann. 1659.* Sed huic editioni multis de causis praeferenda est *Baluziana* curata *Parisiis ann. 1671.* *Vid. Heineccius in Histor. Iuris Civil. lib. 2. §. 50. not. (a)* Recusa est haec *Vindobonae ann. 1769.* cura *Ill. de Riegger.* Habet bibliotheca *Caesarea MS. Cod.* hoc titulo: *Libellus de Disciplina Ecclesiastica et Religione Christiana*, ex quo *Baluzianam* editionem non nihil emendatorem effici posse, audisse me memini ex *Kollario* viro eruditissimo. Exstat etiam integer hic *Codex in Collect. Concil. Germ. tom. 2.*

§. LIII.

Collectio Burchardi.

Novam Germanis post *Rheginonem* (§. LII.) aut suae potius Dioecesi ipso undecimi saeculi initio *collectionem* dedit *Burchardus* *Wormatiensis* Episcopus, vir litteris, virtute, Caesarum amicitia clarus. *Lobensem Sancti Benedicti Monachum*, antequam Episcopus crea-

retur; fuisse doctissimi viri scribunt. Ego idem adfirmare non audeo, de quo altum silet vitae eius scriptor coaevus. Scripsit *Collectarium* istud *Canonum* iam Episcopus factus, consilii usus atque opera *Olberti* Monachi Lobiensis, et Gemblacensis deinde Abbatis. Quam causam, opinor, existisse *Strauchio* et *Baluzio*, ut huic mallet, quam *Burchardo* compositi operis laudem attribuere. Opus totum in *viginti* libros tribuit, quorum quilibet sua habet capita. Laudat *Burchardi* non mediocriter *Antonius Augustinus* et industriam in colligendis et prudentiam in discernendis dirigendisque rebus, et in aptando non inutili ordine sagacitatem. Sed dicendum tamen quod res est ingenue, esse in collectione hac, nec illa pauca quidem, quae ostendant non ambigue, virum fuisse *Burchardum* nec ingenio eximio, nec doctrina. Saepe ipse lapsus est: causam laudendi praebuit aliis saepe, qui nullo rerum delectu adhibito fidem eius sine iudicio secuti sunt. Nempe fuit aetatis illius hoc vitium vulgare, ut homines ab omni paene severiorum literarum luce destituti certa omnia atque authentica arbitrarerent, quae in canonum aliorumque monumentorum collectionibus reperiebant. Itaque multa ex fictis *Isidori* epistolis in suum Codicem *Burchardus* coniecit, quamplurima ex *Rheginone*: quo facto errata illius omnia sua fecit auxitque infelix alienae sententiae interpres. Auctoritas Codicis quanta fuerit, disputant.

SCHOL. Conf. *Espen in dissert. de Decreto Burchardi*. Blondellus in *pseudo-Isidoro cap. 18*. Sylburgus *ad Heinec. lib. 2. §. 50. pag. m. 791*. Editum est decretum *Burchardi* cum praefatione *Bertholdi* *Questenburch Colon. ann. 1548. in fol. Tum Parisiis ann. 1549. atque iterum Colon. ann. 1560*. Nondum tamen exstare integrum contendit *Pertsch in Hist. Iur. Can. pag. 197*. Adde *Ioann. Doujat lib. 3. cap. 23. et Henr. Canisium Lectio. Antiq. tom. 3. part. 1. pag. 397*.

§. LIV.

1 *Baluzius in praef. ad Ant. Augustinum §. 18.*

§. LIV.

Diffatus Gregorii VII.

Turbavit post haec Imperii simul atque Ecclesiae pacem ferale dissidium, quod *Gregorium VII.* et *Henricum IV. Imp.* commisit. In hac temporum calamitate, ut quisque parti alterutri favebat, ita ingenii ac doctrinae vires pro ea propugnanda intendebar. Qui Romanae rei studebant, non rectius se propositum suum exsequi posse arbitrabantur, quam faciendis institutorum Ecclesiasticorum collectionibus, in quas, quidquid causae, quam defendebant, profuturum opinati sunt, nullo rerum delectu adhibito, plena manu congesserunt. Sed praec aliis celebrati sunt *Diffatus*, quos in Romana Synodo ann. 1077. maiestatis suae stabilendae causa edidisse fertur *Gregorius VII.* Exstant in epistola huius Pontificis quinquagesima quinta libri secundi ad *Laudunenses*: inde apud *Baronium* 1, *Richerium* 2, *Labbeum* 3, et alibi. Capita sunt *viginti et septem*: quae singula prolixis notis illustravit *Christianus Lupus*, et *Gregorio* tamquam vero eorumdem auctori tribuit 4, quod et *Baronius* facit, et ante utrumque *Onuphrius Panvinius*.

SCHOL. *Privilegia* vero *Apostolicae Sedis* et *Romani Pontificis*, ut ea *Baronius* appellat, haec sunt: 1. Quod Romana Ecclesia a solo Domino sit fundata. 2. Quod solus Romanus Pontifex iure dicatur *Universalis*. 3. Quod ille solus possit deponere Episcopos, vel reconciliare. 4. Quod Legatus eius, etiam inferioris gradus, omnibus Episcopis praesit in Concilio, et adversus eos

1 *Ad annum 1076, num. 31.*

2 *Tom. 1. Hist. Concil. Genr. pag. 758.*

3 *Tom. 10. Concil. pag. 110.*

4 *Part. 5. Oper. pag. 164.*

eos sententiam depositionis dare possit. 5. Quod absentes Papa possit deponere. 6. Quod cum excommunicatis ab illo inter cetera nec in eadem domo debeamus permanere. 7. Quod illi soli liceat pro temporis necessitate novas leges condere, novas plebes congregare, de Cannonia Abbatiam fasces et e contra, divitum Episcopatum dividere, et inopes unire. 8. Quod solus uti possit imperialibus insigniis. 9. Quod solus Papae pedes omnes Principes deosculentur. 10. Quod illius solius nomen in Ecclesia reciteatur. 11. Quod unicum sit nomen in mundo, Papae videlicet. 12. Quod illi liceat Imperatores deponere. 13. Quod illi liceat de sede ad sedem, necessitate cogente, Episcopos transmutare. 14. Quod de omni Ecclesia, quocumque voluerit, Clericum valeat ordinare. 15. Quod ab illo ordinatus alii Ecclesiae praesse possit, sed non militare, et quod ab alio Episcopo non debeat superiorem gradum accipere. 16. Quod nulla Synodus absque praecepto eius debeat generalis vocari. 17. Quod nullum capitulum nullusque liber canonicus habeatur absque illius auctoritate. 18. Quod sententia illius a nullo debeat retractari, et ipse omnium solus retractare possit. 19. Quod a nemine ipse iudicari debeat. 20. Quod nullus audeat condemnare Apostolicam Sedem. 21. Quod maiores causae cuiuscumque Ecclesiae ad eum referri debeant. 22. Quod Ecclesia Romana numquam erraverit, nec in perpetuum scriptura testante erratura sit. 23. Quod Romanus Pontifex, si canonicè fuerit ordinatus, meritis B. Petri indubitanter efficiatur sanctus, testante S. Eusebio Papiensi Episcopo, et multis sanctis Patribus eventibus, sicut in decretis B. Symmachi Papae continetur. 24. Quod illius praecepto et licentia subiectis liceat accusare. 25. Quod absque synodali conventu possit Episcopos deponere et reconciliare. 26. Quod Catholicus non habeatur, qui non concordat Romanae Ecclesiae. 27. Quod a fidelitate iniquorum subiectos possit absolvere.

§. LV.

§. LV.

An eius sint, ambigitur.

Video tamen viros in primis doctos vehementer dubitare, verine sint et genuini, an supposititii illi Dictatus. *Ioannes Launius* in epistola ad *Antonium Fabrum* Theologum Parisinum multis argumentis contendit, eos a *Gregorio* non esse: non quod in eis nulla sint, quae indoli atque ingenio *Gregorii* magnopere conveniant, sed quod sint quamplurima, quae ab illo absint quam longissime. Haec eadem *Pagius*, *Fleurius*, *Dupinius* alique plures e nostris diligentissime sunt excuti, cum primis *Natalis Alexander*. Nec quae contra *Rechenbergius* et *Spanhemius* disputant, tanti censeo, ut dimoveri me sinam. Fisi enim ab ingenio viri istius non abhorruisse istiusmodi doctrinam haud aegre largiar, eam re confectum putabimus genuinum esse illius opus, cuius nec ipse alibi uspiam meminit, nec *Beno*, quo acerbioem inimicum expertus est *Gregorius* neminem, nec quisquam denique eorum, qui vel ipsis *Gregorii* temporibus, vel non diu post illa floruerunt?

SCHOL. Poteram, haec cum ita sint, illa Baronio laudata Romanae Sedis privilegia silentio premere. Sed quoniam in his *Gregorii* Dictatibus prima quasi lineamenta cererem totius Iuris Ecclesiastici publici, quale magno studio obtrudebatur orbi catholico, qui in decretales pontificias commentati sunt, non putabam novellae huius doctrinae origines subtrahendas notitiae iuventutis.

§. LVI.

§. LVI.

Collectio Anselmi.

Anselmo Mantuano, qui *Alexandri II.* iussu ann. 1074. Lucensi Ecclesiae praefectus est, familiarissime usus est *Gregorius VII.* Eam deinde Ecclesiam dimisit *Anselmus*, et in Cluniacensem solitudinem se recondidit, quod factum gravissime ferebat *Gregorius*. Noverat enim virum moribus ac doctrina egregium, et quod caput erat Pontificiae maiestatis acerrimum vindicem. Itaque precibus primum adgressus hominem, quum nihil proficeret, imperio coëgit, ut ad Ecclesiam suam rediret. Multa eius scripta recenser *Baronius* in Annalibus: ex anonymo vitae eius scriptore. In his est canonum quaedam collectio, cuius titulus in codice bibliothecae Barberinae hic est: *Authentica et compendiosa collectio regularum et sententiarum SS. Patrum et authorabilium Conciliorum.* Sunt tamen viri pereruditi, et in his *Antonius Augustinus*, *Natalis Alexander*, *Stephanus Baluzius*, qui *Anselmi* hanc collectionem non esse suspicati sunt; tum quod *Trithemius* et *Sigbertus* ex illa aetate scriptores, ipseque adeo vitae scriptor perantiquus, quem *Seb. Tengenelius* Augustae quondam bibliothecae praefectus edidit, nullam eius collectionis memoriam reliquerint; tum quod sint in illa fragmenta quaedam desumpta ex monumentis *Anselmo*, qui anno 1086. mortuus est, multo recentioribus. Nihil tamen mutandum censuit *Doujatius*. Certius est eius opusculum alterum, quod *Apologeticum* inscripsit ex diversis Sanctorum Patrum voluminibus compilatum, ut *Gregorii VII.* sententiam in *Henrico IV.* et universa eius facta atque praecepta canonicis defen-

1 Ad annum 1058.

2 Lib. 3. cap. 15.

deret rationibus, et approbaret orthodoxis auctoritatibus, ut ait ille, qui vitam *Anselmi* descripsit.

Schol. I. Eidem huic causae in acceptis ferendae sunt praeter illam *Anselmo* tributam, duae Hispanicae collectiones, quarum alteram *Tarraconensem*, alteram *Caesaraugustanam* nuncupavit *Ant. Augustinus*. Neque porro alia videtur colligendorum canonum fuisse causa Deusededit Presbytero. Geminus eius opus est: *Collectio* seu *Liber Canonum*, quem *Victori III.* obtulit circa ann. 1087. et *Libri quatuor de rebus Ecclesiasticis*, qui integri ad defendenda Ecclesiae Romanae privilegia pertinent. Vtrumque adhuc MS. superesse in bibliotheca Vaticana monent *Corr. Rom. ad canon. 6. dist. 40.* Meminit etiam utriusque *Baronius ad ann. 1087. Conf. Doujat lib. 3. cap. 24. et 26. et Zallwein tom. 2. quaest. 1. cap. 5. §. 13.*

Schol. II. Collectionem superiorem, quam *Doujatius*, ut aiebam, *Anselmo* adscripsit, ab *Antonio Augustino* editam memorat *Schottus* in *Bibliotheca Hispanica pag. 313.* Ita *Buder* in *Biblioth. Select. Iur. cap. 15. pag. m. 488.* At *Salmonius* in *tract. de stud. Conc. part. 2. cap. 1.* nihil aliud monuisse *Schottum* testatur, quam quod haec collectio ex observationibus *Anton. Augustini* innoverit, iis nimirum, quas habet de *emendatione Gratiani lib. 1. dial. 1.* Cogitaverat eam edere *D'Acherius*, sed poenituit promissi.

§. LVII.

Collectio Ivonis.

Anselmum excipit *Ivo*, qui in numerum Canonicorum, quos vocant, regularium cooptatus praefuit Monasterio Bellovacensi sancti Quintini, deinde *Vrbani II.* beneficentia Episcopus Carnotensis. Vir fuit vitae integritate et litterarum gloria inclitus, inque tota de in-

vestituris concertatione mirifice varius. Opera canonica duo eius nomine circumferuntur: *Decretum* et *Panormia* seu *Panomia*, ut alii scribunt. Atque decretum quidem ab omnibus, quod sciam, *Ivoni* adscriptum est. *Partibus* constat *septemdecim*, quarum singulae in capita distinctae diverso aliquantulum ordine respondent libris viginti *Burchardi* Wormatiensis (§. LIII.). Et sunt vero acuti quidam viri, qui *Ivonem* omnia ex *Burchardi* decreto descripsisse contendunt, excepta parte secunda et sexta decima, in qua quae sunt, propemodum omnia ex *Theodosii* et *Iustiniani* Codice Regumque Francorum Capitularibus descripta sunt, quodque *Burchardus* vitaverat, inquit *Doujatius*, quasi nullae essent in rebus Ecclesiasticis Christianorum Principum partes. Sed *Panormiam*, quam *Guido Panzirollus* et *Hugoni* Catalauno tribuit, *Ivoni* posse recte adscribi negant post *Bellarminum* multi, quibus consentit, et *Constium* in alia omnia euntem reprehendit *Mastrichtius*. Causa his est praecipua, quod sub finem eius scripti extant nonnulla non *Callixti II.* tantum, sed etiam *Innocentii II.* decreta, qui diu post *Ivonis* mortem Ecclesiae Romanae praesuerint. Verum istud quidem litem hanc minime conficit. Monet enim *Ant. Augustinus* et ea decreta manu recentiori adiecta fuisse; cui coniecturae momentum non leve inde accedit, quod duo operis istius scripta exempla a se visa testetur *Mabillonius*, in quibus et nomen *Ivonis* inscriptum fuerit, et decreta *Innocentii* abfuerint. Quam autem *Vincentius* Bellovacensis summam decretorum *Hugoni* adscripsit, eam esse opus a *Panormia* diversum ex eo colligit *Augustinus*, quod sint quam paucissima in quibus duo hi Codices conspiciunt, plurima in quibus distent. Quare nihil opus est *Bolmeri* coniectura existimantis, *Ivoni* *Panormiam* eam

1 De clar. leg. interpr. lib. 3. cap. 1.
2 In Hist. Jur. Eccles. n. 268.
3 Lib. 2. dial. 5.

eam fortasse ob causam fuisse adiudicatam, quod ex eius decreto depraemta esset, quemadmodum pro more aetatis Breviarium *Aniani*, quod ex *Theodosii* desumptum est Codice, ipsius Codicis nomine dici laudarique solet.

SCHOL. I. Decretum *Ivonis* una cum eius epistolis prodit Lovanii ann. 1561. curante Ioanne Molinaeo. Sed praestat editio Parisina cum aliis viri sancti scriptis ann. 1647. cura Ioann. Frontonis cum Soucheti ac Iureti in epistolas notis. *Panormia* prodit Basileae ann. 1499. opera Seb. Brant. tum Lovanii ann. 1577.

SCHOL. II. Laudant Corr. Rom. Collectionem *Polycarpi* nomine inscriptam, cuius auctor est non *Polycarpus*, quod videtur credidisse Franc. Florens, verum *Gregorius* Presbyter, Ecclesiae Compostellanae Cardinalis, qui collectionem ipsam, *Polycarpum* inscripsit. Concinnata est circa medium saeculi duodecimi: de qua, ut de ceteris ex eadem aetate Codicibus vide Ioann. Doujat. Lib. 3. cap. 29. seqq.

§. LVIII.

Quis et qualis fuerit *Gratianus*?

Iam ad *Gratianum* venio, cuius prae omnibus, qui ante ipsum canonibus tollendis operam navabant, fama deinceps maxime valuit. Natione *Hetruscus* fuit, *Clusinus* patria; nam omnino falluntur, qui *Clasensem* faciunt. Adolescens regulam *S. Benedicti* professus *Bononiae* in Monasterio *S. Fratris*, temporibus *Conradi III. Imp.* vixit, quo tempore *Alexander*, qui deinde summum Pontificatum adeptus est, Theologiam ibi publice profitebatur et Ingenium illi fuit acutum satis in Patrum sententiis, Conciliorumque ac Pontificum decretis pro suo modulo conciliandis; sed minus, quam oportebat, exculturum.

1 Vid. *Bolmeri* diss. de decr. *Gratian.* §. 9. *Hélicé*, in *Histor. Jur. lib. 2. §. 61. (not. 1)*.

tum. Antiquae disciplinae memoria videtur fuisse pertenui, graecae linguae peritiam prorsus nulla, nulla severioris doctrinae notitia; unde recentiorum Collectorum Auctoritati pro saeculi sui vitio adeo adhaerebat tenaciter, ut quidquid in illis reperiret, sine ullo delectu et probaret ipse, et aliis imitandum proponeret. Ex qua quidem re perspicue apparet, virum fuisse *Gratianum* in veterum lectione parum versatum, ut mirum non sit, dum neglectis aut potius ignoratis fontibus e rivulis perpetuo hauriret, quandoque lutulentum desuere.

SCHOL. Permulta ex Calendario Archi-gymnasii Bononiensis ad illustrandas res Gratiani pertinentia descripsit Alexander Machiavellus in notis ad Sigonii historiam Bononiensem ad ann. 1151. Ex eo Bohmerus in laudata dissertatione, et deinceps ceteri omnes. Eorum fidem negat posse in dubium revocari doctissimus Sylburgus apud Heineccium *lib. 2. §. 6. (not. p.)*. Eadem tamen valde suspecta iudicavit vir insignis Laur. Moshem. *Inst. Histor. Eccles. Saec. XII. pag. 395. (not. e.)*

§. LIX.

Occasio et scopus decreti.

In ea Monasterii solitudine elucubratum est opus, quod nunc forte per abusum *Decretum Gratiani* dicimus. Nempe civilis juris studia fervere, negligi contra ac prope contemni canonicum Bononiae quum videret *Gratianus*, ea maxime de causa, quod iustum disciplinae huius, et academicis aptum usibus systema nullum esset; seu sponte sua, seu quod ex *Manriquo* coniecit *Bohmerus*, *Bernardi* Abbatis Clarevallensis hortatu, ne doctrinae sacrae progressibus commodi libelli defectus obsesset, illius conficiendi in se curam recepit. Quo ut maiorem a studiosa canonum iuventute gratiam iniret, eam quam *Ivo* Carnotensis in praefatione decreti sui in-

di-

dicaverat, secutus methodum, canones inter sese dissidentes in concordiam reducere tentavit, quam illi causam fuisse reor, ut *Concordiam Discordantium Canonum* opus ipse suum inscriberet 1. Adgressus illud est, si temporis rationem recte iniiit *Zieglerus ann. 1127. perfecit ann. 1151.* Perfectum Bononiensibus Academicis examinandum corrigendumque obtulit, a quibus collaudatum mirifice, *Eugenius P.* non modo publice in Academia praelegendum censuit; verum gradus etiam academicos iam tum in iure civili et artibus conferri solitos, iuri etiam canonico non sine honoris quadam praerogativa contulit 2. Quae res dici non potest, quantum ad propagandam tam decreti, quam iuris ipsius auctoritatem valuerit.

SCHOL. Conf. Bohmer *cit. dissert. §. 13.* et Sylburgus ad Heineccium *Hist. iur. civ. lib. 2. p. m. 859. seqq.*

§. LX.

Eiusdem auct.

Etsi autem annos prope viginti et quatuor expoliendo huic operi *Gratianus* impenderit (§. LIX.), exiguo tamen iudicio, nec satis industrie in eo versatus est. Ipsa primum totius operis partitio nihil habet valde commendandum 3. Ordinem porro, lepide *Molinarius* solebat dicere, in *Gratiano* quaerere, idem sibi videri, ac si quis delphinos venetur in saltibus, in fluctibus apros 4. Neque etiam, quod debebat maxime, Concilia ipse vidit, quorum descripsit canones; nec Registra Pontificum, nec Patrum insepexit scripta. Quaecumque habet,

fer-®

1 Bohmer *cit. dissert. §. 10. 11. Ill. de Riegger dissert. de decret. Grat. §. 11.*

2 Bohmer *cit. dissert. §. 12. (not. g.)*

3 Vid. *Bernardus tom. 1. in praefat. obs. 9.*

4 *Ill. de Riegger cit. dissert. §. 39. 52.*

ferme aliena sunt, et ex collectionibus *Dionysii Exigu*, *Martini* Bracarenensis, ceterorumque, qui deinde floruerunt, parum scite compilata 1. Quoniam vero ex his quoque pauci ea doctrina essent, ut genuina ac sincera a spuris fictissimisque monumentis possent distinguere, atque ob id inania *Isidori*, aliaque eius aetatis per multa commenta suas in collectiones transferrent, quod ex instituto probavit *Blondellus* 2; fieri sane non potuit, quin *Gratianus* horum sine defectu fidem secutus, iisdem fabulis decretum suum inquinaret. Et ut superiores illi multa perperam descripserunt, corruerunt alia, alia interpolarunt, suisque moribus attemperarunt, alterque alteri causam errandi multiplicem praeberunt; ita omnium *Gratianus* errata sua faceret, novisque ipse liberalissime cumularet, adeo ut miretur *Spenius*, quomodo privati hominis opus, qualis *Gratianus* fuit, tanta confusione compactum, tot errorum congerie refertum ad eam auctoritatem et venerationem pervenire potuerit, tantoque doctorum tam Theologorum, quam Iurisperitorum consensu et applausu suscipi et laudari meruerit.

SCHOL. Vid. *Traët. histor. canon. part. 6. cap. 3. §. 2. Conf. Ant. August. de emendat. Gratian. lib. 1. dial. 1.*

§. LXI.

Emendare quis primum tentavit?

Neque ego tamen propterea malam *Gratiani* fidem incusaverim. Vitia haec aetatis magis reputo, quam hominis. Nam quis nescit *Gratiani* aevum quantopere ab iis fuerit destitutum subsidiis, quae ad litterariam eiusmodi fraudem detegendam necessaria sunt? Sane *Gratiani* lapsus prope innumeros, qui emendaret, ante saeculum

1 *Vid. Giberti. tom. 1. part. 1. tit. 24. cap. 4. Ant. August. lib. 1. dial. 1. pag. 9.*

2 *Pseudo-Isidor. vapul. cap. 18.*

lum decimum sextum nemo usquam repertus est. Hoc deum saeculo *Antonius Demachares* et *Antonius Contius*, Theologus ille, hic Iurisconsultus nulli facile secundus, primi pene fuerunt, qui ut *Baluzius* ait, cuncta apud *Gratianum* tentaverunt reducere felicibus interdum conatibus. Quid *Demachares* suis emendationibus praestiterit aut praestare saltem conatus sit, ipse pluribus exposuit duabus epistolis 1. *Contii* vero in emendando *Gratiani* opere labores enarrat praefatiuncula editioni eius praefixa, enarratura explicatiis, nisi eam Antverpiensis librorum censor ineptissime mutilasset. His *Carolus Molinaeum* adiunxit *Donjatius*.

SCHOL. *Notae numericae*, quibus hodie canones in decreto *Gratiani* seiunguntur, non sunt a *Gratiani* manu. *Contius* numeros primus canonibus inscripsit. *Vid. Ant. Augustinum lib. 1. dialog. 18.* Quod praestantissimi viri institutum haud dubie percommodum est; si tamen in distinctione capitum faciendam maiorem solertiam adhibuisset, ampliore utique etiam gratiam initurus fuisset. *Berardus tom. 1. obs. 10.*

§. LXII.

Correctio Romana.

Sed vitiorum maior vis huic operi inerat, quam ut duorum hominum sagacitate detegi omnia, vel superari industria potuerint. Nec tamen e dignitate Ecclesiae esse videbatur librum tot infectum naevus in Academicis inventuti praelegi, inque causis iudicandis usurpari. Eius itaque emendandi curam ad se summi Pontifices revocarunt. Commendavit hanc ornandam Provinciam *Pius IV.* pluribus a se delectis viris, quibus ob eam deinde *Correctorum Romanorum* nomen adhaesit. Continuavit coeptum

1 *Vid. Ill. de Riegger. cit. dissert. §. 93.*

ptum opus *Pius IV.* absolutum sub *Gregorio XIII.* 1, qui emendatum tanta cura decretum, et ceteris iuris canonici partibus accensuit, et mandavit praeterea, ut, *quae emendata ac reposita sunt, omnia quam diligentissime retineantur, ita, ut nihil addatur, mutetur, aut immutetur.*

Schol. Quo tempore Romae in expoliando decreto summa industria atque ingenti subsidiorum apparatu, nec tamen optima methodo elaboratum est, Ant. Augustinus libros dialogorum duos de emendatione Gratiani scripsit, in quibus elegantiam orationis suavitatemque, an doctrinae incredibilem varietatem plus admirer, incertum est. Edidit eos nitidissime Paris. ann. 1760. Ioann. Garnier.

§ LXIII.

Menda non omnia sustulit.

Videri poterat nihil superesse mendorum post tam diuturnam tanque severam decreti castigationem. Et sane nullum est dubium, quin Correctorum Romanorum studiis multa capita olim vitiosa suis rite auctoribus restituta, inque ceteris decreti naevis emendandis praecclare sint illi de his disciplinis meriti. Plura tamen non solum errata intacta reliquerunt, verum ipsum etiam decretum adiectis aliis detractisque ita immutarunt, ut *Gratianum* ipso in Gratiano requiras. Quae quidem res plus habet, quam putatur, incommodi. Quamquam tolerabile illud tamen, si purgatiorem vitis *Gratianum* praestitissent. At nunc errorum eadem genera prope omnia supersunt, de quibus olim questus est *Augustinus*. Falsa nomina: Inscriptiones falsae: Conciliorum, Patrum, Scriptorum Ecclesiasticorum mira confusio.

1 *Böhmer cit. divers.* §. 17.
2 *Vid. Eisen cit. tract. pars. 6. cap. 2. §. 2. 3. Baluz. in praef. ad August. §. 29.*

sio. Etiam nunc epistolarum *Clementis, Anacleti*, ac ceterorum Pontificum, qui ad *Siricium* vixerunt, plena sunt omnia; neque his tantum, verum aliis quoque ex eadem aetate fidei documentis. Ut iam non memorem veterum canonum interpolationes interpretationesque, aevi gratiani moribus, quam antiquae disciplinae similiores, atque eam componendorum canonum rationem, qua *Gratianus* antiqua, etiam maiora, et generalia Concilia, quibus Ecclesiarum iura libertatesque continentur, cedere coëgit & minoribus, et persaepe falsis. Haec licet graviora, dum minutis distinctur, Correctores praetereunt.

Schol. Haec quam vera sint, factis ipso ostendit Seb. Berardus in praestantissimo opere, cui hic titulus est: *Gratiani Canones genuini ab apocryphis disrati: corrupti ad emendatorum Codicum fidem exacti: difficultiores commoda interpretatione illustrati. Vol. 4. Laur. ann. 1752.* 4. Isidorianis referentissimum esse decretum nunc admodum monui. Fragmenta omnia Bohmerus in decreto ab se edito notavit diligenter. Sed quia illud in paucissimorum Adolescentium manibus est, non inutile fuerit ea hoc loco indicare, ne bona fide capiamur.

EX DECRETI PARTE I.

can. 4. Dist. IV.	can. 4. Dist. XXIII.
can. 3. Dist. XI.	can. 21. ibid.
can. 6. ibid.	can. 25. ibid.
can. 1. Dist. XII.	can. 2. Dist. XXV.
can. 2. Dist. XVI.	can. 14. Dist. XXXVII.
can. 12. ibid.	can. 8. Dist. XXXVIII.
can. 1. Dist. XVII.	can. 16. ibid.
can. 2. ibid.	can. 2. Dist. XLIII.
can. 3. ibid.	can. 3. ibid.
can. 5. ibid.	can. 18. Dist. XLV.
can. 2. Dist. XXI.	can. 14. Dist. L.
can. 2. Dist. XXII.	can. 23. Dist. LXIII.

L

can.

can. 2. Dist. LXIV.	can. 6. ibid.
can. 4. ibid.	can. 6. Dist. LXXXIV.
can. 1. Dist. LXVI.	can. 1. Dist. LXXXVII.
can. 2. ibid.	can. 7. Dist. LXXXIX.
can. 1. Dist. LXVII.	can. 12. Dist. XC.
can. 4. Dist. LXVIII.	can. 1. Dist. XCIII.
can. 5. ibid.	can. 6. ibid.
can. 1. Dist. LXXV.	can. 7. ibid.
can. 3. ibid.	can. 9. ibid.
can. 1. Dist. LXXVI.	can. 10. ibid.
can. 1. Dist. LXXVII.	can. 11. ibid.
can. 11. Dist. LXXX.	can. 2. Dist. XCIV.
can. 1. Dist. LXXX.	can. 16. Dist. XCVI.
can. 2. ibid.	can. 1. Dist. XCVIII.
can. 3. ibid.	can. 2. ibid.
can. 19. Dist. LXXXI.	can. 1. Dist. XCIX.
can. 20. ibid.	can. 2. ibid.
can. 21. ibid.	can. 4. ibid.
can. 4. Dist. LXXXIII.	

EX DECRETI PARTE II.

can. 85. I. quaest. 1.	can. 1. II. quaest. 3.
can. 91. ibid.	can. 2. ibid.
can. 12. I. quaest. 3.	can. 3. ibid.
can. 25. I. quaest. 7.	can. 5. ibid.
can. 4. II. quaest. 1.	can. 1. II. quaest. 5.
can. 5. ibid.	can. 2. ibid.
can. 6. ibid.	can. 3. ibid.
can. 13. ibid.	can. 10. ibid.
can. 20. ibid.	can. 1. II. quaest. 6.
can. 1. II. quaest. 2.	can. 2. ibid.
can. 3. ibid.	can. 3. ibid.
can. 4. ibid.	can. 4. ibid.
can. 5. ibid.	can. 5. ibid.
can. 6. ibid.	can. 6. ibid.

can.

can. 7. ibid.	can. 55. ibid.
can. 8. ibid.	can. 1. II. quaest. 8.
can. 9. ibid.	can. 3. ibid.
can. 10. ibid.	can. 4. ibid.
can. 15. ibid.	can. 5. ibid.
can. 16. ibid.	can. 6. ibid.
can. 17. ibid.	can. 1. III. quaest. 1.
can. 18. ibid.	can. 2. ibid.
can. 20. ibid.	can. 4. ibid.
can. 21. ibid.	can. 5. ibid.
can. 1. II. quaest. 7.	can. 1. III. quaest. 2.
can. 2. ibid.	can. 2. ibid.
can. 3. ibid.	can. 4. ibid.
can. 4. ibid.	can. 5. ibid.
can. 5. ibid.	can. 6. ibid.
can. 6. ibid.	can. 7. ibid.
can. 8. ibid.	can. 8. ibid.
can. 9. ibid.	can. 1. III. quaest. 3.
can. 10. ibid.	can. 2. ibid.
can. 11. ibid.	can. 3. ibid.
can. 12. ibid.	can. 4. ibid.
can. 13. ibid.	can. 1. III. quaest. 4.
can. 14. ibid.	can. 2. ibid.
can. 15. ibid.	can. 3. ibid.
can. 16. ibid.	can. 4. ibid.
can. 17. ibid.	can. 5. ibid.
can. 18. ibid.	can. 6. ibid.
can. 19. ibid.	can. 7. ibid.
can. 21. ibid.	can. 8. ibid.
can. 23. ibid.	can. 9. ibid.
can. 25. ibid.	can. 10. ibid.
can. 38. ibid.	can. 11. ibid.
can. 39. ibid.	can. 1. III. quaest. 5.
can. 50. ibid.	can. 3. ibid.
can. 51. ibid.	can. 4. ibid.
can. 52. ibid.	can. 5. ibid.

L 2

can.

- can. 6. ibid.
 can. 8. ibid.
 can. 9. ibid.
 can. 10. ibid.
 can. 11. ibid.
 can. 12. ibid.
 can. 13. ibid.
 can. 1. III. quaest. 6.
 can. 2. ibid.
 can. 3. ibid.
 can. 4. ibid.
 can. 5. ibid.
 can. 6. ibid.
 can. 7. ibid.
 can. 9. ibid.
 can. 11. ibid.
 can. 12. ibid.
 can. 13. ibid.
 can. 15. ibid.
 can. 16. ibid.
 can. 17. ibid.
 can. 18. ibid.
 can. 1. III. quaest. 7.
 can. 1. III. quaest. 8.
 can. 1. III. quaest. 9.
 can. 2. ibid.
 can. 3. ibid.
 can. 4. ibid.
 can. 5. ibid.
 can. 6. ibid.
 can. 7. ibid.
 can. 8. ibid.
 can. 11. ibid.
 can. 13. ibid.
 can. 15. ibid.
 can. 18. ibid.
- can. 3. III. quaest. 10.
 can. 1. III. quaest. 11.
 can. 1. IV. quaest. 4.
 can. 2. ibid.
 can. 3. IV. quaest. 6.
 can. 1. V. quaest. 2.
 can. 2. ibid.
 can. 3. ibid.
 can. 4. ibid.
 can. 1. V. quaest. 3.
 can. 1. V. quaest. 4.
 can. 2. ibid.
 can. 4. V. quaest. 5.
 can. 1. VI. quaest. 1.
 can. 3. ibid.
 can. 4. ibid.
 can. 5. ibid.
 can. 7. ibid.
 can. 8. ibid.
 can. 9. ibid.
 can. 12. ibid.
 can. 13. ibid.
 can. 14. ibid.
 can. 15. ibid.
 can. 16. ibid.
 can. 17. ibid.
 can. 18. ibid.
 can. 19. ibid.
 can. 20. ibid.
 can. 2. VI. quaest. 3.
 can. 4. VI. quaest. 4.
 can. 11. VII. quaest. 1.
 can. 34. ibid.
 can. 35. ibid.
 can. 36. ibid.
 can. 39. ibid.

can.

- can. 46. ibid.
 can. 1. VIII. quaest. 1.
 can. 2. ibid.
 can. 12. ibid.
 can. 13. ibid.
 can. 1. VIII. quaest. 5.
 can. 3. IX. quaest. 1.
 can. 1. IX. quaest. 2.
 can. 2. ibid.
 can. 3. ibid.
 can. 4. IX. quaest. 3.
 can. 5. ibid.
 can. 6. ibid.
 can. 7. ibid.
 can. 11. ibid.
 can. 12. ibid.
 can. 15. ibid.
 can. 19. ibid.
 can. 1. XI. quaest. 1.
 can. 3. ibid.
 can. 4. ibid.
 can. 7. ibid.
 can. 9. ibid.
 can. 10. ibid.
 can. 14. ibid.
 can. 18. ibid.
 can. 22. ibid.
 can. 29. ibid.
 can. 30. ibid.
 can. 32. ibid.
 can. 33. ibid.
 can. 11. XI. quaest. 3.
 can. 12. ibid.
 can. 14. ibid.
 can. 15. ibid.
 can. 16. ibid.
- can. 17. ibid.
 can. 27. ibid.
 can. 76. ibid.
 can. 82. ibid.
 can. 89. ibid.
 can. 95. ibid.
 can. 2. XII. quaest. 1.
 can. 9. ibid.
 can. 13. ibid.
 can. 15. ibid.
 can. 16. ibid.
 can. 26. ibid.
 can. 1. XII. quaest. 2.
 can. 5. ibid.
 can. 6. ibid.
 can. 7. ibid.
 can. 10. ibid.
 can. un. XIII. quaest. 1.
 can. 17. XIII. quaest. 2.
 can. 5. XV. quaest. 3.
 can. 1. XV. quaest. 6.
 can. 41. XVI. quaest. 1.
 can. 28. XVI. quaest. 7.
 can. 5. XVII. quaest. 4.
 can. 12. ibid.
 can. 13. ibid.
 can. 14. ibid.
 can. 15. ibid.
 can. 18. ibid.
 can. 16. XXII. quaest. 4.
 can. 8. XXIII. quaest. 3.
 can. 9. ibid.
 can. 30. XXIII. quaest. 4.
 can. 9. XXIV. quaest. 1.
 can. 10. ibid.
 can. 11. ibid.

can.

- can. 13. *ibid.*
 can. 15. *ibid.*
 can. 32. *ibid.*
 can. 41. *ibid.*
 can. 14. XXIV. quaest. 3.
 can. 5. XXV. quaest. 1.
 can. 8. *ibid.*
 can. 12. *ibid.*
 can. 1. XXV. quaest. 2.
 can. 11. *ibid.*
 can. 22. *ibid.*

EX DECRETI PARTE III.

- can. 1. Dist. I.
 can. 2. *ibid.*
 can. 3. *ibid.*
 can. 5. *ibid.*
 can. 11. *ibid.*
 can. 13. *ibid.*
 can. 14. *ibid.*
 can. 15. *ibid.*
 can. 16. *ibid.*
 can. 17. *ibid.*
 can. 19. *ibid.*
 can. 21. *ibid.*
 can. 38. *ibid.*
 can. 39. *ibid.*
 can. 40. *ibid.*
 can. 41. *ibid.*
 can. 42. *ibid.*
 can. 46. *ibid.*
 can. 48. *ibid.*
 can. 54. *ibid.*
 can. 59. *ibid.*

- can. 1. XXX. quaest. 1.
 can. 1. XXX. quaest. 5.
 can. 10. *ibid.*
 can. 11. *ibid.*
 can. 16. XXXII. quaest. 7.
 can. 24. Dist. I. de Poenit.
 can. 21. Dist. III. *ibid.*
 can. 2. XXXV. quaest. 2.
 can. 7. *ibid.*
 can. 10. *ibid.*

- can. 60. *ibid.*
 can. 61. *ibid.*
 can. 68. *ibid.*
 can. 71. *ibid.*
 can. 1. Dist. II.
 can. 7. *ibid.*
 can. 8. *ibid.*
 can. 10. *ibid.*
 can. 23. *ibid.*
 can. 14. Dist. III.
 can. 18. *ibid.*
 can. 19. *ibid.*
 can. 20. *ibid.*
 can. 21. *ibid.*
 can. 22. *ibid.*
 can. 1. Dist. V.
 can. 2. *ibid.*
 can. 3. *ibid.*
 can. 4. *ibid.*
 can. 23. *ibid.*

§. LXIV.

§. LXIV.

Partes Decreti.

Tres sunt operis totius partes praecipuae. Earum *Prima* distinctionibus constat centum et una. Prioribus viginti egit *Gratianus* de origine, auctoritate, variisque speciebus ac principiis iuris Ecclesiastici, veluti canonibus conciliorum ¹, decretis et epistolis Pontificum ², sententiis sanctorum Patrum ³. In reliquis exposuit de Clericis eorumque statu vario, dignitate, ordinatione, honore, officiis. *Alter*, quae est de iudiciis ac negotiis fori Ecclesiastici, continet causas sex et triginta, suas rursus in quaestiones divisas, in quibus certam propositi facti circumstantiam discutit, adductisque auctoritatibus firmare nititur. Erat tum haec scholae methodus. Sed animadversum est, saepe levicula occasione arrepta *Gratianum* relicto argumento ad alia transiisse toto genere diversa, cuius rei exemplum est in causa tertia et tricesima, cui praeter omnem lectoris expectationem subiectus est *Traктatus de poenitentia* alieno ille loco quidem, sed qui tamen ob eam rem abiudicari *Gratiano* minime debebat ⁴. *Tertia* pars est de rebus ac ritibus sacris, quam de consecratione inscripsit. Initium facit a consecratione, ac subinde per distinctiones quinque explicat ea, quae ad publicum *Dei* cultum spectant. Singulas demum tam distinctiones, quam quaestiones partitus est in capones seu mavis capitula, quorum numerus facile tria millia superat.

SCHOL. Allegari solet *Gratianus* ita, ut indicato vel numero, vel primo canonis vocabulo, vel utroque, in

1 Dist. 19. 19.

2 Dist. 19.

3 Dist. 20.

4 Vid. Ill. Riegger cit. dissert. §. 59. seqq.

prima quidem parte distinctio adiciatur, veluti *can. Miramur*, §. *distinct.* 61. In altera vero addatur numerus causae et quaestionis: ut *can. Non licet*, 14. *causa* 3. *quaest.* 6. Causae tricesimae tertiae quaestio tertia, a Recentiore nescio quo, in *septem distinctiones* divisa est. Unde loca quaestionis istius citantur aut expresso numero, aut initiali voce canonis et numero distinctionis cum hac adiectione: *de Poenitentia*, ex. g. *can. Lacrymae*, *dist.* 1. *de Poenitentia*. Tertiae demum partis eadem est, quae primae, ratio: Nam et haec distinctiones habet, sed ut canones utriusque apte discernantur, locis ex tertia hac parte citatis addi solet: *de Consecratione*. Vid. *Zech. praecognita iur. can.* §. 284. *seqq.*

§ LXV.

Quid *Palaeae*.

His capitulis interiecta sunt nonnulla, quibus obscurum *Palaeae* nomen inscriptum est. Ea *Gratiani* non esse, *Baronius* ex eo vult apertum esse, quod in Codice Vaticano satis dilucide appareat, aliena et recentiori manu adiecta fuisse. Quae coniectura firmari ex eo potest, quod *Diomedes Brava* a duobus vetustissimis Codicibus, qui sibi ad manus fuerint, omnia propemodum illa additamenta abuisse testatus sit. Idem de duobus regis Codicibus *Bohmerus*, de Caesareis *Reggerus* memorant. Quis adscripserit, aut cur hoc illis, et unde nomen sit inditum, non vacat inquirere.

SCHOL. Conf. *Heineccius in Hist. iur. civ. lib. 2. §. 61. not. (e)*. Nec hac *Gratianus* fortuna caruit, ut decretum eius illustraretur glossis, quarum acta illa amans ferme ad nauseam fuit. Vid. *Buder in Bibl. iur. select. cap.*

- 1 In *Annal. ad ann. 1151. n. 6.*
- 2 In *Disquir. crit. de interp. Grat.*
- 3 Vid. *Manrich in Hist. iur. Eccles. n. 314.*

cap. 15. §. 12. Eminet prae ceteris *Ioannes Semeca* vir alius etiam de causis memorabilis: de quo vid. *Syllburgum ad Heineccium lib. 2. §. 63. not. (e)*.

§ LXVI.

Antiquae decretalium collectiones.

Decretalibus Pontificum colligendis aevo etiam superiore sacri iuris studiosi operam impendebant. In principio quidem sollicitè illas a canonibus Conciliorum se iungebant, eo quod nondum viderentur parem cum istis auctoritatem obtinere. Primus e Latinis *Rhogino* fuit, qui nullo discrimine canones, decreta Pontificum, Patrum Principumque placita in unum quoddam veluti systema compegit, quem morem retinuisse *Gratianus* ex dictis liquet. Post hunc vero, qui compilandis Ecclesiae legibus vacabant, nulla fere conciliorum habita ratione decretales solas ad curam suam revocabant. Conciliorum Provincialium et Nationalium occisa multum falsis decretalibus auctoritas (§. XLII.) in dies magis concidebat: decretalium contra ac rescriptorum Pontificiorum, et numerus, et dignitas, nova semper incrementa capiebat. Cuius rei causae quum sint quamplurimae: tum vero permultum conferebat frequens ad Sedem Romanam decisionum petendarum causa: recursus fori poenitentialis atque externi separatio: distinctio ordinationis a provisione: novorum ordinum religiosorum institutio, horumque exemptiones ac privilegia. Accesserunt his causarum maiorum matrimonialiumque reservationes, aliaeque his similia complura. Quae omnia si quis adcurate expendat, ait de *Marca*, intelliget facile, non tantum veteris iuris a novo discrimen, verum illud etiam in tanta negotiorum prioribus saeculis inaudita varietate fieri vix potuisse, quin novae idemdem constitutiones, illaeque non paucae ab invitis etiam Pontificibus extorquerentur.

M

SCHOL.

SCHOL. Conf. omnino Petrus de Marca lib. 3. cap. 6. §. 14. et Iust. Henn. Bohmer in *dissert. de decret. Roman. Pont.* §. 11. seq.

§. LXVII.

Quae sint?

Quae a tempore confecti Gratiani decreti usque ad Gregorii IX. compilationem editae sunt collectiones decretalium, *Antiquae* dicuntur. Harum vulgo quinque numerant: Inter quas *Prima* habetur illa, quae Bernardus Circae Praeposito Papiensi et deinde Episcopo Faventino debetur, et praecipue Alexandri III. Lucii III. aliorumque Pontificum decretales usque ad Coelestini II. continet. Verum duas, illam, collectiones antiquiores praecessisse docuit Bohmer 2, quarum una ab ipso primum ex pervetusto Bibliothecae Hasso-Casselanae scripto Codice edita est 3, altera vero sub titulo appendicis ad Concilium Lateranense a Ioanne Harduino refertur 4. Ex his multa in suas collectiones Bernardum et Raymundum retulisse, Bohmerus contendit. Altera, quae annis duodecim post Bernardi collectionem prodiit, est Gallensis seu Vallensis, qui nonnullas Alexandri III. plures vero Lucii III. Urbani III. Clementis III. et Coelestini II. eadem methodo, qua is usus est, congregavit 5. Tertia Innocentii III. decretales complectitur opera Petri Beneventani, iussu eius, rejecta Bernardi Compostellani compilatione ann. 1210. edita 6. Huic quin-

1 Vid. Lud. Bohmer de clement. pag. 5. Ioanni Christoph. Koch. apud. iur. can. pag. 3. seqq.

2 *Dissert. de Collect. decret.* §. 23. not. 85. et 87.

3 *Corp. iur. can. tom. 2. n. 11.*

4 *Tom. 6. Concil. part. 2. pag. 1694.*

5 Espen in *dissert. de veter. decret. collect.* §. 2. Bohmer not. ad cap. 40. de iur. excom.

6 Espen loc. cit. cap. 2. §. 7. Georg. Bohmer loc. cit.

quinquennio post *Quarta* successit ex eiusdem Innocentii III. rescriptis, et Concilii Lateranensis IV. eius tempore habiti decretis conflata 1. Atque has quatuor decretalium compilationes uno volumine edidit Antonius Augustinus Ilerdae ann. 1576. *Quinta* denique auctoritate Honorii III. cuius solius decretales continet, promulgata est ann. 1227. 2. Hanc in Bibliotheca Albien- si repertam primum edidit Innocentius Cironius Tolosae ann. 1645. et notis bonae frugis plenissimis illustravit.

SCHOL. Auctoritas quidem veterum istarum collectionum in iudiciis nulla est: usus tamen non contemnendus in decretalibus Greg. IX. interpretandis. Vid. Franc. Florens in *oratione de recta iuris canonici discendi ratione*: et Van Espen in *Tract. Histor. canon. part. 8. cap. 1. §. 4. et 5.*

§. LXVIII.

Causa Collect. Gregorii IX.

Erant igitur decretalium epistolarum collectiones quinque nimirum, quae post Honorii III. summum Pontificatum scholas, tribunalia, eruditorum privatim manus fatigabant. Quamquam enim dentis tribus postremis, reliquae duae incertae essent fidei nec publicae auctoritatis, allegari tamen praeter Gratiani decretum 3, non in scholis tantum, sed in foro frequenter solebant 4. At eadem illae collectiones, ut solet usu venire in rebus dubiis et controversis, saepe in suspensionem sublestae fidei vocatae incertum efficiebant ius fori: Iuris autem incertitudo lites pariebat, ex litibus et iurgia immortalia, quibus nihil privatae rei, nihil publi-

M 2

1 Espen loc. cit. §. 2. Seldeni. in *Hist. iur.* §. 129.

2 *Ill. de Rögger in Excurs. histor. de collect. Honorii.*

3 *Sylburgus ad Hein. lib. 2. pag. 915.*

4 Bohmer cit. *dissert.* §. 15. not. 95.

blicae exitiosius esse potest. Qua de re plena exstat querelam *Stephani Tornacensis* ad *Coelestinum II.* epistola 1, circa annum 1192. scripta. Itaque *Gregorius IX.* vir Canonicae rei ac forensis peritissimus 2, ut huic scholarum iudiciorumque calamitati idoneam adhiberet Medicinam, consilium iniiit, unum exemplo *Iustiniani Imperatoris* ex omnibus prioribus Codicibus decretalibusque a se adhuc promulgatis conflandi volumen, cui, abrogata superioribus vi obligandi, *soli authenticam* imperiretur *authoritatem*, ratus, id quod res erat, fore, ut hoc pacto conticescerent deinceps ambiguae, de fide, juris disceptationes; iudicibus, perinde ac Patronis causarum, molestissimae.

§. LXX.

Quando confecta?

Conficiendae collectionis provinciam *Raymundo da Pennafort* e familia Praedicatorum sodali 3; ita mandavit, ut etiam potestatem fecerit *rescandi*, si qua *superflua* illi, aut *inutilia* visa fuerint. Adici quoque suas constitutiones iussit, quarum ille permultas praeter morem usumque maiorum de rebus omnino profanis eo fortasse consilio publicavit, ut minueret necessitatem recurrendi ad ius civile Romanorum, cuius auctoritatem magis indies, magisque invalescere in vitio intuebatur 4. Absolvit opus citius expectatione *Raymundus* ingenti quidem, at non infelici labore, ut *Clemens VIII.* fidem facit in Bulla, qua illum Sanctorum numero adscripsit. Absolutum *Gregorius* pro more iam tum Romanis Episcopis satis usitato ad Parisiensem primum, deinde Bononien-

scm

1 251. edit. Paris. ann. 1679.

2 *Bohmer. cit. loc. num. 97.*

3 *Vid. Heinec. Histor. iur. lib. 2. §. 69.*

4 *Sylburg. ad Heinec. loc. cit.*

sem academiam ea lege transmisit, ut praeter hanc, alia decretalium collectione in posterum seu in iudiciis, seu in scholis pro authentica ne uterentur. Annus confectae compilationis idem est, qui publicatae, tricesimus quartus supra millesimum ducentesimum; unde manifestum est, nullam isto anno posteriorem *Gregorii IX.* decretalem huic Codici potuisse inseri, quod in notis annorum inscribendis videtur diligentissimus ceteroquin *Bohmerus* interdum non animadvertisse.

Schol. Sed hoc ipsum deinde *Bohmerus* aperte confessus est in *cit. dissert. §. 15. not. 100.* Non omitam hic, quod idem observavit vir lectissimus *Henr. Bohmerus*, *Gregorii*, quae de civilibus rebus sunt, decisiones plerasque ex Glossatorum interpretationibus non raro inepit depromptas esse. Quod qui non observat, mirum quantum se in iis explicandis torqueant. Huius certe observationis ope, *Bohmerus* bene multa decretalium fragmenta obscura aliis atque involuta, expeditiv felicissime.

§. LXX.

Quam recte *Raymundus* eo labore sit defunctus?

Permulta sunt in hac collectione, in quibus periti homines *Raymundi* seu fidem, seu solertiam, et acumen desiderant. Iam hoc dictum est nuper, non id *Gregorio* fuisse propositum, ut omnes vel integras praedecessorum decretales colligeret *Raymundus*, quemadmodum a superioribus factum est, sed *rescatis*, ut ille ait, superfluis atque *omissis inutilibus*, quale etiam *Iustiniani* fuisse datum *Triboniano* mandatum accepimus. Atqui hoc quidem nemo est, qui in vitio ponat. Verum facta sibi a Pontifice rescandi potestate quod haud moderatus *Triboniano* usus sit *Raymundus*, id vero permulti ferunt iniquius, longiusque illum progressum quam mandatum esset, forte non sine ratione queruntur.

tur. Resecare superflua, diffusa coardare, succidere luxuriantia, emendare parum congrua, et nulli usui futura silentio premere, haec erant, quae in mandatis habuit. Num vero hos intra limites se continuit Compiler? Mihi quidem non videtur. Video enim epistolas mutilas, vitatas inscriptiones, adulterata locorum personarumque nomina; video unam eandemque epistolam multas in partes discerptam, variosque per titulos misere disiectam; video saepe factum decisionemque, momenta non video: interdum facti ipsius narrationem recisam reperio, et quod gravius est, constitutionem adeo interpolatam, ut ab origine sua penitus abeat. Quid autem? an truncatas, mutilas, interpolatas *Gregorius Praedecessorum suorum* decretales epistolas obrudi voluit Ecclesiae?

SCHÖZ. Exempla dabit *Espenius*, et sunt illa passim obvia. Conf. *Ioann. Christ. Will. Stekii dissert. de interpol. Raym. de Pennafort §. 5. seqq.* *Strauch. amenit. iur. can. Eccl. I. cap. 19. Bohmer cit. dissert. §. 15.* *Christ. Henr. Eckard. in Hermeneu. Iur. cap. 8. §. 325. seqq.*

§. LXXI.

Emendatio collectionis.

Primo interpolandi hanc licentiam notavit *Antonius Contius* in praefatione, quam corpori iuris canonici a se edito praehxit. Atque ego dabo hoc non illibenter *Chiffletio*, abfuisse a *Raymundo* malam fidem, adversus quam, spectata viri probitas, idonea est cautio. At idem *Chiffletius*, quid est, quod ineptum dicit ac puerile *Contii* iudicium, quando interdum et utilia ab illo reseca sunt scripta? Quippe vero utilia, sine quibus hodie, quae insit fragmento sententia, vix divinantes adsequimur? Certe dum *Contius* in sua decretalium Antverpina edi-

tio-

tione, a *Raymundo* reseca, ipsi texui sed diversis typis insereret, ut capita saepe ob paucorum vocum detraktionem perobscura pleniorum in lucem restitueret, *Antonius Augustinus* mirifice ingenium viri collaudavit, etsi audacter factum censuerit, remque esse plenam periculi, si quod publica auctoritate accepimus, liceat nobis privata voluntate interpolare. Quod *Contius* inchoavit, praestitit adcuratus *Franciscus Pegna*. Male, scio, *Pegna* ob hanc ipsam causam *Augustino* audiit. Verum eius ut acutam, ita paullo stomachosiorum censuram molestius tulit eruditus vir *Stephanus Baluzius* r. Sed nec impedire illa potuit, quo minus *Gonzalezii* decretales, quantum a se quidem effici potuit, integritati pristinae restitueret. In eo vellem doctus ille vir imitatus fuisset modestiam *Contii*, ut adiecta a se editis decretalibus alia typi forma distingueret, qua cautione servata utrumque adsecutus est *Bohmerus*, et ut commodis legentium consuluerit, et vitaret delicatolorum reprehensionem. *Bohmer cit. diss. §. 15. n. 98.*

§. LXXII.

Quid habeat commodi?

Legentium inquam commodis hoc instituto consultum ivisse prudentissimos viros extra omnem controversiam positum est. Nam si a scholasticis saepissime fiagentibus, quae nusquam sunt, discisseris, quis est ambo te, peritiorum interpretum, qui non pensaepe de obscuritate queratur ex hac ipsa secandi intemperantia nata? Aut cui non probatum est illud, quod *Antonius Augustinus*, *Franc. Florens*, *Ian. a Costa* et *monuerunt* aliquoties, et re ipsa factisque ostenderunt, nullam esse decretalium *Gregorii IX.* sinceram interpretationem nisi ex fontibus ipsis, e quibus *Raymundus*

fru-

x In not. ad Ant. Augustin. Dial. 20. lib. prior. in fine.

frustillatim hausit? Quid quod saepe ne istud quidem ad intelligendum sufficiat, nisi antiquiorum etiam collectionum fontes adeas?

Schol. Conf. Ever Otto ad *Bockelmannum pag. m. 174.* *Thomasius de vet. et nov. Eccles. discip. part. 3. lib. 2. cap. 47. §. 8.* *Espen part. 8. cap. 1. §. 6.*

§. LXXXIII.

Respondetur obiectioni.

Aiunt nihil tam anxia veterum Codicum peruestigatione nobis opus esse, dum satis constet nihil in hac emendanda collectione praetermissum a Romanis Collectoribus, quod aptum esset constituendae sententiae. Itane vero? nihil uspiam eruditissimorum illorum hominum fugit diligentiam? Qui *Florentis, Iani a Costa, Cironii* et aliorum his similibus hilarioris famae interpretum scripta numquam legit, is forte induci poterit, ut hoc credat: ego verbis non capior: nec mihi tam dulce otium est, ut illud velim vel errando redimere. Quod autem dicitur interdum, *Gregorium* idonea utique ad id auctoritate praeditum, omnibus in hoc Codice descriptis etsi origini suae minime congruentibus, vim potestatemque legis ita esse impertitum, ut antiquioribus simul omnem detraxerit, id quo pertineat, etsi non sum tam hebes ut non intelligam, infirmius tamen est, quam ut persuadere possit, perridicule facere, qui antiquiorum utilitatem inventuti commendat: nisi quis existimet, nihil interesse, nuper disciplina quaedam in Ecclesia introducta sit, an a Sanctis Patribus sapienter instituta multis saeculis vigerit; utrum melioribus rei christianae temporibus totius Ecclesiae consensione probata, an vero declinantibus iam saeculis tolerata magis ab Ecclesia, quam probata fuerit; fictitia et imaginaria, an sincera paraque ex origine deflexerit. Harum rerum discretio-

tionem si nihil opus est in iudicanda sacrae disciplinae auctoritate, recte faciunt, qui indulgent sibi. At hoc ipsum cui tandem, cui sana mens est, persuasuros se putant?

§. LXXXIV.

Materia et forma Collectionis.

Materiam Collectioni praebuerunt sacra scriptura, canones Apostolorum, et Conciliorum prope triginta et septem, sententiae Sanctorum Patrum, Iuris civilis et Glossatorum placita. Sed haec omnia exiguum valde numerum constituunt, si cum iis comparentur capitulis, quae ex decretalibus Pontificum epistolis inde a *Gregorio M.* usque ad *Gregorium IX.* deprompta sunt. Divisa est tota collectio in libros quinque. Libri rursus in titulos, et hi rursus in capitula paragraphis nonnumquam distincta. Sed et ordo rerum, et materialium connexio adeo saepe distorta est, ut etiam moderatiores offendat.

Schol. Singulorum librorum argumentum indicat versiculus:

Iudex, Iudicium, Clerus, Sponsalia, Crimen.

Citatio fit hoc modo: In principio ponitur signum capituli cum numero, aut verbis initialibus, aut utroque simul: numerus paragraphi, si quis adest, cum signo decretalium X. id est, *extra.* addita rubrica tituli, e. g. *cap. cum Apostolus 6. §. sane, extra. de censibus.*

§. LXXXV.

Collectio Innocentii IV. et Gregorii X.

Septuaginta fere anni effluxere, inquit *Ignatius Muzerus*, quibus ius canonicum universum duobus voluminibus comprehendebatur, decreto scilicet et decretalibus.

N

Quod

* In *Histor. leg. Eccles. §. 20.*

Quod ipsum a superioribus historiae iuris scriptoribus traditum reperio. *Matrichius* hoc inde evenisse conciebat, quod a *Gregorii IX.* temporibus in occidente prohibita essent privatorum collectiones. Ac privata quidem collectio ab eo inde tempore, quantum constat, nulla prodit. Verum his duobus voluminibus ius canonicum universum toto hoc annorum septuaginta intervallo constituisse, adversum est Codicibus scriptis. Apertum enim ex iis est, duos intra hos annos confectos esse Codices: alterum quidem *Innocentii IV.* ex canonicis Concilii Lugdunensis I., *Gregorii X.* alterum in ipso Concilio Lugdunensi II. compositum. Uterque ad methodum decretalium *Gregorii IX.* digestus est (§. LXXIV.), et pro more ad Bononienses missus eo cum mandato est, ut in iudiciis pariter ac scholis vim suam obtineret: Capitula suis quaeque locis sub titulis Gregoriana collectionis insererentur. Quod etsi factum esse non liqueat, id tamen fide scriptorum Codicum adfirmari potest, iunctas illo aevio has collectiones existisse, glossisque pariter fuisse illustratas, quo indicio facile adducor, ut credam, harum in scholis non minorem, quam eius, quae a *Gregorio* nomen habet, fuisse auctoritatem.

SCHOL. Priorem Bohmerus ex Codice Berolinensi descriptam primus exhibuit in *corp. iur. canon. append. 3. pag. 349.* Innocentii IV. decretales collectas etiam reperies apud *Harduin tom. 7. concil. pag. 386.* Apud eundem quoque est collectio *Gregorii X. loc. cit. pag. 705.* Variantes lectiones dabit Bohmer *loc. cit. append. 4.* Iunctas prodidisse has duas collectiones docet *Gregor. Ludov. Bohmer cit. observ. §. 4. in not.*

§. LXXVI.

Liber sextus decretalium.

Debebant quidem, ut praemonui (§. LXXV.) Lugdu-

dunensium Conciliorum canones, suis singulis titulis Gregoriana collectionis adnecti. Sed hoc quum factum non esset, atque interim decretales editae fuissent eo numero, ut ad iustam libri molem exerescerent, *Bonifacius VIII.* anno Pontificatus sui tertio, doctissimis aetatis suae viris *Guil. de Mandagato* Ebrédunensi Archiepiscopo, *Berengario Fredello* Episcopo Bitrensi, tum *Richardo de Senis.* S. R. E. Vicecancellario in mandatis dedit, ut novam ex suo nomine collectionem conficerent. Migrarunt in eam praeter decretales Pontificum post *Gregorii IX.* compilationem editas ut et *Bonifacii VIII.* proprias, *Innocentii IV.* et *Gregorii X.* Lugdunenses constitutiones. Dicitur haec collectio *Liber Sextus Decretalium.* Eum in pleno consistorio diligenter relectum, examinatum, adprobatum, et ann. 1298. publicatum, in iudiciis aequae ac scholis valere iussit *Bonifacius.* In Gallia tamen receptum fuisse negat *Glossa*, idque praeter *Cuiacium* tradidit etiam *Duarenus*, ceterique Galliae scriptores plerique.

SCHOL. Conf. Heineccius in *Hist. iur. civil. lib. 2. §. 69. not. (3).* Inter Pontifices, quorum decretales in hoc libro referuntur, male recenseri a Gundlingio in praelectionibus ad Corvinum, Nicolaum I., ex chronologia patere observat *Ant. Schmidt Inst. iur. Eccl. tom. 1. §. 54.* Recte quidem, si modo persuadere sibi vir acutus potuit, Gundlingii hunc, non librarii errorem esse. Quid enim? Si Gundlingius non Nicolaum I. sed tertium scripsit? Ceterum partitio libri eadem est, quae collectionis superioris. Eadem etiam citandi ratio, adiecto in fine signo libri sexti ex *gr. cap. ut quis, 25. de elect. in 6.* Conf. *Koch in opusc. iur. can. pag. 45.*

§ LXXVII.

Clementinae.

Demum *Clementinae* prodierunt. Earum auctor *Clemens V.* est, Pontifex ex illo aevo non incelebris. Virum fuisse iuris calentissimum *Bulaeus* scribit, quippe qui iuri tam civili, quam canonico in Parisina et Aurelianiensi celeberrimis tum Academicis sedulo iuvenis operam dederit. Constitutiones eius ac decretales permultae sunt, pleraeque in Concilio Viennensi perlatae, quas ad modum *Gregorii IX.* in libros quinque, certosque in titulos digestas, dum apud Carpentoratam versaretur, in publico Cardinalium Consistorio die xii. Cal. Apr. ann. 1313. promulgandas curavit. Vixit abhinc *Clemens* anno fere integro varia valetudine. Quum aliis de causis, tum morte, quae ann. 1314. eum abstulit, impeditum, collectionem suam, ut superiores Pontifices fecerant, ad generalia studia non missis traditum est a plerisque. Successit post biennium *Ioannes XXII.* Is *Clementinas* adhuc velut in medio relictas, solemnī edicto confirmatas ad Bononiensem Academiam aliasque ann. 1317. direxit, retento *Clementinarum* nomine. Quae quoniam post sextum decretalium librum editae sunt, interdum *Libri Septimi Decretalium* nomine veniunt. Tituli per libros quinque dispersi, sunt quinquaginta et duo.

SCHOL. Citatio eadem est, quae in prioribus, additis duobus voculis in *Clem. ex. gr. Clem. un. de renunt. vel. cap. un. de renunt. in Clem. Ad Aurelianensem Academiam*, quam prae ceteris fovebat *Clemens*, eodem adhuc vivo missam fuisse *Clementinarum* collectionem *Bohmerus* probavit *cit. observ. §. 10. pag. 20. Conf. Heineccius lib. 2. §. 69.*

§ LXXVIII.

§ LXXVIII.

Extravagantes.

Quae his collectionibus minime continebantur Pontificum constitutiones, *Extravagantium* nomen acceperunt, ut olim omnes eo nomine veniebant, quae Decreto, ac decretalibus *Gregorii IX.* non inerant. Harum *extravagantium* constitutionum duae postea collectiones, utraque privato studio, prodierunt. Altera quae a *Ioanne XXII.* nomen habet, circa annum fortasse 1324. Altera *Communium*, viginti quinque scilicet Pontificum ab *Vrbano IV.* usque ad *Sixtum IV.* decretales complexa sub finem saeculi decimi quinti. Etsi vero neutra publica auctoritate confecta sit, usu tamen quum scholis ac foro utcumque se probarent, corpori iuris canonici adiectae sunt, eiusque hodie partem postremam constituunt.

SCHOL. *Extravagantes* *Ioannis XXII.* divisae sunt non in libros sed titulos, eodemque modo citantur: ex. gr. *Extrav. ad Conditorem 3. Ioann. XXII. de Verb. signif. Communes* quinque libris constant, quarto vacuo. Allegatio haec est: *Extrav. Ambitiosae, inter commun. de reb. Eccles. non alien.*

§ LXXIX.

Forma corporis Iuris Canonici.

Atque ita sensim corpus iuris canonici, quo utimur, in hanc excrevit molem, qua nunc est. Forma eius corpori iuris civilis persimilis est, adeo, ut eam ipsi Romani Pontifices imitando exprimere voluisse videantur. Neque enim inepte fecerit, si quis Decretum Pandectis: Codici decretales *Gregorii IX.*: Sextum autem librum, *Clementinas*, *Extravagantes*, *Novellis Imperatorum consti-*

stitutionibus comparaverit. Cui formae nequid non esset apprimere consentaneum, *Ioannes Paulus Lancellotus* Iurisconsultus Perusinus *Tribonianum* aemulaturus, *Institutiones Iuris Canonici* laudabili consilio eleganter concinnavit; hoc infelicio, quod neque a *Paulo IV.* qui auctor illi suscipiendi laboris existit, neque a *Pia V.* cui illas dedicavit, ut auctoritatem eis suam impertirentur, potuerit impetrare. Edidit tandem pertaesus morae ann. 1563. Hoc inest, quod merito doleas, vitii pulcherrimo libello: antiqui iuris in illo nullum prope ne vestigium quidem.

§. LXXX.

Auctoritas et usus decreti.

Restat ut de auctoritate corporis iuris canonici usque, pauca subiciam. At *Gratiani* quidem decretum fuerunt, qui ab *Innocentio P. II.* iam anno saeculi duodecimi nono et tricesimo, in Concilio generali Romae habito vehementer Patribus, irrito licet conatu, commendatum fuisse adferunt. Colligete hoc sibi posse ex *Orderico Vitali* visus est doctissimus *Seldenus*. Verum hanc opinionem refellit *Sylburgus* 1, ut ea repeti a *Febronio* nihil fuerit necesse. Alii ex mandato *Eugenii III.* editum contendunt, aut saltem Apostolica auctoritate confirmatum a *Gregorio XIII.* Sed omnino verius est, opus esse etiamnum privati hominis. *Eugenii* enim, quod appellant, mandatum qui produxerit, nemo adhuc nec veterum fuit, nec recentium scriptorum. Nam *Kalendarium Bononiensis*, ne quis hanc opponat, incertam esse fidem aio (§. LVIII. Schol.): *Gregorii* vero Apostolicum rescriptum ad emendatiorem eius editionem, non etiam ad confirmationem pertinuit. Itaque origo quidem decreti nullam canonibus in eo descriptis auctoritatem conciliat.

Quam

1 Ad Heinecc. lib. 2. §. 61.

Quam habent vim in disciplina Ecclesiastica, eam ex suis fontibus habeant necesse est. Sed de usu quid dicemus? Sane hunc dum expendo, prope abest, ut rectius mihi sentire videantur, qui amplius aliquid *Gratiano* tribuendum iudicant. Enimvero huiusmodi auctoritatem, quae ex origine ac fontibus aestimatur, operi cuiusque non omni fide destituti scriptoris tribuere possit. Illud tamen hoc loco non omitam, usum hunc, qualescumque is fuisse probetur, non ita laxo interpretandum esse, ut omnia tametsi parum genuina in eo decreto contenta vim habere legis ex usu credamus, quod miror *Schmidtio* potuisse probari.

Schol. *Instit. iuris Eccles.* tom. 1. §. 45. Sed profecto, inquit, usu forensi tritissimus est Canon sat famosus, Redintegrandus, Caus. III. Quaest. I. Atqui tamen is, si fontem inspicias, genuinus non est, sed inter spurios ablegandus. Quid tum? Si hunc canonem licet spurium usus admisit, an inde recte confeceris, alios quoque haud magis sinceris admissos fuisse? Si exemplis absurditatem consequtionis probatum ivero, vercor, ne verum Germanum verecundia tangat imprudentis adserti. Sed abstineo. Forte enim mentem viri non satis adsequor.

§. LXXXI.

Auctoritas decretalium.

Videamus de auctoritate decretalium. De *Gregorii IX. Bonifacii VIII. et Clementis V.* collectionibus nihil ambigunt earumdem interpretes, quin tam ex potestate, quam voluntate Pontificum eas promulgantium auctoritatem iuris adeptae sint illico ad totam christianorum societatem pertinentem, eamque adhuc nihil diminutam ubique gentium obtinere debeant. Sed ego historiae fidem sequutus magis, quam opinionum praeiudicia, haec tam adaequate pronuntiata quam vera sint, nescio.

Cer-

Certe *Gregorius* decretalium collectionem ex suo nomine concinnatam, ad instar legis orbi christiano obtrudere numquam in animum suum induxit, contentus Bononiensibus Academicis eius usum praescipuisse. Eandem ingressos viam *Bonifacium* et *Clementem* historia perspicue memoriae prodidit. Atque ut, quod sentio, aperte dicam, caute ac prudenter factum arbitror, ut Pontifices abstinerent ab eo, quod sperare non poterant se impetraturos, ut populi pro auctoritate obtrudi sibi libros sinerent, in quibus tot essent novae, iuribusque suis adversae constitutiones. Lenior haud dubie ac planior fuit per Academas conciliandae gratiae via: quippe quae, ut tum erant tempora, a Pontificum nutu fere pendeabant, et suaviter insinuare in animos Adolescentum poterant doctrinam, quam reduces in suam quisque patriam quam latissime propagarent.

§. LXXXII.

Ex usu et observantia.

Probavit eventus consilium. Codices enim hi decretalium tamquam pars iuris canonici non postrema docebantur in Academicis: ad eos in foro, in conciliis provocabatur. Vnde planum fuit, ut in omnibus prope Europae Regnis ac Provinciis pro iuris novi quasi quodam depositario reputarentur. Itaque dubitandum non est, quin hi libri inter fontes iuris novi Ecclesiastici connumerari debeant, *eamque adhuc vim habeant, quam usus illis, ac Regnorum vetus observantia conciliare potuit.*

COR. I. Verum usus hic, seu magis receptio non tam late interpretanda est, ut nihil penitus exceptum putemus. In primis enim decretalia Pontificum instituta, quae de publicis Regnorum negotiis disponunt, emolumenta tantum pecuniaria concernunt, libertatibus Ecclesiarum adversantur, subditos in angustias sine necessita-

te cum reipublicae detrimento conciliunt, eiusmodi inquam decretalia instituta Nationes Christianae nec ceperunt unquam, nec recipiunt.

COR. II. Porro decretalium iure tum demum utimur, quando proprio iure seu antiquiore, seu recentiore destituimur. Quis enim tam inops sanae mentis est, ut credat, recepto Codice decretalium toti iuri, quo usae prius sunt Ecclesiae, renuntiatum esse? aut abdicasse a se potestatem alias prioribus leges subrogandi, si quae necessitas nova iura deponat?

COR. III. Hinc autem perspicuum est, quam a vero distet vulgatum illud: *Ius canonicum praesferendum esse iuri civili in foro ecclesiastico, si aut huic illud adversetur, aut aliud in causa etiam profana disponat.* Nam si de patriae legibus hoc dictum est, nomen non videt, quam sit dictum turpiter. Causae profanae solis Patriae legibus, non canonibus iudicandae sunt, tantetsi Regni iure ad Episcoporum cognitionem reductae sint. Et quamquam Ministri Ecclesiae in causis personalibus fori privilegio gaudeant, quis eos exemit ab obligatione parendi legibus?

COR. IV. Postremo applicatio iuris novi ita caute instituenda est, ut analogiae iuris, quo novissimis his temporibus utimur, nihil praediudicetur. Status publicus tam Regnorum quam Ecclesiae, vicissitudinem aliquam subiit. Commenta mediaevi nobis hodie apertissima sunt: de restituenda vetere disciplina actum est saepe, nec infeliciter: exploduntur figmenta glossae: opiniones scholarum patronos diu iam nullos habent, ut alia omittam sexcenta, quibus eveniebat sensim, ut alia analogiae iuris forma inducta sit, quam qui non observant canonum Doctores, dici vix potest, quam saepe ridendos se exhibeant hominibus intelligentibus.

§. LXXXIII.

Auctoritas Extravagantium.

Extravagantes partem iuris canonici corporis non efficiunt. Sunt enim collectiones privatae incertis auctoribus collectae (§. LXXVIII.). Nec receptio per *aversionem*, quam vocant, probari potest. Ex quo fit, ut qui ad eas in iudiciis provocat, *fundatam*, ut aiunt, *intentionem* non habeat, nisi specificam constitutionis, qua nititur, receptionem ostendere possit.

Schol. Conf. clar. Horix. in *dissert. de font. iur. canon.* Germ. §. 9. a quo non dissentit Ignat. Mulzer. in *Histor. leg. Eccles.* §. 82. seq.

§. LXXXIV.

Quid Rubricae, Glossae, Summaria?

Restant *Rubricae, Glossae, Summaria*, de quibus copiose praecipunt interpretes. *Rubricae* sunt inscriptiones titulorum. Vim legis habere dicuntur, quando sententiam exprimunt completam, cuiusmodi illa est: *ut beneficia Ecclesiastica sine diminutione conferantur.* *Summaria* sunt compendium breve canonibus praefixum privata doctorum industria; ab iisdem profectae sunt *Glossae* margini adscriptae, quae proinde vim iuris non habent.

Schol. Plura de utili hoc argumento tradiderunt Van Espen *cit. trad. part. 8. cap. 3.* Heineccius in *Histor. iur. lib. 2. §. 60. seqq.* Ill. de Riegger in *praefat. ad Cironium*; et ex Protestantibus Siegler, Strauch, Bohmer, Floerck, alii.

CAPVT IV.

DE ORIGINE AC PROGRESSV IVRIS
ECCLESIASTICI NOVISSIMI.

§. LXXXV.

Isidorianum Systema.

Originem iuris Ecclesiastici novissimi ad initia saeculi decimi quinti refero. Causam instituti alio loco reddidi, quam hic repetere nihil est necesse. Ab *Isidori* insulsi commentis quantum res christiana detrimenti accepit, etsi est dictum a multis graviter et copiose, luculentius tamen apparebit, si quis statum Ecclesiae, qualis inde a saeculo decimo esse incoepit, expendere diligentius et contendere volet cum disciplina, quam primis octo saeculis Ecclesia omnis mira constantia retinuit. Equidem aperta satis obscuri illius hominis industria, falsi prae se, ac novitatis ferebant indicia, ut detegi non difficulter fraudulenta consilia potuissent; vicit ille tamen, atque ita vicit, ut confectum ab illo publici iuris systema Romani Pontifices avidè arripuerint, proque auctoritate sua tuiti sint. Neque minus sedulos ac in illo expoliendo praestant, ornant mirifice, novisque identidem decretis, rescriptis, bullis auxerint adeo, ut abolita penitus veteris disciplinae memoria, conculcata a Patribus sapienter ordinata in sacris politia, contentaque imperii civilis Maestate, rerum omnium potestatem nullis circumscriptionum limitibus palam sibi aperteque vindicaverint.

§. LXXXIII.

Auctoritas Extravagantium.

Extravagantes partem iuris canonici corporis non efficiunt. Sunt enim collectiones privatae incertis auctoribus collectae (§. LXXVIII.). Nec receptio per *aversionem*, quam vocant, probari potest. Ex quo fit, ut qui ad eas in iudiciis provocat, *fundatam*, ut aiunt, *intentionem* non habeat, nisi specificam constitutionis, qua nititur, receptionem ostendere possit.

Schol. Conf. clar. Horix. in *dissert. de font. iur. canon. Germ.* §. 9. a quo non dissentit Ignat. Mulzer. in *Histor. leg. Eccles.* §. 82. seq.

§. LXXXIV.

Quid Rubricae, Glossae, Summaria?

Restant *Rubricae, Glossae, Summaria*, de quibus copiose praecipunt interpretes. *Rubricae* sunt inscriptiones titulorum. Vim legis habere dicuntur, quando sententiam exprimunt completam, cuiusmodi illa est: *ut beneficia Ecclesiastica sine diminutione conferantur.* *Summaria* sunt compendium breve canonibus praefixum privata doctorum industria; ab iisdem profectae sunt *Glossae* margini adscriptae, quae proinde vim iuris non habent.

Schol. Plura de utili hoc argumento tradiderunt Van Espen *cit. trad. part. 8. cap. 3.* Heineccius in *Histor. iur. lib. 2. §. 60. seqq.* Ill. de Riegger in *praefat. ad Cironium*; et ex Protestantibus Siegler, Strauch, Bohmer, Floerck, alii.

CAPVT IV.

DE ORIGINE AC PROGRESSV IVRIS
ECCLESIASTICI NOVISSIMI.

§. LXXXV.

Isidorianum Systema.

Originem iuris Ecclesiastici novissimi ad initia saeculi decimi quinti refero. Causam instituti alio loco reddidi, quam hic repetere nihil est necesse. Ab *Isidori* insulsi commentis quantum res christiana detrimenti accepit, etsi est dictum a multis graviter et copiose, luculentius tamen apparebit, si quis statum Ecclesiae, qualis inde a saeculo decimo esse incoepit, expendere diligentius et contendere volet cum disciplina, quam primis octo saeculis Ecclesia omnis mira constantia retinuit. Equidem aperta satis obscuri illius hominis industria, falsi prae se, ac novitatis ferebant indicia, ut detegi non difficulter fraudulenta consilia potuissent; vicit ille tamen, atque ita vicit, ut confectum ab illo publici iuris systema Romani Pontifices avidè arripuerint, proque auctoritate sua tuiti sint. Neque minus sedulos ac in illo expoliendo praestant, ornant mirifice, novisque identidem decretis, rescriptis, bullis auxerint adeo, ut abolita penitus veteris disciplinae memoria, conculcata a Patribus sapienter ordinata in sacris politia, contentaque imperii civilis Maestate, rerum omnium potestatem nullis circumscriptionum limitibus palam sibi aperteque vindicaverint.

§. LXXXVI.

Sacerdotium et imperium inter se commisit.

Ita de Pontificii Imperii maiestate sentiebat *Gregorius VII.* quando *Henricum Imp.* adgressus, Sacerdotium et Imperium perniciosissimo inter se dissidio commisit. Apparuit tum primum blandiens et subdola adulatione, utor verbis *Gersoni* 1, et ad aures Ecclesiasticorum, præcipue summi Pontificis insurrexans: O quanta est, quanta sublimitas Ecclesiasticæ potestatis tuæ! O Sacerdote Clero, quam nihil est secularis auctoritas tuæ comparata! Quoniam sicut Christo collata est omnis potestas in coelo et in terra, sic eam Christus omnem Petro suisque successoribus dereliquit. Unde et nec *Constantinus* quicquam *Sylvestro Papæ* contulit quod non esset prius suum, sed reddidit iniuste detentum. Porro sicut non est potestas nisi a Deo, sic nec aliqua temporalis vel Ecclesiastica, Imperialis vel regalis nisi a Papa, in cuius femore scripsit Christus: Rex Regum, et Dominus Dominantium. De cuius potestate disceptare instat sacrilegii est; cui neque quisquam dicere potest, cur ita facis? Si etiam temporalia omnia, si Ecclesiastica bona, atque dominia mutaverit, diriperit, distraxerit. Nihil ex ingenio dixit *Gerson.* Veritatem dictorum res gestæ factæque comprobant.

§. LXXXVII.

Patrum Leonis VIII. cum Ottone I.

Pontificum Romanorum electio cleri primum ac populi sola suffragatione perficiebatur. Sed iam inde a sacculo quarto auctoritatem suam interponebant christiani

Im-

1 De potest. Eccles. consideri 12.

Imperatores; inque legem abiit deinceps, dum Gothi in Italia dominarentur, ut electiones Pontificum incon-sultis Regibus ne fierent. Hanc legem, recepta a Gothis Italia, *Iustinianus Imperator* eo temperamento repetiit, ut electio quidem a clero et populo, eiusdem vero approbatio petenda esset atque expectanda ab Imperatore. Atque hoc iure usi Romani sunt, donec praevalentibus undique Longobardis, Exarchorum per Italiam penitus euilisset auctoritas. *Hadrianus P. I.* restituito, Francorum virtute, Occidentis Imperio, ius quoque pristinum fertur restituisse, collata in *Carolum M.* potestate eligendi Romani Pontificis, sedemque Apostolicam ordinandi. Quo iure tametsi *Carolus*, eiusque filius *Ludovicus* uti noluerint, electi tamen a clero et populo Romani Pontificis approbationem confirmationemque sibi conservabant, neque consecratio eius, nisi presentibus legatis Caesareis, quos *Missos* vocabant, peragi poterat. Et quamquam tam hoc, quam cetera Imperii in Romanos iura sub *Arnulpho*, *Conrado I.*, *Henrico Aucape*, paululum negligentius colerentur, reuixit tamen cum ceteris, ex quo occupata Italia, Imperium Regno germanico *Otto I.* innoxuit, hac praeter alias conventionis lege, ut electiones Pontificum deinceps Canonice ac iuste fierent, et ut ille, qui ad hoc Sanctum atque Apostolicum Regimen eligeretur, nemine consensiente consecratus fiat Pontifex, priusquam talem in praesentia *Missorum nostrorum*, vel filii nostri .... promissionem faciat pro omnium satisfactione, atque futura conseruatione, qualem et venerandus spiritalis Pater *Leo* sponte fecisse dignoscitur. Ad hæc sunt cum *Ioanne XII.* ann. 962. quo Pontificia dignitate exuto, *Leo* quem octauum numerant, in eius locum successus,

can-

1 Vid. *Græner de stat. Eccles. sub Carol. par. 3. obi. 6. pag. 133.*

2 *Ibid. 61. can. 12.*

3 *Vid. Mabillon comm. in ord. Rom. tom. 2. num. 116. pag. 113.*

4 *Baronius ad ann. 962. n. 8.*

eandem Ottoni eiusque successoribus potestatem ita in perpetuum una cum iure investendi Episcopos contulit, ut sub anathematis comminatione vetaret, vel Pontificem summae sedis Apostolicae eligi, vel Episcopum quemquam absque Imperatoris adsensu ordinari. Exstat hoc Leonis decretum apud Gratianum *dist. 63. can. 23.*

SCHOL. I. Quod de Hadriano P. commemoravi, id ex Sigeberto Gemblacensi post multos alios descripsit Gratianus. Vid. Mansi in *Supplem. concil. tom. 1. pag. 721.* Iniquissime hanc Sigeberti narrationem tamquam pontificiae maiestati iniuriosam tulit Baronius *ad ann. 774. n. 13.* idque adeo egit perquam studiose, ut eam synodum Hadriani commentitiam, Sigebertum vero mendacii atque imposturae reum ostenderet. Pagius imposturae crimen a Sigeberto removel quidem *in crit. ad cit. ann. n. 13.* Synodum tamen, ut et decretum ipsum synodi reiecit. Ait quidem Bochmerus *in not. ad can. 22. dist. 63.* rationibus Baronii a Petro de Marca plane satisfactum esse *lib. 8. cap. 12.* verum id aliis non videtur. Vid. Natalis Alexander *in Histor. Eccles. Saec. VIII. cap. 1. art. 9. et Saec. IX. et X. cap. 1. art. 21.* Hahn. *in Imperii Historia part. 2. cap. 3. §. 13.* quibus etiam novissime Grebner *loc. cit. Schmidt Institut. iur. Eccles. tom. 1. §. 59.* Ill. de Riegger *in Elem. iur. Eccles. German. part. 1. §. 554. seqq.* adsensi sunt; et prae ceteris Petrus Gallade *in diss. ad cap. Hadrianus 22. dist. 63.* quae exstat in Schmidii *Thesaur. iur. Eccles. tom. 1. pag. 252.* Et Gallade quidem nihil dubitat, quin a se his ista coniecta sit penitus. Mihi contra semel atque iterum lecta diligenter dissertatio adeo nondum satisfacit, ut plura videat in ea me vidisse, quae refelli nullo negotio possint. Cur enim Petro de Marca, quem suum esse falso iactat? Cur Conringio? Baluzio? Cur aliis non respondit? Cur Correctores Romanos non arguit, quod ex Decreto Gratiani adeo permissos, ut ipse ait, constitutionem non eiecerint? Sed nolim ego de

de his multum litigare. Sit dubia Synodus Hadriani, sit falsum decretum a Gratiano descriptum, an ius Imperatoris in eligendis Pontificibus? an investitorum Episcoporum potestas Regum revocari ob id in dubium poterit? Gallade putat, mihi non videtur.

SCHOL. II. Similiter et Synodum Leonis VIII. et Decretum reiecit Card. Baronius *ad ann. 964. n. 22.* tum quod Leonis VIII., ut qui depulso per vim Ioanne Pontifice sedem Apostolicam iniquissime invaserit, nulla esse potuerit in decernendo auctoritas; tum praecipue, quod satis appareat fictum esse eiusmodi diploma perinde, ut illud Hadriani I. de quo nuper dictum est. Ac de Leonis VIII. summo Pontificatu nihil ego hoc loco commemorabo. Egit eam causam pererudite nostris temporibus vir doctissimus Christ. Nellerus praecipue in *Apologia pro Romana Synodo ....* Sed decretum ipsum Leonis VIII. quid est, quod tanta vi impugnetur cum Baronio? Quid enim illa habet concessio, quod non dudum ante ab Eugenio II. Leone IV. Stephano VI. disertissime constitutum est? Quid per id decretum Ottoni indulsit Leo, quod illi ex pacto cum Ioanne XII. et Synodo Romana imito non competebat? Auferant, per me licet, Imperatori Leoninam constitutionem; nihil enim vel deinde illa huic decessurum, vel data accessurum commodi quidquam pulchre video. Sed Baronius quidem caveat, ne fictas has tabulas contendat, quibus ipse alibi velut sinceris et certae fidei in rem suam insigniter abusus est. Vid. *Annal. ad ann. 996. n. 41. et 50.* Conf. Ever. Otto *in diss. de iure Imperatoris circa electionem Pontificis Romani.* Estor *in Comment. de iure exclusivae.* Vlr. de Crambr. *diss. de coniunctione imperii Romani cum regno Germanico.* Io. Iac. Mascov. *de orig. iur. publici §. 13.* Franc. Walch. *de Ottone M. Rege Italiae §. 12.* Concordata nationis German. tom. 3. pag. 53. seqq.

SCHOL. III. Non multo his posterior est Bulla Sylve-

vestri P. II. per quam S. Stephano Hungariae Regi ann. 1000. nomen regium, diadema, Pontificiae legationis iura, horumque insigne Apostolicum crucis praelationem, indulta esse tradunt, idque ob insignia piissimi Regis in Christianam Religionem, Romanamque Ecclesiam merita: inter quae in litteris Pontificiis mirifice collaudata est sanctissimi Principis munificentia, qua se, Regnumque, ac gentem suam S. Petro obtulisse dicitur. Primus omnium hanc Bullam typis excudendam curavit Inhofferus Annalium Ecclesiasticorum Regni Hungariae scriptor *tom. 1. pag. 256.* qui ann. 1654. Romae in lucem editus est. Saepius deinde post Inhofferum recusa est. Primus, quod sciam, celebrem hanc Sylvestri Bullam impugnare adgressus est Goth. Schwarzius in *diss. de initiis Religionis Christianae inter Hungaros Hal. ann. 1740.* magnoque conatu operam dedit, ut illam non esse genuinam ostenderet. Sed responderunt eius viri argumentis praeter Stillingum in *añ. SS. ad diem 2. mens. Septemb. in vita S. Stephani pag. 507. et seq.* vir summus Franc. Adam. Kollarus in *Histor. diplom. tur. patron. Reg. Hungar. lib. 1. cap. 1. Georgius Pray in annal. rer. Hunn. part. 3. lib. 2. pag. 395.* alique, idque, ut arbitror, permultis iisque certis effectum est testimoniis, ut nonnihil pontificiae largitati per eam tempestatem non inusitatae referre Hungari in acceptis possimus. Sed hanc, quam vulgavit Inhofferus, Bullam authenticam esse, sinceram, nuspian saltem interpolatam, ut credam, diligentius scriptam apologiam requiro, quam ea sit, quam dedit Car. Palma. Certe formulae quaedam eius Bullae Sylvestri temporibus vix congruunt. Congruunt autem epistolis Gregorii VII. ad quarum exemplar non inscite effecta videtur.

§ LXXXVIII.

§ LXXXVIII.

Investiturae Episcopalis origo.

Vtut vero hac res sint, ius quidem ipsum tam investendi Episcopos, quam electionem Pontificiam approbandi, penes Imperatores usque ad *Gregorii VII.* tempora integrum perstitisse expeditum est. Nam et ipsum *Gregorium VII.* consensum Imperatoris efflagitasse ab antiquis proditum est memoriae. Verum *Gregorii* ista modestia simulata fuit. Apparuit hoc ex illa, quae ipsi haud ita multo post cum Imperatore nata est, de investitura Episcoporum, perniciose et gravi concertatione. Investitura Episcoporum et Abbatum, si res ipsa magis quam ritus spectetur, procul dubio perantiqua est, et iam ab eo tempore usu indulta, quo Imperatores, Reges, alique summi Nationum Principes, praedia illis, castella, aliaque huius generis bona, clientelari iure possidenda fruendaque dederunt. Semper enim hoc iure cautum erat, quod etiam nunc ubique obtinet, ut qui beneficio Principum eiusmodi bona tenerent, pro legitimis possessoribus non ante haberentur, quam se iurisiurandi religione ad fidem obligassent, et concessi iuris indicium aliquod e manu Principis accepissent. Quod ipsum *vestire* est, vel *investire* in antiquis legibus. At ritus investendi Episcopos per anulum et baculum multo videtur esse recentior, atque illa demum aetate inuectus, qua Imperatores ac Reges neglecta penitus cleri ac plebis electione, ipsi sibi potestatem sumebant Episcopatus et Abbatias pro lubitu suo non conferendi tantum, sed etiam vendendi. Hac labe infectam *Ludovici Pii* aulam fuisse, nemo veterum tradidit. Quapropter suspicatur non inepte *Moshemius*, *Adamum* Bremensem de rebus superiorum temporum more suae aetatis loquutum fuisse, quando Lu-

x Mosheim Inst. Hist. Eccles. Saec. XI. part. 2. cap. 2. pag. 356.

dovilem Pium scribit, Episcopis baculo seu pedo tradito ius fruendi bonis Ecclesiarum concessisse 1. Humbertus Cardinalis *Ottonis M.* Imperio hanc consuetudinem invaluisse tradidit. Et, puto, non multum abest a vero, etsi varias doctorum hominum de origine investiturae sententias non ignorem.

Schol. De origine huius consuetudinis eiusque legitimo usu, ex instituto commentati sunt Lud. Thomaſinus tom. 2. lib. 2. cap. 38. et 47. seqq. Natalis Alexander in *Histor. Eccles. Saec. XI. dissert. 4.* Card. Noris *Istoria delle investiture delle dignità Ecclesiastiche*, quae post doctissimi viri obitum Mantuae ann. 1741. edita est. Christ. Lupus in *dissert. de regia Antistitum nominatione, et de laica Antistitum investitura tom. 4. oper.* et Henr. Meibom. *de iure investiturae Episcopalis*, quae commendatio exstat tom. 3. script. rer. Germ.

§. LXXXIX.

Quis enim primus impugnavit?

Episcoporum ista atque Abbatum per annuli et baculi traditionem inauguratio, duabus maxime de causis offendeat plerosque. Primum; quod per eam antiquo iure eligendi penitus suppresso, potestas Episcopos et Abbates constituendi ad solos Imperatores revocaretur: deinde, quod sacrae potestatis insignia, baculus nimirum et annulus, laicis e manibus reciperentur. Quod quidem ex opinione aetatis sacrilegium proximum habebatur. Sic enim baculus et annulus pastoralis muneris esse insignia putabantur, ut qui haec conferret, is munus ipsum conferre haud dubie existimaretur. Accedebant ad haec, simoniae beneficiorum nundinationes, qua praecipue infamia laborare *Henrici Imp.* aula credebatur. Ac ceteri tamen qui

1. *Hist. Eccles. lib. 1. cap. 32. et 39. F. Papebroch. in AG. SS. tom. 1. Febr. pag. 517.*

qui ante *Gregorium* fuerunt Pontifices, simoniam damnasse contenti, investituram intactam reliquerunt. *Gregorius* vero rem validius agendam ratus in Concilio Romano ann. 1075. primum quidem familiares quosdam Caesaris, quorum in vendendis sacerdotiis potissimum uti consiliis dicebatur, nonnullos praeterea Germaniae atque Italiae Episcopos a communione sacrorum removit; tum lege perpetua edixit: *Vt quicumque Episcopatum vel Abbatiam conferret, vel de manu alicuius laicae personae investituram reciperet, anathemate plederetur.*

Schol. Conf. Pagius in *Critica ad ann. 1075.* Card. Noris *cit. oper. pag. 39.*

§. XC.

Quo eventu?

Sentiebat *Henricus*, se potissimum hoc telo peri. Et is quidem in veniendis Episcopatibus ab se peccatum esse non negabat: Spondebat etiam, fore, ut hoc vitium ex aula sua exesse inhereret; sed potestatem conferendi praelaturas, et iunctam huic potestati investituram a Maioribus ad se transmissam ut dimitteret, nullo se modo induci passus est. *Gregorius*, qui non ignorabat per multos esse Germaniae Principes, cum primis Saxones, *Henrico* parum faventes, percommodam hinc oblatam sibi putans occasionem augendam Pontificiae auctoritatis, Imperatorem novo ausu, per legatos, Romam ad certum diem evocavit, ut in concilio de criminibus, quorum reus ageretur, causam diceret. Quo mandato *Henricus*, ut erat Princeps perfervidae indolis, vehementer commotus, coacto Wormatae Episcoporum Germaniae conventu. *Gregorium* de multis delictis accusatum Pontificio munere indignum pronuntiavit. *Gregorius* vicissim, quid de se actum sit in Germania, per nuntios factus certior, Regem regno simul ac sacris interdixit, iurisque irandi

religione populos absolvit. Quae sententia per Occidentem promulgata, et ortum ex illa populorum dissidium quantarum deinde calamitatum causa exstiterit, non est cur ego hoc loco commemorem.

Schol. Multi et veteres et recentiores de funesto hoc investiturae bello scripserunt. Veteres, qui pro Gregorio steterant, plethosque Greterus collegit in *apologia pro Gregorio VII.* quae iterum operum eius tomo sexto illata est. Qui Henrico favebant, Goldastus edidit in *Replicat. contra Greterus pro Henrico IV.* Han. ann. 1611. 4. E recentioribus Schilterus, Thomasius, Dithmarus, Norisius, Mascovius, consuli possunt.

§. XCI.

Pactum cum Paschali II.

Edictum hoc de abolendis investituris *Viktor III.* qui *Gregorio* in Pontificatu successit, paullo ante obitum in Concilio Beneventi ann. 1087. habito renovat. Graviora utroque ausus est *Urbanus II.* Nam quum *Gregorius VII.* non investituram in universum, sed illud tantum genus investiturae, quod baculi et annuli traditione peragebatur, improbaret; nec impediret ille, quo minus Episcopi et Abbates iureiurando fidem Principibus suis promitterent, eorumque se vassallos ac clientes profiterentur, ut a *Card. Norisio* demonstratum est 1, hic in Concilio, quod *Claramonti* ann. 1095. celebravit, non investituram tantum recipere, sed iurare etiam in verba Regum prohibuit 2. Quae re controversiam per se iam satis arduam multo reddidit implicatorem. Eadem *Paschalis II.* sensa fuerunt, donec *Henricus V.* valido cum exercitu Italiam ingressus, iam ipsi metuendus urbi immineret. Tum enim vero omni se destitutum praesidio cer-

1 *Cit. oper. cap. 10.*2 *Canon. 15.*

cernens, pacem his legibus offerebat, ut Rex investiturae per baculum et annulum renuntiaret: Episcopi vero et Abbates beneficia regalia Imperatori restituerent. Quae ut erat non iniqua conditio, facile ab *Henrico* admissa est 1. Verum displicuit Episcopis tam Germaniae quam Italiae tot splendorum Regalium iactura, nec ut consentirent pactioni, ullo modo a Pontifice induci potuerunt. Non magis altera valuit, quam ann. 1111. cogente magis necessitate, quam arbitratu suo inivit, conventio 2. Pacem enim vi armisque expressam, ac res Romae contra Pontificem, proditae, ut aiebant, maiestatis Ecclesiae reum, motus exceperunt, quos ut componeret, Concilium ann. 1112. in aede Lateranensi indixit, in quo culpam a se admissam palam professus, rem totam arbitrio Concilii dirimendam commisit. Atque Concilium quidem pactum ipsum rescidit, etsi *Paschalis* se id facturum numquam eo ipso in Concilio contestatus fuerit.

Schol. Vid. *Baronius in annual. ad ann. 1112.* Sententiam Concilii multis de causis memorabilem hic adscribo: *Privilegium illud, quod non est privilegium (neque vero debet dici privilegium sed praevilegium) pro liberatione captivorum et Ecclesiae a Domino Papa Paschali per violentiam Henrici Regis extortum, nos omnes in hoc sancto Concilio cum eodem Domino Papa congregati, canonica censura, et ecclesiastica auctoritate iudicio Sancti Spiritus damnamus, et irritum esse iudicamus, atque omnino cassamus, et ne quid auctoritatis et efficacitatis habeat, penitus excommunicamus. Quod ideo damnatum est, quod in eo privilegio continebatur, quod electus canonice a clero et populo a nemine consecratur, nisi prius a Rege investiat, quod est contra Spiritum Sanctum, et canonicam institutionem.*

§. XCII.

1 *Vid. Baron. ad ann. 1110. n. 2. 1199.*2 *Vid. Muratorini Scripti. Ital. tom. 4.*

§. XCII.

Transactio Callixtina.

Post haec multis in conciliis tam Germaniae, quam Italiae, sacrorum communionem *Henrico* interdictum est, et quod gravius, plenumque illa aetate periculi fuit, palam inter haereticos connumerabatur. Quare bono haud dubie Imperii pariter atque Ecclesiae fato, *Callixtus* sacris christianorum praefectus est, vir loco natus quidem non mediocri, animique excelsi, idem tamen a moderatis consiliis minime alienus, et ob id ad conciliandam pacem ceteris aptior, quae haud aegre ann. 1122. in Comitibus Wormatiensibus his legibus coaluit, ut in posterum Episcopi et Abbates libere quidem ab his, ad quos id ius pertineret, eligerentur, praesente tamen vel Imperatore ipso, vel eius legato. Ut si eligentes inter se dissiderent, penes Imperatorem esset, adscitis in consilium Episcopis litem dirimere. Ut electus fidem Imperatori iureturando promitteret. Regalia quae vocant, illius ex manu reciperet, officiaque omnia eorum nomine debita praestaret. Imperator autem in iis conferendis non annulo et baculo, quae sacratoris muneris insignia essent, sed sceptro uteretur. Haec *transactio*, quae vulgo *Callixtina* dicitur, quo maius esset illius robur, proximo ann. 1123. in Concilio trecentorum Episcoporum Romae in Basilica Lateranensi celebrato Auctore ipso a Praeside *Callixto* summo Pontifice, ingenti omnium Episcoporum cum applausu excepta est, confirmataque. *Natalis Alexander Sarc. XII. diss. 4. art. 18.*

Schol.

1. Vid. *Iac. Gerbeisi diss. Sur l'heresie des investitures.*
2. Vid. *Winkler in diss. de Communi, Imp. in Elect. Praeval. Germ.*
3. Vid. *Moser, Decree de inve iudicandi in discordibus electionibus Ecclesiarum Imperii Electorum*; cui iunge *Franc. Antonius Durr diss. de iudic. controversi. in causis electio. Episc. Germ.*

Schol. I. Formula transactionis a multis edita est. Vid. *Brower Annal. Trev. tom. 2. pag. 18.* *Scatten Annal. Paderb. tom. 1. pag. 698.* *Baron. in Annal. ad ann. 1122.* *Cherubin in Bullario tom. 1. pag. 17.* *Leibnizium cod. iur. gent. diplom. tom. 1. part. 2. pag. 1127.* *Schilter de libert. Eccles. German. lib. 4. cap. 5. Concord. Nation. German. tom. 1. pag. 25.*

Schol. II. Totam hanc pacificationem tamquam iniustam et vi extortam abiicit *Ern. Schubertus comment. Hist. Theol. de iurisdic. Pontif. Roman. pag. 357.* Sed hoc vix cuiquam probaverit. *Diploma pacificationis*, ut editum est, falsitatis arguit *Ioan. Guil. Hoffman. in diss. ad Concordatum Henr. V. et Callixti II. de invest. Episc. et Abbat. Temporariam*, et ad *Callixti* dumtaxat personam adstrictam esse contendit *Istor. Germanicae Ecclesiae libertas §. 283. seq.* Imperatoriae Maiestati vehementer noxiam, *Friderici de libertate Ecclesiae Germanicae tract. 3. §. 28.* ut haec autem inanis querela est, ita prioribus illis prolixae atque adcurate respondit *Franc. Ant. Durr cit. diss. cap. 2. §. 4. not. (x), et §. 5. not. (f)* apud *Schmidt in Theor. iur. Eccles. tom. 2. pag. 381. et 385.* *Conf. Christ. Buder diss. de feudis sceptri, et Auctor observ. historico-iurid. in Concord. nation. Germ. obs. 3. seqq.*

§. XCIII.

Ius regaliae abdicat Otto IV.

Controversia de investituris Episcoporum et Abbatum in hunc modum composita, supererat alia mitior tamen, cui praeter alia dissidiorum capita, ius quod *regaliae* vocant, occasionem praebuit. Id vero ius erat huiusmodi. Episcopatum vacantium redditus ac fructus, ad quos beneficiorum etiam collationem referebant, eousque sibi vindicabant Imperatores ceterique Reges, donec novus Episc.

Episcopus, praestito fidelitatis iuramento, Episcopatus possessionem legitime adeptus, ac ceteris ad *claudendam regaliam* necessariis defunctus esset 1. Causam iuri ipsa dedit natura feudorum. Ut enim ceterorum bonorum, quae nexu feudali Principibus subiecta essent, quum ea nondum successione iure ad heredes transmitterentur, defuncto vasallo plana ac naturali ratione ad Dominum administratio redibat, eaque huiusmodi, cui iuncta esset percipiendorum interim omnium fructuum potestas; ita non inique facturos se principes arbitrati sunt, si vacantium Episcopatum, et administrationem, et fructus sibi addicerent: idque hoc magis, quod, etsi alia Imperii feuda sensim hereditaria effecta essent, in feudis tamen concessis Ecclesiae, secundum canones hereditariae successioni nullus esse locus potuerit. Accedebat ad hoc, quod more non absimili, quem *ius deportus* nuncupant, Episcopi quoque et Archiepiscopi in iis beneficiis uterentur, quorum conferendorum potestas ad ipsos pertinebat 2. Porro, quoniam ita tam Episcopi, quam Principes suo modo sibi quasi succedere viderentur, eam illi successione tam laxè interpretati sunt, ut ad bona etiam mobilia defuncti vassalli *iure spoliis* protenderent 3. Utroque hoc iure abdicarunt se posthac Imperatores *Otto IV. ann. 1209.* 4. *Fridericus II. ann. 1213.* 5. *Rudolphus Hapsburgicus* 6. Quam abdicationem ipsi etiam ordines Imperii ratam habuerunt, ut ex litteris Electorum a *La-nigio* descriptis apertum est.

SCHOL. Conf. *Walchii dissert. de litteris Electorum consonis testibus. Maibom. tom. 3. Script. rer. German. pag. 185. Buder de testament. Episcoporum Germaniae §. 13. seq. et in dissert. de iure manus mortuae, in opusc.*

1. *Vid. de Marca lib. 8. cap. 22. seqq.*

2. *Vid. Thomassin. part. 3. lib. 2. cap. 17.*

3. *Vid. Thomassin. part. 1. lib. 2. cap. 51.*

4. *Raynald. in Annal. ad ann. 1209. n. 10.*

5. *Luwig Archiv. Imp. Spirit. Eccles. cont. 1. pag. 166. n. 9.*

6. *Luwig loc. cit. pag. 172. n. 16.*

*pag. 695. Moser in iure Germanico tom. 12. pag. 139. seq. Diploma Ottonis IV. suspectum Pfleffingero ad Vttriarium tom. 1. pag. 599. vindicat Clar. Durr cit. dissert. cap. 2. §. 6. not. (1) pag. 391. In Gallia Reges Regalium iure in omnibus pene Ecclesiis utuntur. Es-pen part. 2. tit. 25. cap. 8. n. 28. seqq. Et utuntur etiam multo liberius Hungariae Reges, quod alibi doceo. Causam Regaliae erudite, ut solet, et copiose egit Natalis Alexander in *Histor. Eccles. Saec. XIII. dissert. 8.* Contra eam scripsit Card. Sfondrati in *Gallia vindicata dissert. 1.* Verum hoc quidem vindice non eguit Gallia.*

§. XCIV.

An valde consultum Ecclesiarum libertati?

Vtinam vero qua constantia Pontifices Romani Ecclesiarum libertatem adversus Imperatores, quod praeserebant, iniquas usurpationes tuiti sunt, ea ipsi religione illam conservassent. Namque multorum ex illa actate virorum luculentae et graves querelae satis indicant, quam parum indulgentia summorum Principum illis profuerit, ruente in deterius disciplina: quamque tristis et calamitosa fuerit christianae civitatis isto aevo facies. Beneficiorum violata iura, non postrema gravaminum causa exsisterunt. Erupit violentior hic abusus, quo tempore Avenione curia consedit. Nam quum Pontifices hi suis ex Italia redivitibus destituti alia querere subsidia cogereant, quibus se suosque pro dignitate alerent; eo delapsi sunt, ut omnia toto orbe Ecclesiarum beneficia sua in manu esse sibi persuaderent, eorumque administrationem ordinariam atque immediatam liberamque dispositionem ad se pertinere decernerent: Reservationes et gratias expectativas, Episcoporum primum conniventia toleratas, praevencionem, concursum, per modum iuris perpetui sibi vindicarent. Quo instituto id sunt consequuti,

ut electionum provisionumque libertas tot sanguinolentis certaminibus restituta Ecclesis, alia sed planiore via penitus interiperetur. Hinc autem gradus ad pecuniarum exactiones perfacilis fuit, quasi domini directi iure debitas: hinc communium servitorum, minorum, quindenniorum, decimarum Papalium, Annatarum, subventionum inaudita melioribus saeculis nomina, quibus exigendis, quam gravis Avenionensis Curia Ecclesis fuerit, potissimum Germaniae, docet exemplum illustre *Petri Archiepiscopi Moguntini*, de quo insigne documentum est nuper a *Wurdweino* editum *, et cleri Moguntini unio, quam in Codice diplomatico exhibuit *Gudenus tom. 3. pag. 507.*

SCHOL. Luctuosam Ecclesiae Christianae imaginem, qualis illa ante Concilii Constantiensis tempora fuit, descripsit Ioannes Gerson vir doctus iuxta, ac pius multis locis. Vid. eius *tract. de modis utendi et reformandi Ecclesiam in Concil. univers. cap. 23. et 24. Petri de Alliaco tract. 2. de reform. Eccles. in Concil. Constant. tom. 2. op. pag. 906. ex edit. Du-Pin, et alibi saepius.*

§. XCV.

Concilium Pisanum.

Aluit haec mala pertinax schisma, quod inunte saeculo decimo quinto in duos Pontifices orbem christianum distraxit: Alterum *Bonifatium IX.* Romae, alterum *Benedictum XIII.* Avenione residentem. *Bonifacio* e vivis sublato Cardinales partibus eius addidit ann. 1404. *Cosmatum de Mellorati* sub *Innocentii VII.* nomine eligunt, cui post biennium demortuo *Angelo Cararum Gregorii XII.* nomine insignem subrogant. Uterque fidem iurjurando obstrinxerat, cessurum se Pontificatui illico, si pax Ecclesiae ac salus deposceret: fidem fefellerunt. *lit.*

* Tom. 1. Subsid. dipl. pag. 403.

lit atque expectationem uterque; nullus enim vel minis apud eos, vel precibus consilioque locus erat: adeo scilicet praecommuni Ecclesiae pace potior fuit suprema in sacris dignitas. Cardinales spe pacis delusi, quum inanès prospicerent esse omnes tam suos, quam nationum conatus, ac sperni temere saluberrima monita, ipsamque adeo Sacramenti non violabilem religionem; de indicendo Ecclesiae universae concilio consilia ineunt, cuius auctoritate, diuturno isti ac pernicioso schismati, istisque populorum querelis finis tandem imponeretur.

§. XCVI.

Quid? et quo eventu actum?

Itaque Concilium Pisas in diem 25. Martii ann. 1409. a Cardinalibus utriusque obedientiae legitime indictum est *, a loco Pisanum dictum. Episcoporum ac Praelatorum numerus insignis adfuit; quibus Cardinalis Pictaviensis utriusque Cardinalium Collegii decanus praesidebat. Patres haud immemores cuius rei causa convenissent, quidve ab his nominis christiani comitis orbis expectaret, abdicatis duobus, qui de summo Pontificatu contendebant, non ante ad novi Pontificis electionem procedendum arbitrabantur, quam lecta esset publice Cardinalium schedula, in qua pro se quisque *Deo, Sanctae Ecclesiae, et sanctae huic Synodo* religiose promittebat, si quem ex se eligi Pontificem contingeret, non dissoluturum ante Concilium, quam *sufficiens reformatio universalis Ecclesiae et status eius, tam in capite, quam in membris facta esset* †. Nec defuturus pulcherrimae Patrum expectationi videbatur *Alexander V.* magna omnium consensione electus Pontifex, nisi inchoatae, edictis

Q 2

* *Vid. Natalis Alexander Sac. XV. diss. 2. §. 1. et 8.*

† *Natalis Alexander loc. cit. §. 12. Harduimus tom. 8. pag. 87.*

vis aliquot approbante Concilio decretis, reformationi obtulisset Regis potissimum Germaniae auctoritas. Nam hic, quum favere Gregorio XII. pergeret, coeptum praeclare negotium intempestive interruptum est.

SCHOL. Vid. Harduin tom. 8. pag. 1. seqq. Mansi in supplem. tom. 3. pag. 841. seqq. Adde Natalem Alexandrum cit. dissert. §. 14. seqq. Bossuet in def. declar. Cleri Gallicani lib. 5. cap. 10. seqq. et alios laudatos Walchio.

ALBRECHT FRANKMANN
VERITATIS

§. XCVII.

Concilium Constantiense.

Spernebant Concilii istius auctoritatem *Benedictus* et *Gregorius*, munereque suo defungi pergebant. Ita iam tres inter summos Pontifices scissa erat Ecclesia. Moritur quidem *Alexander V.* ann. 1410. Bononiae. Verum praesentes in urbe Cardinales sexdecim, confestim illi substituant *Balthasarem Cossa* Neapolitanum, qui *Ioannis XXIII.* nomen obtinuit. In hoc tam pertinaci trium Pontificum dissidio fieri sane vix potuit, quin exresceret in dies malorum intestinorum numerus, quae Ecclesiam iuxta, Regnaque mirifice vexabant. Quamobrem nulli Principes labori, nullis parcebant sumptibus, quo pace restituta uni denno capiti Ecclesiam subicerent. Sed quum nulla ratione a Pontificibus impetrari posset, ut honori suo pacem Ecclesiae praefertret, *Ioannes XXIII.* *Sigismundi* Imperatoris victus precibus, Concilium generale ann. 1414. Constantiam indixit; cuius anni nonis Novembris celebrari coeptum, *sessionibus quinque et quadraginta* absolutum est anno 1418. Interfuerunt Patres fere mille. In his Patriarchae quatuor, et Episcopi trecenti. Adfuit etiam *Sigismundus Imp.* Praesidium penes varios fuit. Non segniter Patres, ob quas res conventum est, agere instituunt. Princeps eorum, ac potior cura ad

1 Natalis Alexander cit. loc. Van de Hardt tom. 2. pag. 151. 156.

ad extinguendum schisma Pontificium pertinuit. Et hac quidem cura satis feliciter defuncti sunt. Nam postquam duobus solemnibus decretis *sessione quarta et quinta*, Conciliorum auctoritatem diligentissime muniunt, et hac inferiorem esse papalem declaraverant, *Ioannem XXIII.* qui neglecta fide quam dederat, Concilio se fuga subduxit, ann. 1415. *sessione duodecima* Pontificatu removerunt, post annos quinque et dies tredecim, quam illi mandatus esset. *Gregorius XII.* eodem anno die quarta Iulii *sessione decima quarta* ipse a se dignitatem Ecclesiae noxiam abdicavit. Quod ipsum quoniam *Benedictus* iussus adesse atque ex ordine citatus facere recusabat, *sessione tricesima septima* ann. 1417. et usurpata dignitate, et communionem Christianorum privatus est. At is tamen Pontifex usque ad mortem haberi voluit. Nec eo ann. 1424. vita functo schisma prorsus desuit. Duo enim Cardinales, qui soli morienti aderant, *Clementem VIII.* suffecerunt. Sed hic abiecta dignitate, inani dissidio finem dedit. His ita, ut aiebam, confectis *Otto de Columna*, magna omnium cum laetitia, die undecima Novembris ann. 1417. *sessione Patrum quadragesima prima* Pontifex electus, adsumto *Martini V.* nomine solus deinceps Ecclesiae christianae praefuit.

SCHOL. Vexatissima sunt duo illa, quorum memini, Concilii istius decreta *sessionis quartae et quintae*. Vir Clar. Ant. Schmidt tom. 1. *Inst. iur. Eccles. cap. 1. sect. 2. §. 36.* paucissimis lineis omnia complexus est, quae adversus illa excipere solent Curiae Romanae addicti scriptores, eaque ait singula solidissime probata ab anonymo Auctore dissertationis, cuius hic est titulus: *Pythagoras novus excussus* (in *Thesaur. iur. Eccles. tom. 2. pag. 137.*) et post hunc ab Auctore *Anti-Febro-nii vindicati*, vid. *ibid. pag. 281. seqq.* Legi et hunc et illum semel, atque iterum. Sed, fatebor enim, nondum sum multo certior, quam ante. Conf. Natalis Alex. Sacc.

2 Vid. Labbeum tom. 12. pag. 144.

Sacr. XV. diss. 4. Iac. Benig. Bossuet in *defens. declar. Cleri Gallic. lib. 3. et 7. cap. 1. et seqq.* Du-Pin de *antiq. Eccles. discipl. dissert. 6.* et qui hos sequuti sunt Clar. de Riegger, Febronius, Nellerus, Rautenstrauch.

§. XCVIII.

Capita reformationis.

Extincto Pontificum dissidio, de reformatione Ecclesiae in capite et membris ex instituto agendum fuit. Utgebant illam ingenti studio tum Patres, tum Nationum Deputati, prae ceteris Ioannes Gersonus, Petrus de Alliaco, et Nicolaus de Clamangis, qui apta abusibus tollendis remedia, sanctione Concilii ut firmarentur, enixe deprecabantur. Inter alias, etiam sua, quae dudum aegerime ferebat, gravamina exhibuit Natio Germanica, decem et octo articulis comprehensa. Nec dissimulant collecti Patres, se magni huius negotii causa potissimum coisse. Verum etsi Germani disputassent acriter ex adverso, protestationeque solemnem et acerbam interposuissent, vicit tamen Itolorum sententia, qua vehementer suadebatur, tantae molis negotium commode atque utiliter, nisi electo novo Pontifice, confici non posse. Verum illico apparuit, callido id magis, quam sincero consilio actum esse. Editis enim paucis haud magni momenti decretis, Concillium re prope infecta dissolutum, omniumque votis expectata reformatio in futurum Concilium post annos quinque cogendum dilata est.

Schol. I. Prae ceteris Nationibus acerbius quæsta est Germanica. Cum illa ad quinquennium inita sunt concordata relata a Leibnitio in *cod. iur. gent. dipl. tom.*

1. Vid. Van der Hardt tom. 1. part. 2. §. 4. seq.

2. Vid. Clar. Endres in *dis. de libert. Eccles. Germ. §. 7. pag. 25.*

3. Harduin. tom. 3. pag. 822.

4. Vid. Natalis Alex. cit. diss. 3. §. 41. 45. 46.

tom. 1. pag. 384. Harduin tom. 8. pag. 888. Van der Hardt tom. 1. pag. 1055. Estor *Ecclesiae Germanicae Libertas pag. 728.* Præcipua eorumdem capita exhibuit Barthel *dissert. prælimin. ad concord. cap. 2. scđ. 6.*

Schol. II. Acta celeberrimi huius conventus Her. van der Hardt sex voluminibus edidit *Francof. ann. 1700. in fol.* quibus additum volumen septimum ann. 1742. opus laboriosum, nec tamen perfectum. Acta Constantiensis Concilii vulgavit etiam Schestræte *Autv. ann. 1683.* a Rocaberto relata in *Bibl. Pontif. tom. 11. pag. 101.* Vid. Walch. in *Hist. Concil. pag. 827. not. 1.* Historici Recentiores præcipui sunt Edm. Richer *lib. 2. cap. 3.* Schestræte in *compend. chronolog. rer. ad decret. Constant. spectant. quod præmisit Tractatu de sensu et auctoritate decretor. Concil. Constant. Rom. ann. 1686.* Natalis Alexander *Sacr. XV. diss. 3.* Lenfant *Histoire du Concile de Constance Anst. ann. 1714.* Supplementa huic dedit, sed mediocri iudicio ut Moshemius ait, Bourgeois du Castenet Advocatus Parisinus dans la *Nouvelle Histoire du Concile de Constance ann. 1718.*

Schol. III. Privilegium de non evocando ad Curiam Romanam, quo Hungaria mea gaudet, in hoc ipso Concilio agnatum fuisse, constat non modo ex Tripartito iuris Hungarici *part. 1. tit. 11.* et Em. Præsulis Petri Pazmani Archiepiscopi Strigoniensis commentatione erudita ap. Peterffium *Conc. Hung. tom. 1. pag. 75.* verum etiam ex epistola D. Leopoldi ad Cardinalem de Goes Episcopum Gurencensem Nationis Germanicae apud sedem Apostolicam Con-Protectorem de ann. 1695. Agnatum dixi, idque deliberate, ne quis putet tum demum eo iure Hungariam uti coepisse; quod ex eadem ipsa epistola probabo alias liquidissime. Privilegium autem nuncupavi cum Caesare ex stilo Curiae Romanae. Notum est illud Ill. Senckenbergii *Santæ Sedes cuncta etiam vi iuris regis debita, veteri stilo privilegia vocat. de meth. iur. pag. 179. not. 17.*

§. XCIX.

Concilium Basileense.

Quum prope abesset, et elaberetur quinquennium de quo nuper dictum est (§. XCVIII.), Concilium *Papiae* interdicitur, mox *Senas* translatum, in quo coeptum Constantiae reformandae disciplinae negotium perficiendum erat. Verum multa intercedebant, quae Senensis Concilii praepediebant consilia. Postremo *Basilea* placuit, quo monitus post longiorem moram *Martinus V.* conventum Patrum indixit. Enimvero in ipso prope eius apparatu moritur *Martinus V.* ann. 1431. die prima et vicesima mensis Martii. Successit *Eugenius IV.* qui, quae *Martino* de Concilio Basileensi decreta sunt, omnia rata habuit. Unde ann. 1431. die vigesima tertia Iulii initium eius, obtinente Pontificis locum *Cardinale Iuliano*, factum est. At mox in principio orta inter *Eugenium* et Patres contentione dissolvere illud tentavit Pontifex, cui consilio, quum insigni constantia restitissent Patres, auctoritatemque Concilii tuerentur, nec aequis animis a summis Europae Principibus acciperetur, cessit *Eugenius*, et datis Romae Decembri mense ann. 1433. litteris, quae ad id usque tempus gesta sunt a Patribus, rata esse iussit.

§. C.

Initio ruptum illico restitutum est.

Lectae Pontificis litterae, ac communi Patrum consensione probatae sunt consensui *decimo sexto*. Ab eo tempore Legati Pontificis praesidere in Concilio iterum coe-

1. *Vid. Raynald. ad ann. 1424. n. 5.*

2. *Raynald. ad ann. 1431. n. 5. 17. et 20.*

perunt. Nec tamen admissi sunt ante, quam sacramento interposito polliciti essent, se decretis Concilii, et nominatim etiam Constantiensis legibus parituros. *Ut mentis nostrae integritas*, inquit in litteris *Eugenius*, ac *devotio*, quam ad universalem Ecclesiam et sacrum Concilium Basileense gerimus, omnibus constet evidentiori duas nostras litteras pridem in Palatio Apostolico promulgatas, nam *terτίας*, quae dicuntur incipere *Deus novit*, quum a nobis aut de scitu nostro nunquam emanaverint, licet superfluum videatur, quod non existat, revocare, quia *potitum est*, et ad cautelam, si nullo unquam tempore apparerent, et alias quascunque, et quidquid per nos aut nostro nomine in praesidium aut derogationem praedicti sacri Concilii Basileensis, seu contra eius auctoritatem factum, et attentatum, seu adsertum est, cassamus, revocamus, irritamus, et annullamus, nullas et irritas fuisse declaramus. Ac ne quis cavilleatur, hanc *Eugenii* declarationem ad eas dumtaxat sessiones pertinuisse, quae deinceps habendae essent, iuverit addere ex iisdem litteris, quae paullo ante scripta sunt: *decernimus et declaramus praefatum generale Concilium Basileense a tempore praedictae inchoationis suae legitime continuatum fuisse et esse, prosecutionemque semper habuisse, continuari, ac prosecutionem habere debere ad praedicta et pertinencia ad ea, perinde ac si nulla dissolutio facta fuisset.*

SCHOL. Haec praetermitti a *Clar. Schmidio* non debebant in ea, quam *Instit. Iur. Eccl. tom. 1. §. 68. in sch.* concinnavit, huius Concilii historica synopsis; si omnino id voluit, quod praefert, ut ex illa, quanta singulis consensibus insit auctoritas, facile pateat principiis Theologiae vel parum tincto. Sed fortasse non tanti haec visa sunt eruditissimo viro, ut iis referendis scrupulum adolescentibus moveat. Eximere hunc tentavit *Clar. Auctor Anti Febronii vindicati part. 2. diss. 4. pag. 289. seqq.* Sed ita eximit, ut etiam augeat. Novit viri di-

dicta omnia dudum ante Bossuetus, et Natalis Alexander: ea quam sint dicta inania, perspicue ostenderunt. Cur his vir ceteroquin disertus non duxit respondendum? Verum Natalem quidem Alexandrum depexuit Stiltlingus in *Alf. Sancti. tom. 5. Sept. pag. 452.* inquit Schmidtius *tom. 1. Inst. iur. Eccles. cap. 1. sect. 2. §. 19.* Tu vero cave credas. Alia inter eos res agitur; in qua procul dubio Stiltlingus Natali inferior est.

§. CL.

Præcipua Concilii decreta.

Magna tum ante, tum etiam post, animorum contentione, præparatos iam in Constantiensi Concilio reformationis articulos effectui dare satagebant Patres. Digna memoratu ea sunt præcipue, quæ publicum Ecclesiae statum, Nationumque gravamina propius concernunt. 1. *Sess. secunda* declaratum est, ipsam Synodum generalem potestatem immediate a Christo habere, cui quilibet, cuiuscunque status et conditionis etiam papalis obedire tenetur in his, quæ pertinent ad finem et extinctionem schismatis, et ad generalem reformationem Ecclesiae Dei in capite et membris, conformiter iis, quæ decreta fuerant in Concilio Constantiensi. 2. Eadem ista eiusdem Concilii decreta repetita sunt *sessione tertia*, eorumque vi monitus Eugenius, ut factam inconsulte Concilii dissolutionem revocet. 3. *Sess. duodecima* libera capitulis electio vindicatur: Reservationes omnes (demtis illis in corpore iuris clausis) abolentur, summoque Pontifici interdicitur, ne quid adversus libertatem electionum decernat, nisi magna, rationabilis, ac evidens causa in litteris Apostolicis nominatim exprimenda aliud fortasse postulaverit. Confirmandi porro, et consecrandi ius ex veteri disciplina Metropolitanis adindicatur, quo etiam 4. pertinet decretum *sessionis vigesimæ tertiæ*, licet dudum,

dum, in quo adiecta superiori decreto clausula ita restricta est, ut necessitatem imponat summo Pontifici negotium remittendi, ut nova ab ipso capitulo electio fieri possit. 5. Præcipitur *sessione decima quinta* annua Synodorum Dioecesanarum celebratio: Conciliorum vero Provincialium singulis saltem trienniis. 6. Renovata sunt iterum *sessione decima octava*, quæ Concilium Constantiense de Concilio superiore Pontificibus auctoritate decreverat. 7. *Sess. vigesima* sancitum est, ut appellationes a sententia definitiva tantum, vel definitivæ vim habente, nec tamen immediate ad sedem Romanam, sed servato medio admittantur. Quoad exemptos vero Episcopos, sicut in casu ultimæ appellationis quoad ceteros, Commissiones seu Delegationes in partibus decernantur. 8. *Sess. vigesima prima* abrogatæ sunt, pugnantibus ex adverso ne quidquam Pontificis legatis, Annatæ omnes. 9. *Sess. vigesima tertia* omnes Reservationes, sive per extravagantes ad Regimen, et *execrabilis*, sive per Regulas Cancellariæ, et alias constitutiones Apostolicas, exceptis solis, quæ iuris sunt communis, sublatae sunt. Quotumque ita felicissimè negotium usque ad sessionem vigesimam quartam procederet, novæ iterum contentiones non tantum Pontificem a Patribus, sed ipsos etiam inter se Patres dissociaverunt. Ex quo quidem tempore Basileense Concilium, quod adhuc indubitate legitimum fuit, in conciliabulum degeneravit.

SCHOL. Conf. Raynaldum in *annal. ad ann. 1437. in. 7. 9.* Natalem Alexandrum *cit. dissert. S. Sæc. XV. art. 4. et 5.* Thomasinum *de veter. et nov. Eccles. discipl. part. 3. lib. 2. cap. 59.* Basileense Concilium usque ad sessionem vigesimam quartam legitimum esse Concilium dixi, quod quidem, scio, paucis nunc Patriæ meæ eruditus viris probaturus sum. Vix enim vel nomen huius Concilii æquis auribus excipiunt; tanta vis est opinio-num in scholis præiudicatarum. At non ita sentiebant Maiores nostri. Exstant apud Carol. Peterffium in Conciliis Regni Hungariæ *part. 1. pag. 189.* canones Sy-

nodi Scepusiensis a Ioanne Stock praeposito Ecclesiae Scepusiensis celebratae ann. 1460. Ex his complures a canone trigesimo tertio ex Concilii Basileensis decretis *Sess. XXI.* nulla mutata vocula descripti sunt, idque eius ipsius Concilii auctoritate: *Prout* (verba sunt can. 33.) *in decreto sacri Basileensis Concilii lucidissime est expressum, cuius tenor sequitur in hac forma: Sacrosancta generalis Synodus Basileensis in Spiritu Sancto legitime congregata, universalem Ecclesiam repraesentans ad perpetuam rei memoriam.* Et quum in praefatione Synodi Ecclesiae Strigoniensis, statuta synodalia anno scilicet 1449. a Dionysio de Zeech Cardinali et Archiepiscopo edita instaurare se professus sit, coniectura fortasse non inani adfirmari potest, eadem Basileensis Synodi decreta ab Em. Cardinale recepta fuisse, probataque. Id autem si recipimus, non obscurum est, Basileensis Synodi auctoritatem ea tempestate apud nos non modicam fuisse. Edidit hos canones etiam Stephanus Kaprini *in Hungaria diplomatica part. 2. pag. 458.*

§. CII.

Novum schisma.

Sed pergebant nihilominus, qui Basileae restiterant, conventus suos habere, variaque non ingrata Nationibus decreta promulgare. Interim *Eugenius* dissoluto Basileensi, Concilium, quod Ferrariam indixerat, ann. 1438. die 10. Ianuarii inchoavit, pestis causa sub initium anni sequentis Florentiam translatum. Quibus rebus offensi Basileenses, exauctorato *Eugenio*, ducem Sabaudiae *Ama- deum*, tum Ripallae ad lacum Lemantum vitam solitariam agentem, *Felices V.* nomine subrogarunt. Duas hinc iterum in partes scissa est Ecclesia, quae tantis laboribus Constantiae vix coaluit. *Galli*, etsi factum Basileensium minime probaverint, decreta tamen non illibenter rece-
pe-

perunt, ex quibus habito Biturigae conventu ann. 1438. constata est *Sanctio pragmatica*, quae varia subinde facta experta, non sine magna gentis totius indignatione per concordata inter *Leonem X.* et *Franciscum I.* Regem sublata est: 1. Germaniae electores dum mortuo Sigismundo ann. 1438. Francofurti convenissent Imperatorem alium electuri, nec *Eugenii*, nec *Felices* partes sequendas dederunt; idque decretum subinde repetitum pluribus annis obtinuit: 2. Reformationis tamen decreta interim a Basileensibus promulgata, quod ea ad Ecclesiarum suarum salutem promovendam apta existimarent, minime censuerunt negligenda. Frequenti enim ordinum conventu ann. 1439. Moguntiae indicto, temperamento quodam adhibito recepta sunt, iis dumtaxat exceptis, quae ad sententiam adversus *Eugenium* pronuntiatam spectabant.

SCHOL. Conf. Clar. Horix *in concord. Nation. Germ. integr. tom. 1. §. 16.* ubi ipsum etiam acceptationis instrumentum exhibuit sub num. 2. et Georg. Christ. Neller *in dissert. de certis Concilii Basileensis decretis maxime hierarchicis*, quae exstat in Schmidtii *Thesaur. iur. Eccles. tom. 1. pag. 270.* Consulto monui, ea dumtaxat in acceptationis instrumento excepta fuisse, quae ad *Eugenii* suspensionem, exauctorationemque pertinebant; non quae in universum ad iudicium contra *Papam* quoquo modo spectarent, ut interpretatur Ant. Schmidt. *Instit. iur. Eccles. tom. 1. §. 69.*

§. CIII.

Concilium Florentinum.

Inter haec *Eugenius* Florentiae Graecorum et Latinorum controversus dirimendis assidue vacabat. Commisum est arduum istud negotium delectis ab utraque parte

1 *Vid. Histoire de l'Eglise Gallic. tom. 16. pag. 331.*

2 *Guden. in col. diplom. tom. 4. pag. 232. 235. 249.*

te viris. Graecorum praecipuus *Bessarion* fuit, vir doctrina excellenti, qui postea inter Ecclesiae Romanae Purpuratos locum obtinuit. Coaluit denique optata diu concordia, etsi haud diu perstitura, quae quoniam una fuit, certe praecipua Concilii habendi causa, finem huic imposuit. Conf. *Natalis Alexander in Histor. Eccles. Saec. XV. dissert. 10.*

Schol. Exstat Eugenii in hoc Concilio editum decretum, in quo declaratum est, Romano Pontifici in *Beato Petro pasceudi, regendi, ac gubernandi universalem Ecclesiam a Domino nostro Iesu Christo plenam potestatem traditam esse, quemadmodum etiam in gestis OEcumenicorum Conciliorum, et in sacris canonibus continetur.* Exsultant hoc decreto scriptores Romani; neque enim ambigunt illis est, quin cum Constantiensis Concilii illa definitio nuper memorata componi Pontificia iura non possint. Qua in re falluntur quidem certo. Ceterum meminere, velim, Concilii Florentini auctoritatem non ita esse firmam, ut ipsi iactant. Nam si et legitimum hoc, et fuit OEcumenicum Concilium; si praeterea superioritas Pontificis in sensu Romanae curiae definita est in Florentino Concilio, quomodo salva OEcumenici Concilii auctoritate in Tridentina synodo resistere Galli poterunt, dum de repetenda Florentina definitione ageretur? Aut quomodo sedes Apostolica consentire, ut ab ea formula Tridentinis decretis inserenda omnino abstereretur? Quantum vero Tridentini Concilii tempore ab ea Romanorum sententia Galli abfuerint, intelligi potest ex epistola Cardinalis Lotharingi ad Bretonum ann. 1559. scripta: *Superest modo titulorum ultimus, ait, quem adscribi nostro sanctissimo Patri volunt, et Florentina synodo depromptus. Ego vero negare non possum, me et Gallum, et Parisiensis Academiae alumnum esse, in qua Concilii supra Romanum Pontificem auctoritas defenditur.... Galliam Constantiensis Concilium quoad omnes partes suas OEcumenicum habere,*

re, et Basileense sequi: *Florentinum vero nec pro legitimo, nec pro generali ducere. Quamobrem Galli de vita potius, quam de sententia decedent.*

§. CIV.

Postulatis Germanorum.

Adhuc Germani duos inter Pontifices medii fuerant. Ea constantia irritatus *Eugenius*, Archiepiscopos Treverensem et Coloniensem, quos Basileensibus favere praeceteris impensius nuntiatum est, ann. 1445. dignitate exiit. Quam iniuriam Principes Electores suam esse rati ann. 1446. nisi *Eugenius* decreta Conciliorum Constantiensis et Basileensis de synodorum OEcumenicarum auctoritate peculiari diplomate probaret: Deinde Concilium in Germania mox convocandum promitteret: Porro decreta Basileensis Concilii Moguntiae ann. 1439. accepta (§. CII.) rata esse iuberet: Demum innovationibus durante neutralitate factis, Nationisque Germanicae gravaminibus mature consultum iret. *Felice V.* partes se amplexuros constituunt, eamque suam voluntatem decreta legatione *Eugenio* denuntiant. Non accessit quidem ad hanc Electorum unionem *Fridericus Imp.* Legatum tamen et ipse misit *Aeneam Sylvium*, cui hoc praecipue in mandatis dedit, persuaderet Pontifici, maiorem esse Principum Electorum in populo Germanico auctoritatem, quam ut contemni possit: Archiepiscopis sede sua motis dignitatem pristinam illico restitueret: ea enim moderatione effici posse, ut Germani ad obsequium redeant; contra si acciderat, periculum esse, ne sententiae insolens rigor aeternae divisionis causam infelicem praebat. Annuit moderatis Caesaris consiliis *Eugenius*. Oratores Principum accepit perhonorifice, missurumque

¹ Vid. Ill. ab Hentheim. in hist. dipl. Trev. tom. 2. pag. 396. et 406.

se nuntios spondit ad diactam Francofurti proxime cogendam, qui de pace cum Principibus deliberarent, quodque optimum factu iudicatum esset, suo nomine constituerent.

SCHOL. Conf. Muller in *Theatr. Comit. part. 1. pag. 370.* Gobellinus *lib. 1. comment. de reb. Pii II. Endres cit. diss.*

§. CV.

Annuit Eugenius.

Frequentissimus hic Principum conventus erat 1. Videbatur sub initium causa Pontificis parum prospere cessura, sed adiuvit eam *Aeneas Sylvii* exercita diu aulicis studiis eloquentia, mitigatisque Principum animis aequiora Nationi postulata oblanditus est 2. Capita fuerunt omnino quatuor. 1. Ut generale Concilium tempore locoque designando convocetur. 2. Ut professio potestatis, auctoritatis, et praecminentiae generalium Conciliorum catholicam militantem Ecclesiam representantium, per Oratores *Eugenii* facta, literis eius approbetur. 3. Ut Nationi Germanicae super suis gravaminibus opportune provideretur. 4. Ut, quae in praedictum duorum Principum Electorum Treverensis et Coloniensis acta sunt, revocentur. In has itaque leges tum praevie conventum est. Decretum ad se Germanorum legationem audivit benigne *Eugenius*; postulatis Principum, posteaquam illi de compensatione quadam obtinenda spes facta esset, annuit; legatisque filialem reverentiam atque obedientiam spondentibus, quatuor bullas propria manu tradidit, quibus inchoata Francofurti concordata, Romae non sine ingenti populi Romani laetitia consummavit.

SCHOL. Conf. Raynald. in *annal. ad ann. 1446. n.*

- 1 Vid. Cocblaeus in *Hist. Hist. lib. 9.*
2 Anonymi *obs. 15. ad Conc. Nat. Germ.*

n. 5. et seqq. Exstant Bullae in concord. nation. Germ. tom. 1. pag. 134.

§. CVI.

Inde concordata Principum.

Atque haec ipsae quatuor *Eugenii* bullae (§. CV.) una cum instrumento acceptationis decretorum Basileensium Moguntiae confecto (§. CII.) *Concordata Principum* faciunt, e quibus propria et singularia Ecclesiae suae iura derivanda esse Jurisconsulti Germaniae recentiores cum *Zallevaino* docent 1, ut ea non immerito a plerisque neglecta fuisse questus sit *vir Clar. Christ. Nellerus* 2. Equidem non ignoro, bullam, quam *salvatoriam* vocant, eadem die ab *Eugenio* editam 3 metu praedicti ne quid imprudens admisisset, ut qui adversa fractus valetudine non ea iudicii consiliiq. maturitate, quam rerum ipsa gravitas ac magnitudo deposcebat, examinare cuncta, atque expendere potuerit. Verum nihil ea Pontificis contestatione opus fuit. Falluntur enim valde, qui per eam concordatis Principum quidquam detractum esse autumant. Nam quid in iis erat concordatis, quod *vel doctrinas Sanctorum Patrum, vel sedis Apostolicae privilegia, et auctoritati divina institutione innixae* derogaret 4? Accedit, quod *Nicolaus V. Eugenii* in Pontificatu successor concordata Principum mox ab inita dignitate rata esse iusserit 5 atque iterum ann. 1449. confirmaverit 6. Qua quidem re, etsi aliquid dubium superesset, id omne luculenter sublatum fuisse apertum est. *Conc. nat. Germ. tom. 1. pag. 20. 27. seqq.*

S

SCHOL.

- 1 Tom. 2. *princ. iur. Eccles. pag. 110.*
2 *Cit. diss.*
3 Muller *cit. loc. pag. 352.*
4 Neller *cit. diss. cap. 1. §. 10.*
5 Raynald. *ad ann. 1447. n. 17.*
6 Raynald. *ad ann. 1448. n. 3.*

SCHOL. Ex his iudicare unusquisque, qui veri studio tenetur, perspicue potest, quam sint futilla, quae adversus sinceram hanc historiae fidem disputavit Auctor *Anti-Febronii vindicati part. 2. diss. 4. §. 8.*

§. CVII.

Concordatum Aschaffenburgense.

Ita sibi Germania utcumque in iis rerum angustiis adversus curiae abusus consuluit. Restabat promissa Romanis compensatio 1. Ob eam rem indicta est Aschaffenburgum diaeta, in qua cum legato sedis Romanae varium diu et anceps de Basileensibus decretis abolendis retinendisve certamen fuit 2. Postremo, ut ut maior, ut videtur, pars statuum repugnaret, *Aenea Sylvio* potissimum adnidente concordia ita coaluit, ut victoria maxima parte penes Romanos esset 3. Nempe in multis capitibus derogatum est decretis Basileensibus 4. Neque tamen ita est derogatum, ut omnino sublata dici recte queant. Apertum enim est ex ipso *Nicolai V.* diplomate; ea decreta, quatenus auctoritati illorum, nec per concordiam Aschaffenburgensem, nec per aliquod posterius Concilium adsentiente natione deceptum est, vim suam integram etiamnum obtinere oportere, parumque ex dignitate Ecclesiae suae facere arbitror Iurisconsultos Germaniae illos, qui obliti commodorum patriae et civitatis libertatis, ea audent aperta fronte contemnere.

SCHOL. Conf. *Neller cit. loc. §. 15.* In aliis autem, inquit *Nicolaus P.* quae per felicis recordationis Eugenium P. IV. pro dicta Natione usque ad tempus futuri Concilii permixta, concessa, indulta, et decreta, ac per

1 *Vid. Neller cit. dissert. cap. 1. §. 8.*

2 *Neller cit. loc. §. 10.*

3 *Anonymus obi. 19. ad Conc. Nat. Germ.*

4 *Vid. Georg. Schloer dissert. ad concord. Nat. Germ. cap. 1. §. 6.*

nos confirmata fuerunt, in quantum illa concordiae praesenti non obviant; ista vice nihil volumus immutatum.

§. CVIII.

Concordata Nationis Germanicae.

Ex his omnibus iam demum intelligitur, inquit *Clar. Horix, Concordata Principum* ann. 1446. prima Septembris Francofurti inita, et Romae quinta Februarii ann. 1447. approbata continere illa, quae summa sedes in favorem Germaniae concessit ac promisit, et eatenus constare quatuor bullis una cum relato instrumento acceptationis sub *Alberto Rege* (§. CVI.): *Concordata Aschaffenburgensia* vero complecti illam recompensationem, quam *Eugenius* sibi ante reservaverat, quamque ideo *Imperator Nicolao V.* in favorem sanctissimae sedis ann. 1448. vicissim concessit ac conservare promisit (§. CVII.). Ulterius patet, concordata Principum et Aschaffenburgensia simul sumta, efficere per excellentiam ita dicta *Concordata Nationis Germanicae cum sede Apostolica* 1. Quare magnam, ac nescio, an praecipuam concordatis partem detrahunt, qui contra rerum gestarum fidem ad solam Aschaffenburgensem transactionem illa restringunt, quod miror placuisse *Rautenstrauchio* 2, et nuper *Ill. de Rieger in Elem. iur. canon. publ. Germ. part. 1. §. 584.*

SCHOL. Non possum hoc loco, quin adscribam consecretaria, quae hinc scite admodum duxit *Clar. Endres cit. dissert. §. 14. Hinc patet*, inquit, *decreta Basileensia Nationi adsecurata tamquam pro regula communi: Iura e contra Romanae Curiae vicissim a Natione remissa, pro exceptione ab hac regula debere considerari; ita ut stabilita in his decretis contra omnes*

1 *Tom. 1. Concord. pag. 24.*

2 *Proleg. iur. Eccles. §. 91.*

reservations papales sacrarum electionum libertas, collatio beneficiorum, abrogatio Annatarum et exactionum, etc. communem regulam efficiant, atque fundatam pro se intentionem habeant: Reservationes vero in favorem Curiae Romanae ad tempus dumtaxat indulgentiae, Annatae, etc. exceptionem faciant, strictissimaque sint interpretationis; et ultra claram litteram Concordatorum nullatenus extendi possint, quin potius eandem ipsam menti paciscentium, qui modificationem intenderent, accommodari oporteat. Cui iunge Schloër citat. *dissert. cap. 4.*

§. CIX.

Sunt verum pactum.

Itaque Concordata rationem habent non privilegii, sed pacti obligantis non magis Nationem Germanicam, quam Apostolicam sedem: pacti inquam non temporarii ac personalis, verum realis ac perpetui. Atque hoc liquet tam ex confessione Pontificum Nicolai V. 1, Iulii III. 2, Clementis VIII. 3, quam Germaniae, quae adeo semper ab ea opinione abfuit, ut Concordata privilegium esse Pontificum crederet, ut contra ea violari a Curia semper ferret gravissime 4, iurisque iurandi religione Imperatores obstringeret, darent operam, ne quid detrimenti patiatur Ecclesiae Germanicae libertas 5. Quibus autem praecipue innituntur rationibus adscripti curiae scriptores, tae sunt admodum leves. Sane vix operac

1. *Const. ad sacr. §. 1.*

2. *Const. die 14. Sept. ann. 1554. edita §. 2.*

3. *Const. d. die 17. Jan. ann. 1603.*

4. *Vid. Concord. German. tom. 1. pag. 27. et tom. 3. pag. 177. 180. 191. 216.*

5. *Vid. Endreus citat. dissert. §. 17. seqq. Schmidt distrib. de Imp. Conc. Preteff.*

rae pretium fecerit, si quis eas refellere diligentius conetur.

SCHOL. Conf. Endreus cit. *dissert. §. 20.* Barthel in *dissert. gener. ad Concord. cap. 1. sect. 1. §. 2. 3. 4. 12. 13.* Schloër cit. *dissert. cap. 1. §. 1. 2. cap. 2. §. 1. 4.* Anonymus obs. 20. ad *Concord. nat. 59.* Germ. Ant. Schmidt *Inst. iur. Eccles. tom. 1. §. 73.* Schram *Inst. iur. Ecclesiast.*

§. CX.

Et lex Imperii Germanici.

Enim vero non pacti tantum, sed etiam legis vim habent Concordata. Nam quod status Imperii singulos, singulasque Germaniae Ecclesias concernit, Concordatis tanquam Imperii communi ac publica lege obligari veritus est. Nec obest, etsi fatear, perpaucos Imperii status Aschaffenburgensi concordiae praeter Caesarem consensum suum accommodasse. Probet enim hoc quidem, si liquido demonstrari possit, vacillasse in principio concordiae istius auctoritatem. Sed nunc eius rei vix haberi ratio potest, ex quo Concordata ab universo Imperio saltem generatim acceptata fuisse satis constat. Quid enim sibi volunt aliud tot capitulationes Caesarum, in quibus hi se adstringunt, curaturos se omni modo, ne quid in iis adversum fiat? Quid tot Imperii Recessus? Quid ordinatio iudicii aulici, dum inter ea, quae augusti illius dicerentur adessores in iudicandis causis controversis pro norma habere iubentur, etiam Concordata recensuit? Obligant vero Concordata omnes Germaniae Ecclesias, quae clientelari nexu Imperio adhaerent, nisi si quae sunt, in quibus, eo quod iam tum iure gauderent meliore quam praestare Concordatum poterat, illud in usum numquam est deductum, velut de Bambergensi et Wirceburgensi Bar-

§. Schmidt *Inst. iur. Eccles. tom. 1. §. 74.*

Barthelins, de aliis alii testati sunt. *Auctor princ. iur. publ. Eccles. cap. 12. §. 10.*

Schol. Conf. *Barthel cit. diss. cap. 2. sect. 1.* Itaque duo desiderant, ut Concordata obligent: nempe in Germania sitam esse Ecclesiam oportet, et nexum habere clientelarem cum Imperio. Vnde Ecclesiae in Belgio sitae ex defectu nexus feudalis, et nonnullae in Italia ab Imperio pendentes, quod non sint in Germania, Concordatis non stringuntur. Ceterum sunt tamen, in quibus obtinent per extensionem, ut ajunt, de quibus Schloëer *cit. dissert. cap. 1. §. 7. 9.* Augustanae confessioni additi status, ut et Reformati a Concordatorum obligatione immunes declarati sunt in *Instr. Pac. art. 5. §. 19. et art. 17. §. 3. iunctis art. 5. §. 20. et 26.* Conf. *Auctor princ. iur. publ. Eccles. cap. 12. §. 11. et 12.* *Barthel dissert. spec. de Concord. sect. 3. cap. 2. §. ult. et Galade dissert. de usu Concordatorum apud Catholicos et Protestantés in Imperio.*

§. CXI.

Proinde non potest iis Papa derogare.

Quoniam Concordata Germaniae etiam Pontificem per modum pacti seu transactionis obligant (§. CIX.), fita est et a ratione aliena derogandi potestas, quam summae sedi tribuunt scriptores Romani ex plenitudine nescio quae Apostolicae auctoritatis. Quam enim tu mihi finis potestatis plenitudinem, quae intra aequi ac iusti limites se constringi non patitur? Aut non est fundamentum iustitiae fides, id est, dictorum conventorumque constantia et veritas? *Clemens VIII. Nos attendentes*, inquit, *Concordata praedicta vim pacti inter partes habere, et quae ex pacto constant, absque partium consensu abrogari non consuevisse, neque debere. Ut quid*

igitur Apostolicae sedi potestatem obtrudimus, quam ipsa a se solenni declaratione abdicavit?

Schol. Vid. *Georg. Schloëer cit. diss. cap. 2. Anonymus observ. 20. ad Concord. Nat. Germ. Ant. Schmidt tom. 1. Inst. iur. Eccles. §. 72. seqq.* quamquam Schmidtius *arbitrariam* quidem in Concordata potestatem adimat Pontifici, non etiam illam, quae exercetur ex necessitate *evidentissima, quae legem non habet, loc. cit. §. 75.* Vide autem, ne hac exceptione admissa cuncta iterum ad Pontificis arbitrium reducantur; quem enim alium necessitatis huius iudicem constituit Schmidtius? Quid si vero Natio Germanica eam, quae obtenditur, necessitatem non videat? quid si eam evidentissimam abneget? Conf. *Schloëer cit. loc. §. 2.*

§. CXII.

Nec authentice interpretari.

Quod de abrogatione concordatorum dictum est, idem etiam de *interpretatione authentica* valet. Habent enim diverso respectu concordata vim pacti simul, legisque (§. CIX. seq.). Vtro modo spectentur, authentica interpretatio ad solum Romanae sedis Antistitem nequit pertinere: quum utique expediti iuris sit, pacti legisve ambiguum sensum definire eorum esse, qui conventionem iniverunt vel legem tulerunt. Tam itaque a vero absunt, qui Romano Pontifici, quam qui Imperatori Imperioque eam potestatem attribunt. Communis est utrisque, et communi consensione exercenda. Quidquid praeter hunc modum fit, adversum est fidei conventionis, repudiariae non iniuria potest. ®

Schol. Hoc iure Germani repudiant Bullam Gregorii XIII. *ann. 1576.* editam, qua, se inconsultis, ambiguum conventionis istius legem pro auctoritate sua interpretatus est. Atque etiam nescio, an probari omnino

possint, quae Clar. Schmidius *loc. cit.* §. 76. de *interpretatione iudiciali*, quam Romanae Rotae adiudicat, post alios plures disputat. Existimarem ego, causas Germanorum non Romanis ex legibus, sed Germanicis defini aequius esse: nec ex sensu Germanicarum legum, quem his Rota tribuit, sed quem Germani sincerum verumque agnoscunt, decisionem peti oportere. Et cur Imperator, ad quem Concordatorum protectio iure pertinet, sententia a mente paciscentium alienae executionem impedire non possit? Vid. *Moderna status Cancellaria tom. 2. pag. 491.*

§. CXIII.

An sit locus praescriptioni?

Iura pacto quaesita amitti posse non usu et alterius praescriptione certum est. Nihil video, cur eidem praescriptioni adversus concordata quoque locus esse nequeat. Nam si per privilegium Apostolicum obtineri iura possunt, quae ceteroquin ex concordatis Pontifici competunt, quidni et praescriptione? quum praesertim omnia ad legitimam praescriptionem requisita, tempus, possessio, bona fides confluere possint. Sane praescriptionis iure nititur *Serenissima Domus Bavarica* in praesentandis ad dignitates et beneficia idoneis clericis, eodemque iure multis aliis locis beneficia curata in mensibus etiam Papalibus ab aliis, quam a sede Romana conferuntur. Quae etsi concordata perpetua esse voluerit *Nicolaus V.* nisi in futuro Concilio de consensu Nationis aliter ordinatum fuerit; *Clemens autem VII.* collationes concordatis adversas nullum beneficia possidendi titulum praebere declaraverit, inaniaque esse statuta omnia declaraverit *Innocentius X.* quae cum illis pugnent; horum tamen omnium minime ea vis est, ut consuetudinem quantumvis longam, praescriptionemque saltem immemorabilem possint

sint impedire; soli hoc divino iuri proprium est, cui hoc loco vim nullam inferri manifestus est, quam ut probari debeat. Conf. *Schloër cit. diss. cap. 3.*

SCHOL. I. Probat, tametsi subtimide, hanc a Germanis adoptatam praescriptionem Clar. Schmidius *loc. cit.* §. 77. eandem autem etiam Curiae Romanae negari non posse contendit in *not. ad cit. diss.* Clar. Schloër *tom. 1. Thesaur. iur. Eccles. pag. 390.* Nihil enim quidquam adferri potest, ait, cur illa titulo praescriptionis pro se allegando excludatur, quin illud retorqueri possit adversus praescriptionem a Germanis admissam. Quod mihi profecto non videtur. Nam quae per Concordatum Aschaffenburgense Romano Pontifici cessa sunt iura, ea profecto sedi illius nec divino iure, nec Concilii generalis canone adscripta sunt: Sola, ni fallor, conventionne cum Germanis inita nituntur; adversus quam praescriptionis locum esse, expediti iuris est, nec vir doctus diffitetur. Iura contra Episcoporum in conferendis beneficiis, canonicis generalium etiam Conciliorum saepe stabilita sunt, ipsique insunt muneri pastorali. Possintne autem Pontifex sibi adversus statuta canonum praescribendo immunitatem quaerere, munusque pastorale Episcoporum praeter ullam necessitatem coarctare, vehementer ambigo; de necessitate quippe ne quid possit excipere eruditissimus scriptor, vetat id, quod est ab ipso in institutionibus perspicue traditum, necessitatem lege concordatorum nequaquam circumscribi. Porro eo iam loco in Germania concordata sunt, ut conniventia Imperatoris Electorumque, auctoritati eorumdem nihil noceat. Consensus Imperatoris collegique Electoralis expressus requiritur, ut detrahi quidquam de concordatis legitime possit; quid igitur conniventia Praelati unius Romanae Curiae profutura est? Eius, inquam, Praelati, qui expresso etiam consensu suo si velit maxime indulgere Romanis, nihil potest, quod concordatis, quae iam dudum in legem publicam abierunt, adversum esset?

SCHOL. II. Canones pro genuino concordatorum sensu eruendo adfert Barthel *diss.* 3. de concord. in praefat. cui iunge Georg. Schloër *cit. diss. cap.* 4. et Clar. Endres *cit. diss.* §. 14. Quum autem nondum gravamina desint Germanis ob violata a Romanis Concordatorum iura, saepe deliberatum est de remediis iustae certaeque defensionis. Non contemnenda sunt, quae Barthel *cit. diss.* subiecit. Efficacissimum procul dubio remedium est Recursus ad Imperatorem. De quo accurate exposuit Clar. Schmidius *diatr. de Imper. concord. proteã. Conf. Endres cit. diss.* §. 35. pag. 135. seqq.

§. CXIV.

Concilium Pisanum.

Iam ad saeculum decimum sextum venio, cuius initia satis reddidit turbulenta Iulii P. II. belli, quam pacis cupidior indoles. Hic enim primum Venetis, foedere cum Maximiliano Imp. et Ludovico XII. Galliarum Rege inito, bellum intulit; posthaec Ferrariensibus postremo Regem Galliae ipsum, Venetis, Hispanis, Helvetis in societatem belli adscitis adgressus, mire omnem, dum vivebat, Occidentem turbavit. Ludovicus iniuriam a Pontifice acceptam ulturus, ne quid praeter ius fasque in re accipere decerneret, cleri primum sui comitia habuit, seque ab eo de propositis ad deliberandum articulis quid sentiret, edoceri iussit; a quo, quum ex animi sui sententia responsum esset, ad retundendos Pontificis imperiosos conatus animum advertit. Et erant quidam Aulæ Romanae purpurati a violentis Iulii P. conciliis alieni, qui Ludovici Regis et Maximiliani Imperatoris auctoritate freti, Pisis ann. 1511. Concilium coegunt, quo et Pontificis hostiles conatus cohiberent, et de emendandis disciplinae tam publicæ, quam privatæ

• Vid. Natalis Alex. Saecul. XVI. *diss.* 11. *artic.* 1.

vitiis deliberarent. Indixit Episcopus Gurgensis Matthæus Langus Caesaris in Italia Vicarius. Convenierant Cardinales quatuor, quorumdam aliorum Procuratores, et complures praesertim Galliarum Episcopi, Oratoresque Ludovici Regis. Post tres Pisis habitas sessiones Mediolanum translatum est, ubi Iulius causam iussus dicere, quod se Concilio inobedientem exhibuisset, ann. 1512. die vigesima prima Aprilis solemnibus sententia gradu suo excidisse declaratus est, extra Galliam vix cuiquam probata. Mediolano Lugdunum transit, infectaque re dissolutum est.

SCHOL. Acta Concilii edita sunt Parisiis ann. 1612. in 4. omisa deinde in collectionibus Conciliorum. Paucam habet Coleti: nec multo plura Mansius in *Supplem. tom.* 5. pag. 347. Historiam dedit Richer *lib.* 4. *cap.* 2. Auctoritas eius, quam aliquot editis commendationibus defendebat Philippus Decius Iurisconsultus Mediolanensis non indoctus, quanta sit, docuit Natalis Alexander *cit. diss. artic.* 3. in *fin.* et *artic.* 4.

§. CXV.

Concilium Lateranense.

Parum moveri Pisano hoc conventiculo visus est Iulius P. suis amicorumque viribus praesidens. Vt ne tamen, quod ad intercipienda eius consilia pertineret, temere negligeret, aliud in Lateranensi Basilica Concilium ann. 1512. indixit, quod inter Lateranensia quintum numerant. Absolutum est ann. 1517. duodecim sessionibus. Interfuerunt Episcopi sessioni quidem primæ non adeo multi, sique maximam partem Itali. Crevit deinde et Episcoporum et Cardinalium numerus adeo, ut centum et quatuordecim fuisse memorentur. Adfuerunt etiam omnium fere Principum christianorum Oratores, ipsiusque adeo Ludovici XII. Galliarum Regis, qui Caesaris se-

quibus exemplum, Pisano illi, de quo dixi, conventui favere desierat. Praefuit *Iulius* usque ad sessionem sextam. In his primum damnata sunt acta Concilii Pisani. Proxime Gallorum pragmaticam sanctionem adortus est. Neque vero dubium est, quin dira admodum in *Ludovicum* decreta eiusque socios edita fuissent, nisi Pontificem vindictae paululum cupidiorum in ipso prope rerum decernendarum apparatus mors non intempestiva abstulisset. Mitior indole consiliisque *Leo X.* in locum eius ann. 1513. successit inchoatum iam Concilium continuabat, editis non multis praesentem in rem decretis, verum ad desideratam optimo cuique disciplinae reformationem minime suffecturis.

Schol. I. Acta et decreta huius Concilii nomine edita, Romae primum ann. 1520. typis excusa sunt hoc titulo: *S. Lateranense Concilium novissimum sub Iulio II. et Leone X. celebratum*. Exstant accuratius apud Harduin. tom. 9. pag. 1573. cui adde Edm. Richer et Natalem Alexandrum *sic. dissert. art. 4. seqq.* Legitimum esse hoc Concilium fatentur omnes. OEcumenicum plerique negant. Bellarminus et Duvalius fluctuant. Decreta quidem certe in hac synodo edita, quae feruntur in libro septimo decretalium, Leonis sunt, non Concilii decreta.

Schol. II. In hoc Concilio practica Gallorum sanctio per Concordata interdidit. Dum de illa revocanda ageretur, constitutionem promulgavit *Leo Pontifex*, in qua, posteaquam omnia, quae in Concilio ab Eugenio dissoluto acta sunt, nulla esse atque irrita declarasset, haec subdit: *Quum praesertim solum Romanum Pontificem, tamquam auctoritatem supra omnia Concilia habentem, Conciliorum indicendorum, transferendorum, ac dissolvendorum, plenum ius et potestatem habere, nedum ex sacrae Scripturae testimonio, diutis sanctorum Patrum, et aliorum Romanorum pontificum etiam praedecessorum nostrorum, sacrorumque canonum decretis, sed ex propria*

pria etiam eorumdem Conciliorum confessione manifeste constat. Insignem in hoc decreto vim posuit Auctor vindicati *Anti-Fibronii*, ut ostenderet nihil inesse momenti decretis Conciliorum Constantiensis ac Basileensis, quae de Conciliorum suprema auctoritate sunt edita; miraturque vehementer Ant. *Vaira de OEcumen. Papae potest. cap. 10. pag. 569.* Maimburgum, qui post tam perspicuam Concilii definitionem ausus est controversum *S. Augustini* locum ita interpretari, ut favere *S. Doctor* videatur Gallorum sententiae, quam is eleganter, si placeat superis, *furoris et erroris* seclus appellare dignatus est. Sed criticae sacrae notitia pertenui cultus alias Scriptor *Vaira* fuit, ut ex toto scripto satis elucet. Ea causa fuit, ut non animadverteret, quam sint infida traditionis monumenta, quibus eam, quam asserimavit hoc decreto, Pontificiae sedis auctoritatem fulciri bona fide opinabatur *Leo Pontifex*. Conf. Auctor. *tract. de potest. Eccles. et temporali pag. 145. edit. Venet.*

§. CXVI.

Expectationi Germanorum non satis fecit.

Dum de indicenda Synodo spem fecisset *Iulius P., Bertholdus*, qui tum Ecclesiae Moguntinae praefuit, abusus, quos notaverat, in chartam coniecit, Concilii futuri auctoritate emendandos. Satis ex iis apparet, quam exigua Concordatorum in Romana curia ratio habita fuerit. Aegre, ut erat, eam iniuriam ferebant Germaniae Principes, reque studiose deliberata ann. 1510. auctores Imperatori fuerunt, ut ad exemplum Gallorum sanctionem quamdam pragmaticam pro Germania faciendam curaret: rati, hoc modo arceri posse vulnera, quae Ecclesiarum Germanicarum libertati identidem infligerent.

LMS

* Vid. Conc. Nat. Germ. tom. 3. pag. 150.

150
 tur 1. Ab eo consilio adeo *Maximilianus* non abhorrebat, ut etiam valde probaret. Sed metus novi in Ecclesia schismatis mitiora persuasit. Accedebat spes abolendorum gravaminum in Concilio Lateranensi ostentata. Verum illa quidem adeo vana fuit, ut Synodo vix dissoluta in comitiis Augustanis ann. 1517. non sine magna bonorum omnium offensione decem gravamina etiam typis vulgarentur. *Ex his omnibus apparet, verba sunt Clar. Endres, nequaquam postea difficile fuisse Luthero, et aliis Germanorum animis iam alias exacerbatis tantos addere stimulos, ut deserta religione antiqua nova placita amplecterentur, quibus non tantum universa Germania, sed et ipsius Ecclesiae facies misere fuit dilacerata, et ad hodiernum usque diem misere ingemiscit.*

SCHOL. Cit. dissert. §. 17. pag. 53. Adde Concord. Nationis German. integra tom. 3. pag. 216. seq.

§. CXVII.

Concilium Tridentinum.

In haec enim tempora incidunt motus intestini Germaniae, usurpatae a *Luthero* reformationis causa excitati, qui opinione citius magnam florentissimi regni partem occupaverant. Iam *Clemens VII.* cum *Carolo V.* Imperatore aliisque catholicis Principibus agitare coepit consilia de celebrando generali Concilio, quod unum tantis malis tollendis idoneum remedium, post damnatos a *Leone* errores *Lutheri*, reliquum esse ipse significabat Pontifex in litteris ad *Henricum Angliae Regem* 1. Clemente anno proximo e vivis sublato, *Paulus III.* in eius locum successit, curam quoque illius de convocanda Synodo suscepit, indixitque primum quidem *Mantuae*, post
 Vins

1 Concord. loc. cit. pag. 195.

2 Ap. Raynald. ad ann. 1533. n. 3.

Vincetiae habendum; novis demum obieclis impedimentis saepius prorogatum, tandem *Tridentum* optatam Germanis urbem, ceterisque Nationibus peropportunam transitit xi. Kal. Iun. ann. 1542. 1. Initium factum est sub *Paulo III.* die 13. Decemb. ann. 1545. Celebratae sub eodem sessiones undecim: octo quidem *Tridenti*, reliquae *Bononiae*, quo contagionis metu ann. 1547. Concilium translatum est. Quae res quoniam nec *Caesari* placeret, nec *Hispanis*, Oratoresque *Caroli V.* adversus *Bononiensem*, ut aiebant, conventum protestarentur, suspensum est, evocatis Romam Patribus tam *Tridentinis*, quam *Bononiensibus*. Contigit hoc ann. 1549. quo anno diem suum obiit *Paulus III.* successorem nactus *Iulium III.* Is novo diplomate viii. Kal. Maii ann. 1550. Synodum reduxit *Tridentum* 2, inchoatumque iterum ipsis Kal. Maii anni sequentis usque ad sessionem decimam sextam produxit, in qua suspensio Concilii decreta die 28. April. ann. 1552. in annos duos, toto decennio perduravit. Tandem *Pius IV.* edito diplomate ann. 1560. restitutum aperuit ann. 1562. sub quo novem reliquae sessiones habitae sunt. Quae adversus Protestantes declarata dogmata, quae item circa morum ac disciplinae reformationem edita sint decreta, recensere nihil est necesse. Omnium enim in manibus versatur *Synodus*, a qua cuique primum est illa, si volet, perspicere.

SCHOL. Editio Synodi Tridentinae illa, quam *Paulus Manutius* curavit Romae ann. 1564. in fol. 3. authentica habetur. Ceterum differt illa tamen in quibusdam ab editionibus *Lovaniana* et *Chiffletiana*, in pluribus vero a scriptis, qui supersunt, Codicibus. De actis et scriptis ad hoc Concilium pertinentibus vid. *Salmon de stud. Concil. part. 2. cap. 3. in fine.* et *Walch. Saec. XVI. §. 10. pag. 884. seqq.*

1 Raynald. ad ann. cit. n. 23.

2 Raynald. ad hunc ann. n. 21.

§. CXVIII.

§. CXVIII.

Eius auctoritas.

OEcumenicam Tridentinae Synodi auctoritatem adversus ea, quae a Protestantibus obiecta sunt, tuiti sunt egregie *Natalis Alexander* 1, et post hunc *Casp. Barthel.* Atque dogmata quidem fidei in illo lucidius exposita catholicorum nemo est, qui non toto animo amplectatur. Sed decretorum de reformatione non eadem ubique fata fuerunt. Etsi enim *Pius IV.* edita in eam rem peculiari constitutione omnibus Ecclesiarum Praelatis impense commendasset, darent operam, ut decreta Patrum et statuta diligenter observarent, et in altera eiusdem anni Bulla declarasset: *Decreta omnia Concilii Trident. ad reformationem iusque positivum dumtaxat spectantia a Kalendis Maii proxime praeteriti anni omnes obligare coepisse: neque post eam diem excusationem cuiusquam, quod ea ignoraverit, admittendam*; non tamen ubique tam obsequentes huic mandato reperit, quam quidem Veneti fuerunt 1 et Poloni, qui decreta Concilii suas et Ecclesiae, et Regni leges fecerunt, ut est in vita *Card. Commendonis* 4. Galliarum Reges, etsi clerus saepiuscule urgeret, induci nondum poterant, ut promulgari ea sinerent. Hispania diu restitit: cessit tandem precibus, et adiectis aliis detraetisque in usum ire passa est 5. Lusitania circumventa fraude non adversabatur. In Germania Praelati Principesque Catholici receperunt illa quidem, sed salvis Provinciarum et Imperii Germanici iuribus, salvisque concordatis 6. Nec alia ho-

1 *Saec. XVI. dissert. 12. art. 16.*2 *Bulla Benedictus Deus, dist. die 26. Ian. ann. 1564.*3 *Raynald. ad ann. 1564. n. 10.*4 *Liv. 2. cap. 11.*5 *Esper. dissert. in ius noviss. §. 6.*6 *Horix. traß. de font. iur. can. Germ. §. 42. seq.*

horum in Hungaria fuisse fata certissimum existimo.

SCHOL. Conf. Reverendissimi ac doctissimi viri Adam. Kerchelighii *cor. 2. ad Synod. Dioecesan. Eccles. Zagrab. ann. 1574. edita Zagrab. ann. 1771.*

§. CXIX.

Pax Religiosa.

Dum haec Tridenti aguntur, in Germania interina varia cum Protestantibus fortuna certatum est. Post victoriam prope Müllburgum ad Albin ann. 1547. actum videbatur de rebus Protestantium, et triumphare causa Catholicorum. Sed intercepti spem *Mauritius Saxo*, cuius adhuc virtute Caesar in debellando foederatorum exercitu maxime usus est. Hic enim mutato praeter expectationem consilio, coactoque valido exercitu tanta celeritate rem agebat, ut incautum nihilque tale expectantem *Carolus* ann. 1552. ad OEnipontum prope opprimeret, quae inopinata procella adeo commovit Imperatorem, ut iam quibusvis conditionibus pacem mallet, quam bellum, nec ita multo post *Passavi* non tantum securitatem Protestantibus concederet, verum etiam comitia intra sextum mensem promitteret, in quibus diuturna haec de religione dissensio funditus tolleretur. Comitia tamen in *Passaviensi* transactione promissa, ante ann. 1555. propter turbas in Germania natas haberi non potuerunt. Hoc autem anno *Augustae Vindelicorum*, praesente *Ferdinando* fratre Caesaris cui id commendatum negotium est, memorabilis ille conventus celebratus est, qui Germaniae post tot tamque graves aerumnas et clades pacem religiosam peperit, in diversis deinde Imperii comitiis pluribus capitulationibus Caesaris discrete confirmata.

SCHOL. Conf. Franc. Ignat. *Widekind Synops. Histor. Pacif. religios. concern. in Schmidii Thesaur. iur.*

V

Ee.

Eccl'es. tom. 1. pag. 397. Io. David Koehleri diss. de prima pace religiosa Norimbergensi Altorf. ann. 1732. Io. Strauch diss. de transact. Passavii. Lechmann acta publica et originalia de pace religiosa, de quibus Moser in Bibl. iur. publ. pag. 160. seqq.

§. CXX.

Pax Westphalica.

Compositis in hunc modum de religione dissidiis, omnis funestae contentionis materia de medio sublata videbatur. Verum apparuit illico, armis quidem, non etiam animorum dissensionem impositum finem. Alia ex aliis utrinque iactata gravamina iam ne modum quidem tenuerunt. Ex his mutuis partium inter se querelis orta primum diffidentia unioni civili numquam non inimica: inde unio Protestantium Halae Suevorum ann. 1610. duce *Fridericus V.* Electore Palatino inita, et huic opposita Herbipoli auspiciis *Maximiliani* Bavari *liga sacra*. Postremo ferale bellum, quod ann. 1618. occasione motuum Bohemicorum coeptum, annis triginta immanem per universam Germaniam vastitatem circumferebat praecipue, ex quo *Gustavus Adolphus* Suecorum Rex foedere Gallorum illectus, in eas regiones ingressus est. Tandem civilibus fessi discordiis, imperante *Ferdinando III.* pacem omnes deposcere. Convocata ob eam causam Ratisbonae ann. 1641. comitia, in quibus seria de incunda illa cum statibus consilia Caesar iniit. Conventum est haud aegre de loco tractandae concordiae, *Monasterio*, et *Osnabruga*: ubi post anxiam quinquennii disceptationem ann. 1648. duplex *pacis instrumentum* signatum est, *Monasteriense* scilicet alterum cum Gallo, alterum cum Suecis *Osnabrugense*, quod utrumque communi *pacis Westphalicae* nomine a scriptoribus laudari solet.

SCHOL.

1. *Widkind cit. diss. pag. 460. seqq.*

SCHOL. Acta et historiam huius pacificationis multi exposuerunt. Praecipue habentur Tob. Pfannerus in *Hist. pacis Germano-Gallo-Suecicae*. Adam Adami in *Relat. Hist. de pacis Osnabrug-Monaster.* Christ. Forstner in *epist. negot. pacis Osnab-monast. concern.* alii, de quibus Hoffmann in *bibl. iur. publ. pag. 272. 277. et Moser de Germania summattim pag. 385. seqq.*

§. CXXI.

Capita pacis Religiosae.

Pacis religiosae capita haec sunt praecipua. 1. Omnibus Germaniae civibus concessa libertas est, utramque religionem sequi malint: ne pars altera alteram contumeliis prosindat, necve alia, quam amica controversiae de religione natae compositio locum habeat, severe cautum est. §. 15. 2. Haec exercendae Religionis facultas catholicis dumtaxat et A. C. addictis conceditur, exclusis omnibus alterius communionis hominibus. §. 17. 3. Quod si quis forte Archiepiscopus, Episcopus, aut alia e clero persona, abiecta Maiorum suorum religione, Augustanae se confessioni addiceret, id ei quidem liceret integra existimatione; beneficio tamen, si quod ab Ecclesia obtineret, dignitateque exideret. §. 18. 4. Iurisdictio Ecclesiastica Pontificis atque Episcoporum in cives A. C. adhaerentes usque ad compositionem dissidii suspensa est. §. 20. 5. Bona Ecclesiastica a Protestantibus usque ad tempus inita pacis occupata, eis relicta sunt. §. 19. 21. 22. 6. Ne status alter alterius subditos vi ardeve ad suam capessendam religionem pelliciat, necve contra proprium Magistratum defendat, sancitum est. §. 23. 24. 7. Subditis diversae a Domino religionis facultas emigrandi concessa est. §. 24. Salutis denique 8. publicae hostes iudicati, qui religionis nomine bellum aut iniuriam aliis inferre auderent.

V 2

SCHOL.

SCHOL. Aliquando uberius ea percensuit Wedekind *tit. diss. pag. 424. et 438.* in Schmidii *Thesaur. iur. Eccles.* Protestantes cum primis diu concoquere non poterant Reservatum Ecclesiasticum pacificationi religiosae insertum §. 18. Negabant se huic articulo consensum prae-buisse, neque eum iure a Ferdinando ceteris adici potuisse, ut qui non tamquam arbiter controversiae, sed ex paciscentibus unus fuisset. Non vacat haec Protestantium momenta diligentius expendere. Hoc moneo, aequiores ex ipsis viros haud multum ex his rationibus detulisse. Vid. Struve in *corp. iur. publ. cap. 6. §. 58.* Borner in *Illustratione Germanicae Nationis Status 1. Th. pag. 60. seq.* Conf. Ant. Schmidt *Inst. iur. Eccles. tom. 1. pag. 100. et in Thes. iur. Eccles. tom. 1. pag. 492. seq.*

§. CXXII.

Capita Pacis Westphalicae.

Pacis Westphalicae leges causam Religionis concernentes propemodum omnes *Art. V.* instrumenti Osnabrugensis comprehenduntur. In eo 1. Liberum Protestantibus religionis suae exercitium concessum est. 2. Bona Ecclesiastica iis relicta, qui ea possedissent die 1. Ianuarii ann. 1624. qui inde *annus decretorius* dictus est. 3. Reservatum Ecclesiasticum ad Protestantes extensum. 4. Iura Pontificis ratione annatarum, pallii, confirmationum, mensium papalium in A. C. capitulis suspensa. 5. Ius patronatus, visitationis Ecclesiasticae, *cetera* iuxta annum decretorium confirmatum. 6. Subditis ius emigrandi certis limitibus circumscriptum, concessum. 7. Principibus tributum ius reformandi exercitium religionis, quod ius ad nobiles etiam ac civitates immediatas extensum est. 8. Ius dioecesanum et iurisdicção Episcopalis in terris Protestantium suspensa. 9. Modestia in concionando, disputando, scribendo, contra dissentientes in religio-

ne

ne praecepta. His tum atque aliis pluribus legibus pax coaluit, quae in proximis comitiis recepta, et in omnibus inde a Leopoldo Caesare capitulationibus confirmata est tamquam lex Imperii fundamentalis, et perpetua in iudiciis norma inviolabiliter observanda, donec extincto dissidio religionis, in unam eandemque sacrorum communione gens florentissima coaluerit.

§. CXXIII.

Licitene inita?

Et vero in tanto tamque praesenti Ecclesiae non minus quam Imperii discrimine, inquit apposite *Ill. de Rieger*, nihil ad salutem utriusque magis necessarium, nihil utilius pace fuit: cuius proinde honestatem, validitatemque ipsa per se non aliter vitanda necessitas satis tuetur, quum praesertim nihil ei insit, quod sit a divino iure alienum. Admissum religionis publicum ac liberum exercitium, quod admitti necessitas coëgit: cessa bona Ecclesiarum, sed iis, qui restituri non erant: suspensa Episcoporum iurisdicção, sed in eos, qui eam dudum excusserant. Ecquid autem, amabo te, seu Principis officio, seu prudentis Ecclesiarum Patroni consentaneum magis fuit, quam in omnium rerum amittendarum imminente periculo id ferre pacis securitatisque causa, quod praepedire in potestate armis hostium praevalentibus non fuit? Non disputo de vi atque efficacia protestationis, quam Romana Curia adversus pacificationem tam religiosam quam Osnabrugensem interposuit: valeat illa ad conservanda Apostolicae sedis iura; id certum est, nihil in ea inesse momenti ad eorum in Germania infringendam auctoritatem.

SCHOL. Conf. Ant. Schmidt. *Instit. iur. Eccles. tom. 1. §. 90. seq.* Franc. Ignat. Wedekind in Schmidii *Thesaur. iur. Eccles. tom. 1. pag. 481.* Illust. de Ickstadt *dis-*

dissert. de iusta et efficaci summi Pontificis protestatione adversus pacem religioſam et Westphal. tom. 2. opusc. 6. Barthel. opusc. 1. Histor. gener. pacific. pag. 26. et dissert. de eo, quod iustum est circa libertatem in negotio religionis. Struben Horae Subcessivae, part. 2. tract. 7. Ant. Schmidt vindictae pro sententia L. B. de Ickstädt in Theſ. iur. Eccles. tom. 1. pag. 511. Straus in dissert. de possessore catholico non obligato ad bona saecularizata pristinis usibus Ecclesiasticis restituenda. Mogunt. 1740. et huic apposita discussio: an bona Ecclesiastica per P. W. Protestantibus cessa restitui debeant Ecclesiis, postquam ad manus catholicas fuerint reversa. Anno 1758. Subsidiis interpretandae utriusque pacti exponit Baniza in dissert. de subsidiis interpretandae doctrinalis utriusque pacis religiosae et Westphalicae. Exstat in Theſ. iur. Eccles. tom. 1. p. 494.

§. CXXIV.

Declaraciones Cardinalium.

Quum Synodus Tridentina *sessione vigesima quinta*, quae est de observandis ac recipiendis Concilii decretis, si qua in eorumdem receptione difficultas emergeret, eam ad summam sedis arbitrium referendam declarasset; *Pius IV.* in Bulla confirmationis omnem penitus Concilii interpretationem aliis vetitam, uni sibi reservatam voluit. Ea causa non ita multo post congregationem insituit Cardinalium, quibus retenta sibi potestate interpretandi omnem, quae ad executionem et observantiam Concilii promovendam pertineret, curam commendavit. At *Sixtus V.* quo expeditior esset congregationis in exsequendo auctoritas, interpretandi quoque ac declarandi facultatem addidit, ea tamen lege, ut in decretis disciplinae tantum versaretur, nec inconsulto Pontifice ullae declaratio-

ncc

nes ederentur. Adiecit huic aliam *Gregorius XIII.* legem, qua cautum est, repudiandas esse cunctas congregationis eiusdem declarationes, quae verborum proprietatem praetergrediuntur, atque dispensationis imaginem praesecerunt. Postrema est congregationis ipsius speciali iussu *Urbani VIII.* ann. 1661. sancita, ut declarationes tum demum tam in iudicio, quam extra illud plene gaudere fide censentur: *Si in authentica forma solito sigillo, et subscriptione Cardinalis Praefecti, ac Secretarii eiusdem congregationis pro tempore existentium munitae fuerint.*

§. CXXV.

Quam vim habeant?

Quae his legibus adversa sunt Cardinalium istorum declarationes, eas evidens est vi omni ac robore destitui. Nec tamen quae consentaneae illis sunt, ob id continuo in numerum legum communium recipiendae sunt. Etenim duplici primum in genere sunt declarationes. Aliae ad controversias singulares definiendas eduntur, determinataeque facti cuiusdam adiuncta spectant; et has, etsi ius faciant inter partes litigantes, vim legis universalis non obtinere, inter omnes satis convenit. Aliae generales sunt, nec ad locum certum personaeve restrictae, cuiusmodi sunt, quas generatim consulta edit congregatio. Atque huiusmodi quae sunt, plerique e nostris seu totidem ipsius summam sedis leges, vim habere universim obligantem pro explorato tenent. Mihi, fateor, parum considerate haec dicta videntur. Quid si enim declaratio tametsi generalis, rerum, personarum, locorumque adiunctis particularibus extorta sit? Quid si adversa iuribus ac moribus nostris? Quid si, quod contigisse interdum exempla produunt, declarationes secum ipsis pugnant-

tes producantur? Quid si demum consueto more promulgatae, usive aut consuetudine receptae non sint? Aut apertam Tridentini decreti sententiam captiosa verborum interpretatione in alium eumque a mente Patrum prorsus alienum sensum detorqueant? An nihil his momenti interest, ut de usu declarationum auctoritateque recte ac prudenter statuas? Adde illud quod apposite monuit *Benedictus XIV.* *v. Eiusdem congregationis sententias temere in medium proferri ab illis, qui nusquam ipsas viderint, easque plerumque decipi.* Quod ipsum etiam illico *Monacelli, Schmalzgruberi* exemplis illustrat, quos in argumento de irregularitate congregationis decisione imprudenter abusos fuisse, erudite, ut solet, ostendit.

SCHOL. Vid. *Espen in iur. Eccles. univers. part. 1. tit. 22. cap. 5. Gibert. in corp. iur. can. proleg. part. 1. tit. 23. Ruprecht in not. Hist. crit. part. 1. pag. 310. seqq.*

§. CXXVII.

De ceteris Curiae Romanae legibus.

Sunt praeter hanc aliae complures a diversis Pontificibus institutae Cardinalium congregationes, ea singulae facultate instructae, ut possint de negotiis sibi commissis pro auctoritate decernere. Et sunt scholasticorum quidam adeo in Curiam Romanam faciles, ut non harum modo decreta omnia, verum Rotae etiam Romanae decisiones orbi universo pro legibus conentur obtudere. Nobis nefas esto libertatem Patriae tam levi pretio prodigere. Conf. *Espen loc. cit.*

§. CXXVII.

Inst. Eccles. tom. 1. n. 29.

§. CXXVII.

Regulae Cancellariae.

Sed praeceteris hoc loco commemorandae videntur *Regulae Cancellariae Romanae*, de quibus actate nostra tam acriter disceptatum est. Negotia huius Cancellariae solus in principio videtur usus rexisse et prudentia eius, qui his expediendis praefuit, donec *Ioannes P. XXII.* circumscripta certis regulis iustitiae administratione, *Abbreviatores* in formanda pro varietate supplicationum expeditione ad certam ac scriptam normam adstrinxisset. Ex his regulis, quas iudicavit scopo magis utiles, selegit *Nicolaus V.*, pluresque alias ad formandum iudicii eius ordinem idoneas adiecit ann. 1449. *Innocentius VIII.* ann. 1484. *sexaginta et novem* addidit, duas de beneficiis et dignitatibus. His unam adiunxit in novem partes divisam *Iulius II.* ann. 1503. *Quinque Paulus III.* ann. 1534. Earum nonnullas emendavit *Paulus V.* Ita factis tot mutationibus numerus earum intra *septuaginta et duas* constitit. Si de auctoritate quaeras, ea varia est. Extra curiam Romanam *ex se* vim obligandi nullam habent. In ipsa vero curia, vacante sede nulla earum efficacia est, donec a successore confirmetur, ut illas non inelegerant *Franciscus Florens* cum edicto praetoris Romani comparaverit.

SCHOL. Vid. *Espen in diss. ad ius novissimum §. 5.* et cumprimis *Historiam Regularum Cancellariae Romanae*, quae exstat apud *Lebret Promtuarium tom. 2. pag. 605. et tom. 3. pag. 1. seqq.*

X

§. CXXVIII.

§. CXXVIII.

Bullarium Magnum.

Præcipuam vero novissimi iuris partem conficiunt *Bullae Romanorum Pontificum*, seu Constitutiones et epistolæ eorundem, seu *Brevia*, quæ post eas, de quibus superiori sectione expositum est, decretalium collectiones, prodierunt quamplurimæ. Coeperunt eas nonnulli exemplo veterum in codices colligere. In his est *Lævritius Cherubinus* Iurisconsultus Romanus, qui ex omnibus, quas repetire potuit, Pontificum epistolis a *Leone I.* usque ad *Sixtum V.* ad temporum ordinem digestis volumen iustum confecit, inscriptoque Bullarii titulo eiusdem *Sixti* auspiciis in lucem protulit ann. 1586. Ipsa editio secundis eius viri curis auctior recusa est, et *Paulo V.* oblata: Tertiæ subin editioni incumbens, dum postrema *Pauli* et cum his *Gregorii XV.* atque *Vrbani VIII.* diplomata colligeret, occupatus morte inceptum opus filio *Angelo Mariae Cherubino* Cassinensis Coenobii sodali augendum perficiendumque reliquit, excusum postea Romanis typis ann. 1633. tomis quatuor. Accessit quintus opera *Angeli a Lantusca* et *Ioannis Pauli a Roma* Ordin. Min. S. Francisci.

SCHOL. Vid. Doujat. lib. 4. cap. 25. Espen cit. diss. §. 1. Reliqua libri huius fata editionesque per censet *Buder* in *Bibl. iur. select.* cap. 15. §. 10. Huic adde Bullarium *Clementis XI.* et alterum *Benedicti XIV.* in quatuor tomos distinctum.

§. CXXIX.

Eius auctoritas.

De auctoritate Constitutionum, quæ his voluminibus

hîs continentur, parum convenit. Ego ita statuo: Privatorum hominum opera nullam iis auctoritatem potuisse attribui maiorem illa, quam ex se habituræ essent, etsi in hanc collectionem illatæ non fuissent. Sed nec collectio ipsa *authenticam* eis *fidem* conciliare potest, quæ omnium prudentum consensu necessaria habetur, ut pro lege in iudiciis constituto quæpiam recipi possit. Etsi enim ego facilius admitterim Bullam ex hac collectione productam, quam aliam sola Theologi alicuius aut Iurisconsulti fide nixam, quos constat persæpe nimis esse faciles in admittendis probandisque Pontificiis documentis causæ faventibus; non admitterim tamen tamquam certissimam indubitataeque fidei; quandoquidem nemo ignorat, ipsam hanc, licet inspectante Roma, confectam collectionem apocryphis diplomatibus non carere. Ut de posterioribus voluminibus nihil dicam, quorum numerum Bibliopolarum habendi aviditas immensum auxilium pergetque augere, dum fuerint, qui emendo impensas conferant. Paucis dicam, omnia expendenda sunt circa bullas in illas collectiones relatas, quæ expendi deberent, si extra has collectiones vagarentur, præsertim si in iudicio earum auctoritas proferatur super re magni momenti, aut prætendatur iuri communi per bullam esse derogatum, aut novi aliquid statutum. *Et per cit. diss. §. 3. et 4.*

§. CXXX.

Collectio Sixti V.

Circa tempus, quo primam Bullarii editionem factam diximus (§. CXXVIII.), novam decretalium collectionem sub nomine septimi libri promulgandam meditatus fertur *Sixtus V.*, quem in finem novem delectos viros consilii istius futuros executores numerat *Donjatius* 1.

X 2

Sed

1 Lib. 4. cap. 26. §. 1.

Sed mors statim in principio conatus *Sixti* intercept. *Vrbanus VII.* proximus in Pontificatu successor tres ex constitutis a *Sixto* ad opus perficiendum Rotæ Auditores cardinalitia ornatos dignitate elegit, iisdemque, ut inchoatum laborem absolvent, in mandatis dedit. Atque illi quidem eo defuncti sunt ann. 1593. At dum deliberant, Concilium Tridentinum decreta inserenda essent, *Vrbanus* quoque moritur. Sub *Clemente VIII.* iam prælo commissum opus eandem ob causam suppressum feruat.

§. CXXXI.

Collectio Petri Mathæi.

Inde *Petrus Mathæi* Jurisconsultus Lugdunensis collectionem edidit *Cæetano* Cardinali dicatam ann. 1590. qua decreta Pontificum inde a *Gregorio IX.* usque ad *Sixtum V.* complexus est. Accessit illa subinde *libri septimi* nomine corpori iuris canonici ann. 1661. Constat libris quinque; libri singuli titulis etiam novis quibusdam, nec eodem ordine dispositis, quem superiores Collectores tenuerunt. Opus est privatum, in quo quum desint multa utilia, tum vero insunt alia nec necessaria, nec magni momenti. *Donjat loc. cit. §. 2. seqq.*

§. CXXXII.

Acta Conciliorum et Decreta.

Non decretalibus tantum, sed et actis Conciliorum decretisque colligendis, qui novissimis his temporibus operam impenderent tam laboriosam, quam utilem, multi exstiterunt. Atque alii quidem omnia ubi vis gentium celebrata Concilia ad suam curam revocabant. In hac classe sunt.

- 1 *Jacobus Merlinus* Theologus Parisinus, cuius opera

ra prima prodit Adorum ad Concilia pertinentium Collectio duobus tomis *Paris. ann. 1523. et 24.* repetita deinde *Colon. ann. 1530. et Paris. ann. 1535.* Vitia eius notavit *Salmon in tract. de studio Concil. part. 2. cap. 2. art. 1. et cap. 6. art. 1.*

2 *Merlinus* proxime sequutus est *Petrus Crabbe*, *Mechliniensis* ex Ord. S. *Francisci.* Edidit is collectionem *Colon. ann. 1538.* duobus tomis, et iterum *Colon. ann. 1551.* tribus tomis in fol. Vid. *Salmon cit. tract. cap. 2. art. 1. §. 2. et cap. 6. art. 2. et 3.*

3 *Franciscus Ioverius* fuit origine *Valentinus*, *Theologicæ facultatis Parisinæ Doctor.* Huic tertium inter Collectores locum dederunt *Labbeus* et *Salmonius*, quamquam *Sirmondus*, *Baluzius*, aliique plures eum omnino sileant. Edidit *Paris. ann. 1555. sanctiones Ecclesiasticas, tam Synodicas quam Pontificias in tres classes distinctas.* Vid. *Salmon. loc. cit. cap. 2. art. 1. §. 3. et cap. 6. art. 4.*

4 Post hunc *Laurentius Surius* *Carthusianus* quatuor edidit Conciliorum volumina *Colon. ann. 1567.* *Philippo Hispaniarum Regi* dicata. Est hæc editio ceteris et auctior, et fidelior, nec tamen naevis caret. Vid. *Salmon. loc. cit. cap. 2. art. 1. §. 4. et cap. 6. art. 5.*

5 *Surianam* editionem excepit *Veneta* typis *Dominici Nicolini*, qui virorum præstantissimorum opera, cum primis *Dominici Bollani* usus eam perfecit ann. 1585. Est in tomis quinque distributa, quibusdam et actis Conciliorum, et adiectis notis observationibusque auctior. *Salmon. loc. cit. cap. 2. art. 1. §. 5. et cap. 6. art. 6.*

6 Successit *Romana* Conciliorum collectio *Pauli V.* auspiciis; opera vero præcipue *Jacobi Sirmondii* quatuor distincta voluminibus, et *Romæ* edita ann. 1608. 12. Continet generalia dumtaxat Concilia *Græcæ* et *Latine.* *Magnopere laudanda est editorum diligentia*, inquit *Salmon. loc. cit. cap. 2. art. 1. §. 7. Qui fere semper consueturas suas ad marginem apposuerunt, textu religioso servato, firmem*

nem ipsi primi obtulerunt.... Sed illi pariter in ea vitia omnia aliquando incurrunt, quae P. Labbeo quidam Critici obiciunt; siquidem inreuerunt in textum lectiones, quas Sautius in margine collocarat: plura arbitrio suo loca emendarunt: immutarunt fere ubique ordinem et textum latinarum priscarum interpretationum, et peculiarias expunxerunt observationes eorum, qui eandem erant auctores. Card. Bellarmino vertitur culpa, quod Concilium Basiliense eiusque aedā ab hac editione tamquam falsa expuncta fuerint. Nullum hic sane locum habent, quacumque supremo Pontifici minus favent. Videntur enim editores peculiari quodam studio S. Sedis privilegia tueri.

7 Nunc ad Biniū Collectiones venio, quarum prima Colon. ann. 1606. publici iuris facta, Paulo V. dicata est. Constat voluminibus quatuor, tertio in duas partes diviso. Complectitur Concilia tam generalia, quam particularia, adiectis ubique notis in fine cuiusque Concilii ex Baronii fere annalibus descriptis. Altera ab eodem confecta proditit ann. 1618. repetita Paris. ann. 1636. Biniō obicit Vsserius, emendasse illum seu corrupisse potius plura veterum Conciliorum loca, nulla manuscriptorum habita ratione. Vid. etiam Salmon. loc. cit. cap. 2. art. 1. §. 8. 9. cap. 6. art. 8. et 9.

8 Verum praestat omnibus superioribus, et nitore typi atque elegantia, et voluminum numero Regia, quae Paris. ann. 1644. vulgata est, in tomos triginta et septem diffusa. Licet autem summo exornata apparatu, probare se tamen ne ipsi quidem Gallis potuit. Causam dabit Salmon loc. cit. cap. 2. art. 1. §. 10. et cap. 6. art. 10.

9 Quam ob rem ea vix distracta est, quum ad emendam illam auctioremque praeulo subiiciendam animum adiecit Philippus Labbeus, vir prope supra vires hominis laboriosus. Neque vero imparatus ad hoc opus accessit Labbeus: dudum enim ante iam collegerat, quae idonea existimavit ad ornandum hunc eruditionis sacrae the-

sau-

aurum. Sed interruptum morte opus Gabrieli Cossartio perficiendum obtigit. Atque perfecit is quidem, ediditque voluminibus septemdecim Paris. ann. 1672. vid. Salmon. loc. cit. cap. 2. art. 1. §. 11. et cap. 6. art. 11.

10 Satis constat ingenti cum applausu pulcherrimam hanc, etsi non omnino naevis vacuum editionem ab eruditissimis excerptam fuisse. Nec videbatur deesse quidquam, quod ad eam ornandam pertinere, veterum monumentorum. Steph. Baluzius tamen vir Leibnitii iudicio unus huic par labori, quinque supplementorum volumina collegit, quorum primum duntaxat lucem vidit publicam Paris. ann. 1683. Salmon. loc. cit. cap. 2. art. 1. §. 12. et cap. 6. art. 12.

11 Successit tandem collectio regia Conciliorum post Labbei et Cossartii labores haud modica accessione auctior studio P. Ioannis Harduini tomis duodecim Paris. ann. 1715. Verum illico suppressa. De illa sic iudicabat Leibnitius in epistola ad Burch. Struvium eodem anno Hannoverae scripta: Conciliorum collectio, quam Ioannes Harduinus curavit, absoluta est. Sunt, ni fallor, duodecim volumina. Nam pauca inseruntur, quae in priore illa Labbeana omissa sunt, quae ad Concilia proprie non spectabant. Sed quum constituto Vniuersitatis, aliaque displicentia in fine operis adiecta sint, Parisiensis Archiepiscopus effecit, ut distractio prohiberetur, donec hoc, quidquid esset, emendatum. Et in alia anno proximo exarata. Editio, inquit, Conciliorum Harduiana, si non plane supprimitur, certe multis modis reformabitur: dederat enim unice operam, ut placerent Romae, quas fecisset fabulas, nulla non Gallicanae tantum, sed et universalis Ecclesiae libertatum, sententiarum cura. Editio Conciliorum non Harduino, aut alteri Iesuitae Gallo (neque enim hodie Simonos habent), sed Baluzio committenda erat. Idem omnino vitium in Harduino arguit Salmon loc. cit. §. 13. Videtur scilicet viri eius consilium hoc praecipuum fuis-

se,

se, ut emineret decretalium Isidorianarum auctoritas: *Litet enim ad marginem notaverit, eas a sapientibus viris supposititias haberi, in suo tamen indice multa disseminat unice deducta ex decretalibus, aliisque eiusdem generis scriptis, quae tanquam nobilissima ac legitima summis laudibus effert.* Conf. Bower in *diss. de collect. Concil. praemissa tom. 4. Hist. Pontif. §. 34.*

12. Omnium autem praestantissima est Conciliorum collectio edita Venetiis curante Nicolao Coleti *ann. 1728. seqq.* tomis viginti et tribus. Buder in *Bibl. iur. select. 15. pag. m. 481. seqq.* Cuius dedit supplementum Dominicus Mansi eximie instructum nondum alibi editis monumentis *Luc. ann. 1748. seqq.*

§ CXXXIII.

Collectioes Conciliorum particulares.

Alii vero intra unum se regnum, provinciamve continebant. Inter hos est.

1. Lucas Holstenius, cuius exstat quorundam antiquorum Historiae Ecclesiasticae monumentorum collectio duabus constans partibus, edita *Romae ann. 1662.* In ea praeter epistolas plures Pontificum, multas quoque exhibuit Ecclesiae Romanae synodos sub Bonifacio II. Damaso, Bonifacio IV. Stephano IV. Eugenio II. Leone IV. et Hadriano celebratas. Salmon *loc. cit. art. 2. §. 1.* Ad Italiam similiter pertinent *Aëta Ecclesiae Mediolanensis, et synodi sub S. Carolo Borromæo habitae* tum Vinc. Mar. Vrsini *synodicon Beneventanensis Ecclesiae.* *Benev. ann. 1695.*

2. Ad Ecclesiam Africanam refero Garnerii *diss. secundæ de synodis in causa Pelagianorum habitis vivente S. Augustino, adlectam operibus Marii Mercatoris ann. 1673.* et Schelstrati Canonici Antwerpiensis *Ecclesiam Africanam sub Primate Carthaginensi ann. 1679.* in quo

quo opere Ecclesiae huius Concilia, regiminis formulam, ritus, ac successionem Episcoporum egregie illustravit. Vid. Salmon *cit. tract. cap. 2. art. 2. §. 2.*

3. Ecclesiae Gallicanae antiqua Concilia primus digressit Iacobus Simondus, ediditque *Paris. ann. 1629.* tomis tribus, quae collectio emendatior exstat apud Labbeum. Accesserunt huic deinde Petri de Lalande Conciliorum antiquorum Galliae supplementa *Paris. ann. 1666.* Novissima autem Galliae Concilia post Tridentinum habita prodierunt studio Ludovici Odespuni Presbyteri Turonensis *Paris. ann. 1646.* in quibus suppleri multa possunt ex Martenii et Durandi *Thesaur. nov. anecd.* Vid. Salmon *loc. cit. §. 3.* Alii Provinciae alicuius Concilia separatim collegerunt. Veluti Steph. Baluzii Concilia Galliae Narbonensis *Paris. ann. 1668.* Franc. Pomeraius Concilia Rothomagensis Provinciae primum cum notis Godinii *ann. 1677.* deinde Will. Bessin *Rothom. ann. 1717.* Ioannes Maen Provinciae Turonensis *ann. 1697.* Concilia Aquitanica Labbeus in *Biblioth. manusc. tom. 2. pag. 764.* Neque omittendi hoc loco sunt Hadr. Bebot *canones Ecclesiastici ad Ecclesiae Gallicanae usum collecti Paris. ann. 1605.* et Laur. Bocheilli *Decretorum Ecclesiae Gallicanae libri octo Paris. ann. 1609.* Vid. Salmon *loc. cit. §. 3. et art. 3. penes finem.*

4. Hispaniae Concilia primus uno codice complexus est Gars. Loaisa *Matrit. ann. 1593.* quem etiam in Biziana Conciliorum collectione reperias. Aliam maiori longe apparatu editionem curavit Iosephus Saenz de Aguirre e familia Benedictinorum Monachus, deinde Cardinalis, cuius opera *notitia Conciliorum Hispaniae atque novi orbis, Salmant. ann. 1686.* tum post *Collectio maxima Conciliorum Hispaniae prodit Rom. ann. 1693. 95.* Vltimus tomus in synodo Dioecessana Limensi in Peruvia *ann. 1604.* tracta desinit. Concilia aliquot Peruviana, et Dioecessana decem cum apparatu historico edit

dit Franc. Heroldus *Rom. ann. 1673.* sub titulo: *Limata*. Constitutiones Tarraconenses Antonii Augustini *Tarrae. ann. 1580.* Vid. Salmon *loc. cit.* §. 4.

5 Concilia, Decreta, Leges, et Constitutiones Ecclesiae Britannicae inde ab initio christianae Religionis usque ad suam aetatem duobus voluminibus complexus est *Lond. ann. 1639.* Henr. Spelmanus in Labbeanam Collectionem postmodum relatis. Eas iam ante Guil. Lindwood in certum veluti systema rededit, atque edendas curavit *Paris. ann. 1509.* Sed cum et haec, et quae posterior est *ann. 1557.* editio rarior esse coepisset, Robertus Scharrock Doctor Anglus operis utilitate compulsus, id ipsum haud modica accessione auctum notisque illustratum edidit *Oxon. ann. 1663.* Vid. Salmon *loc. cit.* §. 5. Locupletissima vero est omnium, quam studio David Wilkins Anglia debet. Titulus hic est: *Concilia magnae Britanniae, et Hiberniae. Londini 1737.* fol. m. tom. 4.

6 Germania Conciliorum suorum collectionem dicit et anxie desideravit. Coepit ea primum colligere Fredericus Scannat. Eo ipso in apparatu e vivis sublato, Iosephus Harzheim sumitibus cels. Principis Ioannis Mauritii Archiepiscopi Pragensis, ut excusa typis publici iuris fierent, curavit. Priora quinque volumina illius opera prodierunt. Reliqua dedit Herman. Scholl. De hac collectione vid. *Bibliothecam universalem Germanicam duodecimo volumine additam pag. 842.* Adde Lunig. *Spietileg. Eccles. Cont. 1. et 3. Lips. ann. 1721.*

7 Parullo citius Hungariae tam esse beatae licuit. Gratia haec Carolo Petefcio viro egregie docto, et si quis alius, laborioso debetur. Eius opera *Sacra Concilia Ecclesiae Romano-Catholicae in Regno Hungariae* duobus voluminibus *Boson. ann. 1741. seq.* evulgata sunt. Non dubito, quin et accuratior et auctior fieri haec posset editio, si quorum in manu pretiosorum monumentorum Thesauri sunt, non inviderent lucem documentis

non hoc olim consilio scriptis, ut aeterna oblivione sepulta iacerent.

§. CXXXIV.

Breviores Conciliorum collectiones.

Haec tot volumina vel cursoria lectione pervolvere insignis patientiae labor fuerit. Minuere hunc conati sunt doctissimi viri: alii quidem conficiendis summis, alii notitiam Conciliorum scribendo, canonibusque illustrandis, de quibus ne sim nimis longus, videri potest saepe iam a nobis laudatus Salmonus *loc. cit. art. 3.*

I HVC PERTINENT

1 Bartol. Carrancae *Summa omnium Conciliorum*, quae saepius excusa est. Editiones optimaee censentur, quae cum notis Sylvii, et Franc. Iansen Elinga prodierunt.

2 Casp. Contareni *Conciliorum magis illustrium Summa: Flor. ann. 1553.* et alibi saepe.

3 Franc. Longi a Coriolano *Summa Conciliorum omnium*, cuius optima editio est, quam Lud. Baile curavit *Paris. ann. 1645. fol.*

4 Lud. Baile *Summa Conciliorum omnium: Patav. ann. 1701. fol. 2. volum.*

5 Laur. Brancati *Epitome Conciliorum omnium: Colon. ann. 1654. fol.*

6 Ioann. Pauli Paravicini *Polyanthea sacrorum canonum. Paris. ann. 1708. 3. volum. fol.*

7 Poissonii Presbyteri Oratorii *Delectus altorum Ecclesiae universalis, sive nova summa Conciliorum: Lugd. ann. 1703. 2. volum.*

8 Simon Staravolski *Epitome Conciliorum: Rom. ann. 1615. et 1653. fol.*

2 QVO REFERO

I Ioann. Cabasutii *Notitiam Ecclesiasticam historiarum, Conciliorum.... Lugd. ann. 1690. alibi.*

2 Ioann. Lud. Rueli et Lud. Hartmanni *Concilia omnia illustrata: Norimb. ann. 1675.*

3 Christ. Lupi *Synodorum generalium, et provincialium decreta, et canones scholasticis, notis, et historica actorum dissertatione illustrati: Lond. ann. 1665. Bruxel. ann. 1673. tom. 5. Exstant etiam inter opera iunctim edita Venet. tom. 1. seqq.*

4 Lud. Thomasini *Dissertationum in Concilia generalia et particularia tom. unus Paris. ann. 1667. Luc. ann. 1728. et in Rocaberti Bibl. Pontif. tom. 15. pag. 380. seqq.*

5 Zeger van Espen *Trañatus historico canonicus exhibens scholia in omnes Conciliorum tam Græcos, quam Latinos, et famosiores canonum Codices, qui Rorhomagii ann. 1710. in 4. primum, deinde saepe iunctim cum reliquis scriptis prodiiit.*

6 Iosephi Catalani *Sacrosancta Concilia OEcumenica prolegomenis et commentariis illustrata: Romae ann. 1736. 4. volum. in fol.*

§ CXXXV.

Conclusio.

Haec sunt, quae de natura Iuris Ecclesiastici, deque origine illius, progressu, incrementis, usu, et auctoritate in ipso disciplinae ingressu expedienda duxi. Proximum est, ut de *Principiis* huius scientiae ac *Subsidiis* exponam, quod alterum fuit ex propositis huius libello argumentis.

SECTIO II.

DE PRINCIPIIS AC SVBSIDIIS

IVRISPRVDENTIAE ECCLESIASTICAE.

§ CXXXVI.

Ratio et ordo huius sectionis.

Argumentum de principiis Iurisprudentiae sacrae, huiusque interpretandae subsidiis neglectum fere a scholasticis aut negligenter tractatum fuisse, saepe questi sunt prudentes viri. Sed hi non videntur meminisse, noluisse genus illud hominum constitutis certis docendi regulis ipsum sibi auferre opinandi, quod libitum esset, noxiam potestatem. Ego ita apud animum constitui meum hanc procul a me arcere licentiam, nihilque pro certo vel adfirmare, vel negare, cuius negandi adfirmandique non certa mihi ratio constiterit. Rationes autem et argumenta quibus e locis petenda sint: quantum his pondus insit: quibus demum subsidiis instructum esse deceat eum, qui in iuris sacri prudentia utiliter et cum laude versari desiderat, hoc nunc agam, ut quam fieri potest, brevissime expediam.

2 Ioann. Lud. Rueli et Lud. Hartmanni *Concilia omnia illustrata: Norimb. ann. 1675.*

3 Christ. Lupi *Synodorum generalium, et provincialium decreta, et canones scholasticis, notis, et historica actorum dissertatione illustrati: Lond. ann. 1665. Bruxel. ann. 1673. tom. 5. Exstant etiam inter opera iunctim edita Venet. tom. 1. seqq.*

4 Lud. Thomasini *Dissertationum in Concilia generalia et particularia tom. unus Paris. ann. 1667. Luc. ann. 1728. et in Rocaberti Bibl. Pontif. tom. 15. pag. 380. seqq.*

5 Zeger van Espen *Trañatus historico canonicus exhibens scholia in omnes Conciliorum tam Græcos, quam Latinos, et famosiores canonum Codices, qui Rorhomagii ann. 1710. in 4. primum, deinde saepe iunctim cum reliquis scriptis prodiiit.*

6 Iosephi Catalani *Sacrosancta Concilia OEcumenica prolegomenis et commentariis illustrata: Romae ann. 1736. 4. volum. in fol.*

§ CXXXV.

Conclusio.

Haec sunt, quae de natura Iuris Ecclesiastici, deque origine illius, progressu, incrementis, usu, et auctoritate in ipso disciplinae ingressu expedienda duxi. Proximum est, ut de *Principiis* huius scientiae ac *Subsidiis* exponam, quod alterum fuit ex propositis huius libello argumentis.

SECTIO II.

DE PRINCIPIIS AC SVBSIDIIS

IVRISPRVDENTIAE ECCLESIASTICAE.

§ CXXXVI.

Ratio et ordo huius sectionis.

Argumentum de principiis Iurisprudentiae sacrae, huiusque interpretandae subsidiis neglectum fere a scholasticis aut negligenter tractatum fuisse, saepe questi sunt prudentes viri. Sed hi non videntur meminisse, noluisse genus illud hominum constitutis certis docendi regulis ipsum sibi auferre opinandi, quod libitum esset, noxiam potestatem. Ego ita apud animum constitui meum hanc procul a me arcere licentiam, nihilque pro certo vel adfirmare, vel negare, cuius negandi adfirmandique non certa mihi ratio constiterit. Rationes autem et argumenta quibus e locis petenda sint: quantum his pondus insit: quibus demum subsidiis instructum esse deceat eum, qui in iuris sacri prudentia utiliter et cum laude versari desiderat, hoc nunc agam, ut quam fieri potest, brevissime expediam.

CAPVT I.

DE SACRA SCRIPTURA EIVSQVE

AVCTORITATE.

§. CXXXVII.

Primus iuris sacri fons est Sacra Scriptura.

Dicturus de principiis sacrae disciplinae initium facio a *Sacra Scriptura*, quippe quae iuris omnis et publici, et privati, primus est ac fons praecipuus. Neque enim quae *Deo* placuit humano generi praecepta dare, ea nobis fas est e numero legum eximere. Harum autem legum pars maxima divinis in litteris continetur: e quibus proinde, quoties de iure divinitus instituto controversia incidit, firmissimum posse argumentum duci apud omnes revelatae religionis sinceros cultores in confesso est.

Schol. Aliis autem non scribimus. Sunt haec partes Theologorum incredulitatem erroris convincere. Vid. Torschmidius in *exploranda quadam libere cogitantium Bibliotheca*, ann. 1765.

§. CXXXVIII.

Quae libris constat.

Evenit tamen, nec id quidem infrequenter, ut mirari possis inanitatem argumentorum, quae ex his ipsis litteris petita feruntur. Nempe hoc ex eo est, quod alii quidem scientes prudentesque, alii ignorantia ac praevicinis decepti ea contentum habent, sine quibus nec intelligi illae, nec auctoritas earum constitui rite potest.

Ita-

Itaque primum ita statuo, eam tam eximiam probandi vim non nisi *libris sacris* ac *genuinis* inesse. Sacros vero ac sinceros eos dumtaxat libros existimo, quos *Ecclesia Catholica* eo loco habet, cuius solius auctoritate nos in iis decernendis duci oportere veteres haud obscure praecipunt. *Augustini* dictum est cumprimis celebre: *Ego vero Evangelio non crederem, nisi me Catholicae Ecclesiae commoveret auctoritas.*

§. CXXXIX.

Ab Ecclesia probatis.

Quos autem libros veluti sinceros ac genuinos Ecclesia Catholica recipiat, si quaeratur, quod respondeam in promptu est. *Patres Tridentini*, posteaquam omnes et veteris et novi testamenti libros enumerassent, ita subiiciunt: *Si quis autem libros ipsos integros cum omnibus suis partibus, prout in Ecclesia Catholica legi consueverunt, et in veteri vulgata latina editione habentur, pro sacris et canonicis non susceperit ... anathema sit* &c. Nobis igitur nefas esto non omnes et integros recipere libros, quos in canonem suum Tridentina Synodus retulit. Fateor non statim omnes ubique Ecclesias in eundem librorum sacrorum numerum primis temporibus consensisse. De quibusdam enim alibi probatis receptisque, alibi dubitatum fuisse non nego: ad finem tamen quarti post *Christum* saeculi, opera, quae post tanti temporis continuum observantiam inter canonica deinde *Patres Tridentini* retulerunt, cuncta ab omnibus et Synodis, et Patribus, in authenticis et legitimis connumerata fuisse, luculentissime, opinor, a nostris demonstratum est. Inde orta est *canonicorum* librorum ab *apochryphis* distinctio: indeque *proto-canonicis* alii, alii *deutero-canonicis* dicti sunt, de quibus illa sunt

Gro-

Grosii praeclare tradita 1: *A multis Ecclesiis sunt agniti, quod ostendunt christiani antiqui, quum illorum testimoniis tamquam sacris utuntur. Unde credibile est, Ecclesias, quae ab initio eos libros non habuerunt, eo tempore eos ignorasse, aut de iis dubitasse: postea autem de rei veritate edoctas ad ceterarum exemplum iis libris uti coepisse.*

SCHOL. Conf. Bartel. Vogel in prolegom. Theolog. dogmat. part. 1. cap. 5. et Melchior Canus de loc. Theol. lib. 2. *DE RE PLAINAM VERITATIS* § CXL.

Sensus eius praecipuus quis?

Enimvero multiplex sacrarum litterarum sensus est, de quo sanctioris doctrinae Magistri multa praecipiunt. Vnum tamen ipsi praecipuum habent ac velut naturalem, qui *litteralis* dicitur, eum scilicet, quo verba summus significatu illo, quem *Deus* ipse intendit. Atque hic quidem scripturae sensus haud immerito eximius est. Nam quo tandem modo Scripturam verbum *Dei* recte dixeris, nisi eum verbis sensum tribuas, quem illi *Deus* ipse subiecit? Hinc autem consequi hoc necesse est, ut *certaine auctoritatis argumenta habenda non sint, praeterquam illa, quae ex sensu Scripturae litterali ducuntur.* Neque enim vis argumenti, quod ex sacro codice petitur, aliunde esse potest, quam quod *Dei* ipsis verbo innitatur. *Namquam parabola, inquit S. Hieronymus 2, et dubia aenigmatum intelligentia potest ad auctoritatem dogmatum proficere.* Et *S. Augustinus: Quis non impudentissime vinitatur aliquid in allegoria positum pro se interpretari, nisi habeat et manifesta testimonia, quorum lumine illustrentur obscura?*

Cor.

- 1 De verit. Relig. Christ. lib. 1. cap. 3.
2 In Matib. lib. 2. cap. 13.
3 Epist. 93. ad Vincent. Rogatus. cap. 8.

Cor. I. AEstimare hinc licet, quanta vis inesse possit argumentis, quibus saepe recentiores quidam divinarum litterarum auctoritate abutentes, veritatem ab antiquis ingenua simplicitate traditam, inducta specie occultant, ne cerni lucide possit. *Lepram spiritualem* ex grat. quam haeresin interpretatur Bellarminus, fortasse primus adhibuit, ut Reges de haeresi suspectos imperio in Christianos rite posse privari conficeret, exemplo Osiae Regis, quem ob lepram corporis exutum regno falso suspicatus est. Consimiles huic sunt tristissimae illae *de duobus gladiis* ex Luc. XXII. 38. et *de duobus luminaribus* ex Gen. I. 16. aliaeque alii ex locis deductae allegoriae, quae ignotae nemini esse possunt, qui disputationes nostrorum maxime Theologorum de directa, aut indirecta Pontificum in Reges potestate, de immunitate Ecclesiastica, deque aliis iuris publici argumentis scriptas legit. Olim haec ingenii humani commenta etiam doctos viros exercebant. Nostra actas rectius contemnit. Vid. Fleurius *diss. 5. in Hist. Eccles. § 12.*

Cor. II. Neque tamen *allegoricum* Scripturae, aut *spiritualem*, quem vocant, sensum, omni ad probandum robore destitutum existimem. Quid si enim is est ipse a Deo intentus sensus? Certe quidem de hoc si constet, nulla fingi causa potest, cur eum quis magis, quam litteralem repudiandum censeat. Constare vero isthoc diversis ex causis potest, veluti si ipsa sacri textus series eum sensum necessario deponat, si traditio Patrum suffragetur, aut alia divinae Scripturae loca eundem perspicue probent. At horum si nihil adiuvet, impudentiae fuerit, ut ait S. Augustinus, quidquam in allegoria positum pro se interpretari. Quam quidem S. Doctoris reprehensionem quomodo vitare possit Bonifacius P. VIII. in *Extrav. Vnam sanctam int. comm. de maiorit. et obed.* Spondanus viderit.

Cor. III. Quod si itaque non constet, quod Deus praeter sensum *nativum* et *primarium* alium etiam ver-

Z bis

bis suis subdere voluerit *mysticum*, quum ita sensus eiusmodi mysticus non sit sensus Dei sed hominis illum ad aliquid ob quamdam cum eo similitudinem applicantis, qui sensus vulgo *accommodatius* audit, facile intelligitur, quid roboris inesse argumentis possit ex sensu accommodatitio petitis: praecipue si sensui litterali, aut aliis Scripturae locis aduersetur. Rauttenstrauch *Prolegom.* §. 76. *Opstract de loc. Theolog. diss. 1. quaest. 7.*
§. 4. n. 3.

§. CXXI.

Quae in interpretando tenenda regula.

Sed non semper ita apertus est Scripturae sensus, ut cuius pateat. Tum igitur, in quem sensum Ecclesia interpretetur, considerandum est. Nam ut ad eam solam pertinet de librorum sacrorum diuinitate iudicium (§. CXXXVIII. seq.), ita sola illa ambiguam textus sententiam constituere potest ita, ut aduersus eius sentire auctoritatem hominis sit non modo temerarii ac praesidentis, verum etiam nefarii. Recte *Tridentina Synodus* ad coercenda petulantia ingenia decrevit, ut nemo suae prudentiae innixus, in rebus fidei ac morum ad aedificationem doctrinae christianae pertinentium, sacram Scripturam ad suos sensus contorquens, contra eum sensum quem tenuit ac tenet sancta Mater Ecclesia, cuius est iudicare de vero sensu et interpretatione scripturarum, aut etiam contra unanimum consensum Patrum, ipsam Scripturam interpretari audeat. Cuius decreti aequitatem ac prudentiam doctissimi e Protestantium communiōe viri *Sauvelus*, et *Carueus* probarunt, et inque eandem sententiam multa praecclare tradita sunt a *Guil. Beveregio* in ea, quam codici canonum primitivae Ecclesiae vindicatio praemisit, cultissima praefatione.

COR.

1. *Vid. Natalis Alexander Saecul. XVI. diss. 11. art. 1. §. 8.*
2. *Ap. Febronium tom. 1. cap. 1. §. 9. n. 2. et 4.*

COR. I. Neque tamen ademptam hoc decreto eruditus viris libertatem novam etiam textus sacri interpretationem depromendi, modo Ecclesiae illa sensui, Patrumque universitati ac consensio non repugnet, scite observat *Natalis Alexander cit. loc.*

COR. II. Contra ea nullius momenti sunt, et huic Patrum decreto aduersae proindeque repudiandae omnes diuinarum litterarum interpretationes, quae consentienti Patrum traditioni et constanti veterum temporum observantiae minime congruunt: qualium interpretationum exempla plura fortasse, quam expedit, schola aluit. Vide, si lubet, *Natalem Alexandrum Saecul. XI. et XII. diss. 2. art. 10.*

COR. III. Ut autem interpretatio a Patrum traditione aliena omnino abiicienda est, ita nihil de efficacia argumenti ex veterum certis testimoniis deducti putem detrahi, etsi non desit exercitatio dialecticis magis homini inanis quaedam distinctiuncula, qua vim eius conetur eludere. Exemplo sint ista *Pauli Apostoli: Omnis anima potestatibus sublimioribus subdita sit*: quo praeccepto clericos pariter et laicos ad exhibendum Principibus suis obsequium adstringi, constans est veterum omnium doctrina. Quid ad hanc *Bellarminus?* Clericos ait Pontifici, laicos Regibus, atque ita omnem animam sublimiori potestati subici. Nempe ita iuniores nos docti sumus, qua arte Patrum certissimam traditionem, leviculam commenti distinctionem, possimus nullo negotio explodere.

§. CXXII.

Secernendum porro ius vetus a novo.

Diligenter porro ius vetus a novo secernendum est. Nempe duae sunt scripturae divinae partes, *vetus ac novum Testamentum*. Praeceptorum, quae his partibus continentur, nec idem est genus, nec eadem hodie vis

Z a

obli-

obligandi. Ac veteris quidem legis praecepta alia sunt dogmatica de veritatibus a Deo revelatis, quorum vim ac potestatem esse perpetuam oportere, extra omnem est controversiam positum. Alia de moribus ad naturalem honestatem conformandis scripta sunt, quibus perinde, quoniam non sunt nisi elicita e natura ipsa praeceptiones, quas lex Christi adeo non sustulit, ut perfecerit etiam, teneri nos et obligari etiamnum, omni caret dubio. Alia demum vel *ceremonialia* sunt, vel *politica*. Illa ad exteriorem Dei cultum ornandum, haec ad determinandam Reipublicae iudaicae formam, constituendumque iudiciorum ordinem, aut describendam politiam pertinent. De utroque hoc genere ita Grotius: *Nulla parte legis Hebraeae, quae lex est proprie, nos obligari, quia obligatio extra ius naturae venit ex voluntate legem ferentis. Deum autem voluisse, ut alii quam Israëlitas, ista lege tenerentur, nullo iudicio potest deprehendi. Non igitur, nos quod attinet, probanda est ulla legis abrogatio: nam nec abrogari potuit eorum respectu, quos nunquam obstrinxit. Sed ab Israëlitis ablata est obligatio, quoad ritualia quidem, statim postquam lex Evangelii coepit promulgari... quoad cetera vero postquam populus ille per excidium urbis et desolationem, praecisa omni spe restitutionis, populus esse destitit: de iur. bell. et pac. lib. 1. cap. 1. §. 16. n. 7.*

COR. I. Itaque argumentum ex lege quadam morali veteris testamenti de promptum haud dubie validum est. Sed lex, ex qua ductum est argumentum, *moralis* sit, an *forensis*, et politica, saepe in controversiam incidit. Itaque valida ut sit et expedita argumentatio, legem eam fuisse mere moralem antea probandum erit. Ita Usuras ut interdictas credam ob legem Moysis eas prohibentem, debitas autem Decimas, quia Levitis praestare praeceptum fuit, ad ante probes necesse est, legem usuras pro-

1. Vid. Aulthur Princ. iur. publ. Eccler. cap. 1. §. 3. 4.

prohibentem, praecipientem autem Decimas, morales fuisse leges.

COR. II. Vnde consequens est, falli eos insigniter, verba sunt Rauttenstrauchii, qui nescio quae invicta et irrefragabilia argumenta se protulisse autumant, si ex. gr. ab immunitate Sacerdotum et Levitarum, a praecepto solvendi decimas veteris legis, ad immunitatem Clericorum solvendae decimas in nova lege argumentationem instituant: loc. cit. §. 80.

COR. III. At igitur nihil omnino inest ponderis argumentis, quae ex huiusmodi legibus petuntur? Negat Rauttenstrauch cit. loc. Sane, inquit, iis locus esse potest 1. quoties de congruentia quapiam ostendenda agitur ex. gr. quam congruenter Clericis novi testamenti immunitatem quamdam impertiantur Reges et Principes, dum aliqua et veteris testamenti Sacerdotes pollebant dignitate et potestate iis oppido inferiores. Sed pace dicam eruditi viri, nimis vaga est haec notio congruentiae, et in abusus patet pronissime. Aliud aliis, et locis, et temporibus congruit. 2. Quoties de iure novo, alioquin iam extra dubiumposito, amplius stabiliendo confirmandoque quaestio est: ita stabilito semel dogmate de distinctione inter Clericos et Laicos, de Sacerdotio, resse id ipsum confirmare licet ex lege veteri. Hunc canonem admitto: Adde id etiam, quod Grotius statuebat. 3. Ostendit lex Hebraea, quod ea lege praecipitur, aut plene permittitur, non esse contra ius naturae: loc. cit. §. 17. Non admitto autem, quod scripsit novissime Mod. Schmetterer Introd. in ius can. diss. 2. cap. 2. §. 37. Si eadem, aut maior ratio adhuc pugnat pro lege nova, quam obtinuit pro testamento veteri, bene ab hoc ad illam argumentaberis. Hoc inquam non admitto. Cur? Exemplum terret.

COR. IV. Ceterum, etsi hae leges Christianos per sese non obligent, non est tamen adempta Principibus christianis potestas recipiendi politica Hebraeorum institu-

tuta, si apta illa temporibus suis repererint; perinde, ut Ecclesia Christiana ritus quosdam retinet, qui *sine ulla futurorum significatione* unice ad sacra decentius peragenda a Deo sunt instituti. Accepta vero ita instituta obligant illa nos non tamquam divina, sed tamquam humana, vel civilia, vel Ecclesiastica instituta. Conf. Auctor *princip. iur. publ. Ecclesiast. loc. cit.* et Vir Clar. Placid. Fixmilner *de Republ. sacr. orig. divi. Exerc. 2. sect. 3. §. 35.*

§. CXLIII.

Quid de legibus Ante-Mosaicis?

Quod de *Moyse* lege adfirmavimus ex *Grotio* (§. CXLII.), id quidem ex ipsa illa lege manifestissimum est. Verum ipse *Grotius* non inverisimile arbitratur, praeter has soli datas populo Hebraeo, esse alias quoque in libris veteris testamenti leges arbitrio divino promulgatas, quibus et olim gentes tenerentur, et nunc etiam populus Christianus obligetur ¹. Has leges *veteris testamenti positivae universales* appellant. Occasionem celeberrimae de his legibus controversiae *Stephanus Curcellaeus* dedit, vulgato de esu sanguinis inter Christianos libello. Eas deinde *Ostander* et *Kulpis* diligentius illustratas magno studio defenderunt. Sed ex quo *Christ. Thomaeus* huic doctrinae, pro qua in *Iurisprudencia divina* acerrime disputabat, maiorem lucem adfudisset, factum est, ut plures iam oses habere et amatores inciperet. Ipse eam *Thomaeus* in *Fundamentis iuris naturae* et gentium reiecit. Sed et post tamen fuerunt multi, qui priorem mallent, quam posteriorem sequi *Thomaeum*, nihilque facerent reliqui, ut earum legum pro viribus auctoritatem propugnarent.

Ve-

¹ De iur. bell. et pac. lib. 1. cap. 1. §. 15. Lib. 2. cap. 5. §. 13. cap. 20. §. 42.

Verum mihi tamen profecto nondum persuadent. Primum enim in ipsis legibus assignandis alius ab alio vehementer dissident. Quas autem adferunt, earum pleraeque vim obligandi ex ipsa habent natura rerum. Ceterae eiusmodi sunt, ut ad omnes gentes pertinuisse, et omnia futura etiam tempora respexisse, nondum satis a quoquam probari poterit.

Schol. Conf. Canz. *de usu Philos. Wolfian. in Theol. tom. 2. cap. 12.* Hanneken *dissert. de nov. existentia legum divin. posit. univers.* Cel. *de Martini de lege nat. cap. 6. §. 229. seq.*

§. CXLIV.

Scriptura novi testamenti.

Ecclesiae Christianae *lex fundamentalis et pragmatica* est scriptura novi testamenti (§. XI.). Praecepta eius duplici genere continentur. Alia enim sunt *Christi* ipsius, ac proinde *divina*, alia vero *Apostolica*. Indicat hoc discrimen *Paulus* in priore ad Corinthios epistola: *Ego dico*, inquit, *non Dominus*: et paulo ante: *Praeceptio non ego, sed Dominus* ¹, similiter in epistola ad Ephesios ²: *Ego autem dico*, ait. Inter utrumque genus legum, quid intersit, dictum est non difficile. Divina enim *Christi* praecepta perpetua sunt, nulli nec abrogationi, nec derogationi obnoxia: nec ad unam quamdam gentem restricta, sed ad omnes ex aequo populos pertinentia. Apostolorum vero instituta, etsi origo ipsa et vicina initis vetustas eximiam illis conciliare venerationem debeant, intra humanae tamen legis vim potestatemque sita sunt (§. XII.). Nempe potestas Apostolorum etiam, quae fuit ad successores transitura, origine inspecta, divina quidem fuit, praecepta tamen ab

¹ Cap. VII. v. 10. 12.

² Cap. V. v. 32.

ab illis data humana sunt, non divina. Ac ne quidem *mediate*, quod visum est nonnullis levicula et parum concludente ratione. Vid. *Lud. Thomasinus part. 2. lib. 1. cap. 83. §. 2. et Berth. Vogl. in proleg. ad Theol. dogmat. part. 1. cap. 3. §. 10.*

Cor. I. Ex quo intelligi ratio potest, qua factum sit, ut electionum sacrarum formam exemplo Matthiae illustratam, abstinentiam a sanguine et suffocato, Agapas, mulierum in templis velationem, aliaque complura his similia Apostolorum instituta vel oblitio deleverit, vel alij adsciti ritus moresque loco suo moverint. Conf. Auctor *princ. iur. publ. Eccl. loc. cit. §. 18. seqq.*

Cor. II. Quod ait Lud. Engel *titul. de constit. n. 6. illa tantum in epistolis ac ceteris Apostolorum scriptis divinis esse iuris, quae talia esse ex verbis Apostolorum sufficienter colligi potest, non probo.* Mihi contra sic videtur statuendum: Quae in his scriptis canonice continentur dogmata ac praecepta, cuncta pro divinis habenda esse, nisi ex Verbis, ex Materia Subiecta, aut ex Usu Ecclesiae luculenter appareat, praeceptum esse vel consilium non Christi ipsius, sed Apostoli: quale illud in epistola ad Corinthios *cap. VII. v. 25. De virginibus praeceptum Domini non habeo, consilium autem do.* Hic autem cave referas illud ad Ephes. *cap. V. v. 32. Sacramentum hoc magnum est. Ego autem dico, in Christo et Ecclesia.*

§. CXLV.

Quae versio authentica?

Primigeniam sacrarum librorum linguam satis inter eruditos constat, *Hebraeam esse, Syriacam, aut Graecam.* Sed quum hae linguae in paucorum sint potestate, ita, ut legere illos inque rem suam transferre com-

1. *Vogl. cit. loc. cap. 10. §. 4. seqq.*

mode possint, cuiam, iniques, innitemur versioni sine ulla suspitione erroris? Responsum nobis expeditum est ex *Concilio Tridentino Sessione quarta, quod considerans non parum utilitatis accedere posse Ecclesiae Dei, si ex omnibus Latinis editionibus, quae circumferuntur, sacrarum librorum, quatenam pro authentica habenda sit, innotescat, statuit et declarat, ut haec ipsa vetus et vulgata editio, quae longo tot saeculorum usu in ipsa Ecclesia probata est, in publicis lectionibus, disputationibus, praedicationibus, et expositionibus pro authentica habeatur, et ut nemo illam reicere quovis praetextu audeat vel praesumat.*

SCHOL. Conf. Calmeti *diss. in vulgatam.* Ioan. Casabuttii *diatr. de Trid. decreto circa vulgatam biblicorum editionem, et Natalis Alexander Sacc. IV. diss. 39.*

§. CXLVI.

Quo sensu?

Liquet autem Patrum hoc edendo decreto non aliam fuisse mentem, quam ut hanc ipsam vulgatam editionem ceteris omnibus *Latinis interpretationibus* antependam esse declararent, et sic authenticam, ut certos nos redderent, nihil in ea de fide ac moribus contineri, quod non sit ab omni errore quam remotissimum. Unde falli necesse est eos, qui hanc decreto sententiam adfingunt, quasi versionem istam ipsi originario textui praetulerit synodus; aut suam illi, quam ex origine habet, authenticam abiudicaverit; aut ab hac demum nostra cuncta etiam menda levissima abesse credere iusserit, caque ex ipsis fontibus veterit emendari; haec, inquam, sibi qui persuadent, apertissime falluntur, quod probarem testimoniis certis, si vel hoc nunc agerem, vel egeret probatione res omnium in oculis posita.

SCHOL. Vid. Natalis Alexander *cit. diss. art. 5. et*
Aa Sacc.

Saec. XVI. diss. 12. art. 2. §. 5. seqq. Nec huic suspicioni locum facere debebat *regula quarta* indicis librorum prohibitorum Romani, de qua unus omnium diligentissime accuratissimeque exposuit doctissimus Opstraeus *de loc. Theol. diss. 1. q. 11. §. 3. pag. m. 77. seqq.*

CAPVT II.

DE TRADITIONE, CONSVETVDINE,

ET OBSERVANTIA ECCLESIASTICA.

§. CXLVII.

Quid sit traditio Ecclesiastica?

Alter iuris Sacri fons est *traditio*, quo nomine latius sumto quaevis norma actionum, seu scripta ab Auctore suo, seu voce dumtaxat proposita venire potest. Hoc sensu illud *Apostoli* ad Thessalonicenses intelligo: *Teneite traditiones, quas didicistis, sive per sermonem, sive per epistolam nostram* 1. Strictius accepta traditio *regulam* indicat *non scriptam*, seu *mavis ipsum modum rationemque*, qua legis olim nudis verbis propositae memoria continuo ad successores propagata est, quam proinde sic recte definiris, *ut sit legis Ecclesiasticae atque vetustae ab idoneo auctore verbis acceptae ad alios atque alios continuata legitime propagatio*. Ex quo ipso differre traditionem tam a *Consuetudine*, quam *observantia Ecclesiastica* proprie sumta manifestum est.

COR. Propagari memoria vetusti huiusmodi instituti duplici via potuit, orali vel scripta doctrina, et usu continuo. Itaque traditionis Ecclesiasticae omnis duo sunt veluti custodes legitimi, veterum ac probatorum scriptorum genuina ac sincera monumenta: tum mos Ecclesiae Christi-

1. *Epist. 2. ad Thess. cap. II. v. 14.*

stianae, et non interrupta instituti cuiusdam observatio. Rauttenstrauch *in prolegom. iur. Eccles. §. 89.*

§. CXLVIII.

Et quotuplex?

Traditionis variae sunt divisiones. Nam origine primum atque *Auctore* inspecto *divina* est, vel *humana*. Illa *Deum* ipsum auctorem habet: haec vero, ab hominibus necessaria ad regendam Ecclesiam potestate praeditis, originem ducit. Quae rursus alia quidem *Apostolica* est, alia *Ecclesiastica*. Hanc vocant, quae ab Ecclesia ipsa aut ab iis potius, qui huic cum potestate praefuerunt primum inducta est; unde apostolica erit, cuius initium ab *Apostolis* tanquam Rectoribus populi Dei repetimus. Sunt, qui mediam inter utramque *divino-apostolicam* intericiunt. Qua in re Tridentini quidem Concilii sequuntur decretum, in quo non obscure Patres traditiones distinguunt *oretus a Christo dictas*, ab his, *quas dixavit Spiritus Sanctus*: verum istius generis quae sunt, divinae traditiones, non humanae dicendae sunt. Porro, quum omnis traditio *fidem* versetur et *mores*, vel *circa ritus* et *sacram disciplinam*: *Ratione Materiae* omnis vel *dogmatica* est, vel *disciplinaria*, mutabilis ista et contingens, illa perpetua, nec ullis vel temporum vel locorum vicissitudinibus obnoxia. Demum *ex obiecto* alia per totam Ecclesiam pertinet et est *universalis*: alia *particularis* et coetus cuiusdam propria, cuiusmodi Asiaticorum fuit de paschate celebrando traditio, diversa a traditione Ecclesiae Latinae.

COR. Ex his duo infero 1. *Divinam traditionem* omnem, et *dogmaticam* ab Ecclesia pro tali declaratam, *universalem* esse, *immutabilem*, ac *perpetuam*. 2. *Humanam* vero, seu *Ecclesiasticam* seu *Apostolicam* esse

disciplinarem, et ob id mutabilem seu universalis sit, seu particularis.

SCHOL. Reliquas traditionum species utpote ab instituto meo remotiores consulto praetermisi. Vid. Opstraet. de loc. Theol. diss. 2. quaest. 1. §. 2. Auctur princip. iur. public. Eccles. cap. 2. §. 7. Zalwein diss. de tradit. §. 3.

§. CXLIX.

An dentur traditiones?

Esse quasdam ad mores ac fidem pertinentes regulas, quae sine ullo scripturae praesidio, sola pastorum fideli traditione Ecclesiae innotuerint, nobis ob Synodi Tridentinae auctoritatem certum est; de traditionibus vero, quae ritus concernunt atque sacrae disciplinae capita, ne ipsos quidem Protestantes video magnopere adversari. Neque enim profecto negari potest, iam prima rei christianae aetate scriptoribus, in reddenda disciplinae, quae tum vigeat, ratione sollicitis, eandem e traditione repetere fuisse usitatissimum. De synaxi, inquit Socrates: *variae sunt consuetudines. Nam quamquam omnes ubique in orbe terrarum Ecclesiae singulis septimanis vententibus Sabbathi mysteria celebrent, Alexandrini tamen et Romani ex Antiqua traditione id facere renunt.* Et Innocentius I. Sabbathi ieiunium omnibus christianis volens persuadere, *Apostolos eo die ieiunasse aiebat ut traditio Ecclesiae habet.* Nec aliam causam adferebat, dum in epistola ad Vitricium Rothomagensis formam disciplinae in Ecclesia Romana usitatum ab omnibus ceteris tenendam esse contendebar, quam quod *Apostolica, et Patrum traditione sit constituta.* Tantum vero abest, ut illi vetera haec maiorum instituta-

1. Sect. 4.

2. L. 5. cap. 22.

3. In epist. ad Decen. Eugub. cap. 4.

ta veluti parum certo cognita temere reicerent, ut etiam colerent fide singulari, non satis pius neque ferendum arbitantes, si traditiones, in quibus educati essent, non honorifice colerent, sed contemnim reicerent. Disertius ceteris, de vi traditionum, quid prisca aetas senserit, docet S. Hieronymus adversus Lucifer. §. 8. *An necis, inquit, etiam Ecclesiarum hunc esse morem, ut baptizatis postea manus imponantur et ita invocetur Spiritus Sanctus? Exigis ubi scriptum sit? In actibus Apostolorum. Etiam si scripturae auctoritas non subesset, totius orbis in hanc partem consensus instar praeepti obtineret. Nam et multa alia quae per traditionem in Ecclesiis observantur, auctoritatem sibi scriptae legis usurpaverunt.*

SCHOL. Decretum Concilii Tridentini, quod est de traditionibus, impugnarunt nonnihil vehementius Rivetus et Dallaeus: deinde Basnage in *annal. polit. Eccles. rom. 2. diss. 9.* Verum illis quidem satis fecit Natalis Alexander *Saecul. II. diss. 16.* Huic autem respondit post Zalweinium Vir Clar. Plac. Fixlmuller *Exercit. 2. sect. 1. §. 10. seqq.* Ex quibus discas, falsum esse Bohmerum, quando in *diss. de veter. Eccles. statu §. 15. seq.* doctrinae de traditionibus originem ex secundo post Christum natum saeculo repetit.

§. CL.

Quae Auctoritas?

Iam hoc itaque expeditum est, complura esse antiqua de sacris instituta, quae nudis initio verbis proposita, solius ope traditionis ad posteritatis memoriam transmissa sunt. Enimvero ad obligandi efficaciam, quid refert, scriptum sit an traditum idoneo profectum auctore institutum, si de sententia illius satis constet? Ex *Hile-*

1. Nicephorus lib. 12. cap. 34.

ranyim quidem sensu nihil, ut vidimus (§. CXLIX.). Idem urget magnis studiis S. Basilii¹. Et ante hunc Tertullianus in eandem sententiam ita scribebat: *Harum et aliarum eiusmodi disciplinarum si legem expositules scripturarum, nullam invenies: traditio tibi praetenditur auctoritas.... Ergo quaeramus, an et traditio nisi scripta non debeat recipi? Plane negabimus recipendam; si nulla exempla praedidicent aliarum observationum, quas sine ullius scripturae instrumento, solius traditionis titulo, et exinde consuetudinis patrocinio iudicamus*². Ceterum varia est pro origine et materia traditionum auctoritas (§. CXLVIII.) et pro huius varietate alia atque alia Ecclesiae ipsius potestas: Quam ob rem caute ab humanis divinae, Ecclesiasticae deinde ab Apostolicis discernendae sunt; et in his ipsis porro sincerac ac genuinae ab iis, quae speciem Apostolicae aut veteris saltem traditionis mentiuntur.

§. CLI.

Criteria.

Sed hoc ipsum, inquis, saepe perdifficile accidit etiam viris in hoc genere doctrinae exercitatis. Fateor; nec tamen ita implicata res est, ut nihil pro certo liceat adfirmare, si modo patientem veri animum adferre, et signata vestigiis Maiorum via progredi volumus. Atque divinae quidem traditionis duo sunt tamquam criteria catholice certissima. Nam quum duo sint quasi custodes veterum traditionum, prisca ac genuina Patrum monumenta, et mos Ecclesiae Christianae (§. CXLVII. Cor.) planum est 1. Si quid consentientes inter se omnis aetatis Patres ad Christum auctorem referant, ac instar

¹ Dist. 11. can. 5.

² De Corona milit. cap. 2. et 4.

³ Rautenträuch. loc. cit. §. 90.

praeepti divini nobis a Maioribus transmissum testentur; aut si 2. Ecclesia Christiana, continuo omnium et temporum et locorum, nec sibi usquam difforni usu id ipsum tamquam a Christo traditum observaverit, nec in sacris litteris exstet, divinae traditioni haud dubie adnumerari oportere. Neque enim in fide ac moribus labi errore Ecclesia Catholica potest: nec ulla est efficacior haereses confutanda ratio, quam si post adlegatam Sacrae Scripturae auctoritatem, constantem et universalem veterum consensum ad partes nostras advocemus, ut vere atque ingenne scribit doctissimus Caveus.

Schol. Quam in rem dignissima quoque lectu sunt illa, quae Guil. Bevereg. prooem. in cod. can. Ecclesiae primit. in principio scripsit ap. Cotelierum in append. tom. 2. pag. 1. seqq.

§. CLII.

Divinae traditionis.

At non semper vel usus Ecclesiae tam est manifestus, vel tam perspicue Sancti Patres mentem suam exprimunt, ut primo quasi adpectu divinam traditionem cernas. Quam ob rem inspicienda est quoque materia ipsa sive argumentum traditionis, inspicendum porro tempus, aliaque his similia adiuncta, de quibus, qui volet, Theologos consulat de locis theologicis plenius exponentes.

Schol. Hoc hic moneo, non illico divinam novi testamenti traditionem habendam esse, quum ita a veterum quopiam appellatam reperimus. Divinam enim traditionem nonnumquam dictam video, veteris magis testamenti respectu, quam novi. Eo sensu Cyprianum intelligo in epistola, quae est ad clerum et plebes in Hispania consistentes, dum ita scribit: *De Traditione Divina, et Apostolica Observatione servandum est et tenendum, quod apud nos quoque, et fere per provincias uni-*

universas tenetur, ut ad ordinationes rite celebrandas, ad eam plebem, cui Praepositus ordinatur, Episcopi eiusdem provinciae proximi quique conveniant, et Episcopus diligatur praesente, quae singulorum vitam plenissime novit. Sensus S. Cypriani is, quem dixi, ex ipsa epistolae lectione apertus est.

§. CLIII.

Et Apostolicae.

De *Apostolicis* vero *traditionibus* insignis est *S. Augustini* regula praeter alios eruditissimo viro *Petro de Marca* sapienter commendata: quod *universa tenet Ecclesia, nec conciliis institutum, sed semper retentum est, non nisi auctoritate Apostolica institutum rectissime creditur* ¹, quam idem vir sanctus iisdem pene verbis repetit pluribus locis, ut appareat firmam hanc illi sententiam constitisse. Credebat enim id, quod res est, fieri vix posse, ut institutum quodpiam universae probatum Ecclesiae, et omni tempore sine ulla varietate religiose custoditum alios habuerit, quam *Apostolos* auctores.

Cor. I. Huic igitur Sancti Viri regulae ut esse possit locus, constet 1. necesse est, idque ex luculentis veterum ac genuinis testimoniis, usitatum hunc et concordem omnium Ecclesiarum aut prope omnium morem fuisse: ut 2. moris istius initia Apostolorum aetate recentiora ne sint: neque 3. ullum in scriptis Patrum sinceris contrarii usus vestigium deprehendatur. Nam horum si fuerit aliquod, eam ex Augustini iudicio Apostolicam traditionem negat esse habendam accuratissimus harum rerum aestimator *Du-Pin*us.

Cor. II. Unde consequens est, ut traditio, cui hic, de quo praemonui, usus tam illustrem nequit originem

vin-

¹ *Vid. Concord. Sacerd. et Imp. lib. 6. cap. 1. §. 7.*

vindicare, aut si sit eiusmodi, facile ut appareat modice inquirentibus, initium eius aevo Apostolico posterius esse, inter *Ecclesiasticas* connumeranda sit, cuiusmodi est de Sabbathi ieiunio, de quo nuper ex Innocentio mentionem iniici. Cave autem, quam veteres Scriptores *Apostolicam traditionem* vocant, eam continuo solo vocabuli argumento pro tali habeas. Morem enim fuisse antiquis illis, viros, qui proxime post Apostolos Ecclesiis Christianorum praefuerunt, angustiori nomine *Apostolicos* viros dicere, ut Tertullianus testatur. Qua re factum est, ut quae antiqua essent et vicina originibus instituta, *Apostolica* interdum dicerentur: quod ipsum de canonibus *Apostolicis* coniciebat, si modo recte, doctissimus *Albaspinaeus*.

Cor. III. Cave porro vocabulorum similitudine te sinas decipi, ut pro veteri instituto vendites, quod aetas recentior invexit. *Multa* namque nobis et *priscis Patribus* vocabula communia retinemus, sed sensu ab eo, quem tunc habebant, non minus alieno, quam nostra tempora a primis post Christum saeculis remota sunt: ut iam dudum prudenter monuit *Card. Bona rer. liturg. lib. 1. cap. 18. §. 1.*

§. CLIV.

Traditiones piae et vulgares quo loco habendae?

Cetera, quae illustrandi huius loci causa dici possent, quoniam ab instituto meo remotiora sunt, omitto. Hoc addo, liquere ex iis, quae dicta sunt, manifestissime, non tam in admittendis traditionibus facilem esse Catholicam Ecclesiam, ut nihil sit ineptarum fabularum, modo aliquam pietatis speciem praeserferat, quod non amplexetur avide, ac studiose propaget. A quo sane vitio tantum abest, ut aegre ac timidius interdum illas quoque in populo patiat, quae tametsi pietatem

Bb

ni-

minime laedant, ut *vulgi* solet *superstitiosa credulitas*, imo adiuvent etiam, idonea tamen origine et auctoritate destitutae videntur.

SCHOL. Conf. Zalwein *cit. dissert.* §. 10. Auctor *princ. iur. publ. Eccles. cap. 10.* §. 20. *seqq.* Et praeter ceteris Hon. 2 S. Maria *animad. in usu reg. crit. tom. 1. diss. 7. art. 9. et tom. 2. diss. 1. integra.*

§. CLV.

Quae vis consuetudinis Ecclesiasticae?

Differt a traditione *consuetudo Ecclesiastica* (§. CXLVII.), quo nomine *regulam* intelligo *actionum diuturnis utentium moribus in Ecclesia constitutam* 1. *Mores* autem sunt *actus singulorum fidelium ad eandem normam, etsi nusquam praescriptam compositi* 2: qui si opinione iuris diu ac frequenter suscepti sunt, si praeterea legi nec divinae nec humanae absolute actum prohibenti, nec saluti populi Christiani alia quadam ratione adversentur 3, accedente superioris consensu etiam generali vim legis perpetuae adipiscuntur 4; atque eam quidem non in his dumtaxat de quibus nulla exstat praescripta lex, verum in iis quoque, quae iure definita sunt, seu interpretandis, seu abrogandis 5. Probandae vero consuetudinis ratio expeditissima, si *contradictio* illam *iudicio* aliquando obtinuisse ostendi potest. Nihil autem obstat, eam etiam per *testes fieri maiores*, qui habeant *consuetudinis notitiam plenioram*, cap. 10. *de offic. archid.*

SCHOL. I. Conf. Bohmer *lib. 1. decret. tit. 4. §. 42. seqq.*

1 *Dist. 1. can. 5.*

2 Bohmerus *in princ. iur. can. §. 248.*

3 *Dist. 11. can. 4. 6. Dist. 12. can. 8. cap. 1. 7. 11. de consuet.*

4 *Dist. 12. can. 6. cap. 9. de consuet.*

5 *Cap. 8. de consuet. cap. 2. de fer.*

seqq. Consuetudinem, quae legem imitetur, oportet esse *legitime praescriptam*. Ita habet *cap. 11. de consuet.* Bohmerus *filii loc. cit. §. 249.* interpretatur, *per tempus ad legitimam praescriptionem necessarium ex actibus idoneis inductam: quod est tempus quadraginta annorum, si adversus legem Ecclesiasticam inducitur*. Ego sane huius interpretationis rationem firmam ac necessariam nullam video.

SCHOL. II. Aliquem in consuetudine inducenda superioris consensum esse necessarium, omnes consentiunt. At quem? Videtur Gibertus *tom. 1. corp. iur. can. pag. 452.* vim consuetudinis ex consensu legislatoris *tacito, vel expresso, seu ex lege ipsa* repetere. *Consensus a lege datus*, inquit, *est generalis, et cadit in quasvis consuetudines legislatori etiam ignotas. Particularis cadit in consuetudines determinatas, ipsi legislatori cognitae: eoque modo facile conciliantur iuris textus, ac interpretes, qui contrarii esse videntur circa consensum legislatoris ad institutionem consuetudinis requisitum.*

§. CLVI.

De vi observantiae Ecclesiasticae.

Differt porro a traditione *observantia Ecclesiastica*. Nam illa legem indicat *expressam verbis, et continuo usu propagatam* (§. CXLVII.), haec autem *ius tacito eorum, quorum interest, consensu introductum*: quo ipso distat etiam a consuetudine, quae aliquam superioris consensionem desiderat (§. CLV.). Huius observantiae, nisi eadem sit totius Ecclesiae, non eget. Versatur autem potissimum in negotiis, quae Ecclesiae statum publicum concernunt. Probat *factis*, quae introducendae illius occasionem praebuerunt, *concludentibus; non clam gestis, sed consensu* iis quorum intererat, *nec repugnantibus*, dum et locus esset et tempus contradicendi. Plu-

ra eius generis facta plerique requirunt. An et requisitus ad praescriptionem annorum quadraginta lapsus, quem *Bolmerus* hic quoque videtur deposcere, adiungendus sit, ambigo.

SCHOL. Ad haec illustranda conferre utrique permulta possunt, quae de observantia Imperii Romano-Germanici praeclare commentati sunt docti eius gentis viri. *Conf. Selchow. in Element. iur. publ. Germ. §. 39. pag. 38. seq. et Vnger in diss. de modo probandi, et iudice circa contro. observ. Inger. Rom. Germ. concernentes. Wirceb. ann. 1770. Eckhardi in Hermeneu. iuris. Alii.*

CAPVT III.

DE AVCTORITATE, ET VSV

CONCILIORVM.

§. CLVII.

Quid Concilium?

Iam ad Concilia venio, quorum post sacram scripturam, divinasque et Apostolicas traditiones eximia semper auctoritas fuit. Ipsa etenim, ut *Tertullianus* aiebat, totius nominis christiani representatio peculiari visa est digna veneratione. Sunt autem in Ecclesia Dei Concilia, quod comitia in rebus publicis, *Praelatorum* nempe *conventus* eo sine coacti, ut de negotiis Ecclesiae salutem concernentibus statuunt, et felicitati populi christiani iunctis consiliis provident.

SCHOL. Concilium Latine dicitur, synodus Graece, utrumque vocabulum vario sensu ab antiquis usurpatum satis constat. Vid. *Bingham orig. Eccles. vol. 3. pag. 123. et Du-Fresne in Glossar.* Agimus vero hoc loco de Conciliis tantum *mere Ecclesiasticis*; non iis quoque, quae

II.

Illustr. de Riegger mixta vocat. Instit. iur. Eccles. part. 1. sect. 2. cap. 5. §. 230. Vtique conventus eius generis nec hodie esse extra usum videntur, et olim erant frequentissimi, vid. *Thomasinus part. 2. lib. 3. cap. 46.* Petrus de Marca *lib. 6. cap. 24.* Steph. Baluzius in *praefat. ad capitular. Reg. Franc.* Verum Comitia ne illa Regnorum fuerint, an Concilia, non perinde in conspectu est positum. Comitia mavult appellari *Schmidtus Inst. iur. Eccles. tom. 1. cap. 1. sect. 2. §. 17.* Nec valde repugno; sed comitorium istorum a Conciliis discrimen quibus iudiciis confici debeat, vellem, ostendere non praetermisisset vir doctus. *Conf. Cennius in Antiq. Eccles. Hisp. tom. 2. diss. 4. cap. 4. §. 15. seqq. et Walch. in Histor. Concil. pag. 494.*

§. CLVIII.

Quid Concilium OEcumenicum?

Conciliorum duplex genus est. Alia nimirum sunt *Generalia*. Graeci *Synodos OEcumenicas* vocant. Alia vero *Particularia*. Generalia seu OEcumenica *Isidoro* illa sunt, quae *Sancti Patres* ex omni terrarum orbe convenientes iuxta fidem evangelicam et Apostolicam celebrant. Cuius quidem canonis non hic sensus est, quasi generale Concilium non esset, cui omnes ex orbe terrarum Patres non interfuerint, quale existisse aliquod uspiam nemo sanus dixerit, sed quod id demum generale Concilium dicatur, ad quod omnes ex orbe Christiano Episcopi de negotiis sibi propositis iuxta fidem Evangelicam et Apostolicam deliberanti eo numero conveniunt, ut Ecclesiam universam repraesentent. Hac ratione ab *Augustino* libro tertio contra Donatistas *Concilia plenaria totius orbis, et plenaria universae Ecclesiae Concilia* appellata sunt.

SCHOL.

ra eius generis facta plerique requirunt. An et requisitus ad praescriptionem annorum quadraginta lapsus, quem *Bolmerus* hic quoque videtur deposcere, adiungendus sit, ambigo.

SCHOL. Ad haec illustranda conferre utrique permulta possunt, quae de observantia Imperii Romano-Germanici praeclare commentati sunt docti eius gentis viri. *Conf. Selchor. in Element. iur. publ. Germ. §. 39. pag. 38. seq. et Vnger in diss. de modo probandi, et iudice circa contro. observ. Inger. Rom. Germ. concernentes. Wirceb. ann. 1770. Eckhardi in Hermeneu. iuris. Alii.*

CAPVT III.

DE AVCTORITATE, ET VSV

CONCILIORVM.

§. CLVII.

Quid Concilium?

Iam ad Concilia venio, quorum post sacram scripturam, divinasque et Apostolicas traditiones eximia semper auctoritas fuit. Ipsa etenim, ut *Tertullianus* aiebat, totius nominis christiani representatio peculiari visa est digna veneratione. Sunt autem in Ecclesia Dei Concilia, quod comitia in rebus publicis, *Praelatorum* nempe *conventus* eo sine coacti, ut de negotiis Ecclesiae salutem concernentibus statuunt, et felicitati populi christiani iunctis consiliis provident.

SCHOL. Concilium Latine dicitur, synodus Graece, utrumque vocabulum vario sensu ab antiquis usurpatum satis constat. Vid. *Bingham orig. Eccles. vol. 3. pag. 123. et Du-Fresne in Glossar.* Agimus vero hoc loco de Conciliis tantum *mere Ecclesiasticis*; non iis quoque, quae

II.

Illustr. de Riegger mixta vocat. Instit. iur. Eccles. part. 1. sect. 2. cap. 5. §. 230. Vtique conventus eius generis nec hodie esse extra usum videntur, et olim erant frequentissimi, vid. *Thomasinus part. 2. lib. 3. cap. 46.* Petrus de Marca *lib. 6. cap. 24.* Steph. Baluzius in *praefat. ad capitular. Reg. Franc.* Verum Comitia ne illa Regnorum fuerint, an Concilia, non perinde in conspectu est positum. Comitia mavult appellari *Schmidius Inst. iur. Eccles. tom. 1. cap. 1. sect. 2. §. 17.* Nec valde repugno; sed comitorium istorum a Conciliis discrimen quibus iudiciis confici debeat, vellem, ostendere non praetermisisset vir doctus. *Conf. Cennius in Antiq. Eccles. Hisp. tom. 2. diss. 4. cap. 4. §. 15. seqq. et Walch. in Histor. Concil. pag. 494.*

§. CLVIII.

Quid Concilium OEcumenicum?

Conciliorum duplex genus est. Alia nimirum sunt *Generalia*. Graeci *Synodos OEcumenicas* vocant. Alia vero *Particularia*. Generalia seu OEcumenica *Isidoro* illa sunt, quae *Sancti Patres* ex omni terrarum orbe convenientes iuxta fidem evangelicam et Apostolicam celebrant. Cuius quidem canonis non hic sensus est, quasi generale Concilium non esset, cui omnes ex orbe terrarum Patres non interfuerint, quale existisse aliquod uspiam nemo sanus dixerit, sed quod id demum generale Concilium dicatur, ad quod omnes ex orbe Christiano Episcopi de negotiis sibi propositis iuxta fidem Evangelicam et Apostolicam deliberati eo numero conveniunt, ut Ecclesiam universam repraesentent. Hac ratione ab *Augustino* libro tertio contra Donatistas *Concilia plenaria totius orbis, et plenaria universae Ecclesiae Concilia* appellata sunt.

SCHOL.

Schol. *Plenarium* tamen, imo et *universale* inter-
 dum Concilium illud dicitur, quod proprie nationale
 vocant, ut Bellarminus observat, *lib. 1. de Concil. cap.*
4. non quod essent totius Ecclesiae, sed quod integrae
 cuiusdam nationis Concilia: opportune enim advertit Na-
 talis Alexander *Sae. III. diss. 24.* ea fere semper ple-
 naria et universalia dicta esse cum quadam limitatione,
 quae a vere OEcumenicis seungeret, ut *Concilium ple-*
narium Africae Augustino saepenumero laudatum, et
Concilium Italici regni universale, de quo Ioannes VIII.
 in epistola sexta et quinquagesima.

§. CLIX.

Concilium generale quando legitimum?

Generale quod est Concilium (§. CLVIII.) idem
 non semper etiam est *Legitimum*. Enimvero legitimum
 ut esse possit Concilium, plura desiderantur. Atque hoc
 in primis, ut ad illud totius Ecclesiae Episcopi rite
 convocentur; quique volunt interesse, nisi iusta de cau-
 sa ne excludantur. Hi enim omnes a Deo positi sunt in
 Ecclesia Pastores et Doctores, ad quos est illud Pauli
 Apostoli: *Attendite vobis et universo gregi, in quo vos*
Spiritus Sanctus posuit Episcopos regere Ecclesiam Dei.
 Hoc praeter alia vitium in secunda synodo Ephesina no-
 tavit Leo M. i his verbis: *In ipso autem iudicio non*
omnes qui convenerant, interfuisse cognovimus. Nam
alios relictos, alios didicimus intrinsecos. Alterum est
requisitum, ut tot conveniant ac tales Episcopi, qui
apertissimi ac sufficienter ad Ecclesiam universam vere re-
praesentandam. Quot autem, qualesve Episcopi ad hanc
totius nominis Christiani representationem desiderentur,
 difficile factu est ut omnino determinetur. Sane omnes ut
 convenienti necesse non est (§. CLVIII.). Quin ne hoc qui-

1 In epist. 24. ad Theodos. Imper.

quidem, ut pars saltem maior Episcoporum totius orbis
 intersit. Quid enim vetat, quo minus coetus Episcopo-
 rum aliquis repraesentare possit omnes reliquos, etsi hi
 qui adsunt, multo iis, qui absunt, numero cedant? *Porro*
autem magno studio cavendum est, ne temerita-
te maiore, quam consilio maturo ac deliberato res Ec-
clesiae agantur: Conservanda est norma a maioribus sa-
 pienter instituta: Remoto omni rerum ac sectae studio
 communem omnem salutem unam omnis spectet delibe-
 ratio, imprimisque providendum, ut *Episcopi in nego-*
tiis, et deliberandis, et sancientis, plena gaudeant li-
bertate. Haec enim ubi abest, non quod quisque sentit
 ipse, sed quod vis extorquet metusque, pronuntiat. His
 pene de causis Leo P. in ea, quam dixi, ad Theodo-
 sium Augustum epistola, Ephesinam Synodum alteram
 improbabat: *Concilium Episcoporum*, inquit, quod pro-
 pter Flavianum in Ephesina civitate fieri praecipitis,
 et ipsi fidei probatur obesse, et omnes Ecclesias vulne-
 rare .... Haec autem ideo processit, eo quod non pura
 conscientia et recto iudicio secundum consuetudinem hi,
 qui collecti sunt, de fide et errantibus protulerunt. In
 ipso autem iudicio non omnes, qui convenerant, inter-
 fuisse cognovimus, nam alios relictos, alios didicimus
 intrinsecos, qui pro supradicti sacerdotis arbitrio imp-
 iis subscriptionibus captivas manus dederunt.

Schol. Conf. omnino Opstract loc. cit. §. 5. Prae-
 ter hos non ignoro alios ac plures OEcumenici ac legi-
 timi Concilii characteres describi: sed eos valde contro-
 versos, cuiusmodi sunt convocatio Pontificis, praesidium
 eius, confirmatio decretorum. Dicam alio loco de sin-
 gulis. Hic, opinor, iis abstinere interim licuit.

§. CLX.

1 Vid. Opstract. de loc. Theol. diss. 4. quaest. 1. §. 4.

§. CLX.

De his unde constare potest?

Tam multa vero quam sint, quae sincera aperta-
que Maiorum traditio ad generale ac legitimum Con-
cilium requirat, nec illa tamen ita sint in promptu, ut
quasi oculis cernantur; quae ais, inunda nobis ratio est,
ut quae pro legitimis Conciliis habenda sint, constare
certo possit? *Pontificiam confirmationem* spectandam mo-
net *Schmidius*: Ego *consensionem Ecclesiae Catholicae*.
Hac certa, non illa ratione adversus Arianos probat *A-*
thanasius pro generali ac legitimo habendum esse Con-
cilium Nicaenum in epistola ad Episcopos Africanos:
Huic certe Concilio, inquit, *universus orbis adsen-*
sium praebuit. Eadem ratione utitur adversus Donatistas
S. Augustinus 1; *Illis temporibus*, antequam plenarii
Concilii sententiam totius Ecclesiae consensio confirmas-
set. Et iterum: *Nobis tutum est*, inquit 2, *in ea non*
progredi aliqua temeritate sententiae, quae nullo in
catholico regionali Concilio coepta, nullo plenario ter-
minata sunt: id autem fiducia securae vocis adserere,
quod in gubernatione Domini Dei nostri et Salvatoris
Iesu Christi, universalis Ecclesiae consensione roborata
est. Atque ut omittam Leonem in epistola ad Leo-
nem Augustum, ista eadem ratione Chalcedonensis Sy-
nodi decreta recipienda esse contendebat *Facundus*: *Si*
quam reverentiam, inquit, *deserimus etiam Synoda-*
libus constitutis ab Ecclesia universalis receptis. Nempe
certa quidem est et infallibilis in se Concilii legitime
celebrati auctoritas: sed quia persaepe, an legitime
celebratum fuerit, potest in dubium revocari, id tum
demum etiam quoad nos constabit certissime, quum ab

1 *Lib. 1. de bapt. cap. 18.*

2 *Lib. 7. cap. 53.*

Ecclesia receptum fuerit. Ita post *Petrum a Solo* tradi-
dit doctissimus *Oprtraetius* loc. cit. §. 6.

SCHOL. Quare, quam hic exquirendae veritatis viam
commendat Auctor principiorum iuris publici *Ecclesia-*
stiae Catholicorum cap. 6. §. 39. ei quidem usus esse
potest in Concilii cuiusdam canonibus ac decretis ab Ec-
clesiis recipiendis: nullus autem, ubi ea constat Ecce-
siae totius auctoritate roborata. Neque enim *idem modus*
esse debet, atque *ordo quaerendi post definitionem* Con-
cilii totius Ecclesiae consensione firmati, qui fuit ante
definitionem, ut ait *Facundus*. Eiusmodi Concilia quae
sint, et quatenus probata Ecclesiae, nunc dicendum est.

§. CLXI.

Concilia Generalia Orientalia.

I. *Nicaenum I.* anno 325. a *Constantino M.* in
causa *Arii* convocatum 1. An praevio, ut contendit *Bar-*
ronius, *Sylvestri P.* consensu, incertum est 2. Eius ta-
men locum in conventu Patrum *Hosius* Cordubensis ob-
nuvit 3. Canones editi sunt non plures, quam viginti; *Ara-*
bici enim, quos *Turrianus* edidit, et *Abrahamus Ec-*
chelenensis vindicare est adgressus, ab omnibus reiciun-
tur 4.

A. Epistola Concilii ad *Sylvestrum* relata apud *Lab-*
beum tom. 2. pag. 58. et alia *Sylvestri* responsoria sup-
positivae sunt. *Isphen. dissert. de Synod. Nicaen.* §. 11.
Natalis Alexander in *Hist. Saec. IV. cap. 3. art. 4. §.*
2. ut et acta Synodi Romanae apud *Harduin.* tom. 1.
pag. 527. quod ostendit *Tillemontius* tom. 7. pag. 266.

AA. Huic proximum est *Sardicense*, ad preces potis-
si-

1 *Natalis Alexander Saec. IV. dno. 11.*

2 *Richer. lib. 1. cap. 2.*

3 *De Marca lib. 5. cap. 3. §. 3.*

4 *Berardus tom. 1. pag. 76.*

simum S. Athanasii ab Imperatore convocatum. Natalis Alexander *Saec. IV. dissert. 27. art. 1.* Praefuit Hosius. Quo iure, disceptatur, de *Marca lib. 5. cap. 4.* Editi canones viginti et unus; Berardus *tom. 1. pag. 141.* Pro OEcumenico habent Natalis Alexander *citat. dissert. art. 3.* et Christ. Lupus *diss. in Synod. Sardicens. cap. 6.* Negant Espen *diss. in Synod. Sardie. §. 5.* de *Marca, Berardus, et alii, quibus consentio.*

II. Constantinopolitanum I. iussu Theodosii coactum anno 381. 1. Unde falsum necesse est *Baronium*, qui consulto prius, et auctore *Damaso* illud coisse scripsit. Ex Occidente praeter *Acholtum* Tesselonicensem Episcopum nemo adfuit, quem *Damaso* vices obuisse falso creditum est 1. Huic Concilio tres Praesides dedit *Walchius* 3 manifesta, ut opinor, trium diversarum Synodorum confusione 4. Editos esse quosdam canones, certum est. At quot? *Dionysius Exiguus* tres: septem habet *Isidorus*; sed illius haud dubie auctoritas est potior 5. Parum enim verisimilis est coniectura *Christ. Lupi*, praetermissos a *Dionysio* fuisse reliquos, quod sciret, Ecclesiae Romanae minus gratos esse.

A. Canonem tertium *Baronius* commentitium falso dixit. Natalis Alexander *Saec. IV. dissert. 38. art. 2.* *Pagius ad ann. 381. n. 8. 9.* An, et quomodo a Latinis receptus, docet *Steph. Baluzius ad lib. 5. cap. 21. §. 11. seqq.* Natalis Alexander *citat. dissert. art. 5.*

III. Ephesinum Concilium, quod tertium inter generalia locum obtinet, ad sopiendos Nestorii tumultus indixit *Theodosius* anno 431. 6. Indictum inconsulto *Coelestino P.* multis et documentis, et testimoniis explo-

- 1 *Pagius in crit. ad ann. 381. n. 4.*
- 2 *Baluzius ad lib. 5. cap. 20. §. 9. et cap. 21. §. 7.*
- 3 *Hist. Concil. Saec. IV. §. 113.*
- 4 *Natal. Alexander Saec. IV. cap. 31. art. 11. §. 2.*
- 5 *Espen in Concil. Constant. §. 12.*
- 6 *Pagius in critic. ad annum 430. num. 19. et 431. n. 11. et 12.*

ratum est 1. Praefuit *Cyrillus*, quum sedis suae iure, tum etiam legationis Pontificiae munitus 2. Damnatu, ac sede sua pulsus *Nestorius* turbavit aliquandiu Synodi consilia; Caesar veritus, ne in publicam pernecient contentio desineret, suspensus rebus interim ab utraque parte gestis; legatos ad se mitti iubet. Vicit causa orthodoxorum; restituta pace, actorumque impetrata a Caesare confirmatione Concilium solum est. Canones eius octo sunt. Vid. *Berardus tom. 1. pag. 264.*

IV. Chalcedonense indictum est a *Marciano Imp. ann. 451.* non sine adsensu *Leontis P.* quamquam hic maluisset alio et loco, et tempore, illud celebrari 4. Praefuerunt Legati Pontificis, quibus *Iulianum* Coensem non tam legationis socium, quam consiliorum adiunxit 5. Aderant etiam Iudices missi ab Imperatore 6. Numerus canonum variat. Septem supra viginti, nec plures habent Latini Codices plerique. Sed omnino verum est, illum qui est de sedis Constantinopolitanae praerogativa, in hoc Concilio editum esse 7. Duo, qui praeter hos exstant apud *Balsamonem*, aliena manu adiecti sunt 8. His tribus dentis reliquos videtur et probasse *Leo*, et recepisse Ecclesia Latina 9. Ex quo iudicari de illorum auctoritate potest: de qua mihi quidem nimis abiecte sentire visus est doctissimus *Berardus tom. 1. p. 281. seq.*

A. Sicut sancti Evangelii quatuor libros, sic quatuor Concilia suscipere, et venerari me fateor. Nicaenum scilicet, in quo peruersum Arii dogma destruitur. Constantinopolitanum quoque, in quo *Eunomii et Macedo-*

Co 2 nit

- 1 *Natalis Alexander Saec. V. diss. 7.*
- 2 *De Marca lib. 5. cap. 4. §. 4. 1499.*
- 3 *Richer. loc. cit. §. 11. 12.*
- 4 *Espen diss. in Synod. Chalced. cap. 2. §. 1. 4.*
- 5 *De Marca lib. 5. cap. 6. §. 2.*
- 6 *Pagius in crit. ad ann. 451. n. 30.*
- 7 *Espen in rebel. ad can. 28.*
- 8 *Espen cit. diss. §. 16. 17.*
- 9 *Natalis Alexander Saec. V. diss. 17.*

nit error convincitur. Ephesinum etiam primum, in quo Nestorii impietas indicatur. Chalcedonense vero, in quo Eutichis Dioscorique pravitas reprobat. Gregorius M. apud Gratian. dist. 15. can. 2.

V. Constantinopolitanum II. Oecumenicum autem quintum, post diuturnam de tribus capitulis contentionem indixit Iustinianus Imp. 1. ann. 553. Praefuit Eutichius Constantinopolitanus Patriarcha 2. Vigilius P. etsi perhonorifice interpellatus, ut praesideret coetui, impelli non potuit. Acta tamen Concilii probavit. Conf. de Marca in diss. de decreto Vigilii pro confirmatione Synodi quintae.

VI. Constantinopolitanum III. ann. 680. vocato in consilium Agathone Romano Antistite coëgit Constantinus Pogonatus 3. Interfuit Imperator cum selectis Iudicibus, ex quo occasio nata est Alberto Pighio acta Synodi superstitionis arguendi, negandique legitimam atque Ecclesiasticam Synodum fuisse: quam viri temeritatem castigavit haud immerito eruditus Combesius 4.

A. Synodus Trullana, quae etiam quinsecta, interdum sexta absolute dicitur, habita est ann. 692. Aderant Graeci magno numero: Latinorum nemo interfuit praeter Basilium quemdam Cortinae in Creta Episcopum (Marca lib. 5. cap. 18. §. 3. et 4.). Conditi canones centum et duo. Sergius P. ut ad sensum illis sum praebet, induci non potuit. Espen. in diss. in synod. Trull. Conf. Pagius ad ann. 692.

VII. Nicaenum II. ad tollendam de imaginibus controversiam ann. 787. indictum est quidem a Constantino et Irene Augg. nec invito tamen Hadriano 5. Inter-

1 Card. Noris in diss. de Synodo quinta lib. 1. cap. 7. Pagius ad ann. 553. n. 8.

2 Joann. Garnierius diss. de Synodo quinta cap. 5.

3 Natalis Alexander Saec. VIII. diss. 12.

4 In diss. apolog. pro actis sextae Synodi.

5 Natalis Alexander Saecul. VIII. dissert. 3. artic. 1. 2. Pagius ad ann. 787. n. 4.

terfuerunt, inter quos eminebat Nicephorus, ex aula viri primarii, qui providerunt, ne quid praeter morem Maiorum ordinemque fieret 1. Septem actionibus controversia omnis sopita est. Canones eius sunt duo et viginti. Richer. lib. 1. cap. 11.

VIII. Constantinopolitanum IV. indixit Basilius Macedo ann. 869. 2. Editi canones viginti et septem 3. Praeter legatos sedis Apostolicae subscripsit etiam Imperator non formula desinendi, quae Episcoporum propria est, sed consentiendi. Conf. Natalis Alexander cit. diss. §. 12.

* Haec illa octo sunt Orientis generalia Concilia, quae Romani Pontifices usque ad unum apicem immutata servare, et pari honore ac veneratione digna habere, et quae praedicaverunt et statuerunt, modis omnibus sequi et praedicare, quaeque condemnaverunt, ore et corde condemnare in electione profitebantur. Vid. Gratian. dist. 16. can. 8. et Liber diurnus Rom. Pontif. pag. 37.

§. CLXII.

Concilia generalia Occidentis.

I. Lateranensi I. quod ann. 1122. Callixti II. auspiciis congregatum est, occasionem praebuit dissidium Sacerdotii et Imperii, non multo ante probabili temperamento compositum (§. XCII.). Huius Concilii duos supra viginti canones vulgatae Conciliorum editiones numerant. Septemdecim vetus codex scriptus Monasterii Amianensis, ex quo illos edidit Steph. Baluzius, nec habet plures codex Vaticanus, ut testatur Baronius.

* Conf. Baluzius apud Petrum de Marca lib. 8. de Conc. sac. et Imp. cap. 21. Natalis Alexander Saec. XII. diss.

1 Espen diss. in synod. Nicaen. §. 2.

2 Natalis Alexander Saec. IX. diss. 4. §. 17.

3 Richer. lib. 1. cap. 12. §. 11. 1077.

diss. 4. *art.* 20. *Berardus tom. 1. pag.* 545.

II. *Lateranense II.* sub *Innocentio II.* vita et moribus gravi viro ann. 1139. indictum est ad extinguendum schisma, quod pacem Ecclesiae aliquamdiu turbabat. *Conditi canones viginti et octo.*

• *Conf. Natalis Alexander Saec. XII. diss. 6. art. 3. Berardus part. 2. tom. 2. pag. 472. seqq.* Ioann. Cabasutius in *noct. Concil. part. 1. cap. 85.* De canonibus huius Concilii intelligo *Ordericum Vitalem Histor. Eccles. lib. 13.* dum ita scribit: *Anno 1139. Innocentius II. Concilium Romae habuit. Multa illis Papa de priscis codicibus propalavit; insignem sacrorum decretorum textum congegit; sed nimis abundans per uniuersum orbem nequitia terrigenarum corda contra Ecclesiasticam scita obduravit. Unde remanebant ad sua Magistris Apostolica decreta passim per regna divulgata sunt: Sed nihil ut manifeste patet, oppressis et opem desiderantibus profuerunt: quoniam a Principibus et optimatibus Regnorum cum subiectis plebibus parvi pensati sunt. Ap. Andream du Chesne *Script. Histor. Norman. pag. 919.**

III. *Lateranense III.* ann. 1179. celebratum est: Interfuerunt Episcopi trecenti. Praefuit ipse, qui indixit, *Alexander P. III.* Schismati, quod occasionem praebuit Concilio, ne qua in posterum rima pateret, decretum est, ut nulla Romani Pontificis electio rata haberetur, in quam duae partes Cardinalium non conspirassent. Editi canones viginti et septem. *Natalis Alexander cit. diss. art. 4. et 5.*

• *Conf. Espen in diss. ad Concil. Lateranense, citisque canones. Et Salmon. de stud. Concil. part. 2. cap. 3. art. 1. §. 1. et art. 2. §. 3.*

IV. *Lateranense IV.* ann. 1213. indictum est quidem ab *Innocentio III.* sed anno demum 1215, celebratum

1 *Natalis Alexander Saec. XII. diss. 9. art. 2.*
2 *Espen diss. histor. in schisma Saec. XII.*

tum in Basilica, a qua nomen habet. Praefuit ipse Pontifex ingenti Praelatorum legatorumque numero. In hoc tam illustri Christianae Civitatis conventu praeter alia multa ad privatam magis quorundam, quam publicam rem Christianorum pertinentia, explicata est lucidius adversus repetitos Albigensium conatus Catholica fides: damnatus Liber *Ioachimi Abbatis*: adversus *Petrum Lombardum* immoderate scriptus: damnatum porro *Almarici* insanum dogma, multaque alia de coecondis puniendisque haereticis decreta: quae quo iure constituta sint, disputat *Natalis Alexander*. Editi sunt etiam complura disciplinae decreta. *Septuaginta* huius Concilii nomine in decretalium libris inscripta exstant, de quibus *Matthaeus Paris* coaevus scriptor haec prodidit memoriae: *Fausto prius ab ipso Papa exhortationis sermone, recitata sunt in pleno Concilio capitula septuaginta, quae aliis placabilia, aliis videbantur onerosa.*

• Certe sunt viri quidam eruditi, quibus plerique ex his canonibus non Concilii ipsius, sed Pontificis tantum decreta fortasse post dissolutam synodum edita putantur. *Espen diss. in Synodo Lateranens. §. ult. cui tamen iunge Natale Alexandrum Saec. XIII. diss. 1. art. 2.*

V. *Lugdunensi Concilio I.* quod ann. 1245. indictum est, celebratumque *Lugduni* urbe Galliae, occasionem praebuit praeter alia maxime dissidium, quod *Fridericum II.* Imp. et summos Pontifices *Gregorium IX. Celestinum IV. Innocentium IV.* vehementer collisit. *Auctor Concilii et Praeses fuit Innocentius.* Episcoporum ex Anglia et Gallia numerus fuit satis magnus. *Fridericum Imp.*

1 *Natalis Alexander Saec. XIII. diss. 1. art. 1. §. 2.*

2 *Flarensi Comment. ad tit. 1. lib. 1. decret.*

3 *Saecul. XIII. diss. 2.*

4 *Natalis Alexander Saec. XIII. diss. 3. art. 1. Espen diss. in Conc. Lugd. I. §. 1.*

Imp. quod se, ut a Pontifice mandatum est, Concilio ipse non stiterit, quamquam per Oratores suos, et pacia conditiones probabiles obtulerit, et impacta sibi crimina diligentissime diluerit, non solum a communione fidelium exclusus, verum etiam imperatoria regiaque dignitate *praesente quidem Concilio*, non etiam approbante, imo *non sine omnium audientium et circumstantium stupore et horrore*, ut ait *Matth. Paris*, indignus est declaratus. Canones eius feruntur septemdecim. Nam Concilii ipsius, an Pontificis sint decreta, haud vana dubitatio est.

• Matthaeus certe Paris aetatis illius scriptor egregius *quaedam eorum ante Concilium, quaedam durante, quaedam vero post Concilium esse statuta* scribit. Quid? quod illa quoque, quae durante Concilio esse statuta prodidit, an Concilio tribui possint omnia, non sine gravi coniectura ambigat eruditissimus *Espenius loc. cit. §. 3. seqq.*

•• Concilium Lugdanense primum non esse, nec fuisse Concilium OEcumenicum, contendit ratione non contemnenda *Auctor tract. de potestate Ecclesiastica, et temporali pag. 80.*

VI. *Lugdunense II. Gregorius X.* nondum primo regiminis anno elapso indixit Lugdunum, celebratum anno 1274. Praesidium penes Pontificem fuit. Patrum numerus ingens, si *Ptolomeo Lucensi* credimus. Absolutum est trium mensium spatio *sex sessionibus*; unus supra triginta canones editi *ad emendam subversionem morum, quae universaliter in Clero graviter obrepisset videbatur et populo.* Conf. *Espen. dissert. in Concil. Lugdun. II. et Natalis Alexander Saec. XIII. diss. 7. seq.*

VII. *Viennense* Concilium indictum est a *Clemente V.* iam anno 1307. Indicendi causa negotium fuit *Templa-*

1 *Espen. cit. dissert. §. 2. Natalis Alexander cit. dissert. art. 3. et schol. 10.*

pliariorum equitum, qui iam dudum gravium scelerum infamia laborabant; haereticorum errores, et disciplinae reformandae necessitas. Inchoatum est quadriennio post ann. 1311. Interfuerunt Episcopi, alique Praelati magno numero, quem auxit *Philippus Pulcher* Rex Francorum, et aliorum Principum Oratores. Praefuit Pontifex. Perfectum est tribus sessionibus. *Decreta disciplinaria huius Synodi maximam libri Clementinarum partem absolvunt*, ait *Rautenstrauch in proleg. pag. 104.*

• Ita est, si qua est fides inscriptionum. Sed haec reor esse valde tenuem. Vid. *Espen. in observat. in Clementinas, observ. ult. pag. m. 542.*

VIII. Quae deinde habita sunt *Pisanum, Constantiense, Basileense, Florentinum, Lateranense V. et Tridentinum*, quoniam de his dixi alibi copiose, hoc loco omittenda putavi.

§. CLXIII.

Obiectum Concilii Ecclesiastici quale?

Hoc quidem extra omnem est controversiam positum, Concilii *non legitimi* (§. CLIX.), et ab Ecclesia *reprobati* (§. CLX.) auctoritatem esse proors nullam. Sed etiam in definienda legitimae Synodi auctoritate opus est cautione. Atque hoc in primis constare satis arbitror: *Concilii tametsi generalis potestati non alia esse subiecta negotia, quam quae societatis christianae finem salutemque respiciant.* Colligo id ex fine huiusmodi conventuum; ex natura potestatis illius, quam Ecclesiae traditam a *Servatore* accepimus, atque ex ipsa potissimum veteri observantia, ex qua quidem apertissimum est, haec totius nominis christiani tamquam Comitum non alia unquam de causa fuisse coacta. *Fidei a Christo* acceptae et ab Apostolis traditae sincera doctrina: *morum ad christi-*

Dd

stia-

1 *Natalis Alexander Saec. XIV. diss. 10.*

stianam pietatem confirmatio: *divini cultus* externus decor: *regiminis sacri* prudens et ad formulam divinitus praescriptam attemperata ordinatio, constitutioque *Ecclesiasticae disciplinae*: haec illa sunt nimirum, in quibus sapienter deliberandis sancendisque vetus Ecclesiae operam suam exercebat insigni et modesta et utilitate. Quae ad horum caput aliquod referri non poterant, ea tanquam a curis suis aliena ne attingebat quidem.

SCHOL. Conf. Gibert in corp. iur. canon. tom. 1. pag. 79. seqq.

§ CLXIV.

An etiam negotia profana?

Sed intra hunc modum parum se continuit aetas recentior. Nec causa in obscuro est. Nempe duo maxime infelicis eius aetatis praecindicia ingennum nobis vetustatis candorem abstulerunt. Vnum est, quod summos populorum Principes, illos maxime, qui fidem professi Christo se dederant, imperio Ecclesiae, nullo demto negotio, subiectos esse statuebat. Quod licet a Magistris institutione alienissimum, huc tamen iniuria temporum valuit, ut de Imperatoribus ac Regibus, de bello ac pace, de successione in regna ac provincias, deque aliis sexcentis huiusmodi minime sacris negotiis, iudicia in Conciliis pro auctoritate exercerentur. Alterum isto haud minus fertile, cuius se vindicem Innocentius praebibat, Clericos non civili, sed Ecclesiasticae iurisdictioni subicit. Vestigia huius opinionationis in actis et canonibus Conciliorum Latinorum passim obvia indicare nihil est necesse. Atque illa ego in his fero moderate. Infelicitati temporum imputo, quae sinceris destituta subsidiis ve-

¹ Fleurius *dis. 3. in Hist. Eccles. §. 10.*

² Fleurius *dis. 4. in Hist. Eccles. §. 7.*

³ Gibert *tom. 1. corp. iur. canon. pag. 214. art. 3.*

ritatem difficulter cernebant. Nec tamen vereor, ne morosioris stomachi homines in vitio ponant, si conservata Conciliis, quam par est, debita veneratione, praefereudam putavero novitati vetustatem, perspectaque doctrina Ecclesiae opiniones deseruero hominum nixas rationibus, quarum vel speciem veri, qui iam pergat tueri serio, vix quemquam reperias probabilis doctrinae virum.

COR. I. Ex his primum consequens est, ut moderate ac circumspecte utendum sit auctoritate Conciliorum in iis controversiis, quae Regum supremam potestatem, rerum publicarum gubernationem, belli ac pacis iura, debitam supremis potestatibus obedientiam, aliaque his similia concernunt. Quod vellem animadvertisset Auctor *Anti-Febronii vindicati part. 1. diss. 2. cap. 5. §. 5. pag. 414.*

COR. II. Deinde ut decreta, quae de rebus ac negotiis mere profanis eduntur in Conciliis, vim legis potestatemque non habeant, nisi ea Principum adsensu probata esse constiterit.

§ CLXV.

Quae auctoritas Concilii Generalis circa fidem ac mores?

Reliqua Conciliorum Generalium decreta, alia quidem mores ac fidem Christianorum, alia disciplinam exteriorem: interdum de personis scriptisque singulorum, et falsis minime revelatis iudicia respiciunt. His iudiciis quanta insit auctoritas, ipsi adeo inter se Theologi dissident. Quod dogmatica vero Conciliorum Generalium ac legitimum decreta concernit, ea sane firmissimum praebent in fidei ac morum controversiis dirimendis argumentum. Nam quum in his infallibile sit Concilii Oecumenici perinde, atque Ecclesiae ipsius, quam repraesentat.

Dd 2

¹ Vid. Operat. de loc. Theol. *dissert. 4. quest. 5. §. 2. et 3. Witasse in loc. Theol. de Concil. quest. 7. 1599.*

sentat, iudicium; nihil restat, nisi ut adsensum illis, atque obsequium praestemus tamquam legibus non novis, sed ab ipso Deo scriptura vel traditione promulgatis. *Opstræct loc. cit. §. 1. seqq.*

COR. I. Ceterum dogmata, definitiones, censurae Synodorum non sunt eiusdem classis, nec acervatim in uno fidei divinae cumulo ponendae, ut ait Auctor *principior. iur. public. Eccles. cap. 6. §. 41.* Alia namque 1. inquit, definiuntur ut dogmata fidei divinae: alia velut conclusiones Theologicae: alia laudantur piae salutaresque consuetudines. 2. Nonnulla placent ut probabiliora: multa studio relinquuntur indefinita; aut talibus involvantur terminis, ut neutra pars altercantium Theologorum conqueri possit. 3. Neque rationes decidendi, quas allegant Concilia, eiusdem omnes sunt ponderis: miscentur demonstrationibus argumenta mere probabilia et verosimilia: interdum sinistre applicatur auctoritas Patrum: interdum adoptatur ex philosophia opinio minus firma. *Conf. Opstræct loc. cit. pag. m. 204. 4.* Quum allegatur Scripturae textus a Concilio, non est illico de fide, illum sic et non aliter debere intelligi. 5. Quae obiter a Concilio aliter deliberante occasione sermonis immiscentur, non sunt definitiones, nisi alibi conciliariter decidantur. Haec ille.

COR. II. Quum Ecclesiam dicimus falli non posse in quaestionibus iuris, id non de quibusvis iuris quaestionibus, sed de quaestionibus iuris divini revelati, atque in scriptura vel traditione comprehensi par est intelligi. Vnde vere Pallavicinus in *Hist. Conc. Trid. lib. 7. cap. 14. n. 2.* In aliis rebus, inquit, quae vel ad rem gestam, vel ad ius humanum pertinent, quinam sunt inter canonum interpretes, negantes errori Pontificem subiacere?

§. CLXVI

Quae circa disciplinam?

Eadem est canonum disciplinarium ratio. Neque enim dubitare possumus, quin spectata Ecclesiae universae potestate, vis eorumdem ad omnes pertineat Christianos. Hoc interest, quod morum ac fidei decreta perpetua sint atque immobilia: Quia enim auidacia fit, inquit, Athanasius, ut post tanti Concilii (Nicaeni) auctoritatem, disceptationes aut quaestiones instituant? Canones vero, tamquam qui intra vim humanae legis consistunt, etiam ex quo rite sunt promulgati, mutationem ex iusta causa factam minime respnant. Quid? quod in his decernendis nec ea sit unquam mens Ecclesiae, ut custodiam eorum acceptationemque invitis obrudi populis, iustaque de causa reluctantibus velit?

COR. I. Atque hoc genuinum est certissimumque fundamentum, quo se non inique, libertatesque suas, ac firmatas usu diuturno consuetudines, Ecclesiae particulares tuentur: nec sinunt iis etiam per canones in Conciliis editos praedictum inferri, ut scite observat eruditissimus Endres. Harum autem libertatum protectionem quoniam sibi commendatam habent summi Principes: quum praeterea iuribus atque institutis Regnorum vim a quoquam fieri nec debeant pati, nec possint, placiti regii necessitas in his quoque recipiendis manifesta est. *Gibert tom. 1. pag. 154.*

COR. II. *Vt hodie, inquit Auctor princip. loc. cit. §. 50. ex Conciliis promatur principium firmitum iuris publici, oportet praeter legem scriptam ostendi observantiam.* Canonem ob ea, quae nunc ad modum dicta sunt, non improbo. Ceterum videri posset interdum commodis rei Christianae magis consentaneum pro regula teneri id, quod annis prope mille sequuta est religiose Eccle-

clesia, quam quod his postremis saeculis toleravit magis, quam probavit, idque egit maximo studio, ut quantum ferebat infelicitum temporum ratio, emendaret.

§. CLXVII.

Quae Concilia particularia?

Atque haec de Conciliis Generalibus haftenus. Particularia tria nunc genera passim viri docti distinguunt: *Nationalia*, ad quae conveniunt diversarum provinciarum eiusdem praesertim nationis Episcopi: *Provincialia*, quae a Metropolitano coguntur ex Episcopis provinciae suae potestati subiectae: et *Dioecessana*, ad quae Episcopus nobiliorem Dioecesis suae partem opportunis temporibus convocat. Addunt his nonnulli *Patriarchalia*, quale fuisse in Occidente Arelatense primum existimabat *Pagius*. Nec dubium est, quin, si quis adcurate monumenta Ecclesiastica diligenterque expendit, deprehensus sit habitus interdum conventus Episcoporum, qui ad aliquam ex enumeratis speciebus referri commode vix possint.

SCHOL. Conf. Benedictus XIV. de *Synod. Dioeces.* lib. 1. cap. 1. §. 3.

§. CLXVIII.

Quanta auctoritas?

Synodorum quoque particularium decreta interdum regulam faciunt universae Ecclesiae. Quod tum fit, quando instar Conciliorum generalium ubivis recepta sunt. Quomodo Sardicensem olim synodum Latinam Graeci, et quaedam Orientis particularia Concilia in codice Ecclesiae universae illata, Latini pro suis recipiebant.

Ce-

1. *Espen in diss. de Opl. can. gener. §. 3.*

Ceterarum autem vis ad eos dumtaxat pertinet, qui constituentis synodi potestati subiciuntur 1. Neque hos ut ligent, summi egent Pontificis confirmatione 2. In quam opinionem induxit scholam commentum *Gratiani* ita scribentis: *Episcoporum Concilia invalida sunt ad definiendum et constituendum, non autem ad corrigendum* 3. Nam quae haec temeritas est, Episcopis a Spiritu Sancto positis Ecclesiam Dei regere, abdicare potestatem suas oves legibus obstringendi, quibus obtemperare cogantur 4? Merito itaque reprehendus est *Gratianus*, inquit de *Marca* 5, qui novum ius introducere conatus est in decreto suo, nimirum, posse quidem Concilia haec causas iudicare, et criminibus debitas poenas irrogare, non tamen novos canones condere, non constituere aliquid, vel definire.

SCHOL. I. Verisimile est, inquit *Espenius* in *Commentar. ad part. 1. decret. Gratian. cit. dist. Gratianum* hanc limitationem circa auctoritatem Conciliorum Episcopaliū excogitasse, ut canones hic relatos conciliare videretur cum fragmentis e falsis decretalibus per ipsum praecedenti distinctione, id est, decima septima relatis, in quibus adseritur: *Non esse ratum Concilium, quod auctoritate Romanae Ecclesiae sultum non fuerit, ut habet summarium fragmentum falsae decretalis Iulii I. relatum can. 2. dist. 17. vel ut habet summarium can. 6. Provincialia Concilia sine Romani Pontificis praesentia ponderare carent.* Quum enim *Gratianus* videret, non posse negari, Concilia provincialia iuxta canones Antiochenos, aliosque etiam bis in anno convocanda et celebranda esse, nulla de auctoritate et praesentia Romani Pontificis eiusque approbatione, aut eius legati praesentia

1. *Benedictus XIV. de Synodo dioecessana lib. 13. cap. 4. §. 5. itaq.*

2. *Bened. XIV. lib. cit. cap. 3.*

3. *Dist. 18. in princ.*

4. *Bened. XIV. lib. cit. cap. 4. §. 3.*

5. *Lib. 6. cap. 14. §. 13.*

tia facta mentione; conciliationis gratia, et ut interim ipsa Concilia quodammodo Romani Pontificis auctoritati subiceret, effectumque sive executionem ab eius approbatione dependentem redderet, hanc circa eorum auctoritatem condendi canones limitationem adinvenit, qua mediante, haec Concilia sine auctoritate Romani Pontificis celebrata omni fere pondere destituta essent *contra pristinam consuetudinem per decem et amplius saecula observatam.*

SCHOL. II. Atque haec hodie satis nota sunt. *Tamen dissimulandum non est, ait de Marca, Cardinales Congregationis institutae pro explicatione Concilii Tridentini, auctoritatem illam quibusdam limitibus circumscripsisse, vim apertam inferendo verbis decreti Tridentinae synodi, quum declarant: Concilia provincialia publicanda non esse antequam sedes Apostolica consulatur.* Sed declarationes illae vim legis non obtinent in Gallia.

§. CLXIX.

Modo sint vera ac sincera.

Quod de Conciliorum usu et auctoritate dictum est, id ad ea tantum pertinere Concilia, quae vera sint ac genuina, vix est ut moneam. Quare antequam de Concilii auctoritate decernatur, diligenter exquirendum est, vera sint, quae dicuntur synodi alicuius aetate, utrum facta; sincera an interpolata. Nam et commentitia prostant permulta, et quibusdam illatam vim dubitandum non est. Quae ex re historiae sacrae usus, et criticae necessitas apparet.

DE CONSTITVTIONIBVS ROMANORVM

PONTIFICVM.

§. CLXX.

Constitutionum Pontificiarum.

SEU eminens Romanae sedis inter ceteras dignitas, seu illorum, qui huic praefuerunt ob sanctitatem vitae ac doctrinam existimatio, seu denum, quod propius verum iudico, dignitas simul atque existimatio causa fuerit, illud profecto certissimum est; constitutiones, quae ab illa sede proficisciebantur, permulturn valuisse omni aetate, quoties vel de fide lucidius explicanda, vel de formandis Christiani populi moribus, vel de sacrorum stabilienda disciplina agebatur. Probavit hoc multis atque egregiis testimoniis eruditissimus *de Marca*. Neque tamen parem omnium habitam fuisse rationem putandum est. Alia enim *rescriptorum* vis est, alia *constitutionum* nulla nec supplicatione praevia, nec consultatione, relationeve *motu proprio* editarum. Et iuris quidem nostri pars potior ex huius generis legibus collecta est. Quo magis cavendum est nobis, ne, non rite constituta earundem auctoritate, aut detrahatur aliquid de vi atque efficacia, quam illis deferri a nobis aequum est, aut praeter modum, ac sine delectu iis adhaerentes, dum augere dignitatem sedis primariae conitumur, imprudenter eam labefactemus.

SCHOL. Prudenter enim a Melchiore Cano elegantissimi iuxta, ac acutissimi ingenii viro dictum est: *Qui summi Pontificis omnia de re quaecumque iudicium temere ac sine delectu defendunt, hos sedis Apostolicae auctoritatem labefactare, non fovere; evertere, non firmare.*

Ec ma-

mare .... Nam quid tandem adversus haereticos disputando ille proficiet, quem viderint, non iudicio, sed adfectu patrocinium auctoritatis Pontificiae suscipere? nec id agere, ut disputationis suae vi lucem ac veritatem eliciat, sed ut ipse ad alterius sensum voluntatemque convertat? Non eget Petrus mendacis nostrae, nostra adulatione non eget.

§. CLXXI.

Circæ dogmata auctoritatis.

Itaque hoc primum satis constat, Pontificiarum constitutionum genus esse duplex. Nam vel *dogmaticae* sunt, quae ad res fidei ac morum, vel *disciplinares*, quae ad ritus ac disciplinam sacrorum, externamque politiam Ecclesiae constituendam pertinent. Illarum auctoritas quanta nobis esse debeat, nondum satis liquet. Neque enim transacta adhuc inter Theologos est controversia de infallibili Pontificum Romanorum in fidei causis iudicio. Hoc affirmari pro certo potest, etsi propiorem vero demus sententiam Gallicanae Ecclesiae, quae summi Pontificis de his rebus iudicium negat esse per sese firmum ac irreformabile, nisi editum ex consensu Ecclesiae; temere tamen atque insipienter facturum, quisquis ei nec hanc volet exhibere venerationem, quae debetur decretis saltem interim valituris. Est hoc necessarium ad pacem Ecclesiae obsequium, est debita primatui subiectio, quam si cuique integrum futurum est pro arbitratu suo contemnere, nescio, quam valide cohaesurum sit vinculum, quo exterior ac visibilis Catholicae communionis unitas potissimum continetur. Sed de his quidem sanctioris disciplinae Magistri viderint.

§. CLXXII.

§. CLXXII.

Quae circa disciplinam?

Earum porro constitutionum, quae disciplinam spectant (§. CLXXI.) *altæ* quidem omnes in universum Christianos respiciunt, aliae ad Ecclesias singulas diriguntur. Quae posterioris sunt generis, pro constituentium voluntate vim obligandi finibus singularum Ecclesiarum circumscriptam habent. Huiusmodi sunt, quas summi Pontifices pro suis ditionibus in Italia promulgant, quod voluisse praesumi debent, si decretum Italica lingua conceptum edunt. Superioris vero generis quae sunt, illae vero patent tam late quidem, quam coetus ipse fidelium; verum ea, quae humanis inesse potest, efficacia, quam temperari interdum, nonnumquam etiam prorsus tolli, aut suspendi pro tempore nihil vetat.

§. CLXXIII.

An opus consensu Episcoporum?

Sed ad conciliandam istam his constitutionibus obligandi universalem Ecclesiam efficaciam, sunt, qui praeter Romani Pontificis auctoritatem, Episcoporum etiam expressum vel tacitum consensum desiderant. Atque ego quidem, etsi condendarum huius generis legum potestatem non ausim summo Antistiti abdicare, ita censeo, Episcoporum in admittendis *novis constitutionibus* iudicium non esse prorsus nullum. Nempè hunc esse ordinem regiminis in Ecclesia a *Christo* institutum, suo loco ostendemus, ut licet unum e multis elegerit eximia praeditum potestate, qui universo gregi dominico curam impenderet ac sollicitudinem, hac tamen id fecerit lege, ut nihil suprema illa sollicitudo detraheret de potestate

state, quam ipse pariter *Christus* in unumquemque Episcopum confert, regendi scilicet plebem suae immediatae inspectioni commendatam. Itaque vix esse potest dubium, quin suprema, quae inest primatui, auctoritas, eo sit temperamento excutenda, ut ab eius communione Episcopi arcei minime possint; maxime, quod nemo his rectius noverit locorum varia adiuncta, quibus saluberrima in se instituta si adversentur, adjuvanti non sine iusta causa populo eadem obrudi, ab imperii sacri lenitate videtur abesse quam longissime. Et vero quid esse tandem causae potest, cur minus desiderari putemus in constituenda nova lege universali consensum Episcoporum extra Concilium, quam in Concilio?

Schol. Collegit aliqua Gratianus in decreto, quae huic doctrinae adversari videantur. *Dist. 19. canon. 1. 2. 3. 4. et 5.* sed nihil habent difficultatis, si fragmenta haec ad fontes suos revocata sine praedivicio expendantur. *Conf. de Marca lib. 2. cap. 16.* cum additione Baluzii *loc. cit.* Iac. Benign. Bossuet *in defens. Cler. Gallic. part. 3. lib. 10. Richer de Eccles. et polit. potest. cap. 8. §. 3.* Zalwein *in princ. iur. Eccles. tom. 1. quaest. 4. cap. 2. §. 7.*

§. CLXXXV.

An, et quali promulgatione?

Teneamus igitur hoc tamquam certum, ut decreta huiusmodi atque instituta Pontificum universum ligent *Christi* populum, acceptatione Episcoporum et facta in singulis Dioecibus legitima promulgatione opus esse. Non enim possumus iis assentiri, qui postremis his temporibus persuadere nobis omni studio conati sunt, praeter solemnem, quae in urbe fieri solet, promulgationem, aliam omnino requiri nullam, quo Pontificis institutis omnes ubivis gentium Christiani obligemur. Non pos-

possum ego inquam huic sententiae assentiri, quippe quae non modo regimini christianae societatis divinitus ordinato adversa est (§. CLXXXIII.), verum usui etiam multis saeculis observato religiosissime ab universa Ecclesia: quam, etsi nihil illa ambigeret, datam sibi a *Christo* potestatem, qua iure posset, atque pro auctoritate decernere, quae ad rem christianam promovendam expedire iudicasset, ita tamen hanc suam potestatem exercuisse accepimus, ut suis decretis obligari nollet quemquam, antequam per provincias rite promulgata fuissent.

Schol. Quod est a Giberto ostensum luculentissime *tom. 1. corp. iur. can. part. prior. titul. 9.* cui iunge de Marca *lib. 2. cap. 15.* Zalwein *tom. 1. quaest. 4. cap. 2. §. 7.* Ludit non sine ingenio in hac re Franc. Zech. *in Praecogn. iur. can. §. 120. seq.*

§. CLXXV.

An consensus Principum?

Et falluntur profecto, qui hanc ipsius Ecclesiae auctoritate firmatam consuetudinem, novissimo Romanae Curiae stilo abrogatam comminiscuntur. Qui sane stilius, ingenti licet conatu, huc nondum adduci potuit, ut cetera Italiae exigua parte, christianis populis se probaret, non ignaris scilicet, hanc eius inducendi causam existitisse praecipuam, quod *passim hodie*, verba sunt *Barthelii*, *in orbe christiano, ipso adeo Regno Neapolitano, Reges et Principes saeculares non permittunt publicationes, antequam leges istae sint a Parliamentis vel Magistratibus revisae et approbatae, et Regis consensus accedat, qui vocatur Placitum Regis.... id quod displicet Romanis*. Atque usum quidem huiusmodi, observantianique nemo est facile tam ab experientia destitutus, ut in controversiam audeat adducere. Verum

rationem eius sunt, qui se dicant nullam perspicere. Sunt praeterea, qui *Ecclesiasticae libertati* adversam vehementer contendunt. Quod quidem neutrum verum est. Ius enim *Placiti Regii* pars est potestatis illius, quam *ius supremæ inspectionis* compellant civilis doctrinae Magistri: quo quidem, quoniam imperio civili per sese inest, si quis privare conetur Principem, is eadem opera imperium illi, maiestatemque ipsam eripere conetur. Neque vero metuendum est, ne si Principum inspectioni obnoxia dicentur Pontificum instituta, horum videamur auctoritatem infra Regum maiestatem detrudere, rerumque sacrarum administrationem imperio civili subilicere; inanis inquam hic metus futurus est. Non enim in eo versatur examen isthoc atque iudicium, sine constitutio Pontificia praeceptis religionis conformis, an adversa; recta, an erronea; salutis animarum utilis futura, an secus; quam sibi potestatem umquam adrogaverunt religiosi Principes: sed in hoc, sine in ea quidquam, quod *Iuribus Regiis, Regni privilegiis, quod legibus Patriae, aut libertati, securitative civium* repugnet: quarum rerum iudicium equis est, qui audeat negare Principibus? aut si horum eveniat aliquid, quis inique facturum imperantem dixerit, si non sinat publicari legem nocituram populo, cuius felicitatem sibi novit a Deo concreditam?

Schor. I. Praeclare Stokmannus: *Populo, inquit, his moribus ab omni memoria adueto, exemplis tam illustribus donis instructo, tot rationibus, et Nationum consensu suffulto, atque adeo anticipacione ipsius Pontificis munito, qui nunc bullas quare in acie campi Florae promulgatas pro legibus oberudi posse volunt, sine placito Principis, sine examine Consiliariorum regiorum, idque Proscribitur Curiae Romanae blandiloquentia sua confidenter inculcant, eos ego neque probos civos esse aio, quod praesentem Reipublice statum et re bene compositas consurberent, neque bonos Romanis consi-*

derunt illi ha. Stokmann. in lia-

larios suggerentes consilia in praesens speciosa, eventu turbida, et effectu cassa futura. Traict. de iur. Belgic. Bull. Pontific. recept. cui iunge Petri. de Marca lib. 2. cap. 12. §. 8. cap. 16. §. 5. et 6. lib. 4. cap. 21. Van Espen tractat. de promulgat. leg. Eccles. et Casp. Barthel. de iure reform. antiq. art. 8.

Schor. II. Quod de consensu Nationum dicentem audivimus Stokmannum, id vero certissimum est. Neque enim ullum est regnum maxime Catholicum, in quo usus hic non publica lege firmatus sit, ut vel ex Febronio constare potest *tom. 1. cap. 9. §. 8. et in append. 1. §. 24.* Nos quoque hoc iure utimur. Exstare in Archiepiscopalis Ecclesiae Strigoniensis Archivio Regium in eadem sententia diploma vetus a viro auctivi fide dignissimo. Sed inspiciendi eius copiam obtinere nondum licuit, adeo studiose haec apud nos occultantur omnia.

§. CLXXVI.

Quid si circa temporalia versentur?

Itaque ad vim obligandi universalem, praeter primae sedis auctoritatem, et Episcoporum canonicum consensum (§. CLXXIII.), promulgationem quoque in singulis Diocesisibus (§. CLXXIV.), non sine Principum adnuto faciendam (§. CLXXV.) necessariam esse, hinc manifestum est. Auctoritatem vero primae sedis dum requiro, iam abunde mihi videor indicasse, non aliis eius legibus ac decretis hanc a me efficaciam attribui, quam illis, quae de rebus ad religionem pertinentibus condita sunt. Omnis namque primatus sacri potestatis christianae societatis regimen, non civilis respicit, in qua gubernanda adeo *Christus* eo instituendo, nihil detractum voluit de maiestate Regum, ut ipsos etiam sacrorum Antistites eorum subesse legibus fateatur ingenue *Nicolaus I.* Pontifex in epistola ad *Michaëlem* Imperatorem:

Quum

Quam ad verum ventum est, ait, Regem atque Sacerdotem, ultra sibi nec Imperator iura Pontificatus arripuit, nec Pontifex nomen Imperatorum usurpavit. Quoniam idem mediator Dei et hominum homo Christus Iesus, sic a libus propriis et dignitatibus distinctis officia potestatis utriusque discrevit, ut ea Christiani Imperatores pro aeterna vita Pontificibus indigerent, et Pontifices pro cursu temporalium tantummodo rerum Imperialibus legibus uterentur.

Schol. Nempe hinc proptus evidens est, profanas Pontificum institutis nullam inesse vim quantum ad id, quod temporale continent, nisi quae usu recepta fuisse constiterit. Quo loco confirmari possunt illa, quae alibi de usu et auctoritate corporis iuris canonici tradita sunt. Conf. Petreia in *dis. de potest. Metropolit. in Episcop. prop. V. ap. Le-Bret tom. 3. pag. 376.*

§. CLXXVII.

Quid Rescripti nomine veniat?

Nunc ad Rescripta venio, quae *litterarum simplicium nomine interdum in iure nostro veniunt*. Sunt *constitutiones speciales, quae a summo Pontifice per modum solemnium litterarum ad certas personas diriguntur*, interdum quidem motu proprio, plerumque tamen vel de ambigua iuris sententia consulto, vel moto singulorum precibus: ad quas quae dantur responsa, proprie et in sensu strictiore Rescripta vocari solent.

Schol. Expediuntur Rescripta *solemni forma*, et ad receptum in Curia Romana stilum, a quo si qua in re discessum est, suspicio est, an non mendacis quadam manu subiecta sint, *cap. 6. de crim. falsi cap. 12. de pri-*

1 Vid. cap. 14. 17. 19. de rescript.

2 Gonz. *alca in comment. ad cap. 3. de rescript.*

3 Cap. 23. de prob. in 6.

privileg. de solemn. antem hac expeditione egit explicata Espen in Iur. Eccles. univ. part. 1. tit. 23. cap. 5.

§. CLXXVIII.

Quaedam dantur ad praeviam consultationem.

Permagni semper aestimata sunt rescripta sedis Romanae, quae ad iuris iam constituti uberiorem explanationem confirmationemque pertinebant. Magnus est ex hoc genere in *Gregorii IX.* collectione numerus, quem Pontificem alibi dictum est ingenti in id studio incubuisse, ut decidendis fori quaestionibus necessitatem praecideret consulendi Romani iuris, cuius in tribunalibus Ecclesiasticis auctoritatem iniquiore animo ferre videbatur (§. LXIX.). Non persequar, quae hinc sequuta sint incommoda. Hoc moneo, quae his decretis inest auctoritas, cum haec dumtaxat partem respicere, qua consulentis interrogationi satisfacere conatur Pontifex. Atque haec ideo studiose secernenda est non tantum a praefatione rescripti, ceterisque, quae illi extra propositam speciem adserta sunt, sed etiam a rationibus, quas interdum Pontifices sententis suis adiciunt.

Schol. I. Ac nescio sano, an satis honori sedis Romanae consulant, qui omnia a Pontificibus dicta in hoc genere, scriptaque tam anxie colunt, ut vel suspicari de veritate sibi ducant religioni. Quo qui animo sunt, eis video credendum deinceps, quatuor illa Ezechielis animalia figuram fuisse quatuor Patriarcharum, ut est in praefatione *cap. 8. de maior. et ob.* Cognationem intra quantum gradum concludi, eo quod quatuor sint in humano corpore humores, qui ex quatuor elementis componantur, quae est ratio reddita in *cap. 8. de consanguin. et affin.*, ut alia his similia permulta nunc omit-

Ff tam,

3 Cap. 10. de privi. in 6.

tam, quorum aliqua indicavit cruditissimus Berardus
part. 2. tom. 1. pag. 2. seq.

Schol. II. Cum hoc genere rescriptorum confundi minime debent epistolae familiares, quibus saepe olim Romani Pontifices respondebant consulentibus, ut non necessitatem imponere obediendi, sed ut quid sibi potissimum in re dubia tenendum videatur, significarent. Fuit hic primis temporibus mos usitatus, ut ex Augustini, Cipriani, Basilii liquet epistolis. Consultabatur interdum ipsi etiam Pontifices, ut Leo M. Paschasinum, Sicutius Mediolanensis Clerum, alii alios.

§. CLXXIX.

Quis a quo? quibus in rebus impetrari potest?

Rescripta, quae ad preces singulorum dantur (§. CLXXVII.) vel iustitiae administrationem concernunt, vel continent gratiam supplicanti concessam. Vtrumque genus a superiore impetrandum est, eo nimirum, qui suprema potestate gaudet. Impetrare vero unusquisque potest non pro se tantum, sed et pro alio etiam interdum 1, cui hoc iure vetitum non est 2. Impetrari etiam contra quemlibet possunt rescribentis imperio subiectum 3. Quod ipsum huc etiam valet, ut intelligatur, non alia seu gratiae, seu iustitiae valitura esse rescripta, nisi quae intra iustos potestatis limites data sunt. Ex qua causa inutile Pontificis rescriptum est, quod in rebus mere profanis, inque iis editur negotiis, in quibus circumscripta eius potestas est 4, quodque legibus Regnorum, ac consuetudinibus 5 Ecclesiarum particularium, concordatis et ob-

- 1 L. 6. Cod. de precib. Imp. offer. L. 24. Cod. de precur.
- 2 Cap. 26. §. 3. de rescript. cap. 1. eod. in 6. L. 2. Cod. de summ. Trinit.
- 3 Cap. 13. de rescript.
- 4 Trid. sess. 24. cap. 19. de reform.
- 5 Inst. P. O. art. 5. §. 25. art. 17. §. 3.

observantiae 6, aut iuribus alteri legitime quaesitis adversum est: cap. 10. de rescript. in 6. cap. 10. 29. de privil.

Cor. Habes hic rationem tam genuinam, quam solidam, et placiti Regii, et recursus ad Principem, si quid adversus Patriae iura, libertatemque per rescripta Pontificia attentatum est. Schroeder Inst. iur. can. lib. 1. §. 230. seqq. Petrus de Marca lib. 3. cap. 7. 9. 15. §. 8. 9. Bohmer lib. 1. tit. 3. §. 8. 25.

§. CLXXX.

Vitium precum quale?

Rescriptorum ratio praecipua sunt preces Pontifici oblatæ (§. CLXXVII.). Unde etiam iis non apposita tacite semper inest conditio: *Si preces veritate nitantur* 1. Quae si deficiat, nullam inferunt obsequii necessitatem 2. Deficit autem in rescriptis per sub et obreptionem impetratis 4. Quapropter integrum est tam iudici, ad quem rescriptum dirigitur, in veritatem precum inquirere 5, et suspensa tantisper executione ad superiorem de vitio referre 6; quam ei ad quem res pertinet, opposita exceptione probataque impugnare 7. Mendax enim precator carere debet impetratis, praecipue si dolus eius arguatur. Nam cum eo, qui per ignorantiam aut simplicitatem imposuit, humanius agendum videbatur: cap. 20. de rescript.

Schol. Conf. Gonzalez in comment. ad cit. cap. 20. Ian. a Costa ad Decret. pag. 22. Franc. Florens tom. 1.

Ff2

pag.

- 1 Capitul. Caer. art. 14. §. 1.
- 2 Cap. 2. de rescript.
- 3 Cap. 5. eod.
- 4 Cap. 6. 20. de rescript. cap. 7. de fid. instrum.
- 5 Cap. 5. 20. de rescript.
- 6 Cap. 5. eod. cap. 2. 8. de off. iud. deleg.
- 7 Cap. 19. de rescript. Bohmer b. tit. §. 10. seqq.

pag. 109. Quenam vero exprimi in libello necesse sit ut vitetur precum vitium, si quaeras, generatim hoc dici potest: cuncta quae natura rei, *lex, receptus* in Curia stilius exigunt. Hunc *Agentes* in Curia optime edocebunt. Natura rerum varia est adeo, ut una concludi ac certa regula nequeat. Quae autem iure sunt determinata, accurate satis ac fideliter ex aliis descripsit Schroodt. *loc. cit.* §. 218. *seq.* quem ipsum tamen emendare possis ex Florente tom. 1. pag. m. 101. *seq.*

§. CLXXXI.

Quod rescriptum falsum?

Vt precum falsitas omnem interdum vim rescripto adimit (§. CLXXX.), ita etiam falsitas ipsius rescripti. Nempe falsum praesumitur rescriptum, tametsi verae sint preces, si quid in solemnibus eius expeditione vitii admissum est (§. CLXXXVII. Schol.), si rasuram continet vel lituram in loco suspecto 1, si vitium in latino sermone manifestum appareat 2, vel mandatum ferat nimis durum atque insolitum 3 praedudans tertio, eiusve iuribus derogans: *cap. 2. et 10. de rescript.*

§. CLXXXII.

Genuini rescripti quae vis?

Rescripta ius faciunt inter partes tantum, non commune 4. Quod idem in sententiis a summo Pontifice, ac multo magis ab eius Curia in causis privatorum pronun-

1 *Cap. 6. de fid. instrum.*

2 *Cap. 11. de rescript.*

3 *Cap. 5. eod. et cap. 5. de conf. iur. vel iust.*

4 *Schroodt loc. cit. §. 217.*

nuntiatibus obtinet 1. Et quoniam ea, quae gratiae sunt (§. CLXXXIX.) a sola pendentes concedentis voluntate, vim adipiscuntur a die datae 2, nec morte concedentis perimuntur, etsi illa executionem anteverat 3. Iustitiae vero rescripta vim habent ex eo demum tempore, quo iudici, cui inscripta sunt, praesentata sunt. Ex quo fit, ut morte concedentis, si modo res sit integra, expirarent 4, uti et morte illius, cui expresso nomine mandata est executio. Nec ad heredem vim eius transire verius existimo 5. Effectu etiam caret ex accidenti, si qui impetravit, per annum uti dolo ac fraude cessat 6. Exspirant denique tam *renunciacione* eius in cuius favorem data sunt, quam concedentis *revocatione*: *cap. fin. de rescript.* Florens tom. 1. pag. 103.

Schol. In rescriptis interpretandis haec tenenda sunt. 1. Verba rescriptorum accipienda sunt quidem in *sensu proprio* ac *conformi stilo* Curiae, e qua prodierunt: attemperanda 2. tamen semper *fini* atque *intentioni* rescribentis. Unde fit 3. ut tam gratiae quam rescripta iustitiae *stricte* sint interpretanda: praecipue 4. tum, quando iuri alieno derogant. Habenda quoque est ratio *clausularum*, quarum nonnullis practici eximiam vim attribuunt. Sed ex quo eius generis formulae stili magis, quam Concilii Pontificii speciem praese cooperant ferre, nescio, quam valde ininiti illis liceat. Conf. *Oberhauser in praelect. iur. canon. h. tit. §. 6.* Schroodt *loc. cit. §. 221. seqq.*

§. CLXXXIII.

1 *Zsch. in practico. §. 208.*

2 *Schroodt §. 225. cui iunge Bohmer §. 23. et Florens tom. 2. pag. 513.*

3 *Cap. 5. de rescript. in 6. cap. 9. de offic. iud. deleg. end. Vid. cap. 36. de pract. in 6.*

4 *Cap. 19. de offic. iud. deleg. Zsch. §. 344.*

5 *Cap. 36. de rescript. Gonzalez ibid.*

6 *Cap. 9. cap. 23. de rescript.*

§. CLXXXIII.

Quid sit privilegium?

Ad rescripta gratiae referri possunt privilegia, seu iura a summo Pontifice personis suae potestati subiectis, et in causis ab ea non alienis 1 contra ius commune ex iusta causa ita concessa 2, ut nec iuri alieno 3, nec communi Ecclesiae bono praedictum inferatur 4. Unde differt privilegium et a iure singulari 5, et a dispensatione, per quam certa persona a legis cuiusdam obligatione in casu determinato eximitur.

Schol. Conf. Siegel dissert. de genuino privilegiorum conceptu.

§. CLXXXIV.

Vis privilegii.

Sive autem Personale sit privilegium, quod personam sequitur, et extinguitur cum persona 6; sive Reale, quod rei veluti dignitati vel officio adhaeret 7, et ad quosvis in re successores transit 8, eo legitime concessio illa intelliguntur concessa omnia, quae indulgeri salvo cuiusque tertii iure, ac salva communi Ecclesiae salute poterunt (§. CLXXXIII.), quaeve verbis eius, ac vi potestatisque continentur 9. Itaque ius tribuit quidem

1 Cap. 10. de foro compet.

2 Cap. 25. de V. S.

3 Cap. 9. de sepult. cap. 22. de V. S.

4 Cap. 19. de testib.

5 Cap. 22. de foro compet.

6 Cap. 7. de reg. iur. in 6.

7 Cap. 16. 21. et 31. de privileg.

8 Cap. 6. de instit.

9 Bohmer §. 239.

dem impetranti suo utendi privilegio intra limites concessae gratiae 1, inutilemque efficit tam actum sibi adversum 2, quam sententiam contra productum in iudicio privilegium dictam 3; quoniam tamen a iure communi abit, exceptionemque a regula constituit 4, strictiorem habet interpretationem 5: itaque semper intelligendum est, ut nec iustitiam laedat, nec aequitatem. Nam et per se effectum amittit, simul atque publicae saluti noxium esse incipit 6. Neque tamen ita vim eius decet enervare, ut nihil concessum videatur, cuiusmodi callidas interpretationes arceat cap. 30. de privileg. In concursu privilegiorum, cuius sit potior habenda ratio, docet Stryckius de iure privileg. contra privilegiat.

Schol. In regula: privilegiatus contra privilegium communi iure utitur. L. 11. §. 6. de minor. Sed hoc tum potest recipi, si par utriusque conditio est, et par sit robur utriusque privilegii. Nam ceteroquin, ut favendum illi magis est, qui vitare damnum, quam qui facere lucrum nititur, ita validius privilegium infirmiori, et speciale praeferrere generali aequissimum est.

§. CLXXXV.

Quibus modis cessat privilegium?

Exspirat privilegium variis modis. Primum quidem renunciatione illius, cui datum est, expressa vel tacita, quae interdum ex non usu annorum quadraginta rectissime inducitur 7. Porro concedentis revocatione, max-

1 Cap. 7. 26. de privileg. cap. 5. de excessu. Praelat.

2 Cap. 10. de elect.

3 Cap. 21. de sent. et re iud.

4 Caus. 26. quattis. 2. can. 2. 4.

5 Cap. 7. 19. de privileg.

6 Cap. 9. 34. de decim. cap. 2. de immunit.

7 Cap. 6. cap. 15. de privileg.

maxime si ad *beneficium* concessum est ¹. Est etiam iusta revocandi causa *abusus privilegii* ², aut maiore Ecclesiae ipsius utilitas ³. Illud clarum est, finiri *tempore* pro quo concessum est; *rei* quoque, cui cohaeret, *interitu*; et *sublata qualitate personae*, quam solam respiciebat. Conservatur autem *innovatione* et confirmatione superioris, quae per se tamen sola novi iuris nihil tribuit *cap. 13. de priviil. cap. 4. de confirm. util. et ibi Bohmer.*

Schol. De Conservatoribus privilegiorum vid. *cap. 1. cap. 15. de offic. ac potest. iud. deleg. in 6. Trid. sess. 14. cap. 5. de reformat. et Du Cange in gloss. h. v.*

CAPVT V.

DE AVCTORITATE SANCTORVM PATRVN.

§. CLXXXVI.

Patres Ecclesiae Episcopi.

Patrum Ecclesiae geminus est ordo. Vnus Episcoporum est. Nam et hos praesens temporibus Patres fuisse appellatos testatur aliquoties *S. Augustinus*, et e Graecis *S. Epiphanius*, dum ait: *Episcoporum ordo ad gignendos Patres praecipue pertinet; huius enim est Patrum in Ecclesia propagatio* ⁴. Sed hic sunt patres imperio praediti, quorum adeo pro auctoritate publicata instituta, non testimonii vim ex sententia ac probitate dicentis aestimandam, verum legis habent potestatem, ut ex iis liquere potest, quae de Synodorum particularium au-

- ¹ *Cap. 5. de rescript. in 6.*
² *Cap. 11. 24. de privileg.*
³ *Cap. 1. eod.*
⁴ *Hæres. 75. n. 4.*

thoritate, canonumque in eis conditorum efficacia nuper a nobis dicta sunt copiosius.

§. CLXXXVII.

Proprie Patres qui dicantur?

Alter est ordo Patrum, quos communi consensione Ecclesia recipit tanquam viros singulari divini Numinis providentia sibi datos, ut traditam a Christo sanctisque eius discipulis fidei ac morum doctrinam incorruptam tuerentur, transmitterentque ad posteritatis memoriam. Nimirum promisit *Christus* disertis verbis, adfuturum se Ecclesiae suae usque ad consummationem saeculi: ob eam causam dedit ei primum quidem *Apostolos*, qui fidem praedicando fundarent, et exiguum in principio *Christi* familiam per orbem universum propagarent: tum *Pastores* etiam, ac *Doctores*, qui promulgatam ab illis fidem et illustrarent scriptis egregiis, et contra insultus inimicorum cavillationesque, ac corruptos Christianorum mores fortiter deinceps propugnarent. Atque existerunt sane omni tempore viri doctrinae ac pietatis fama etiam apud hostes incliti, qui hoc egregie sancti munere effectum dederunt studiis suis, ut, quod in tanta rerum ac temporum vetustate miseris, explorata teneamus, fides non modo quovis saeculo Ecclesiae qualis fuerit, quive mores; verum etiam, quae publice privatimque observata disciplina. His igitur tanquam custodibus ac depositariis fidei ac traditionum, quo uti modo nos deceat, nunc expediendum est.

§. CLXXXVIII.

Quae Patrum auctoritas?

Anceps est de usu Patrum et auctoritate disceptatio,
 Gg quae

maxime si ad *beneficium* concessum est ¹. Est etiam iusta revocandi causa *abusus privilegii* ², aut maiore Ecclesiae ipsius utilitas ³. Illud clarum est, finiri *tempore* pro quo concessum est; *rei* quoque, cui cohaeret, *interitu*; et *sublata qualitate personae*, quam solam respiciebat. Conservatur autem *innovatione* et confirmatione superioris, quae per se tamen sola novi iuris nihil tribuit *cap. 13. de priviil. cap. 4. de confirm. util. et ibi Bohmer.*

Schol. De Conservatoribus privilegiorum vid. *cap. 1. cap. 15. de offic. ac potest. iud. deleg. in 6. Trid. sess. 14. cap. 5. de reformat. et Du Cange in gloss. h. v.*

CAPVT V.

DE AVCTORITATE SANCTORVM PATRVN.

§. CLXXXVI.

Patres Ecclesiae Episcopi.

Patrum Ecclesiae geminus est ordo. Vnus Episcoporum est. Nam et hos praesens temporibus Patres fuisse appellatos testatur aliquoties *S. Augustinus*, et e Graecis *S. Epiphanius*, dum ait: *Episcoporum ordo ad gignendos Patres praecipue pertinet; huius enim est Patrum in Ecclesia propagatio* ⁴. Sed hic sunt patres imperio praediti, quorum adeo pro auctoritate publicata instituta, non testimonii vim ex sententia ac probitate dicentis aestimandam, verum legis habent potestatem, ut ex iis liquere potest, quae de Synodorum particularium au-

- ¹ *Cap. 5. de rescript. in 6.*
² *Cap. 11. 24. de privileg.*
³ *Cap. 1. eod.*
⁴ *Hæres. 75. n. 4.*

thoritate, canonumque in eis conditorum efficacia nuper a nobis dicta sunt copiosius.

§. CLXXXVII.

Proprie Patres qui dicantur?

Alter est ordo Patrum, quos communi consensione Ecclesia recipit tanquam viros singulari divini Numinis providentia sibi datos, ut traditam a *Christo* sanctisque eius discipulis fidei ac morum doctrinam incorruptam tuerentur, transmitterentque ad posteritatis memoriam. Nimirum promisit *Christus* disertis verbis, adfuturum se Ecclesiae suae usque ad consummationem saeculi: ob eam causam dedit ei primum quidem *Apostolos*, qui fidem praedicando fundarent, et exiguum in principio *Christi* familiam per orbem universum propagarent: tum *Pastores* etiam, ac *Doctores*, qui promulgatam ab illis fidem et illustrarent scriptis egregiis, et contra insultus inimicorum cavillationesque, ac corruptos Christianorum mores fortiter deinceps propugnarent. Atque existerunt sane omni tempore viri doctrinae ac pietatis fama etiam apud hostes incliti, qui hoc egregie sancti munere effectum dederunt studiis suis, ut, quod in tanta rerum ac temporum vetustate miseris, explorata teneamus, fides non modo quovis saeculo Ecclesiae qualis fuerit, quive mores; verum etiam, quae publice privatimque observata disciplina. His igitur tanquam custodibus ac depositariis fidei ac traditionum, quo uti modo nos deceat, nunc expediendum est.

§. CLXXXVIII.

Quae Patrum auctoritas?

Anceps est de usu Patrum et auctoritate disceptatio,
 Gg quae

quae non Catholicos modo, et Protestantes, verum ipsos adeo inter se tam Catholicos, quam Protestantes disiungit. Qui moderate sentiunt (atqui hi procul dubio recte sentiunt) ita Patrum antiquitati, doctrinae, probitati, et quae ex his iunctis virtutibus necessario existit, auctoritati deferunt, ut tamen sibi religioni non ducant, salva honorificentia, quae illis debetur hominibus, aliquid in eorum scriptis improbare atque reprehendere, si forte invenerint, quod aliter senserint, quam veritas habet, ut ait apud Gratianum dist. 9. can. 10. S. Augustinus.

Schol. Acrem se cum primis adversarium Patribus praebuit, qui sub mendaci nomine Phereponi animadversiones scripsit ad opera S. Augustini Ioannes Clericus: quem pro eo, ac par fuit, erudite ac fortiter repulit Ant. Muratorius in praeclearo de ingeniorum moderatione libello. Dallaco autem, cuius ob librum de usu Patrum magna apud suos fama est, praeter Natalem Alexandrum respondit egregie. Scriverius in apologia pro Sanctis Ecclesiae Patribus. Notus quoque est libellus Ioannis Barbairacii *Traité de la morale des Peres de l'Eglise*; cui Cellier opposuit: *Apologie de la morale des Peres de l'Eglise contra Mons. Barbeirac.*

§. CLXXXIX.

In rebus fidei ac morum.

Itaque primum in his, quae fidem Christianorum, moresque concernunt: Si quid doceant consentientes inter se Patres, aut divinis expressum litteris, aut traditum esse a maioribus, certissima eorumdem nobis sit auctoritas, oportet. Est hoc decretum Synodi Tridentinae (§. CXLII.), cui iam dudum praeluserant Graeci in Synodis Trullana et Ephesina ipsius freti auctoritate Apostoli (§. CXLVII.), quem locum respiciens

Vin-

Vincentius Lirinensis: Enimvero, ait, quum scripturam sacram pro ipsa summet altitudine et obscuritate non uno eodemque sensu omnes accipiant, sed aliter atque aliter alius atque alius interpretetur, ut pene quot homines, tot illinc sententiae erui posse videantur .... necesse fuit, ut propheticae et apostolicae interpretationis linea propter tam varii erroris anfractus secundum normam aliquam dirigeretur. Ob id ergo post Prophetas, Apostolos, et Evangelistas, Sanctos quoque Doctores accepimus, quo eorum catholicam, hoc est, universalem intelligentiam tamquam Ecclesiae regulam a Deo praescriptam sequeremur. In commonit. §. 2.

Cor. I. Dum Patrum consentientem requiro auctoritatem, facile intelligitur, unius, duorumve Patrum etiam in iis, quae ad fidei doctrinam referuntur, auctoritatem non adeo firmam esse, ut suspicari interdum non liceat de veritate. Praeclearo iterum Vincentius Lirinensis loc. cit. §. 3. Quidquid non unus aut duo tantum, sed omnes pariter uno eodemque consensu aperte, frequenter, perseveranter tenuisse, scripsisse, docuisse cognoverit, id sibi quoque intelligat absque ulla dubitatione credendum. Quod ipsum quidem tum obtinet maxime, quando ipsi inter se dissident Patres aientibus his, illis negantibus. Canus de locis Theol. lib. 7. cap. 3.

Cor. II. Aliud est, quum Patres non id agunt, ut quid credere nos, quidve agere ex lege Dei oporteat, doceant, sed ut restentur, quid suis temporibus Ecclesia crediderit, egeritve. Nam hoc casu necesse non est omnium, aut pene omnium testimonia vocare in subsidium, ut constate nobis pro certo possit, eam tunc Ecclesiae Catholicae doctrinam fuisse. Opstraet de locis Theol. diss. 6. quaest. 3. §. 2. pag. m. 354.

Gg 2

§. CXC.

§. CXC.

In rebus aliis.

His demtis fidei negotiis, in ceteris non debet esse tanta etiam *Sanctorum* auctoritas, ut non liceat nonnumquam ab eis, qua par est, modestia facere secessionem, si quando iunior aetas melioribus instructa subsidiis noverit rectiora (§. CLXXXVIII.). Neque enim *antiqua Sanctorum Patrum consensio in omnibus divinae legis quaestiuiculis, sed solum certe praecipue in fidei regula* magno nobis studio et investiganda est, et sequenda. Unde de se *Augustinus*: Ego solis, inquit, eis scripturarum libri, qui iam canonici appellantur, didici hunc timorem honoremque deferre, ut nullum eorum auctorem scribendo aliquid errasse firmissime credam. Ac si aliquid in eis offendero litteris, quod videatur contrarium veritati, nihil aliud, quam vel mendosum esse codicem, vel interpretem non adsequutum esse, quod dictum est, vel me minime intellexisse non ambigam. Alios autem ita lego, ut quantalibet sanctitate doctrinaeque praepolleant, non ideo verum putem, quia ipsi ita senserunt, sed quia mihi vel per illos auctores canonicos, vel probabili ratione, quod a vero non abhorreat, persuadere poterunt. In *Epist. 19. ad Hieronym. alias 82. cap. 1. n. 3.*

§. CXCI.

An certior Pontificia?

Vt hi autem, qui *Augustini* moderatam hanc in iudicando libertatem modestie usurpant, nulla digni reprehensione videntur: ita odi temeritatem scholae in negligenda Patrum auctoritate. Largiar, ubi de negotio quo-

1. *Vincencius Lirinensis in commentis. §. 28.*

quodam per modum iudicii definiendo res est, in qua non doctrina tantum, sed potestate quoque opus est, qua destituuntur Patres, sententias Pontificum praevallere Patrum sententiis: at negabo praevalliturus, ubi de intelligendis divinis litteris, deque contestanda, interpretandave antiqua seu traditione, seu observantia agetur. Non enim in his potestatem atque imperium, sed vetustatem requiro, doctrinam, integritatem, fidem, quae quidem in Patribus, quam Pontificibus saepe maiora sunt: certe numquam inducar, ut probem illam *Cornelii Mussi* plenam adulatione adsertionem: Ego ut ingenue fatear, plus uni cummo Pontifici crederem in his, quae fidei mysteria tangunt, quam mille *Augustinis, Hieronymis, Gregoriis.*

§. CXCII.

Regulae de usu Patrum.

Praeter haec vero ex *Augustino* et *Vincencio Lirinensi* tradita de recto Patrum usu praeepta, alia sunt haud minus illi necessaria, qui ex veteris cuiusdam, ac Sancti scriptoris loco pugnare instituit. Probare enim is debet: Scriptorem, cuius in rem suam auctoritate utitur, aut parem, aut certe haud valde remotum ab ea vixisse aetate, de cuius fide, moribus, observantia, testimonium perhibet. Atque in universum ad rectam veterum scriptorum intelligentiam permultum refert, qua quisve aetate scriperit, exploratum habere. Probare debet a.: Opus, quod laudat, legitimum esse parentis foetum, cuius nomen praesertit, lacumque ipsum, qui adferret in medium, sincerum esse, nihilque depravatum. Constat enim non integra modo opuscula maxime primae aetatis Patribus mendaci manu subiecta fuisse; verum genuina quoque per fraudem corrupta, interpolataque. Sunt aliqua in iis vetustatis ipsius vitia, quae igna-

3. *Dist. 20. can. 1.*

ignavia librariorum, ac mediae aetatis incultissima barbaries, ipsaque adeo fortasse interdum criticorum intemperantia numero auxit haud modico. 3. *Firmandus deinde est is, qui loci illius esse dicitur sensus ita, ut constet, eo non alienam, sed auctoris ipsius sententiam contineri.* Qua in re praeter generales illas hermeneuticae artis praeceptiones, quas sanior Logica tradit, permagno esse usui possunt regulae, quas, qui de legendis atque interpretandis sanctorum Patrum scriptis praecipunt, adcuratius solent, ac diligentius exponere. 4. *Videndum est denique, an ea constans Patris sententia fuerit, num forte, quod inconsulta fudit aetas, castigaverit iam facta maturior: propria eadem ipsius, an communis extiterit cum pluribus? aliaque complura his similia in subsidium vocanda sunt, quae singula persequi uberius nimis abest ab instituto meo.*

SCHOL. Totum hunc locum tractavit unus omnium diligentissime Auctor opusculi *de methodo optima legendorum Ecclesiae Patrum in quatuor partes distributi*, 8. mai. Aug. Vindelic. ann. 1766.

CAPVT VI.

DE SVMMORVM PRINCIPVM

CONSTITVTIONIBVS.

§. CXCIII.

Principum constitutiones.

Erunt, scio, permulti e nostris, qui mirabuntur, dum inter iuris sacri fontes summorum Principum constitutiones relatas legerint. Egregium vero, inquit, concordiae publicae Magistrum! nam quid hoc est aliud, quam humana divinis miscendo, aeterni sacerdotium inter et

im-

imperium belli causam subministrare? Sed hos ego, si qui sunt, rogatos velim, ne priscam Patrum doctrinam huius saeculi commentis metientes, Ecclesiae disciplinam ad scholae suae praerudicia expendant: neve se ea decipi persuasione sinant, quasi nihil umquam ab iis perceptis diversum obtinuerit, quae ipsi a parentibus suis, Praeceptoribusque didicerunt. Principum Christianorum non esse nullam in rebus sacris dirigendis potestatem, et *S. Augustinus* nobis auctor est, et nos ipsi alio loco probatum dedimus multis, iisque certissimis tam testimoniiis veterum, quam exemplis Imperatorum, Regumque; quos quidem in Ecclesiam indulgentissimos Principes nemo audeat in suspitionem usurpatae per summum nefas potestatis non suae adducere. Adeo vero prisca illa ac beata aetate nemo fuit, ne ex ordine quidem Clericorum, qui se induci pareretur, nihil ut Principum haec instituta ad se pertinere crederet, ut *S. Chrysostomus* palam confiteretur, christianis hanc esse in ceteris legem praecipuam, quae illos Potestatibus a Deo institutis obedientes esse iubeat. Sero nimis in eam opinionem delapsi sunt mortales, ut aequum putarent maiestatem divinae potestatis vicariam contemnere, quam ut a quoquam sanae mentis homine probari possit.

§. CXCIV.

Quatenus huc pertinent?

Nec tamen ii sumus nos, qui civili Regum potestati omnia sine discrimine subiecta esse velimus. Habet enim suos haec Regum, ut illa tam Conciliorum (§. CLXIII.), quam Pontificum (§. CLXXVI.) Maiestas, divino consilio praescriptos limites, quos sit transilire utriusque pariter nefas. Non est huius loci, limites isti qui sint, explicatius dicere. Ut ne tamen nesciamus, quomodo recte hoc loco in ista, quam tractamus, iuris parte utendum

dum

dum est, iuvat eum paucis quibusdam, iisque, nisi valde fallar, minime controversis regulis circumscribere.

§. CXCIV.

Regula prima.

Prima haec esto: *In causis mere spiritualibus solis utimur regulis Ecclesiae*: idque facimus auctoritate Maiorum, quos exploratum est, ea semper in sententia fuisse, ut crederent, sacrarum rerum administrationem non Imperatori, sed Ecclesiae Pastoribus a *Servatore* conceditam fuisse. *Tibi Deus imperium commisit*, dicebat Imperatori *Hosius* Cordubensis, *nobis, quae sunt Ecclesiae concedidit*.... neque fas est nobis imperium tenere, neque *Tu Thymiamatum, et sacrorum potestatem habes Imperator* 1. Aliorum praeterea testimonia suo loco a nobis producta.

COR. I. Ex hac regula hoc fit primum consequens, ut quas de his rebus pertulerunt leges saeculi Principes, illae vim obligandi non habeant, nisi ab Ecclesia probatae receptaeque. Vid. de Marca in *proleg. pag. 59. seq.*

COR. II. Equid autem, si summi Principes de hoc etiam rerum genere leges promulgent, non ut ipsi per sese quiddam decernant, sed ut iudicia Ecclesiae decretaeque muniant, executionemque promoveant, an similibus etiam legum vim nullam esse putabimus? Minime vero. Nam isthoc dum reges agunt, utique suo iure utuntur, cui parere nos plane necesse est. Conf. de Marca *loc. cit. pag. 61.*

SENOT. Atque haec quidem satis certa sunt. Illud non aequae liquet, quae nomine *mere spiritualium* censenda sint. *Dogmata* quidem, et *Sacramenta*, et his adiuncti *ritus* hoc nomine continentur. At multis *Ecclesiastica*

x. Ap. Athanasium in *epist. ad solit. vit. agent.*

negotia, et *spiritualia* eodem iure censentur, quo fit, ut ab iis perinde, atque ab his Principum potestatem penitus removeant. Quod quidem faciunt parum accurate, et cum magno Regum suorum praecudicio. Exempla in promptu sunt.

§. CXCVI.

Regula secunda.

Alteram habete hanc: *Principum leges, quae de rebus profanis disponunt, sine discrimine laicos aequae, ac Clericos obligant, nisi quatenus eorum aliquem gratia Principis exemptum voluit.* Fundamentum regulae est praecceptum Christi, quo nos Paulo interprete, omnes sublimioribus potestatibus non propter iram tantum, sed etiam propter conscientiam subditos esse voluit. Nec hoc praecceptum ad eos dumtaxat pertinet christianos, qui laicorum in numero sunt, verum ad Ministros etiam Ecclesiarum, id quod praeceteris disertius traditum est a *Ioanne Chrysostomo*, ut appareat, novitiam esse, et parum certis nixam principis doctrinam eorum, qui nobiliorem hanc civium partem imperio civili subductam volunt.

COR. I. Quapropter non recipio id, quod est nimis vage scriptum ab Innocentio III. in *cap. 10. de constitut.* Quae in eam sententiam *Gonzalezus ad cap. 7. eod. commentatus* est, nimis sunt inepta, quam ut mereantur attentionem. Conf. de Marca *lib. 2. cap. 7. §. 8. et cap. 11. §. 2. 3. et 6.*

COR. II. In causis mere civilibus solum constitutiones civiles Principum attendendas esse recte praecipit eruditissimus *Rauttenstrauch §. 143.* Quae autem his subiecta est exceptio: *Nisi forte Reges et Principes ex peculiari erga Religionem eiusque ministros Clericos affectu, causas quasdam etiam civiles tribunalibus Ecclesiasticis*

Hh

vo

voluerint esse relictas; ea quidem oppido falsa est. Neque enim Princeps, qui exemptionem a foro civili Ministris Ecclesiarum gratiose indulsit, eosdem etiam a legum suarum observatione ob id exemisse dicendus est. Et tribunalia Ecclesiastica, quae de causis quibusdam profanis ex privilegio iudicant, intuitu causarum huiusmodi non tam Ecclesiastica, quam saecularia tribunalia censenda sunt, civilibus proinde legibus in iudicando adstricta. Lites, quae de appellationibus ad Nuntium Apostolicum Germaniam interdum gravius exeruerunt, observationis istius usum perspicue ostendunt.

COR. III. Aio: *Nisi quatenus eorum aliquem gratia Principis exemptum voluit*. Quibus verbis id etiam significare volui: exemptiones huiusmodi ex legibus Patriae aestimandas esse, non, quod inepte fieri passim video, ex iure vel Decretalium, vel Romano, nisi his fortasse Regnorum observantia suffragetur. In dubio autem parendum est Regni legibus. Et si de immunitate controversia incidat, Iudicis saecularis ea notio est, non Ecclesiastici. Praecipio haec parum nostris placitura, qui nihil solent probare, quod Pichlerus, Fagnanus, alique his similes non docuerunt. Sed mihi prae his omnibus carior est veritas.

§. CXCVII.

Regula tertia.

Ex superioribus duabus fluit tertia: *Causas mixtas atque ex aequo sacrae ac civili potestati sublebas esse*. Ex quo consequens est, ut si quid Reges quoad id, quod est in his temporale, disponant, procul dubio obligent. Nihil enim inconcinnius est vulgato illo Scholasticorum dicto: *Spirituale tanquam nobilissimum post se trahit temporale*.

§. CXCVIII.

§. CXCVIII.

Regula quarta.

Adde his quartam, veram illam quidem, sed caute ac prudenter adhibendam, ne in abusum abeat: *Quum de conscientia agitur, legesque civiles ab Ecclesiasticis discrepant, has nobis, non illas sequendas esse*. Sive enim consuetudo illa sit, sive constitutio, quae abque mortali peccato observari non potest, abrogandam esse decernit Concilium Lateranense in cap. fin. de praescript. Quod caute dixerim, ac prudenter adhibendam esse hanc regulam, eius vero haec ratio est, quod ipsum adeo Innocentium P. III. illa parum scite in cap. 13. de iudic. usum fuisse, iam dudum doctiores interpretes observaverint. Conf. *Espen part. 3. Iur. Eccles. univers. tit. 1. cap. 2. §. 14. seq.*

§. CXCIX.

De usu iuris Romani.

Atque haec de civilibus cuiusque Regni constitutionibus dicta sunt. Nec illas excludo penitus veterum Imperatorum de Sacris leges, quarum Romani iuris corpus numerum non contemnendum exhibet. Sane dubium nullum est, quin earum etiam in Iudiciis Ecclesiasticis per magna olim auctoritas fuerit: Coeperunt quidem iam inde a Saeculo XI. variis, iisque speciosis interdum de causis vim earum angustiores intra limites coercere Romani Pontifices; nec impedire tamen poterunt, quo minus plerisque in Regnis una cum iure canonico in subsidium tacite magis, quam expresse reciperetur. Ex quo ipso fit, ut de auctoritate illa, praeterquam ex usu

Hh 2

et

2. Vid. Natalis Alexander Saec. VI. cap. 7. art. 2.

et observantia, cuius ipsius tamen mira varietas est, vix quidquam pro certo possit atque explorato constitui.

SCHOL. I. Dissidet in multis ius civile Romanorum a iure canonico, quod libris decretalium continetur. Causas dissidii ac progressionis investigavit Auctor *Princip. iur. public. Ecclesiast. cap. 9.* et ex illo Rauttenstrauch §. 139. *seqq.* Regulas in collisione tenendas alii alias praescribunt. Eas aut referre huc, aut examinare non vacat. Vid. Ill. de Riegger *dis. de orig. iur. Eccles. cap. 5.* ubi eas olim examinavi diligentius. Adde Ever. Ottonem in *praefat. can. 1. ad Boekelmann pag. m. 41. seq.*

SCHOL. II. Praecipuus sacri iuris tam publici, quam privati fontes enarravimus. Sed cave existimes praeter hos nullos esse alios speciales. Sunt enim persaepe sua Ecclesiis iura peculiaria, quae ab his alias ac diversas causas habent. Gaudet Hungaria sua, eaque eximia in sacris libertate duobus praecipue fundamentis innixa: summa nimirum, atque independente Regum in temporalibus potestate: ac veterum receptorumque Ecclesiae canonum, legumque comitialium, et consuetudinum Regni inviolabili custodia. Gaudet Germania suis iuribus, iisque vel propriis Catholicorum, ut sunt Transactio Callixtina (§. XCII.), Concordata Nationis cum sede Romana (§. CVIII.), aliaque Ecclesiarum, Capitulorumque iura singularia: vid. *Capitul. Caesar. art. 14. §. 1.* vel propriis Protestantium, Bohmer in *Princ. iur. canon. §. 64. seq.* vel demum utriusque parti communibus, cuiusmodi sunt iura, quae ex legibus Imperii, inque his praecipue Pace religiosa (§. CXIX.) ac Westphalica (§. CXX.) ducuntur. Atque his nititur nexus Religionis Catholicae et Protestantium per Germaniam, de quo Bohmerus, et nuper Ill. de Riegger exposuerunt.

DE INTERPRETATIONE IVRIS

ECCLESIASTICI, RIVSQUE SVBSIDII.

§. CC.

Vilitas huius capituli.

Iurisprudentiae Ecclesiasticae duae sunt partes, quarum altera in legibus Ecclesiae scienter interpretandis, altera in causis ac negotiis ad earum normam iudicandis versatur (§. V.). Atque haec procul dubio pars eius nobilior est, utiliorque. Non enim scholae, sed vitae discendum est, omninoque sapienter disputant, qui iurisprudentiam legum esse ad causas in foro obvenientes transferendarum scientiam contendunt. Sed hanc legum apte prouidenterque transferendarum scientiam vel nullam esse, vel lubricam valde, valdeque incertam, atque incultam sine *interpretandi scientia* consentiunt viri quique praestantissimi. Quam ob rem utilem me vobis rem actum putavi, si, quibus haec scientia legibus continetur, quibusque instrui subsidiis debeat, quam fieri potest, brevissime exposuero.

SCHOL. *Hermeneuticam iuris* duobus libris docte, nitide, eleganterque scriptis ita complexus est Christ. Henr. Eckard ut nihil videatur praetermississe, quod ad eam scientiam ornandam magnopere pertineat. Edita est *Ien.* ann. 1750. 8.

§. CCI.

Quid sit interpretatio?

Mens legislatoris ac sententia ex verbis legis recte acceptis deducta, *et* verus legis sensus. Rationem legis

gis voco id, ex quo, cur lex lata sit, intelligi potest. Verum legis obscurae et ambiguae sensum ex verbis eius ac ratione determinare, idem est, quod legem interpretari.

SCHOL. Interpretari non is solum dicebatur olim, qui verborum sensum explanat; verum ille quoque, qui rem quamcumque aliis quocumque modo tradit. Ex qua verbi ambiguitate, inquit Eckard, ille error natus est, ut rerum magis, quam verborum scientia multi crederent interpretationem contineri Scriptorum, et librorum iuris ... et cum idem se boni interpretis officio fungi putarent, si neglectis praesidiis Grammaticis e rebus dictorum sensum quaerant: §. 16.

§. CCII.

Quotuplex est?

Habet itaque omnis de interpretatione legum praecipue duas partes. Vnam, quae in sensu carum ex verbis; alteram, quae ex ratione eruendo versatur (§. CCI.). Illam Philologicam appello, hanc Philosophicam interpretationem. Est autem Philologiae in interpretando munus duplex, obscura scilicet atque ambigua declarare primum, tum vitiosa emendare, restituere interpolata, ac genuina a spuris discernere. Hoc critica praestat, illud Grammatica, unde Philologica legum interpretatio vel Critica est, vel Grammatica.

SCHOL. Non potest ratio legis facile exquiri, nisi perspecto eiusdem literalis sensu. Hic autem nequit erui, ubi corrupta legis, aut interpolata est oratio. Perspicuum est igitur, primum in interpretando locum esse Criticae, alterum Grammaticae, postremum Philosophicae.

§. CCIII.

§. CCIII.

Quid extensiva, quid restrictiva interpretatio?

Grammatica sensum canonis ex verbis declarat, vim eius ac potestatem ex ratione ac finali causa, Philosophia (§. CCII.). Enimvero potest hoc evenire, ut vel ratio verbis, vel verba ratione latius pateant. Vnde philosophica interpretatio vel extensiva est, vel restrictiva. Priore tunc utimur, quando ratio, quam verba canonis, latius patet. Semper enim, ut Tertullianus ait, quast hoc legibus inesse credi oportet, ut ad eas quoque personas, et ad eas res pertineant, quae quandoque similes erunt. Posteriori autem locus est, si verba latius ratione patent. Vtraque aequitatem respicit, et ex scripto, quod non est scriptum, per ratiocinationem inducit. Legitimis enim ex ratione ac sine canonis conclusionibus eductis, veram eius mentem demonstrat, verborumque asperitatem emollit, dum casus quosdam, qui verbis legis comprehenduntur, excipit: alios vero ad legis dispositionem referri docet, licet verbis legis non designentur. Eckard. §. 36.

COR. Hinc illae sunt interpretandi vulgatae regulae 1. Posita eadem legis ratione, eadem legis dispositio ponenda est. 2. Cessante legis ratione, cessat legis dispositio. 3. In omni interpretatione praecipua esse debet iustitiae aequitatisque, quam stricti iuris ratio. Huc refero illud 4. Cicero in oratione pro Caecina, cap. 18. An non, quam voluntas, et consilium, et sententia interditi intelligatur, impudentiam summam, aut stultitiam singularem putabimus in verborum errore versari? Vnde §. cavillari, non interpretari dicendus ille, est, qui sententiam legislatoris adtingit, et conclusiones inde elicit a mente eius alienissimas.

1. Leg. 27. D. de legibus.

mas. Eckard §. 45. *Daries tom. I. observ. iur. nat. et gent. observ. 22.*

SCHOL. De regula Hermeneutica: *favorabilia sunt extendenda, odiosa, restringenda. Vid. Daries loc. cit. observ. 23.*

§. CCIV.

Quid authentica, quid usualis?

Quae adhibitis Hermeneuticæ regulis verum canonis sensum investigat interpretatio, vocatur *Doctrinalis*. *Authentica* dicitur, quae ab ipso sit auctore legis, et *usualis*, dum sententiam dubiae legis ex consuetudine explicamus. Etsi vero neutra ad species interpretationis recte possit referri, saepe tamen suadere ratio potest, ut interpretatio legis vel a legislatore ipso, vel e consuetudine atque observantia petatur. Quid si enim lex quaequam ita obscura sit, ita ambigua, ut quae illi sententia insit, nullo possit artificio elici? ut enim suae quisque mentis sibi maxime conscius est, ita dubitari non potest, quin ex factis eorum, de quorum voluntate quaeritur, ad intelligendam eorum mentem coniectura duci possit. Hac ratione scite *Callistratus* aiebat: *Si de interpretatione legis quaeratur, in primis inspicendum est, quo iure civitas retro in eiusmodi casibus usa fuisset: optima enim est legum interpretis consuetudo. L. 37. de legib.*

SCHOL. Conf. Christ. Thomasius in *diss. de iur. consuet. et observ. §. 12.* et Eckard §. 37. *seq.*

§. CCV.

Quid ex analogia petita?

Quoniam multa in Ecclesia negotia sint, nec canonic,

ne, nec observantia satis determinata, hinc fit, ut saepenumero in disciplina iuris Ecclesiastici eius *analogia* in subsidium vocari debeat. Est autem analogia nihil aliud, quam *legis vel observantiae ad negotium lege non comprehensum, ob rationis vel ipsius negotii similitudinem facta rite applicatio*. Est, fateor, lubrica haec, ac saepe fallax interpretandi ratio: nec tamen ideo penitus repudianda. Quod si analogia rationibus nitatur ex natura christianae societatis petitis, et ex historiarum sinceris monumentis aperte probatis, si ducatur ex principio, quod vel ex ipsa negotii natura fluit, vel a viris Ecclesiasticarum rerum peritis, nisi nihil esse in his certi velimus, non potest non pro explorato recipi: si praeter ea his momentis exempla iungantur ex prisca rerum memoria petita, aut valde fallor, aut cur argumento ex ea ducto nihil inesse ponderis ad persuadendum existimem, nulla ratio est.

COR. I. Duo tamen in hoc genere cavenda sunt. Vnum est, ne si negotium, de quo disceptatur, diserta canonis vel observantiae definitione iam satis determinatum est, ab ea putemus discedendum, nisi forte aliunde liquido constiterit, mutatum esse statum Ecclesiae, mutatum canonicæ doctrinae systema, nec quae antiquioribus canonibus sancita sunt, nostris temporibus apta esse.

COR. II. Alterum, ne dispositionem canonis vel observantiae ad negotium quodpiam transferatur, aliis prorsus rationibus subnixum. Vbi enim nulla est rationum similitudo, nullus etiam analogiae iuris locus esse potest.

SCHOL. Conf. Eckard. in *Hermeneut. Iuris pag. 23. et 419. seqq.* Nettelblatt *diss. de decisione casuum secundum analogiam. Hal. 1750. Io. Iac. Hoefleri Iurisprud. analog. fundamenta. Altorf. 1742.*

§. CCVI.

Criticæ interpretationis necessitas.

De critica legum sacrarum interpretatione priore loco dicam (§. CCII. Schol.). Eius in iure nostro usum esse haud magnum qui ita contendunt, ut pro certo asserunt, satis illi hoc suo iudicio ostendunt, modicam se, aut certe perfunctoriam in libris iuris nostri interpretandis operam collocasse. Non memorabo nunc, quod elegantiori doctrina viri norunt omnes, cultioris iurisprudentiæ Ecclesiasticæ initia ab eo tempore petenda esse, quo *Antonius Augustinus* alique pauci eruditionem viri laudemque æmulati, ad intelligentiam canonum, historię criticæque studia conferre coeperunt. Etsi enim hæc una re, criticæ quanta sit in his disciplinis necessitas, ostendere perspicue possim, tamen hoc exemplo non utar. Libri ipsi, quibus hoc, quo utimur, iuris nostri corpus constat, tot nobis, ramque aperta argumenta suppeditant, nihil ut sit facilius, quam huiusmodi opinionationis utilitatem commonstrare.

§. CCVII.

Ex libris iuris probatur.

Nam quod est tandem genus vitii, in quo corrigendo, criticæ peritus interpres versari debet (§. CCII.), cuius non multo plura in his libris exempla exstant, quam vel prudentiores cupiant, vel disciplinis nostris expediat? An enim desunt in decreto *Gratiani* mendosæ lectiones? (§. LXIII.) An *Raymundi de Pennaforti* non est manifesta interpolandi licentia? (§. LXX.) An collectio *Gratiani*, ex qua in decretalium libros complura migrarunt, spurii fictisque monumentis non

refertissima est? (§. LX.) Hæc sane ita in promptu sunt, ut non tam de probandæ criticæ interpretationis necessitate, quam de inveniendis tradendisque subsidiis solliciti essent viri sapientes, quorum ope emendari vitia tollique possent.

§. CCVIII.

Adeundi sunt fontes.

In his ego primum facile locum dederim fontibus, e quibus fide inscriptionum deprompti esse canones feruntur. Neque enim hos ipse inspexit *Gratianus* (§. LVIII.), eaque de causa persæpe lapsus esse, dudum a perspicacioribus observatum est. Eadem est decretalium a *Raymundo* collectarum ratio. Nam et hic frequenter non modo mendax est, verum alienam etiam a mente Auctoris sententiam exhibet, quam refellere inspecto fonte nullius negotii est.

Schol. Gratiani in hoc genere lapsus innumeri sunt. Exempla duo, sed apta ad præsentem mores dabimus. Ait *Gratianus caus. 2. quæst. 6. can. 34. Si ex consensu partium iudices electi fuerint, etiam a pauciori numero, quam constitutum fuerat, liceat provocare.* Est hic canon decimus Concilii Carthaginensis III. ap. *Harduin. tom. 1. Concil. pag. 96a.* Sed mendose descriptus. Etenim in fonte, adiecta negandi particula ita legitur: *Non liceat provocare, quam lectionem* manuscriptorum Codicum auctoritas confirmat, ut testatur *Ian. a Costa in comment. ad decretal. pag. 266.* Porro canone Concilii Agathensis 32. decretum est: *Clericus ne quæquam præsumat apud saecularem iudicem Episcopo non permittente pulsare: sed si pulsatus fuerit, respondeat, non proponat.* Refert hunc canonem *Gratianus caus. 11. quæst. 1. can. 17.* sed in hunc modum: *Clericum nullus præsumat apud saecularem iudicem, Episcopo non*

permittente, pulsare: sed si pulsatus fuerit, non respondeat, vel proponat. Ex quibus evidens est, non modo a sententia Concilii Agathensis quantum distet Gratianus, verum etiam a disciplina saeculi sexti, quo ea Synodus celebrata est, ut constat tam ex cap. ex novellis Iustiniani constitutionibus 79. 83. et 123. cap. 21., quam ex canone undecimo Concilii Epaoensis, quem Simondus exhibuit in haec verba: *Clerici sine ordinatione Episcopi sui adire, vel interpellare publicum iudicem non praesumant: sed si pulsati fuerint, sequi ad saeculare iudicium non morentur.*

SCHOL. II. Vtrum legatum rei alienae valeat iure canonico, vetus est, et anceps disceptatio ob *cap. 5. de testam.* in quo huiusmodi legatum improbari videtur. Credit Vinnius, Pontificem opinionis errore deceptum existimasse, rei alienae legatum legibus Romanis ita sustineri, ut eam rem dominus etiam invitus iusto pretio alienare cogatur *in comment. ad §. 4. Inst. de legat. n. 2.* Sed non is fuit Gregorius M. in quem tam supinae ignorantiae legum Romanarum suspicio cadere possit. Alii aliter expedire ambiguitatem capituli tentarunt, quae penitus evanescit, si ad fontem redeas epistolam scilicet Gregorii M. quartam libri septimi, id quod liquidissime ostendit Espenius *in dissert. in quinque libros decretal. §. 4.* Similiter heredis institutionem alterius arbitrio non recte committi, iure civili expeditum est. At Innocentius III. generatim cuique testatori permisisse creditur, ut extremam suam voluntatem in alterius dispositionem conferat *in cap. 13. de testam.* quam interpretationem fictam esse ex fonte ostendit Lud. Thoma-sinus *part. 3. lib. 2. cap. 47. §. 7.*

§. CCIX.

Consulendae vetustiores collectiones.

Ac fontes quidem ipsos, quando id fieri potest, ut omnino interpres exploret, ego vehementer suserim. Neque tamen non utiliter antiquiores, seu canonum, seu decretalium collectiones, illas cum primis, quae propiores origini, veluti rivuli fonti suo viciniores, puriores minusque inquinatae esse solent, consulat. Nam ut Gratianus fere nihil suum habet, sed omnia ex *Ivone, Burchardo*, et his antiquiore *Isidoro Mercatore* descripsit (§. LVIII.), ita *Raymundus* cuncta pene antiquis decretalium collectoribus debet (§. LXVII.), hoc illis inferior, quod quas illi integras, ac plerumque sinceras decretales adferunt, hic mutilas, disceptas, varietate interpolatas exhibeat (§. LXX.), ex quo ipso facile potest intelligi, quid in expungendis Raymundiani codicis naevis commodi adferre possint solerti ac docto interpreti.

SCHOL. Ac de Gratiano quidem multis id exemplis ostendit Antonius Augustinus *de Emend. Gratiani lib. 1.* In Gregorii vero IX. compilatione exemplum est luculentum *in cap. 6. qui fil. sine legit.* cuius tot sunt apud Raymundum vitia, ut verus eius sensus, nisi restituta ex veteri collectione, quae exstat apud Harduin. *tom. 6. part. 2. pag. 1819.* genuina lectione, intelligi omnino nequeat. Conf. Eckard. §. 316. 329. Espenius *cit. diet. §. 3.*

§. CCX.

Conferendi codices MSS.

Codices quoque manu exarari vocari in subsidium nonnumquam commode poterunt. Vitia scripturae, quae ad-

adhuc Decretum *Gratiani* deturpant, non esse omnia *Gratiani* vitia, sed multa in illud post deinde communi veterum monumentorum fato irrepsisse exploratum est (§. LXIII.). In huiusmodi vero emendandis vitiiis de usu scriptorum codicum non est, quod dubites. Ludeica est, non dissiteor, persaepe emendandi ratio, quae ex scriptis codicibus petitur. Nam horum ipsorum interdum lectio mire variat. Verum haec ipsa lectionis varietas non tantum locum esse depravatam indicat, sed et ad veram eius sententiam perspicendam permultum prodesse potest. Quo circa varias canonum et versiones, et lectiones, non esse nobis temere negligendas prudenter monuit *Espenius*.

SCHOL. Exemplum esto in *caus. 3. quaest. 1. can. 3.* Ex huius canonis depravata lectione novum nobis veteres interpretes remedium in forum intrudebant, quo etiam adversus tertium quemcumque rei per violentiam ablatae possessorem tuti essemus. Inducti in eam sententiam sunt verbi: *violentiam maiorum*: ignari scilicet corruptae scripturae, pro qua restituendum fuit, vel *violentia maior*, ut quidam habent codices teste *Zieglero in diss. ad cap. redintegranda cap. 2.* vel ut est in codice regio *Berolinensi, violentia maiorum, Bohmer in not. ad cit. can. qua pura ac genuina lectione recepta, interpretatio vulgata ruat necesse est, ut observat Bohmer diss. de var. decret. Gratian. fortun. §. 20. not. (a).*

§. CCXI.

Adhibenda Critica scientia.

His rite praesidiis instructum canonum interpretem, si ad haec industriam adhibuerit, et quandam in iudicando solertiam, leviora haec in textu menda, depravationesque haud valde morabuntur. Verum ingenii maioris, cultiorisque iudicii, solidiorisque etiam doctrinae opus

opus est, vera monumenta praesertim vetustate commendata a falsis discernere. In huiusmodi discepratione ea quae dixi, emendandae lectionis subsidia nondum sufficiunt. Omnes interdum *Criticae artis*, ac *Diplomaticae vires* admovendae sunt, ut, quid verum, quid falsum sit, ac sublestae fidei, decernere liceat. His scientiis, qui ius sacrum interpretaturi sunt, carere nullo modo possunt: nisi forte nihil nostra refert, acta Conciliorum, Patrumve scripta cuiusmodi sint; nihil, spuria sint, an proba, Pontificum Principumque diplomata. Atque utinam non se tam facilem in admittendis apocryphis prae-buisset schola recentior. Concinna utique, plana, expeditaque Iurisprudencia uteremur, quae nunc inornata, secum ipsa pugnans, implicatissimaque deprehenditur.

SCHOL. In documentorum autem, ut factorum examine, duo sunt ex aequo fugienda vitia: nimiae alterum ac superstitiosae credulitatis, criticae alterum intemperantis ac temerariae. Nam coniecturis indulgere nimium, et sponte ne lucem videas, oculos claudere, par mihi insipientia videtur. De artis Criticae utilitate in Iurisprudencia, deque boni critici officio eleganter praefatus est *Ioan. Gottl. Heinneccius* observationibus *Corn. van Bynckershoek. Adde huic Laur. Moshem. Orat. de eo, quod nimium est in studiis criticis. Honor. a S. Maria Animadversiones in regulas et usum criticos. Venet. 1768. Fleurius in Hist. Eccles. diss. 4. §. 7. et diss. 9. §. 21.*

§. CCXII.

Interpretationes Grammaticae.

Sed de Philologicae interpretationis parte illa, quae in genuinis sacris scriptis iudicandis, ac vera canonum indaganda lectione versatur, iam etiam nimium fortasse disputatum est. Alterum est genus, quod interpretationem Grammaticam appellavi; quae quidem omnis in hoc

sita est, ut verum canonis ex verbis sensum investiget (§. CCH.). Quod fit, vim verborum ac potestatem declarando: orationis totius structuram diiudicando: adfundendaque luce iis, quae obscura atque ambigua videbuntur. Praecepta eius duplici genere continentur. Quaedam enim *communia* sunt omnibus libris, et ob id legibus etiam, quibus Ecclesia Christiana utitur, intelligendis recte adhibebuntur: Alia sunt *specialia*. De illis *Logica* exponit. *Hollmanum* ceteris diligentius ea exposuisse existimo. Haec vero ex natura et indole iuris sacri, ex materia illius, ex modi, quo collectum est, studiosa consideratione colligi debent.

SCHOL. Conf. Eckard. §. 21. 25. Grammaticae interpretationis usum praestantiamque, luculenta prolusione exaravit acutissimus Ernesti. Exstat inter opuscula eius critica pag. 219.

§. CCXIII.

Subsidia. Notitia linguae.

Ex his apertum esse reor, ut in Romani iuris interprete latini sermonis notitiam desiderant non iciniam illam ac superficialiam, verum talem, quae dicendi varia genera perspecta habet atque cognita, diversos eorumdem verborum significatus, et ut ita dicam, aetates observat; ita nec iuris canonici interpreti eam esse negligenter colendam. Eamdem enim utroque in iure rationem esse, omnes, qui quidem de his rebus prudenter iudicare possunt, uno ore confitentur.

SCHOL. I. Ita lex dioecesana proprie quid est aliud, quam ius omne, quod Episcopo in sua Dioecesi competit? Ioannes autem Hugotio, vetus decreti Gratiani interpretes, invenit legem quamdam dioecesanam specialem, quae non omne ius Episcopi continet, sed illud tantum, quo

x *Philos. ration. part. 3. cap. 2.*

quo exigi aliquid ab Ecclesiis potest, cathedralicum putata, vel synodaticum, vel aliud his simile: quam Hugotio distinctionem primus omnium Honorius III. probavit ac sequutus est in cap. 16. de officio iud. ordinari. Vid. Ian. a Costa in comment. ad decretal.

SCHOL. II. Hinc, quod hanc verborum explanationem concernit, usum egregium praestare possunt Dictionaria iuridica, et in his Barnabae Brissonii opus incomparabile de verborum, quae ad ius civile pertinent, significatione, Vicat vocabularium iuris utriusque, Hierolexica Macri et Rechenbergi, Du Cangii glossarium mediae et infimae latinitalis. Porro etiam *Versiones canonum: Nota et Animadversiones* eruditorum virorum, *observationesque*: cum primis vero diligens et assidua scriptorum Ecclesiasticorum ex omni aetate lectio: ut enim sua cuique saeculo ac propria loquendi ratio, ita perspecta canonis cuiusdam auctorisque aetate, illi prae ceteris consulendi erunt, qui eadem aetate vixerunt, ut scite praecipit Bohmerus Exercit. 3. ad Pandect. §. 9.

SCHOL. III. Ex quo porro evidens est, quantae vel hanc ob causam utilitatis sit *Historia litteraria* scriptorum Ecclesiasticorum. Eam e recentioribus Caveus, Oudinus, Du Pinus, Ceillierius, Nourius excoluerunt diligentius.

§. CCXIV.

Scientia rerum subiegarum.

In linguae autem Latinae notitia quum praecipuam Grammaticae interpretationis vim sitam esse dico, nulum illi a rerum ipsarum scientia adiumentum accedere non dispuro. Tametsi enim qui sermonis facultatem non improbabilem sit adeptus, nisi etiam rerum, de quibus agitur, scientia instructus sit, ineptus est, dum a se illas vel intelligi posse, vel explicari speret. Hinc autem

Kk

tem

rum hoc perspicue conficitur, ut qui ad iuris canonici explanationem se conferre volent, id ante operam dent, ut ab earum rerum cognitione ne sint destituti, in quibus rebus docendis, explicandis, illustrandis versabuntur.

SCHOL. Harum autem rerum vis maior est, quam vulgo homines vel sciant ipsi, vel aliis credant etiam illi, qui sibi nonnihil in hoc genere adrogare laudis posse videntur. Nec enim oppido falluntur, qui iurisprudentiam Ecclesiasticam scientiam esse opinantur satis perviam, neque admodum difficilem: cuiusque se vel tri-duo, si velint, consultos profiteri possint. Quin ego sic censeo, non aliam esse facile iuris totius partem, quae cum hoc duci in comparationem possit. Requirit enim praeter disciplinae sacrae amplissimam notitiam, Iuris etiam Romani scientiam non vulgarem: *Espen in dissert. in ius canon. noviss. in append.* Disciplinam Feudorum propemodum universam *Car. Ferdin. Hommel in program. de iure canonico ex German. legib. et feudal. explicando*: Deinde plerumque Europae populorum Leges et Consuetudines: *Vid. Eckard in Hermeneut. iur.* §. 334. *segg.* Glossatorum item veterum expositiones ac sententias, quae in Rescriptis Gregorii IX. utramque paginam faciunt: *Ever. Otto in praefat. prim. ad Boehelmannum*; aliaeque permulta, quae quoties expendo, non tam mirari soleo, tam paucos esse in tanta multitudine eximios in hoc genere viros, quam esse tam multos, qui idoneam iuris scientiam nondum adsequuti, et tenui admodum Philosophiae et Scholasticae Theologiae notitia imbuti, Diis hominibusque invidis interpretandorum canonum provinciam invadunt.

§. CCXV.

Notio librorum iuris.

Insignem porro utilitatem habet, naturam atque in-do-

dolem librorum, e quibus corpus iuris nostri coaluit, prius diligenter expendisse, quam ad eorum interpretationem accedimus. Ita sane expeditior collectionis decretalium *Gregorii IX.* futura est interpretatio illi, cui perspectum erit, illam, ex constitutionibus Pontificum, iisque non raro mutilatis, et in partes sectis constare: inesse illi non tantum leges generales, verum etiam Rescripta, Decreta, Interlocutiones, Privilegia, opiniones privatorum, quorum omnium ut natura varia, ita varia est interpretatio. Quod ipsum de *Gratiani* decreto multo etiam manifestius est.

§. CCXVI.

Recursus ad fontes.

Permultum quoque interpreti proderit, ut in restituenda genuina canonum lectione (§. CCVIII.), ita quoque in vera eorumdem sententia investiganda, si fontes diligentius consuluerit. *Gratiani* enim satis constat frequens hoc esse vitium, plures in unum canones conflare, unum contra in plures tamquam diversos distrahere diversisque locis describere (§. LXIII.). *Raymundi* vero maior etiam in hoc genere audacia fuit (§. LXX.). Quantum vero ad loci cuiusdam intelligentiam conferat, ea quae antecedunt, quaeque consequuntur, non esse a suo corpore scindenda; quantum contra eidem officiat diversorum inter se capitum inepta quasi conglutinatio, non est, ut ego moneam. Quoniam itaque ex fonte constare facile possit, qui canones male distracti rursus sint coniungendi, quaeve perperam consultu dissuenda, et suae origini ac loco restituenda, in promptu est, operam in his explanandis perdere interpretes sine assidua fontium inspectione. *Espen tract. Histor. canon. part. 1 cap. 3. §. 6.*

SCHOL. Ita Gratianus, dum canonem vicesimum
Kk 2
quar-

quartum Concilii Milevitani *ann.* 416. celebrati in duas partes distractum retulit *cas.* 2. *quæst.* 6. *can.* 19. 33. ea distractione non modo obscurum reddidit sensum canonis, verum falsæ etiam interpretationis occasionem præbuit, ut docuit Espen *cit. tract. part. 2. cap.* 3. §. 10. et deinde Berardus *tom.* 1. *pag.* 217. Similiter Raymundus dum *cap.* 5. *de for. compet.* tertiæ compilationis in tres partes distraxit, sensum ita turbavit, ut nisi compositis rursus partibus, cui nullo modo possit. Espen *cit. tract. part. 8. cap.* 1. §. 5.

§. CCXVII.

Ratio legis quotuplex?

Atque hæc de Philologica Ecclesiastici iuris interpretatione hætenus. Deinceps exponemus de Philosophicâ, cuius summum officium hoc est: rationem investigare canonis, de cuius vi ac potestate quaeritur, et ex ea, quid auctori propositum fuerit, iusta consequitione colligere (§. CCII.). Rationes vero legum sacrarum omnes, aut in ipsa, quæ inest actionibus, honestate vel turpitudine, aut in Ecclesie christianæ natura ac sine continentur: aut demum in causis quibusdam externis, rerumque, locorum, temporum et personarum adiunctis latent. Illas *internas* ac *morales*, has vero *externas* ac *historicas* vocabimus. Earum si qua legibus ipsis expressa est, *legalis*, alioquin *doctrinalis* dicitur. *Arca-næ* sunt, quas celari, seu publica Ecclesie, seu legislatoris privata utilitas deponit.

SCHOL. Conf. Ickstadt *Medit. prælim. de stud. iur. cap.* 1. §. 15. *seqq.* Ill. Davies *observat. iur. nat. et gent. tom.* 1. *observat.* 21. Ignat. Mulzer in *præcog. iurispr. Eccles.* §. 17. *seqq.*

§. CCXVIII.

§. CCXVIII.

Vnde ducatur?

Principia igitur, e quibus Ecclesiasticarum legum ratio ducitur, sunt I. leges ipsæ. Rationes legales sæpe hæud valde probant. Tum II. actionum moralitas interna. III. Ecclesie christianæ status. IV. Occasiones latrarum legum, mores, ac cetera christiani populi instituta. Ex quo non est intellectu difficile, quibus scientiarum præsiidiis imbutum esse oporteat interpretem, qui philosophari in iure explicando volet.

§. CCXIX.

Hinc necessitas iuris naturalæ.

Quod si Philosophiæ præcipuum aliquem in his locum dederò, nihil vereor, ne id fecero, quod res est. Non ego nunc vel de *Logicæ* dicam, vel de *Metaphysicæ* necessitate, quamquam his disciplinis non præclare imbutus adolescens perdidicisse facit, si se in Iurisprudentiâ cum laude versari posse existimet. Sed profecto *Philosophia morum*, et *naturalis iuris doctrina* carere nullo pacto possumus. Primum enim *morales* legum *causas* ac rationes unde, nisi e iuris Philosophia, petemus? (§. CCXVIII.) Sive autem de legibus ferendis, sive interpretandis iis applicandisque res est, id ante omnia videndum est, ne quid aduersum naturæ præceptionibus admittatur: huius vero deliberationis nulla esse facultas potest sine solida legum naturalium intelligentia. Sed et *consuetudo* a naturali honestate seiuncta ab omnibus reiicienda præcipitur, et *dispensationi* in his quidem, quæ sunt in canone arbitraria, locum esse aiunt, non etiam in ea parte, quæ naturæ neces-

sitate continetur. Pars deinde illa Iurisprudentiae naturalis, quae ex natura ac sine societatis iura ducit et obligationes, ad societatem Christianorum prudenter applicata dici vix potest, quam insignem usum habeat. Verissime autem *Auctor principiorum iuris publici Ecclesiastici* monuit, *antequam principia iuris naturalis applicentur statui Ecclesiastico, entis curandum esse, ut rerum idearum, quibus ista applicatio velut basibus innititur, sint rectae ac genuinae. Nam ubi in primis idets occurrit deceptio, non possunt non inepte applicari principia et sequelae iuris naturalis.*

SCHOL. Conf. *Daries tom. 1. observ. iur. nat. et gent. observ. 9. Illustriss. de Martini de leg. natural. §. 243. Auctor princip. iur. publ. Eccles. cap. 17. et praec. ceteris Viri Clar. Ioan. Endres in diss. de necess. Iurisp. natur. cum Eccles. nexu, et illius in hac usu. Exstat in Schmidii Thesaur. iur. Eccles. tom. 1.*

§. CCXX.

Et iuris civilis publici universi.

De iure autem publico civitatum quid dicam? cuius tam est aperta in Ecclesiastico iure necessitas, ut dignitatem huius ac praestantiam, qua se hodie principibus etiam vicis commendat, ex illius potissimum cum Iurisprudentia sacra coniunctione repeti oportere, peritissimi viri existiment. Huius nempe sive neglectu, sive ignoratione, sive utraque de causa, perniciose in scholas nostras irrepsit doctrina de tuenda adversus legem subditorum libertate, et quae ex hac prodiit effraenis quaedam de legibus poenalibus sentiendi licentia. Eademque causa nobiliorem civium partem, quae clero constat, a debito legibus Regnorum obsequio absolvimus: Iurisdictioni Principum subduximus: onerum communium societate exemimus: gravissimorum criminum

reis

reis gratiam religionis quadam specie fecimus: subditos non necessaria contributione oneravimus: aliam in regna Republicam solo clero constantem inducimus, quae suis legibus vivat: suo utatur tribunali: aerario proprio gaudeat: bona, praedia, castella possideat: in quae, patriae nihil iuris ne in summa quidem necessitate sine eius Republicae adensione competat. Postremo huc delapsi sumus, ut, quod est diu horridum, absolutos fidei religione subditos adversus proprios Reges armis induere pium putarem. Atque haec cuncta dum ita in promptu sint, et in disceptionem vocari nullo modo possint, mirari tamen audeat quispiam, studiosos suae publicaeque salutis Principes fidelioribus manibus culturam doctrinae commisisse, qua tempore tam longo, tanto cum rerum publicarum exitio, tam insigniter abusi sumus.

§. CCXXI.

Tum et particularis Regnorum.

Adiungendum huic est studium quoque *iuris publici particularis* cuiusque Regni. Qui ius Ecclesiae Germanicae tractare volet, fallitur utique vehementer, si se id praestitutum laudabiliter opinetur sine erudita quadam legum Imperii, et observantiae publicae cognitione: ex qua illud praecipue, non ex omnibus Iurisprudentiae Ecclesiasticae fontibus hauriri oportere apud omnes in confesso est (§. CXCI. Schol. II.).

§. CCXXII.

Historiae et Antiquitatum Eccles.

Iacobum Culacium Principem in Iuris scientia virum dicere ferunt solitum, se historia tamquam aureo hamo in iure civili piscari, abditaeque scrutari, et e tenebris in

in apertam lucem trahere. Quo dicto summus hic Iuris-consultus, historiae in legibus Romanis intelligendis necessitatem significabat. Quod ipsum quidem, data ut aiunt opera, tam firmis ad persuadendum argumentis *Balduinus*, *Schultingius*, *Barbeyracius* demonstrarunt, ut desipiat, qui aliter sentiat. Quod si vero nemo in iure Romano cum laude versari potest, nisi qui iuris illius origines investigare, observare mutationes, ius novum ab antiquo distinguere, occasiones latarum legum notare, et perspicere Reipublicae variam constitutionem didicit, quorum sane nullum ingenio fingi, vel ratione iudicari potest, sed ab exacta antiquitatum historiaeque notitia peti debet; quo pacto quis in iure Ecclesiastico felices progressus facturus est, nisi cum illius studio coniungat testem illam temporum lucem veritatis historiam, et antiquitatum notitiam, de qua praeter *Franc. Florens* atque *Espenium* eleganter *Bohmerus* ac *Brunquell* exposuerunt? Historiam vero et Antiquitates requiro, maxime quidem Ecclesiae Christianae. Sed nec illae tamen populi Hebraei prorsus ab hoc studio seiungi possunt. Et historiae sacrae tanta est cum profanis populorum historis conjunctio, ut vel ex ipsa Pacificationum religionis causa in Germania itarum historia aperta est.

SCHOL. I. Scriptores Historiae Ecclesiasticae alii veteres sunt, ut Eusebius, Ruffinus, Socrates, Sozomenus, Theodoretus, alii, de quibus Vossius et Mabillonius. E recentioribus laudantur praeter ceteris Fleurius, et Natalis Alexander.

SCHOL. II. Antiquitatum Iudaicarum Scriptores recensuit in Bibliographia antiquaria Fabricius. Ius Hebraeorum docte explicat Michaelis. De antiquitatibus Ecclesiae Christianae praeter innumeros, qui partem earum quandam, aut singularia capita scriptis suis illustrarunt, egregie meriti sunt Lud. Thomasinus in veteri,

1. Vid. Eckard. *Hermen. iur.* pag. 258.

ri ac nova Ecclesiae disciplina tribus voluminibus descripta, Iosephus Bingham, Mamachus, Palcotimus, et fortasse alii.

§. CCXXIII.

Chronologia et Geographia sacra.

Chronologiae porro ac *Geographiae* sacrae notitia ad iuris Ecclesiastici studium utilissime adhibebitur. Canones enim, ut inter omnes constat, disciplinam populi christiani exhibent. Hanc autem pro diverso temporum statu diversam fuisse, nec ubivis locorum eandem, testatissimum est. Ex quo efficitur, ad eruendam veram caponum aut capitulorum sententiam, rationesque investigandas, pernecessarium esse interpreti non modo aetates singulorum habere perspectas; verum etiam scire, quo quae loco, et inter quos negotia peracta sint, ne ritus, mores, instituta, quae in Ecclesiis quibusdam speciatim obtinebant, ita accipiamus, quasi apud omnes Ecclesias peraeque custodita fuissent: quod imperite factum a superioribus interpretibus, *Franciscus Florens* inter praecipuas corruptae iurisprudentiae Ecclesiasticae causas connumerabat. Ex his alterum *Chronologiae*, alterum *Geographiae* notitia commodum adferre potest, qui sunt duo quasi ocelli historiae, quorum altero si orbetur, lusca, utroque exstincto, coeca fit prorsus, ut aiebat *Vossius*.

SCHOL. Historiam litterariam *Chronologiae* satis plenam dedit Fabricius in *Bibliographia antiquaria* cap. 7. Scriptores vero Geographicos recenset Siruv. in *Biblioth. Histor.* cap. 25. et Lenglet du Fresnoy in *catalog. auct. method. Histor. auct.* pag. 17.

§. CCXXIV.

Historia Iuris Ecclesiastici.

Inter alias historiae partes iuriconsulto cum primis necessarias, *historiam quoque litterariam iuridicam*, et *historiam iuris*, seu *legum Ecclesiasticarum* reputo (§. XXXV.). Sed hanc ego adhuc inter desiderata refero. Nam qui hoc nomine inscripti feruntur libelli, partem historiae illius aliquam explicant fortasse; integram profecto absolutamque historiam non explicant. Sunt autem historiae huius scriptores in duplici classe. Alii enim utramque civilis et canonici iuris historiam, alii hanc ab illa seiunctam tradiderunt.

I. AD PRIOREM CLASSEM PERTINENT

- 1 Sam. Rayher in *Historia universali*. Lubec. ann. 1708. 4.
- 2 Burchard Gottl. Struve in *Historia iuris*. Ienae ann. 1718. 4.
- 3 Ioann. Adam. Kopp. in *Historia iuris*, quo hodie in Germania utimur. Marp. ann. 1750. 8.
- 4 Aug. Helfeld. in *Historia iuris Germanici*, et *Canonico-Pontificii*. 1741. 8.
- 5 Ioann. Christ. Rudolph. *Schedium universalis Historiae legum in Germania vigentium*. Erlang. ann. 1758. 8. Edit. Germ.
- 6 Ioann. Gottl. Heineccius in *Historia iuris civilis Romani ac Germanici*. Argent. ann. 1765. 8.
- 7 Ioann. Henr. Christ. de Selcow. *Historia iuris extranei et domestici in Germania vigentis*. Brunsvici 1767. 8.
- 8 Dan. Nettelblad *Introduct.* in *Iurisprudentiam positivam*. Hal. ann. 1761. 8.

IN

II. IN CLASSE ALTERA PRAECIPVI HABENTVR

- 1 Petrus de Marca *de veteribus canonum Collectionibus*. Exstat inter opuscula edita Parisiis, ann. 1618. 8.
- 2 Gherar. van Mastricht *Historia iuris Ecclesiastici*. Hal. ann. 1719. 8.
- 3 Ioann. Strauch *Exercit. canon. de origine, libris, necnon auctoritate iuris canonici*. Exstat inter Exercitationes canonicas editas Ienae, ann. 1673. 4.
- 4 Caspar Ziegler *dissert. de ortu et progressu iuris canonici*. Praemissa est Instit. Lancelloti. Wittenberg. ann. 1669. 4.
- 5 Zeg. Bern. van Espen *Traſtatus Historico-Canonicius, scholia in omnes canones Conciliorum exhibens*. Lov. ann. 1693. Exstat inter opera iunctim edita.
- 6 Georg. Henr. Ayrcr *de Collectionibus iuris canonici tum veteris, tum recentioris*. Exstat in opus. tom. 1. pag. 63.
- 7 Ant. Arrighius in *Acroasibus quatuor de Iure Pontific. Patav.* ann. 1728.
- 8 Ioann. Doujat *Praenot. canonicar.* Venet. ann. 1748.
- 9 Ioann. Georg. Pertsck *Historia iuris canonici*. Lips. ann. 1758.
- 10 Greg. Zalwein *de Collectionibus iuris Eccles. antiqui et novi*. Saltzb. ann. 1759.
- 11 Ill. de Riegger *Inst. iuris Ecclesiast. part. 2.* Vind. ann. 1770.
- 12 Ignat. Mulzer *Historia legum Ecclesiasticarum positivarum*. Bamb. ann. 1772.
- 13 Ant. Schmidt *Instit. iuris Ecclesiast.* tom. 1. Heidel. ann. 1771.
- 14 Christ. Willh. Franc. Walch, in *Historia Conciliorum* pag. 37. seqq.
- 15 Arch. Bower. in *Historia Pontificum Roma-*
L12
no-

norum tom. 4. in praefat. Quae pene integra ex Salmonio descripta est.

§. CCXXV.

Historia Iurisprudentiae litteraria.

Historia Iurisprudentiae litteraria, librorum primum, deinde Auctorum iuridicorum notitiam subministrat: postremo de origine, progressu, arte, ac veluti actatibus singulis huius ipsius disciplinae exponit. Atque ea non ad ornatum doctrinae tantum, verum etiam ad eius perfectionem pertinet. Nam ut in libris delectus adhibendus est, ne indoctis ineptisque legendis opera et tempus, quod melioribus impendi poterat, inutiliter ac saepe cum iactura bonae mentis perdantur: ut non utilitantum, verum etiam perutile est libri; quem lectorus es, bona malaque, totamque veluti conformationem habere cogitavit; ut demum illustribus magnorum virorum exemplis ingens inesse solet ad studia incitamentum: ita turpe est, cuius ipse pars est, Reipublicae historiam, artisque quam profiteris, instrumenta ignorare. Sed et sapere si voles, mature discas, idque periculo non tuo. Cave autem librorum Auctorumque notitiam erudito dignam homine eam esse putes, quae titulorum, annorum, editionum, formarumque omnis generis memoria continetur. Etenim hanc ego scientiam, Hommelli verba sunt, si cetera desint, vixitiora nunc non emerim. Contenta librorum tenere, eorumque usum et praestantiam scire debemus; neque in hac ipsa re nivium temporis collocare. Si quis enim re vel optima abutatur, nullo modo proba, neque tenet is auream et toties laudatam ab Aristotele mediocritatem. Unde parcius laudandas puto edaces illas sine ingenio, at humano tamen capite natas, bipedesque sineas, quae

a dco

adco se immergunt litteraturas; ut necessaria negligant, et praeter titulos librorum nihil omnino sciant; in liter. iur. proleg. §. 7.

SCHOL. In addiscenda vero historia litteraria iurisprudentiae, usui esse possunt Bunemanni *Historiae litterariae iuris primae lineae*. Hannov. ann. 1750. 8. Einsenharti *Institutiones historiae litterariae*. Helmet. ann. 1762. 8. Heumannii *Apparatus iurisprudentiae litterariae*. Lips. ann. 1733. 8. Hommelli *Litteratura iuris*. Lips. ann. 1761. Nettelblad *Institia Historiae litterariae iuridicae universalis*. Hal. 1764. Lipenii *Bibliotheca iuridica*, et quae huius veluti compendium est, *Selecta Bibliotheca Buderii*. Permultum vero etiam ad meliores generis libros ab aliis discernendos illud superioris saeculo ortum eruditum institutum confect, quo non solum libros cum primis recentius editos recensent, eorumque argumenta rationemque commemorant, sed etiam sua saepe de virtutibus vitisque iudicia interponunt; quae docta percensendi scripta ratio etiam nunc sub *Diariorum*, *Athorum eruditorum*, *Bibliothecarum*, *Ephemeridum*, aliisque eiusmodi non sine insigni commodo perdurat. Conf. Hommel. *Litterat. iur.* §. 5. seq. Senckenberg. *de Method. iur.*

§. CCXXVI.

Conclusio.

Post haec iustae interpretationis comparata praesidia nihil ad solidam canonum adipiscendam intelligentiam videtur restare, ut tam qui docent, quam qui docentur, id quod quisque agit, recte adsiueque agant. Ego tua, amice, gratia, quae suis praeclara dedit auctor principiorum, studiorum praecepta, non possum, quin hoc loco adscribam.

I. *A praecuditis primae scholae, opinionibusque vulgi, antecessisque ideis, te identidem purga.*

II. *Noli existimare, omnia et singula, quae hodie seruari cernis, semper ita fuisse observata. Saepe enim verum est illud Callenbachianum: olim non erat sic.*

III. *Singularum itaque rerum origines, progressus, variationes, pete ex historia non qualicumque, sed sincera.*

IV. *Studium Iuris sacri inchoare noli a corpore iuris canonici moderni, sed a sacra Scriptura, Conciliis, et Codicibus vetustis.*

V. *Longe minus incipe ab ingenio tuo, effingens tibi ideam, atque ad hanc postmodum, quae legis in historia, violente contorquens.*

VI. *Sed facta prius lege, dein ex iis quae observata sunt frequentius, regulas confice. Sequatur tua meditatio historiam, non haec illam.*

VII. *Cerebrinas distinctiunculas vel maxime fuge. Si quam vero distinctionem rerum ipsarum diversitas postulet, idoneis eandem vocabulis citra aequivoocationem exprime.*

VIII. *In adoptandis sententiis cordatus simul esto, ac modestus; nam neque irreverens animus, neque meticulous decet virum constantem.*

IX. *Nemini contradictio, quia vis contradicere: sed quia veritatis agnitio id a te flagitat. In contradicendo autem regulas humanitatis erga omnes etiam heterodoxos observa.*

X. *Stude methodo, quam vocant, geometrica; sic, ut a prima propositione brevi et clara pergas ad immediate sequentem, ac reliquas sine ordinis confusione. Verba, quibus te explicas, sint laconica, praecisa, atque selecta; vaga enim, et luxuriosa garrulitas nihil habet soliditatis, nihil fructus.*

XI. *In omni controversia principium unum, vel plu-*

plura stabili, quae axiomata vocantur, ad quae reliqua corollaria reducas universa.

XII. *Attende, ut genuinam semper ideam subiecti aequae ac praedicati propositionis tuae adquiras. Comparationem vero utriusque invicem cum iudicio institue.*

XIII. *Noli, quod haecenus invaluit passim, credere, eruditum denique esse illum, qui disputare novit, ac longo filo dubia nectere cum Sophistis: sed qui suae opinionis systema probabile, conexum, ordinatumque adfert; nec non rerum scitu necessariarum atque utilium indolem, principia, effectus, usum, historiam, et fata novit exponere.*

Hanc, me auctore, rationem studiorum constanter tenebis. Erit, nisi fallor, brevi admodum, ut displicent libri permulti, in quibus est nugarum vis ingens, doctrinae solidioris, quaeque spiritum canonum, qui est idem spiritus Ecclesiae Christianae, referat, omnino nihil.

FINIS.

U A N L

UNIVERSIDAD AUTÓNOMA DE NUEVO LEÓN

DIRECCIÓN GENERAL DE BIBLIOTECAS

